

วารสาร
บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์
 JOURNAL OF GRADUATE STUDIES REVIEW
 ISSN : 2286-9301 **Nakhonsawan Buddhist College**

ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๓ กันยายน-ธันวาคม ๒๕๕๘ Vol.3 No.3 September-December 2015

กำหนดการเผยแพร่ ปีละ ๓ ฉบับ

จำนวนพิมพ์ : ๕๐๐ เล่ม

ฉบับที่ ๑ มกราคม-เมษายน / ฉบับที่ ๒ พฤษภาคม-สิงหาคม / ฉบับที่ ๓ กันยายน-ธันวาคม

วัตถุประสงค์

เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้คณาจารย์ นักวิชาการ นิสิต นักศึกษา และผู้สนใจทั่วไปได้มีโอกาสเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ และผลงานวิจัยทางสังคมศาสตร์และแขนงวิชาที่เกี่ยวข้อง อันได้แก่ พระพุทธศาสนา รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ นิติศาสตร์ การจัดการ สังคมวิทยา พัฒนาสังคมและการศึกษา ตลอดจนบทวิเคราะห์ที่เสนอทางออกของปัญหาให้แก่สังคม

คณะกรรมการที่ปรึกษาวารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์

พระพรหมบัณฑิต, ศ.ดร.	อธิการบดี
พระราชวรเมธี, ดร.	รองอธิการบดีฝ่ายบริหาร
พระศรีคัมภีร์ญาณ, ศ.ดร.	รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ
พระสุวรรณเมธาภรณ์, ผศ.	รองอธิการบดีฝ่ายวางแผนและพัฒนา
พระราชวรมนี, ดร.	รองอธิการบดีฝ่ายกิจการนิสิต
พระเมธีธรรมอาจารย์	รองอธิการบดีฝ่ายประชาสัมพันธ์และเผยแพร่
พระโสภณวชิราภรณ์	รองอธิการบดีฝ่ายกิจการต่างประเทศ
พระสิทธินิติธาดา, ดร.	คณะสังคมศาสตร์
ผศ.(พิเศษ) ร.อ.ดร.ประมาณเลิศ อัจฉริยปัญญากุล	ที่ปรึกษาอธิการบดีด้านกฎหมาย

บรรณาธิการ : พระเทพปริยัติเมธี, ผศ.ดร.

กองบรรณาธิการ :

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	หน่วยงานภายนอก	
พระราชวชิรเมธี, ผศ.ดร.	ศ.ดร.รัตนะ บัวสนธ์	มหาวิทยาลัยนเรศวร
ศ.ดร.กาญจนา เจริญชัย	รศ.ดร.ธานี เกสทอง	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
รศ.ดร.สุพล สุยะพรหม	รศ.ดร.นันทิยา น้อยจันทร์	มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
รศ.ดร.วรกฤต เกื้อนช้าง	รศ.ดร.วราภรณ์ รุ่งเรืองกลกิจ	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
ดร.อัครเดช พรหมกลับ	ผศ.ดร.สำราญ บุญเจริญ	วิทยาลัยนครราชสีมา
	ดร.วราภรณ์ ทรัพย์รวงทอง	มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี ลพบุรี
	ดร.ทงศ์ศักดิ์ เหมือนเตย	มหาวิทยาลัยภาคกลาง

เลขานุการ : พระมหาไฉ่ ธมมเมธี

ผู้ช่วยเลขานุการ : พระมหานคร วชิรเมธี, พระเอกจิตต์ อธิปัญญา, นายดิเรก ด้วงลอย, นายจักรี บัวยา

ศิลปะกรรม/เว็บไซต์ : พระมหาไฉ่ ธมมเมธี, นายณัฐพัชร นามบัว, นายชาคริต เกื้อนนก, ดร.อนุวัต กระจ่างชัย

สำนักงาน : สำนักงานวารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์
 ๕๕๕ หมู่ ๖ ตำบลนครสวรรค์ออก อำเภอเมืองฯ จังหวัดนครสวรรค์ ๖๐๐๐๐

โทรศัพท์ ๐๕๖-๒๑๙๙๙๙ โทรสาร ๐๕๖-๒๑๙๙๙๘

จัดพิมพ์โดย : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย แขวงบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ๑๐๒๐๐

โทร. ๐๒๒ ๒๑๘๘๘๒, ๐๒๖ ๒๓๕๖๒๓ โทรสาร ๐๒๖ ๒๓๕๖๒๓

คณะกรรมการกลั่นกรองบทความ

วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ (Peer Review)

ผู้ทรงคุณวุฒิจากภายใน

๑. พระศรีคัมภีร์ญาณ, ศาสตราจารย์ ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๒. พระเทพปริยัติเมธี, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๓. พระราชวชิรเมธี, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๔. ศ.ดร.กาญจนา เงามั่งษ์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๕. รศ.ดร.สุรพล สุขะพรหม	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๖. รศ.ดร.ประเทือง ภูมิภัทราคม	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗. รศ.ดร.วรกฤต เกื้อนข้าง	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๘. ผศ.ดร.วิรัช จงอยู่สุข	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๙. ผศ.ดร.สุพรด บุญอ่อน	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๑๐. ดร.อัครเดช พรหมกัลป์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผู้ทรงคุณวุฒิจากภายนอก

๑. รศ.ดร.ธานี เกสทอง	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
๒. รศ.ดร.นันทิยา น้อยจันทร์	มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
๓. รศ.ดร.สัญญา เคนาภูมิ	มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
๔. ผศ.ดร.ไพศาล สรรสรวิสุทธิ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
๕. ผศ.ดร.สารท ทรัพย์รวงทอง	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
๖. ผศ.ดร.สำราญ บุญเจริญ	วิทยาลัยนครราชสีมา
๗. ดร.พิสิฐ จอมบุญเรือง	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
๘. ดร.วารภรณ์ ทรัพย์รวงทอง	มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี ลพบุรี
๙. ดร.ทนงค์ศักดิ์ เหมือนเดย	มหาวิทยาลัยภาคกลาง
๑๐. ดร.พิมลพรรณ เพชรสมบัติ	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล ธัญบุรี
๑๑. ผศ.ดร.รัตนะ ปัญญาภา	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
๑๒. ผศ.ดร.สยาม ราชวัตร	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

บรรณาธิการ

ในโอกาสที่วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ฉบับนี้ ก้าวเข้าสู่ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๓ ซึ่งมีอายุครบตามเกณฑ์การเสนอต่อศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (Thai Journal Citation Index Centre) ยังคงได้รับนิสิตระดับบัณฑิตศึกษาและคณาจารย์ของมหาวิทยาลัยจากสถาบันภายนอกได้นำเสนอผลงานทางวิชาการที่หลากหลายหัวข้อหลากหลายสาขาวิชา ทั้งนี้กองบรรณาธิการได้ส่งผลงานทางวิชาการเหล่านี้ไปให้กรรมการกลั่นกรองบทความทางวิชาการของแต่ละสาขาวิชาเป็นผู้อ่าน และมอบให้เจ้าของบทความนำไปปรับปรุงแก้ไขก่อนการตีพิมพ์แล้ว และด้วยความตั้งใจของคณะกรรมการบรรณาธิการที่มีความประสงค์จะทำวารสารเล่มนี้ให้สมบูรณ์ตามเกณฑ์ของ TCI ฉะนั้น โดยฉบับนี้เน้นการนำเสนอบทความอันประกอบด้วยบทความวิจัย ๗ เรื่อง และบทความวิชาการ ๘ เรื่อง ซึ่งมีตัวอย่างบทความที่น่าสนใจในเล่มประกอบด้วยนักวิชาการ และเรื่องดังต่อไปนี้

บทความแรกที่น่าสนใจคือ บทความวิจัยเรื่อง “ภาวะผู้นำในการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก: The Leadership in The Sangha Administration of The Ecclesiastical Monks At Bantak District Tak Province” โดย พระปลัดสุขสันต์ ยสินธโร ได้นำเสนอเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรคที่เกี่ยวกับภาวะผู้นำในการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก ด้านบุคลิกภาพ พบว่า ในปัจจุบัน พระสังฆาธิการมีอำนาจหน้าที่ในการตัดสินใจแต่ไม่ใช่ ขาดทักษะในการพูดด้านความรู้ ความสามารถ พบว่า พระสังฆาธิการยังขาดทักษะในการทำงานที่เป็นระบบและการวางแผน ด้านคุณลักษณะด้านสังคม พบว่า พระสังฆาธิการยังขาดการประสานงานในการช่วยเหลือชุมชน ด้านคุณลักษณะด้านกายภาพ พบว่า พระสังฆาธิการบางท่านมีรูปร่างอ้วนเกินไป ฉันทัดอาหารที่ไม่ถูกสุขลักษณะและมีโรคประจำตัว

บทความที่น่าสนใจตัวอย่างที่สองคือ บทความเรื่อง “การนำหลักธรรมาภิบาลสู่การปฏิบัติ เพื่อการบริหารงานขององค์กรยุคใหม่: Application of Good Governance Into Practice for The Management of The New Organization” โดย พระมหาภูษิต อคควณโณ (ปุณฺณรัสมย์) ท่านได้นำเสนอเกี่ยวกับการนำหลักธรรมาภิบาลสู่การปฏิบัติเพื่อการบริหารงานขององค์กรยุคใหม่ และเป็นแนวทางในการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลให้ประสบความสำเร็จขององค์กร จากการศึกษาพบว่า ธรรมาภิบาลเป็นหลักในการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี โดยมีจุดเริ่มต้นมาจากแนวคิดทางตะวันตก เมื่อประเทศไทยได้นำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหารกิจการบ้านเมือง ทำให้ระบบการบริหารดีขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม บริบทของสังคมไทย ค่านิยมตลอดถึงการขาดความรู้ความเข้าใจที่ลึกซึ้งในเรื่องธรรมาภิบาล มักจะทำให้เกิดปัญหาขึ้นเมื่อนำไปสู่ขั้นตอนของการปฏิบัติ ดังนั้น หลักธรรมาภิบาลฉบับเมืองไทย จึงควรผนวกกับหลักพุทธธรรมด้วย ซึ่งน่าจะเป็นทางออกไปสู่การบริหารจัดการบ้านเมืองตามหลักธรรมาภิบาลได้ดีที่สุด

คณะกรรมการวิชาการขอขอบคุณเจ้าของผลงานบทความทุกท่านที่ได้มีส่วนร่วมทำให้วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ ได้เผยแพร่ความรู้ทางวิชาการสู่สาธารณะ ตามนโยบายของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ขออนุโมทนาขอบคุณคณะกรรมการกลั่นกรองทุกท่านที่ได้ใช้ความเพียรพยายามชี้แนะ แนะนำให้มีการปรับปรุงแก้ไขผลงานของแต่ละท่านให้ออกมาได้อย่างถูกต้อง น่าอ่านและเป็นประโยชน์ต่อแวดวงวิชาการ และท้ายที่สุดขออนุโมทนาขอบคุณผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่าน ที่ได้จัดทำให้มีวารสารฉบับนี้และโปรดติดตามฉบับต่อไป

ด้วยความปรารถนาดียิ่ง

(พระเทพปริยัติเมธี, ผศ.ดร.)

บรรณาธิการ

สารบัญ

กองบรรณาธิการ

คณะกรรมการกลั่นกรองบทความ

บทบรรณาธิการ

บทความวิจัย :

ภาวะผู้นำในการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก ๑

พระปลัดสุขสันต์ ยสินธุ์โร

ศึกษาบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารการศึกษาของคณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์ ๑๕

พระมหาสมพงษ์ กนตวณฺโณ (รัตนนนท์)

ความคิดเห็นของผู้ปกครองนักเรียนที่มีต่อการจัดการศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ๒๓

ของโรงเรียนขนาดเล็ก ในอำเภอลำปางบุรี จังหวัดกำแพงเพชร

จีราพร แซ่ไฉ่

การประยุกต์ใช้หลักอภิธานิยธรรม ๗ ในการนิเทศภายในของโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดนครสวรรค์ ๓๗

กัญญา ขำดวง

ความพึงพอใจของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานต่อการให้บริการตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของโรงเรียนในกลุ่มปางมะค่า อำเภอลำปางบุรี ๕๑

บุญส่ง ผาด่าน

การศึกษาวิเคราะห์ปีตตามโนทนาภัยในพระพุทธศาสนาเถรวาท ๖๑

พระครูนิภาสสันตวิกรม

ศึกษาวิเคราะห์เมตตาธรรมกับการแก้ไขปัญหาการทำปาณาติบาตในสังคมไทย ๗๓

พระครูพัชรปัญญาวุธ

บทความวิชาการ:

การแก้ปัญหาความรุนแรงในครอบครัวโดยใช้หลักพุทธธรรมมาประยุกต์ ๘๕

พระครูสุทธิพงษ์มณี (อคคธมโม)

พุทธบูรณาการพัฒนาจรรยาบรรณและบทบาทหน้าที่ของสื่อในสังคมไทย ๙๙

ณัฐพงษ์ จันทราทิพย์

ภาวะผู้นำการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธตามหลักปาปนิกรธรรม ๑๐๗

พระครูอุดมธรรมรส

การนำหลักธรรมาภิบาลสู่การปฏิบัติเพื่อการบริหารงานขององค์กรยุคใหม่	๑๑๙
พระมหาภูษิต อคควณโณ (ปล้นรัมย์)	
การพัฒนาคุณลักษณะภาวะผู้นำมุ่งให้บริการของผู้บริหารในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	๑๓๙
สุชอุษา นุ่นทอง	
คุณธรรมสำหรับพัฒนาเยาวชนไทย	๑๕๑
พระครูอุเทศสุตาภรณ์	
ความเป็นผู้นำของนายวลาดีมีร์โรวิช ปูตินผู้นำรัสเซีย	๑๖๙
ประจักษ์ ชุราสี	
การวิเคราะห์หลักการทำงานของผู้นำการเปลี่ยนแปลงในการป้องกันและแก้ไขปัญหายา	๑๘๗
เสพติดในสถานประกอบการด้วยหลักพุทธธรรม	
พิสมัย ทองเที่ยง	
ภาคผนวก	๑๙๙
ขั้นตอนการดำเนินงานวารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์	๒๐๐
วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์	
คำแนะนำสำหรับผู้นิพนธ์บทความ	๒๐๑
หนังสือส่งบทความทางวิชาการเพื่อเผยแพร่	๒๐๖
ใบตอบรับเป็นสมาชิก	๒๐๗

ภาวะผู้นำในการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก

The Leadership in The Sangha Administration of The Ecclesiastical Monks At Bantak District Tak Province

พระปลัดสุขสันต์ ยสินธโร*

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำในการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอ บ้านตาก จังหวัดตากมีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาภาวะผู้นำในการปกครองของพระสังฆาธิการใน อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก ๒) เพื่อเปรียบเทียบภาวะผู้นำในการปกครองของพระสังฆาธิการใน อำเภอบ้านตาก จังหวัดตากโดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล และ ๓) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อภาวะผู้นำในการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก

ผลการศึกษามีดังนี้

๑) ความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อภาวะผู้นำในการปกครองของพระสังฆาธิการใน อำเภอบ้านตาก จังหวัดตากในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.22$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อภาวะผู้นำในการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอ บ้านตาก จังหวัดตาก ด้านบุคลิกภาพ ($\bar{X} = 4.17$) และด้านคุณลักษณะด้านสังคม ($\bar{X} = 4.14$) อยู่ใน ระดับ มากที่สุด ส่วนด้านความรู้ ความสามารถและด้านคุณลักษณะด้านกายภาพอยู่ในระดับมาก

๒) การเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อภาวะผู้นำในการปกครองของ พระสังฆาธิการในอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า อายุ การศึกษาสามัญ การศึกษานักธรรม การศึกษาเปรียญธรรมต่างกัน พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อภาวะ ผู้นำในการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธ สมมติฐานการวิจัย ส่วนพระสงฆ์ที่มีพรรษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำในการปกครองของ พระสังฆาธิการในอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงยอมรับสมมติฐานการวิจัย

๓) ปัญหา อุปสรรคที่เกี่ยวกับภาวะผู้นำในการปกครองของพระสังฆาธิการใน อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก ด้านบุคลิกภาพ พบว่า ในปัจจุบัน พระสังฆาธิการมีอำนาจหน้าที่ใน การตัดสินใจแต่ไม่ใช้ ขาดทักษะในการพูดด้านความรู้ ความสามารถ พบว่า พระสังฆาธิการยังขาด ทักษะในการทำงานที่เป็นระบบและการวางแผน ด้านคุณลักษณะด้านสังคม พบว่า พระสังฆาธิการ

* หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์

ยังขาดการประสานงานในการช่วยเหลือชุมชน ด้านคุณลักษณะด้านกายภาพพบว่า พระสังฆาธิการ
บางท่านมีรูปร่างอ้วนเกินไป ฉันทัดอาหารที่ไม่ถูกสุขลักษณะและมีโรคประจำตัว

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำ, การปกครองของพระสังฆาธิการ

ABSTRACT

The objectives of this research were: 1) to study the leadership in the Sangha administration of the Ecclesiastical monks at Bantak District, Tak Province, 2) to compare the leadership in the Sangha administration of the Ecclesiastical monks at Bantak District, Tak Province by classifying on the personal factors, and 3) to study the problems, obstacles and suggestions for the leadership in the Sangha administration of the Ecclesiastical monks at Bantak District, Tak Province.

Results of the Research

1. Overall, the opinion of the monks towards the leadership in the Sangha administration of the Ecclesiastical monks at Bantak District, Tak Province was at the highest level ($\bar{X} = 4.22$). When considering each aspect, it was found that the opinion of the monks towards the leadership in the Sangha administration of the Ecclesiastical monks at Bantak District, Tak Province in the personality ($\bar{X} = 4.17$) and the social characteristics ($\bar{X} = 4.19$) was at the highest level. However, the opinion of the monks towards the leadership in the Sangha administration of the Ecclesiastical monks at Bantak District, Tak Province in the knowledge and ability, and in the physical characteristics was at the high level.

2. The comparison of the opinion of the monks towards the leadership in the Sangha administration of the Ecclesiastical monks at Bantak District, Tak Province by classifying on the personal factors found that the monks having the different age, degree of General education, degree of Dhamma education, and degree of Pali education had no the different opinion towards the leadership in the Sangha administration of the Ecclesiastical monks at Bantak District, Tak Province. Therefore, the hypothesis was denied. However, the monks having the different year had the different opinion towards the leadership in the Sangha administration of the Ecclesiastical monks at Bantak District, Tak Province at 0.05 of statistical significance. Therefore, the hypothesis was accepted.

3. The problems and obstacles in the leadership in the Sangha administration of the Ecclesiastical monks at Bantak District, Tak Province found that in the personality, the Ecclesiastical monks authorized in the decision but did

not use the power. Some could not control their emotion and the impolite speech to the monks and the novices. In the knowledge and ability, the Ecclesiastical monks were not self-confident in the administration, did not understand the skill in the working, the unsystematic and unplanned working. In the social characteristics, the Ecclesiastical monks hardly had the willing to help in the public, did not make the benefit to the public, and conduct inequally. In the physical characteristics, the Ecclesiastical monks were obese, ate the insanitary food, and were unhealthy.

Keywords: Leadership, Sangha Administration

๑. บทนำ

สภาพสังคมไทยเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งทางด้านเศรษฐกิจและด้านสังคม การพัฒนาประเทศมุ่งเน้นการพัฒนาความเจริญทางเศรษฐกิจ ทำให้สังคมไทยเปลี่ยนเป็นสังคมเมือง ความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยกันของชุมชน เปลี่ยนเป็นต่างคนต่างอยู่ เป็นสังคมบริโภคนิยม ความเสื่อมถอยทางด้านศีลธรรม จริยธรรมของประชาชนมีมากขึ้น ขาดศรัทธาในศาสนา วิถีชีวิตของคนไทยเริ่มห่างไกลจากวัดมากขึ้นทุกที ก่อให้เกิดปัญหาทางสังคมตามมามากมาย พุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ประชาชนชาวไทยมากกว่าร้อยละ ๙๕ เคารพนับถือและเป็นรากฐานที่สำคัญของวัฒนธรรมไทย กล่าวได้ว่าวิถีชีวิตของคนไทยกับพุทธศาสนาผูกพันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันอย่างแน่นแฟ้น พุทธศาสนาจึงเป็นเอกลักษณ์ประจำชาติไทย

ความเจริญและความเสื่อมของพระพุทธศาสนาจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาและความมั่นคงของประเทศ วัดเป็นศูนย์กลางแห่งกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน เป็นแหล่งการศึกษาของประชาชนและทำหน้าที่เป็นสถาบันหลักในการฝึกอบรมพระสงฆ์ที่จะสืบต่อพระศาสนาและพลเมืองที่จะรับผิดชอบสังคม ในอดีตพระภิกษุสงฆ์มีฐานะทั้งครูบาอาจารย์และผู้ฝึกฝนอบรมให้แก่ประชาชนในชุมชนเกือบทุกเรื่องทั้งด้านจิตใจและด้านความเป็นอยู่หรืออาชีพของประชาชน และวัดยังมีฐานะเป็นโรงเรียนอีกด้วย แม้ปัจจุบันความเป็นศูนย์กลางในบางเรื่องจะลดลงแต่ความสำคัญเหล่านั้นก็ยังคงอยู่โดยเฉพาะวัดในเขตภูมิภาค บทบาทของวัดยังคงมีความเข้มข้นอยู่ค่อนข้างมาก ทั้งในเรื่องของการพัฒนาชุมชน การพัฒนาอาชีพ หรือหน่วยส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน การรวมกลุ่ม การเป็นหน่วยสังคมสงเคราะห์และความเป็นศูนย์กลางทางด้านจิตใจยังคงอยู่มีเสื่อมคลายแต่อย่างใด การจะให้วัดเป็นศูนย์กลางชุมชนดังเช่นในอดีต จำเป็นต้องพัฒนาวัดในทุกๆ ด้าน โดยเฉพาะการจัดกิจกรรมเพื่อประโยชน์แก่ชุมชนนั้น พระสงฆ์เป็นผู้มีบทบาทสำคัญที่สุดเพราะถือกันว่า สถาบันพระสงฆ์เป็นสถาบันทางจริยธรรม และเป็นผู้นำทางด้านจิตใจของสังคม

การบริหารกิจการคณะสงฆ์มีความสำคัญต่อการสร้างความเข้มแข็งและการดำรงอยู่อย่างมั่นคงของพระพุทธศาสนา คณะสงฆ์ถือเป็นตัวแทนหรือเป็นสาวกขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระบรมศาสดาของพุทธศาสนิกชน ซึ่งทำหน้าที่ในการปฏิบัติภารกิจเผยแผ่สืบ

สาน และถ่ายทอดพระธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ได้บัญญัติไว้เพื่อให้ผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนาได้นำพระธรรมคำสอนไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม

พระสังฆาธิการ เป็นผู้นำของคณะสงฆ์มีหน้าที่ในการปกครองและบริหารคณะสงฆ์ให้ เป็นไปด้วยความเรียบร้อย จึงเป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะบ่งชี้ความสำเร็จในการส่งเสริมกิจการ พระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนถาวรสืบไป ดังคำที่กล่าวว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ จะเจริญรุ่งเรืองถาวรสืบไปได้ก็ด้วยอาศัยพระสังฆาธิการเป็นสำคัญ เนื่องจากพระสังฆาธิการเป็นผู้ ใกล้เคียงประชาชนโดยเฉพาะพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสซึ่งเป็นที่เคารพเลื่อมใสศรัทธาของ ประชาชน และมีบทบาทโดยตรงต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้ดำรงสืบไป^๑

การบริหารคณะสงฆ์จึงถือว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญเพราะถ้ามีระบบบริหารดีศาสนาที่มีความ เจริญมั่นคงการบริหารที่ดีนั้นจะต้องมีรูปแบบและวิธีการจัดการหรือมีแนวคิดซึ่งขึ้นอยู่กับ การแบ่ง งานมอบอำนาจกระจายงานให้ผู้อยู่ฝ่ายบริหารระดับต่างๆรับผิดชอบตามความรู้ความสามารถของ ตนและพัฒนาการในด้านต่างๆเพราะการบริหารคณะสงฆ์ปัจจุบันนี้มีอำนาจรัฐและจารีตประเพณี เข้ามาเกี่ยวข้องเมื่อมีอิทธิพลเกิดขึ้นต้องอาศัยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์เป็นเกณฑ์จัดระเบียบการ ปกครองคณะสงฆ์การบริหารคณะสงฆ์จึงถือว่าเป็นหัวใจหลักในงานบริหารจัดการกิจการของคณะ สงฆ์ใน ๖ ด้านคือด้านการปกครองด้านการศึกษาด้านการศึกษาสงเคราะห์ด้านการเผยแผ่ด้าน สาธารณูปการและด้านสาธารณสงเคราะห์ให้ดำเนินไปตามพระธรรมวินัย^๒ กฎหมาย กฎมหาเถร สมาคม มติ ข้อบังคับหรือระเบียบมหาเถรสมาคม

การปกครองคณะสงฆ์จึงถือว่าเป็นหัวใจหลักในงานบริหารจัดการกิจการของคณะสงฆ์ คือด้านการปกครอง การศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ สาธารณูปการ และสาธารณ สงเคราะห์ให้ดำเนินไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎระเบียบ มหาเถรสมาคม ข้อบังคับ มติพระ บัญชาสมเด็จพะสังฆราชหรือคำสั่งของผู้บังคับบัญชาเหนือตน การระงับอิทธิพล การวินิจฉัย การ ลงนิคหกรรม การวินิจฉัยข้ออุทธรณ์ต่าง ๆ ตลอดถึงการแต่งตั้งถอดถอนเจ้าคณะพระสังฆาธิการ ควบคุมดูแลให้ไปตามข้อวัตรปฏิบัติของจรรยาพระสังฆาธิการ และสถาบันคณะสงฆ์ไทยตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบัน วิทยาการด้านการบริหารและการจัดการก้าวหน้าไปมากคณะสงฆ์ควรจะได้ใช้ วิทยาการเหล่านั้นมาช่วยเสริมการบริหารและการปกครองคณะสงฆ์ กิจการคณะสงฆ์บางอย่างอาจ

^๑ กองแผนงาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, **คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยพระราชบัญญัติ กฎระเบียบและคำสั่งของคณะสงฆ์**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า คำนำ.

^๒ พระเทพรัตนสุธี, “บทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของจังหวัดปทุมธานี”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๑.

อาศัยการบริหารแบบราชการของฝ่ายบ้านเมือง กิจการคณะสงฆ์บางอย่างอาจอาศัยการบริหารที่คล่องตัวแบบภาคเอกชน และกิจการบางอย่างต้องบริหารตามหลักพระธรรมวินัย^๓

ในงานวิจัยครั้งนี้ อำเภอบ้านตาก นับว่าเป็นพื้นที่ที่มีความเจริญด้านเศรษฐกิจและสังคมในระดับหนึ่ง วัดในอำเภอบ้านตาก มีจำนวน ๓๗ วัด ใน ๗ เขตตำบลการปกครองคณะสงฆ์ ซึ่งถือว่ามีจำนวนที่มากพอสมควร ทำให้การบริหารวัดในเขตอำเภอบ้านตาก ยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าใดนัก เนื่องจากพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสยังขาดองค์ความรู้ที่จะสนับสนุนการทำงาน เช่น ด้านการปกครอง พบว่ายังมีปัญหาอยู่หลายวัด เนื่องจากเจ้าอาวาสวัดบางวัด ยังไม่เข้าใจบทบาทหน้าที่ของตน ทำให้พระภิกษุสามเณรซึ่งอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาขาดความเคารพเอื้อเฟื้อต่อเจ้าอาวาสผู้ปกครอง และประชาชนเข้ามามีบทบาทครอบงำกิจการของวัด จนทำให้เกิดปัญหาขึ้นในบางวัด ด้านการศึกษา ยังไม่ประสบความสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรมเท่าที่ควร เนื่องจากพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสยังขาดองค์ความรู้และประสบการณ์ในการจัดการศึกษา ทำให้ไม่สามารถบริหารงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ตั้งไว้ใน ด้านการสาธารณูปการก็เช่นกัน ยังขาดการบูรณปฏิสังขรณ์ ปรับปรุงพัฒนา เสนาสนะ อาคารสถานที่ สิ่งแวดล้อม ตลอดจนจัดระบบสาธารณูปโภคต่างๆ ให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ทั้งนี้จะเกิดจากสาเหตุของความบกพร่องทางด้านการปกครองก็เป็นได้

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความประสงค์จะทำวิจัยเรื่อง “ภาวะผู้นำในการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก” ซึ่งผลการวิจัยครั้งนี้ จะทำให้ทราบถึงสภาพภาวะผู้นำ เพื่อเพิ่มศักยภาพภาวะผู้นำ และศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อภาวะผู้นำ การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของพระสังฆาธิการที่ส่งผลหรือเอื้อต่อการปฏิบัติ งานวัดให้มีประสิทธิภาพ และเพื่อนำไปใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุง แก้ไขนโยบายในการบริหารงานคณะสงฆ์เพื่อความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนา ซึ่งจะช่วยสร้างสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ส่งผลต่อการพัฒนาประเทศได้เป็นอย่างดีสืบต่อไป

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๒.๑ เพื่อศึกษาภาวะผู้นำในการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก

๒.๒ เพื่อเปรียบเทียบภาวะผู้นำในการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอบ้านตาก จังหวัดตากโดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

๒.๓ เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อภาวะผู้นำในการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก

^๓ พระอธิการชรัตน์ ฐิตคุโณ, “บทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔) หน้า ๓๓.

๓. วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Method Research) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) การแจกแบบสอบถาม (Questionnaire) กลุ่มตัวอย่างที่นำมาใช้ในงานวิจัย คือ พระสงฆ์ในอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก จำนวน ๑๒๖ รูป จากจำนวนพระภิกษุ ๑๘๓ รูป โดยเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถาม โดยมีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ ๐.๙๒๔ สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าความถี่ (Frequencies) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และทดสอบสมมติฐานโดยการทดสอบค่าเอฟ (F-test) ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) และทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD) และนำเสนอเป็นบทความเรียงประเภตตาราง โดยการแจกแจงความถี่ของผู้ตอบคำถามปลายเปิด และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interviews) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน ๘ รูป/คน โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท

๔. ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัย เรื่อง “ภาวะผู้นำในการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก” ได้ผลสรุปการวิจัย ดังนี้

๔.๑ ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีอายุระหว่าง ๒๐-๓๐ ปี จำนวน ๓๘ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๐.๒ มีพรรษาระหว่างผู้มี ๑-๕ พรรษา จำนวน ๔๐ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๑.๗ มีการศึกษามากกว่าประถมศึกษาปีที่ ๖ จำนวน ๗๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๙.๕ มีการศึกษานักธรรมในระดับนักธรรมโท จำนวน ๔๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๕.๗ ส่วนการศึกษาเปรียญธรรมส่วนใหญ่ไม่ได้เปรียญธรรม จำนวน ๘๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๗.๕

๔.๒ ภาวะผู้นำในการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก

ความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อภาวะผู้นำในการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย ๔.๒๒ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านสรุปได้ดังนี้

๑) ด้านบุคลิกภาพ พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำในการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก โดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย ๔.๑๗

๒) ด้านความรู้ ความสามารถ พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำในการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย ๔.๒๑

๓) ด้านคุณลักษณะด้านสังคม พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำในการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก โดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย ๔.๑๙

๔) ด้านคุณลักษณะด้านกายภาพ พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำในการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย ๔.๒๘

๔.๓ สรุปปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะภาวะผู้นำในการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “ภาวะผู้นำในการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก” ครั้งนี้ ทำให้ทราบถึงปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอในการแก้ไขซึ่งจำแนกเป็นรายด้านดังนี้

ปัญหา อุปสรรค คือ

๑) ด้านบุคลิกภาพ พบว่า ในปัจจุบัน พระสังฆาธิการมีอำนาจหน้าที่ในการตัดสินใจแต่ไม่กล้าใช้บางรายไม่สามารถควบคุมอารมณ์ของตนได้รวมไปถึงการใช้วาจาที่ไม่สุภาพต่อพระภิกษุและสามเณร

๒) ด้านความรู้ ความสามารถ พบว่า พระสังฆาธิการไม่มีความпенตัวของตัวเองในการบริหารงานไม่ค่อยมีความเข้าใจในทักษะการทำงานและการทำงานที่ไม่เป็นระบบ ไม่มีแบบแผน

๓) ด้านคุณลักษณะด้านสังคม พบว่า พระสังฆาธิการมีความเต็มใจในการช่วยเหลืองานของส่วนรวมยังมีน้อยไม่บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม เพราะอยากอยู่เฉยๆและบางครั้งไม่มีความเป็นกลาง ปฏิบัติไม่เท่าเทียมกัน มีการเลือกปฏิบัติ

๔) ด้านคุณลักษณะด้านกายภาพพบว่า พระสังฆาธิการบางท่านมีรูปร่างอ้วนเกินไป ฉันทัดอาหารที่ไม่มีถูกสุขลักษณะและมีโรคประจำตัว

ข้อเสนอแนะ คือ

๑) ด้านบุคลิกภาพ พบว่า พระสังฆาธิการควรออกเป็นข้อบังคับ/ระเบียบ ในการปฏิบัติงานร่วมกันให้เป็นรูปธรรม เพื่อให้ทุกคนปฏิบัติงานร่วมกันอย่างสามัคคีควรจัดปฏิบัติธรรมให้พระสังฆาธิการได้ฝึกการควบคุมอารมณ์ และฝึกทักษะการพูด การใช้วาจาที่สุภาพต่อสาธารณชน

๒) ด้านความรู้ ความสามารถ พบว่า อยากให้มีการอบรมเกี่ยวกับหน้าที่ความรับผิดชอบในการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ควรจัดประชุมอบรมเพื่อเพิ่มศักยภาพของพระสังฆาธิการบ่อยๆ และควรปรับปรุงที่นโยบายของเจ้าคณะผู้ปกครองให้มีความสอดคล้องกับงานคณะสงฆ์

๓) ด้านคุณลักษณะด้านสังคม พบว่า พระสังฆาธิการควรมีส่วนร่วมในการช่วยเหลืองานของส่วนรวมมากขึ้นควรมีการกระตุ้นให้รู้จักการทำประโยชน์ต่อสังคมมากขึ้นและควรที่จะปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกัน ไม่มีการเลือกปฏิบัติ ไม่เลือกที่รักมักที่ชัง

๔) ด้านคุณลักษณะด้านกายภาพพบว่า พระสังฆาธิการควรออกกำลังกายตามแบบที่เหมาะสมกับพระสงฆ์ฉันทัดอาหารที่ที่ถูกสุขลักษณะ ไม่สุกๆ ดิบๆ มีไขมันและควบคุมอาหาร และมันตรวจสุขภาพบ่อยๆ

๔.๔ สรุปผลการสัมภาษณ์เชิงลึก(In-DepthInterviews) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants)

ผลการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interviews) ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) เกี่ยวกับภาวะผู้นำในการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก ครั้งนี้ทำให้ทราบถึงข้อเสนอแนะ ซึ่งจำแนกเป็นรายด้านได้ดังนี้

๑. ด้านบุคลิกภาพ คือ พระสังฆาธิการต้องมีความสามารถในการพูดการโต้ตอบที่ดี มีความฉลาดแหลมคมในการสนทนา เป็นผู้นำกลุ่มได้ และต้องมีข้อมูลอย่างเพียงพอ เพื่อประกอบการตอบได้อย่างแหลมคมได้ มีการพูดอย่างมีประสิทธิภาพที่จะก่อให้เกิดการยอมรับจากผู้ใต้บังคับบัญชา ต้องเป็นผู้มีความมั่นคงทางอารมณ์ ไม่หงุดหงิด ฉุนเฉียว บ่นว่าตลอดเวลา มีความกล้าหาญในการเผชิญกับอุปสรรคต่างๆ อย่างไม่ย่อท้อต่อความยากลำบาก รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น รู้จักขมเขย พูดจาโน้มน้าวใจคนให้ทำงานเพื่อความเจริญก้าวหน้าของหน่วยงาน สังคม หรือประเทศชาติได้

๒. ความรู้ ความสามารถ คือพระสังฆาธิการควรมีระดับความรู้ ความสามารถในการบริหารพอสมควร อย่างน้อยควรมีความรู้ความเข้าใจในงานของตน บุคคลนั้นควรมีการเรียนรู้ และฝึกเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอเพื่อเป็นการเพิ่มความสามารถให้มีความชำนาญมากขึ้นฝึกฝนตนเองให้เกิดความเข้าใจ และสามารถแยกแยะกับสิ่งที่ปฏิบัติได้ เพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้คนมีการเรียนรู้ร่วมกันมีวิสัยทัศน์ที่จะเป็นพลังในการขับเคลื่อนภารกิจต่างๆ ของงานคณะสงฆ์เพื่อไปสู่จุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้

๓. คุณลักษณะด้านสังคม คือ ผู้นำเป็นสมรรถนะของบุคคลซึ่งแสดงให้เห็นถึงแนวทางการกระทำ พฤติกรรม หรือการคิด โดยคุณลักษณะพื้นฐานเหล่านี้ จะแผ่ขยายไปยังสถานการณ์อื่นๆ และคงทนอยู่ภายในตัวบุคคลเป็นระยะเวลาอันยาวนานพอสมควรเป็นผู้สร้างแรงจูงใจ เป็นสิ่งที่ผู้นำต้องคิดถึงหรือมีความต้องการ ซึ่งแรงจูงใจจะเป็นตัว ผลักดันหรือแรงขับให้บุคคลกระทำพฤติกรรมหรือตัวกำหนดทิศทางหรือทางเลือกในการกระทำ พฤติกรรมเพื่อตอบสนองต่อเป้าหมาย หรือหลีกเลี่ยงจากสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ตนไม่พึงปรารถนาต้องมีความรับผิดชอบ มีความกระตือรือร้น และมุ่งมั่นที่จะทำงานให้ประสบความสำเร็จ และจะใช้เป็นข้อมูลย้อนกลับเพื่อทำงานให้ดียิ่งๆ ขึ้นไปมีการควบคุมอารมณ์ภายใต้สภาวะความกดดัน ความคิดริเริ่ม และบทบาททางสังคม ซึ่งหมายถึง สิ่งที่บุคคลต้องการสื่อให้ผู้อื่นในสังคม เห็นว่าตัวเขามีบทบาทต่อสังคมอย่างไรบ้าง เช่น การเป็นผู้นำทีมงาน ความมีจริยธรรม เป็นต้นควรมีมารยาทการเข้าสังคมโดยเฉพาะการจะเป็นผู้บริหาร ผู้นำควรเรียนรู้มารยาทการเข้าสังคมให้เป็นที่ยอมรับของสังคม เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มนุษย์ต้องการ เมื่อต้องอยู่ร่วมกับผู้อื่น อาทิ เช่น การยอมรับในสังคมที่ทำงาน ในสังคมโรงเรียน เป็นต้น ซึ่งการที่จะทำให้สังคมยอมรับจำเป็นต้องมีแนวทางปฏิบัติที่อยู่ร่วมกันและเป็นที่ยอมรับในสังคม

๔. คุณลักษณะด้านกายภาพ คือผู้นำต้องมีร่างกายที่มีความแข็งแรงและสมบูรณ์ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บและพิการ รวมทั้งมีความต้านทานโรคได้ดีโดยธรรมชาติแล้วคนเรามีความต้องการทั้งทางร่างกาย จิตใจและสังคม เมื่อใดก็ตามที่เราไม่สามารถตอบสนองความต้องการเหล่านี้ได้ ชีวิตของเราจะเริ่มมีปัญหา หากเกิดการเจ็บป่วยเราก็จะเริ่มรู้สึกวิตกกังวลที่ความทุกข์ การที่คนเราจะมีความสุขสมบูรณ์ มีคุณภาพชีวิตที่ดีนั้น บุคคลจำเป็นต้องมีสุขภาพกายและจิตที่ดี

ประกอบเข้าด้วยกันอย่างเหมาะสม จะมีเพียงอย่างเดียวหนึ่งไม่ได้ เนื่องจากกายและจิตมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ถึงแม้ว่าร่างกายจะเป็นรูปธรรมที่ทุกคนมองเห็นและสัมผัสได้ แต่จิตเป็นนามธรรมที่มองไม่เห็นและสัมผัสไม่ได้ก็ตาม ถ้าหากร่างกายมีความผิดปกติ จิตก็ย่อมจะเศร้าหมอง เกิดความตึงเครียดหรือเป็นทุกข์ไปด้วย

๕. อภิปรายผล

ผลการศึกษาค้นคว้าข้อมูล การวิจัยเรื่อง “ภาวะผู้นำในการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก” มีประเด็นการอภิปรายผล ดังนี้ พบว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำในการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำในการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก อยู่ในระดับมากที่สุดซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระอธิการชรัตน์ ฐิตคุโณ (มีแก้ว)^๕ ได้ทำการศึกษาเรื่อง “บทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์” ผลการวิจัย พบว่า พระภิกษุและสามเณรมีความเห็นต่อบทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๖๐$) และเมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน พบว่า พระภิกษุและสามเณรมีความเห็นต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ที่ค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = ๓.๗๐$) ในด้านการปกครอง ส่วนที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{X} = ๓.๔๘$) ในด้านการศึกษาสงเคราะห์ ในระดับมาก

ส่วนความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อภาวะผู้นำในการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก จำแนกเป็นรายด้าน ทั้ง ๔ ด้าน ดังนี้

๑) **ด้านบุคลิกภาพ** ผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำในการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก ในภาพรวมในด้านบุคลิกภาพ อยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่า ภาวะผู้นำในการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก มีความสามารถในการปรับตัวเข้ากับทุกคนได้ มีความพยายามในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ได้ และมีศีลจรรย์วัตรควรค่าแก่การเคารพนับถือซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูปลัดกิตติวัฒน์ (คชา ปญญาธโร)^๖ ได้ทำการศึกษาเรื่อง “การบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม” ผลการวิจัย พบว่า ความคิดเห็นของพระภิกษุสงฆ์ซึ่งสังกัดในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ที่มีต่อการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบาง

^๕พระอธิการชรัตน์ ฐิตคุโณ (มีแก้ว), บทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, วิทยานิพนธ์ พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

^๖พระครูปลัดกิตติวัฒน์ (คชา ปญญาธโร), การบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม, วิทยานิพนธ์ พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕).

เลน จังหวัดนครปฐม พบว่า การบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

๒) ความรู้ ความสามารถผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำในการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก ในภาพรวมในด้านความรู้ ความสามารถอยู่ในระดับมากที่สุด แสดงให้เห็นว่า ภาวะผู้นำในการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก มีความรู้ ความสามารถในการบริหารงานคณะสงฆ์ มีความเฉลียวฉลาดในการบริหารงานคณะสงฆ์ เป็นผู้ที่ความรู้สามารถสอนพระภิกษุสามเณรได้ และมีการส่งเสริมการศึกษาของพระภิกษุสามเณร ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาทองดี อภิภูจน (ศรีตระการ)^๒ ได้ทำการศึกษาเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์ทัศนคติที่มีต่อภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ: กรณีศึกษา คณะสงฆเขตภาษีเจริญ และเขตบางแค กรุงเทพมหานคร มีความคิดเห็นที่มีต่อภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆเขตภาษีเจริญและเขตบางแค กรุงเทพมหานคร” พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งมีค่าเฉลี่ย ๓.๖๔ และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงจากมากไปหาน้อยตามค่าเฉลี่ย คือ ด้านการสาธารณูปการ ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ และด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๓) คุณลักษณะदानสังคัมผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำในการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก ในภาพรวมในด้านคุณลักษณะดานสังคัม อยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่า พระสังฆาธิการมีวิธีการประนีประนอมทำให้ทุกคนที่ร่วมงานเกิดความพึงพอใจ เป็นที่เลื่อมใสศรัทธาอย่างยิ่ง และมีความสนใจในการทำงานของคณะสงฆ์ เช่น การเข้าประชุม การจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระอธิการชรัตน์ ฐิตคุโณ (มีแก้ว) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “บทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์” ผลการวิจัย พบว่า พระภิกษุและสามเณรมีความเห็นต่อบทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.60$) และเมื่อพิจารณาในแต่ละด้านพบว่า พระภิกษุและสามเณรมีความเห็นต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ที่ค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = 3.70$) ในด้านการปกครอง^๓

๔) ด้านคุณลักษณะดานกายภาพ ผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำในการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก ในภาพรวมในด้านอยู่ในระดับ

^๒พระมหาทองดี อภิภูจน (ศรีตระการ), “ศึกษาวิเคราะห์ทัศนคติที่มีต่อภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ: กรณีศึกษา คณะสงฆเขตภาษีเจริญ และเขตบางแค กรุงเทพมหานคร”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

^๓พระอธิการชรัตน์ ฐิตคุโณ (มีแก้ว), “บทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์”, *วิทยานิพนธ์ พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

มากที่สุด แสดงให้เห็นว่า พระสังฆาธิการมีวุฒิภาวะที่เหมาะสมต่อการเป็นผู้นำ มีภูมิธรรมที่เหมาะสมต่อการเป็นผู้นำ มีการฉันทตาทหารถูกต้องตามหลักอนามัย รวมทั้งการออกกำลังกายที่เหมาะสม และมีการรักษาตนให้พ้นจากโรคภัยไข้เจ็บ ไม่มีความประมาท มีสติอยู่ตลอดเวลา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาอานนโทได้อันได้วิจัยเรื่อง “การบริหารกิจการคณะสงฆ์ในเขตจังหวัดชุมพรกับการประยุกต์ใช้หลักสิกขุปรินายธรรม๗” ผลการวิจัยพบว่าพระสังฆาธิการในจังหวัดชุมพรโดยส่วนมากแล้วได้นำหลักสิกขุปรินายธรรม๗ไปใช้ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์โดยภาพรวมอยู่ในเกณฑ์ดีมากโดยมีค่าเฉลี่ย๔.๒๘โดยพระสังฆาธิการในจังหวัดชุมพรได้ดำเนินการประชุมพระภิกษุสามเณรในพื้นที่เขตปกครองเป็นประจำและยังมีการประชุมร่วมกันระหว่างคณะสงฆ์กับผู้นำชุมชนพร้อมกันนี้ยังมีการประเมินผลให้ความสำคัญกับการประชุมโดยสละเวลามาเข้าร่วมประชุมมีการวางกฎระเบียบให้แก่คณะสงฆ์ด้วยการรณรงค์ให้วัดเป็นสถานที่ปลอดบุหรี่มีการยกย่องพระมหาเถระผู้ทำคุณงามความดีและเชิดชูให้เป็นเกียรติประวัติทำความเข้าในการบริหารงานตามจารีตพระพุทธานุรักษ์ธรรมชาติโดยให้ความรู้ถึงประโยชน์ของธรรมชาตินี้ยังส่งเสริมการปรับภูมิทัศน์ภายในอาวาสในเขตปกครองให้เป็นลานธรรมเปิดโอกาสให้ผู้มาเยือนได้มีการสนทนาแลกเปลี่ยนความรู้ทางด้านธรรมะทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจหลักธรรมและส่งผลให้เกิดทัศนคติใหม่ๆในหลักธรรมศาสนาทงพุทธศาสนาการเปรียบเทียบเปรียบเทียบระดับการประยุกต์ใช้หลักสิกขุปรินายธรรม๗ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดชุมพรจำแนกตามข้อมูลส่วนบุคคลพบว่าตำแหน่งพระสังฆาธิการวุฒิการศึกษาทางธรรมวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรมและประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่พระสังฆาธิการนั้นมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ๐.๐๕ซึ่งตรงตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ส่วนอายุพรรษาวุฒิการศึกษาสามัญไม่พบความแตกต่างจึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

๖. ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “ภาวะผู้นำในการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก” ผู้วิจัยขอเสนอประเด็นที่ควรกำหนดเป็นนโยบาย เพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องได้นำไปใช้ดังต่อไปนี้

๖.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑) พระสังฆาธิการควรออกเป็นข้อบังคับ/ระเบียบ ในการปฏิบัติงานร่วมกันให้เป็นรูปธรรม เพื่อให้ทุกคนปฏิบัติงานร่วมกันอย่างสามัคคีควรจัดปฏิบัติธรรมให้พระสังฆาธิการได้ฝึกการควบคุมอารมณ์ และฝึกทักษะการพูด การใช้วาจาที่สุภาพต่อสาธารณชน

“พระมหาอานนโทได้อัน, “การบริหารกิจการคณะสงฆ์ในเขตจังหวัดชุมพรกับการประยุกต์ใช้หลักสิกขุปรินายธรรม๗”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์(บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๒.

๒) อยากให้มีการอบรมเกี่ยวกับหน้าที่ความรับผิดชอบในการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ควรจัดประชุมอบรมเพื่อเพิ่มศักยภาพของพระสังฆาธิการบ่อยๆ และควรปรับปรุงนโยบายของเจ้าคณะผู้ปกครองให้มีความสอดคล้องกับงานคณะสงฆ์

๓) พระสังฆาธิการควรมีส่วนร่วมในการช่วยเหลืองานของส่วนรวมมากขึ้นควรมีการกระตุ้นให้รู้จักการทำประโยชน์ต่อสังคมมากขึ้นและควรที่จะปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกัน ไม่มีการเลือกปฏิบัติ ไม่เลือกที่รักมักที่ชัง

๔) พระสังฆาธิการควรออกกำลังกายตามแบบที่เหมาะสมกับพระสงฆ์ฉันภัตตาหารที่ถูกต้อง สุขลักษณะ และควบคุมอาหาร และมันตรวจสุขภาพบ่อยๆ

๖.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

๑) พระสังฆาธิการควรกล้าใช้อำนาจหน้าที่ในการตัดสินใจบางรายต้องฝึกการควบคุมอารมณ์ของตนรวมไปถึงการใช้วาจาที่สุภาพต่อพระภิกษุและสามเณร

๒) พระสังฆาธิการควรมีความรับผิดชอบต่อตนเองในการบริหารงานทำความเข้าใจในทักษะการทำงานและฝึกการทำงานที่เป็นระบบและมีแบบแผนมากขึ้น

๓) พระสังฆาธิการควรมีความเต็มใจในการช่วยเหลืองานของส่วนรวมมากขึ้นทำงานและบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม และต้องมีความเป็นกลาง ปฏิบัติให้เท่าเทียมกัน ไม่มีการเลือกปฏิบัติ

๔) พระสังฆาธิการต้องมีรู้จักรักษาสุขภาพร่างกายฉันภัตตาหารที่ถูกต้อง สุขลักษณะและมันตรวจร่างกาย เพื่อป้องกันโรคร้ายไข้เจ็บ

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

(๑) หนังสือ:

กองแผนงาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, **คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยพระราชบัญญัติ**

กฎระเบียบและคำสั่งของคณะสงฆ์, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐.

กวี วงศพุม. **ภาวะผู้นำ**. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ส่งเสริมวิชาชีพปัญญา, ๒๕๓๙.

กิติ ตยัคคานนท. **เทคนิคการสร้างภาวะผู้นำ**. กรุงเทพมหานคร: เพลวอักษร :, ๒๕๔๓.

ติน ปรัชญพฤทธิ. **ภาวะผู้นำและการมีส่วนร่วม**. เอกสารการสอนชุดวิชาพฤติกรรมมนุษยในองค์การหน่วยที่ ๑๑. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๒๗.

เถาว์ลย นันทาภิวฒน. **หลักการจัดการ**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๑.

สำนักงานเจ้าคณะจังหวัดตาก, **หนังสือข้อมูลการบริหารงานคณะสงฆ์ จังหวัดตาก ภาค ๕ ประจำปี พ.ศ.๒๕๕๖** วัดชัยชนะมงคล อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก, ๒๕๕๗.

(๒) วิทยานิพนธ์/รายงานการวิจัย:

พระครูปลัดกิตติวัฒน์ (คชา ปญฺญารโห), “การบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม”, วิทยานิพนธ์ พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

พระเทพรัตนสุธี, “บทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของจังหวัดปทุมธานี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

พระมหาทองดี อภิณฺจโน (ศรีตระกูล), “ศึกษาวิเคราะห์ทัศนคติที่มีต่อภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์: กรณีศึกษา คณะสงฆ์เขตภาคีเจริญ และเขตบางแค กรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

พระมหาอานนธ์อานนโท, “การบริหารกิจการคณะสงฆ์ในเขตจังหวัดชุมพรกับการประยุกต์ใช้หลักภิกขุอุปทานิยธรรม”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

พระอธิการชรัตน์ ฐิตคุโณ, “บทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

๒. ภาษาอังกฤษ**(I) Books:**

Barbara Kelleman (ed). **Leadership as a Political Act in Leadership : Multidisciplinary Perspective**. New Jersey : Prentice Hall , 1984.

Emory S. Bogardus. **Leaders and Laeleadership**. New York : Appleton – century Croffs, Inc., 1934.

Hodge Billey J. & Herbert J. Johnson. **Management and Oganization Behavior**. New York : John Willey & Sons, 1970.

Raymond J. Burdy. **Fundermental of Leadership Reading**. Masschusetts Addison : Wesley Publishing Co., 1967.

Robert B. Buchele. **The Management of Business and Public Organization**. New York : McGraw Hill, 1977.

๑๔ ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๓ กันยายน-ธันวาคม ๒๕๕๘

ศึกษาบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารการศึกษา
ของคณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์
The Roles of Administrative Sangha In Educational
Administration of Sangha In Nakhonsawan Province

พระมหาสมพงษ์ กนตวณฺโณ (รัตนนนท์) *

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่อง ศึกษาบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารการศึกษาของคณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์ มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ (๑) เพื่อศึกษาบทบาทในการบริหารการศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครสวรรค์ (๒) เพื่อเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นต่อบทบาทที่พึงประสงค์ในการบริหารการศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครสวรรค์(๓) เพื่อหาความสัมพันธ์ของขอบเขตเนื้อหาารายด้าน ทั้ง ๔ ด้าน ที่มีต่อบทบาทในการบริหารการศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครสวรรค์โดยภาพรวม และ (๔) เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาบทบาทที่พึงประสงค์ในการบริหารการศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครสวรรค์

ดำเนินการวิจัยโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสม (Mixed Methods Research) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ คณะพระสังฆาธิการ จังหวัดนครสวรรค์ จำนวน ๒๓๑ รูป ใช้การสุ่มตัวอย่างได้มาจากการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างใช้โดยสูตรของทาโร ยามาเน่ และใช้วิธีการการสุ่มตัวอย่างง่าย (Simple Random Sampling) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพเป็นเจ้าคณะอำเภอในเขตปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดนครสวรรค์ ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง(Purposive Sampling) จำนวน ๗ ท่าน

ผลการวิจัยพบว่าพระสังฆาธิการมีความคิดเห็นต่อการในการบริหารการศึกษาของคณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๑๒$) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน และที่มีระดับพระสังฆาธิการ อายุ และระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งแตกต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารการศึกษาของคณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์ไม่แตกต่างกัน มีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .๐๕ จึงปฏิเสธสมมติฐานข้อที่ ๑, ๒ และข้อที่ ๔ ส่วนพระสังฆาธิการที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกัน พบว่า มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารการศึกษาของคณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์ แตกต่างกันไป มีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .๐๕จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ในข้อที่ ๓

* หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์

สำหรับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์นำมาวิเคราะห์เนื้อหา โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Technique) ประกอบบริบทและประมวลผลเข้าด้วยกัน และสรุปแนวทางในการพัฒนาการศึกษาบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารการศึกษาของคณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์

คำสำคัญ: บทบาท, พระสังฆาธิการ, การบริหารการศึกษา

ABSTRACT

The research entitled “The Roles of Administrative Sangha In Educational Administration Of Sangha In Nakhonsawan Province” ; had the following objectives: 1) to study the Roles of Administrative Sangha in Educational Administration of Sangha A Nakhonsawan Province 2) To compare monks’ opinion towards desirable roles in Educational Administration of Sangha in Nakhonsawan Province. 3) to find out the correlation of four scopes of study with the total scores in Educational Administration of Sangha in Nakhonsawan Province. 4) to present the guidelines to develop the desirable roles of Administrative Sangha Nakhonsawan Province.

The method of the study was Mixed Methods Research. The sample consisted of 231 Administrative Monks in Nakhonsawan Province. The sample size used Taro Yamane Formula. The Simple Random Sampling was employed along with Purposive Sampling for seven key Informants.

The findings were found that Sangka had the opinions in high level with referring to Educational Administration ($\bar{x} = 4.12$). When considering to each aspect; they also found that were in high level. The independent variables of level of Sangkhatikara, age and duration in their positions were not statistically significant at .05 level.

Therefore the first, the second and the fourth hypotheses has been rejected. Only the factor of Educational level were statistically significant at .05 level.

The conclusion of problems and suggestions have been performed by Content Analysis Techniques.

Keywords: Roles, Administrative Sangha, Educational Administration

๑. บทนำ

ประเทศไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันนั้นจะถือได้ว่าประชาชนส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนาและมีความหลากหลายในธรรมเนียมปฏิบัติและความเชื่อความเข้าใจทางศาสนาที่แตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น

การบริหารการศึกษาของคณะสงฆ์ จึงถือว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญเพราะถ้ามีระบบบริหาร การศึกษาดี ศาสนาก็มีความเจริญมั่นคง การบริหารการศึกษาที่ดีนั้นจะต้องมีรูปแบบและวิธีการจัดการ หรือมีแนวคิดซึ่งขึ้นอยู่กับภาระงานมอบอำนาจกระจายงานให้ผู้อยู่ฝ่ายบริหารการศึกษาระดับต่างๆ รับผิดชอบตามความรู้ความสามารถของตน และพัฒนาการในด้านต่างๆ เพราะการบริหารการศึกษาของ คณะสงฆ์ปัจจุบันนี้ ผู้บริหารคณะสงฆ์ จะต้องเร่งพัฒนาหลักสูตรการศึกษาของคณะสงฆ์โดยเฉพาะ หลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและบาลีให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น ที่สามารถรักษาสาระหลักสูตร เดิมไว้และสามารถเทียบโอนผลการเรียนกับการจัดการศึกษาสามัญทั่วไปของรัฐ มิฉะนั้นในทศวรรษ หน้า คณะสงฆ์จะเกิดวิกฤติขาดแคลนผู้เข้ามาบวชเรียนและสืบต่อพระพุทธศาสนาอย่างรุนแรง

การบริหารการศึกษาคณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์ในปัจจุบัน ได้มีการส่งเสริมเหล่าพระสังฆาธิ การให้มีการศึกษาและบริการสังคมอย่างเต็มที่ในทุกๆด้าน เพื่อทำหน้าที่ของพระสังฆาธิการที่ได้ชื่อว่า เป็นสาวกขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระสังฆาธิการในจังหวัดนครสวรรค์หากจะนำไป เปรียบเทียบกับจังหวัดอื่นๆ อาจจะนับว่าอยู่ในระดับที่ดีกว่าบางจังหวัด แต่ผู้วิจัยต้องการศึกษาเพื่อให้เกิดการพัฒนาการบริหารการศึกษาคณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์ให้มีความสมบูรณ์มากที่สุด อีกทั้งใน ปัจจุบันงานกิจการคณะสงฆ์มีเพิ่มมากขึ้น ทำให้พระสังฆาธิการจำต้องเร่งปรับตัวเพื่อทำงานเชิงรุก เพื่อให้เกิดการกระตุ้นงานการศึกษาคณะสงฆ์ให้มีประสิทธิภาพกว่าเดิม โดยเฉพาะพระสังฆาธิการผู้มี บทบาทในการปกครอง อาจจะมีเวลาในการดูแลการบริหารการศึกษาได้ไม่ทั่วถึง ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อ การบริหารการศึกษาคณะสงฆ์ รวมทั้งอาจทำให้ขาดการวางแผนพัฒนาศาสนวัตถุและศาสนบุคคลอย่าง มีประสิทธิภาพ

ดังนั้น ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาบทบาทของพระสังฆาธิการในการ บริหารการศึกษาของคณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์ว่าพระสังฆาธิการมีการจัดการศึกษาให้เป็นไปใน ทิศทางใด และมีแนวทางใดบ้างที่ทำให้เกิดการกระตือรือร้นในการศึกษา ได้มีการปฏิบัติหน้าที่ตามพระ ธรรมวินัย ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และระเบียบ ข้อบังคับ กฎมหาเถรสมาคมอย่างไร เพื่อเป็น ข้อมูลในการวางแผนและพัฒนาการบริหารการศึกษาของคณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์ให้มีประสิทธิภาพ มากขึ้นต่อไป ทั้งยังเป็นการศึกษาที่สามารถนำไปวางแผนพัฒนาการบริหารการศึกษาของคณะสงฆ์ จังหวัดอื่นๆ ได้ด้วย

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๒.๑ เพื่อศึกษาบทบาทในการบริหารการศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครสวรรค์

๒.๒ เพื่อเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นต่อบทบาทที่พึงประสงค์ในการบริหาร การศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครสวรรค์

๒.๓ เพื่อหาความสัมพันธ์ของขอบเขตเนื้อหาทางด้าน ทั้ง ๔ ด้าน ที่มีต่อบทบาทในการบริหารการศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครสวรรค์โดยภาพรวม

๒.๔ เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาบทบาทที่พึงประสงค์ในการบริหารการศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครสวรรค์

๓. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องศึกษายุทธศาสตร์ของพระสังฆาธิการในการบริหารการศึกษาของคณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ใช้การวิเคราะห์เชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ โดยมีขั้นตอน ดังนี้

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมีความต้องการศึกษา คือ คณะพระสังฆาธิการจังหวัดนครสวรรค์ จำนวน ๕๘๔ รูป

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ คณะพระสังฆาธิการ ในจังหวัดนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์ จำนวน ๒๓๑ รูป ใช้การสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purpose sampling) เพื่อกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

เป็นแบบสอบถามบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารการศึกษาของคณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์ มีรายละเอียดดังนี้

๑) แบบสอบถามแบ่งออกเป็น ๓ ตอนได้แก่

ตอนที่ ๑ เป็นสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารการศึกษาของคณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์

ตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะและแนวความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารการศึกษาของคณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์

๒) แบบสอบถามการบริหารงานบุคคลเป็นแบบมาตราส่วนการประเมินค่า (Rating Scale) มีเกณฑ์การแบ่งคะแนนเป็น ๕ ระดับ ดังนี้

๕	หมายถึง	มากที่สุด
๔	หมายถึง	มาก
๓	หมายถึง	ปานกลาง
๒	หมายถึง	น้อย
๑	หมายถึง	น้อยที่สุด

การวิจัยครั้งนี้ได้ดำเนินการสร้างเครื่องมือ และหาคุณภาพเครื่องมือตามขั้นตอน ดังนี้

๑) ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดเรื่องบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารการศึกษาของคณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์ เพื่อกำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย และนำมาสร้าง ข้อคำถามครอบคลุมประเด็นที่ต้องการ ในแบบสอบถาม

๒) ศึกษาหลักเกณฑ์ในการสร้างคำถามตามแบบลิเคิร์ต (likert-type Rating Scale) แล้วนำมากำหนดเป็นเนื้อหา จำนวนข้อของเครื่องมือ ตามแนวคิดเรื่องบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารการศึกษาของคณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์

๓) นำแบบสอบถามให้กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์พิจารณา

๔) นำข้อเสนอจากคำแนะนำของคณะกรรมการมาปรับปรุงแก้ไข

๕) นำแบบสอบถามเสนอผู้เชี่ยวชาญจำนวน ๕ ท่าน เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา และหาค่าดัชนี ความสอดคล้อง (IOC) ซึ่งต้องได้ค่าดัชนีความสอดคล้อง ตั้งแต่ ๐.๕ ขึ้นไป ถ้า มีบางข้อที่ได้ดัชนีความสอดคล้องต่ำกว่า ๐.๕ ต้องปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ

๖) พิมพ์ แบบสอบถามเป็นฉบับสมบูรณ์แล้วนำมาใช้ทดลอง (try - out) กับพระสังฆาธิการของจังหวัดอุทัยธานี จำนวน ๓๐ รูป ซึ่งมีใช้กลุ่มประชากร เพื่อหาคุณภาพของแบบสอบถาม โดยวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น (reliability) ของแบบสอบถามโดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha coefficient) ของครอนบาค^๑ (Cronbach) นำผลที่ได้มาปรับปรุงพัฒนาให้แบบสอบถามสมบูรณ์ยิ่งขึ้น และนำไปใช้เก็บข้อมูลจากกลุ่มประชากรที่ใช้ในการวิจัยต่อไป

๗) นำแบบบันทึกให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความตรงของเนื้อหา (Content Validity) ให้ครอบคลุมกับเนื้อหาและวัตถุประสงค์ของการวิจัย

๔. ผลการวิจัย

การสรุปผลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะกล่าวถึงประเด็นที่สำคัญ ในการศึกษาบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารการศึกษาของคณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์โดยจะสรุปตามลำดับ ดังนี้

๑. ข้อมูลทั่วไป ของผู้ตอบแบบสอบถามพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ เป็นเจ้าอาวาส จำนวน ๑๐๓ รูป คิดเป็นร้อยละ ๔๔.๖ อายุ ระหว่าง ๓๖ ปี - ๔๕ ปี จำนวน ๙๗ รูป คิดเป็นร้อยละ ๔๒.๐ ระดับการศึกษา ปริญญาตรี จำนวน ๙๘ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๘.๕ ระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งระหว่าง ๕ - ๑๕ ปี จำนวน ๑๑๕ รูป คิดเป็นร้อยละ ๔๙.๘

๒. ระดับความคิดเห็นของพระสังฆาธิการต่อการบริหารการศึกษาของคณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์

ผลการวิจัย พบว่า พระสังฆาธิการมีความคิดเห็นต่อการในการบริหารการศึกษาของคณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๑๒$) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน

ด้านวางแผน พบว่า พระสังฆาธิการในการบริหารการศึกษาของคณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์ ด้านการวางแผน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๑๔$) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อของด้านการวางแผน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ

^๑ ล้วน สายยศ, เทคนิคการวิจัยทางการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สุวีรียาสาส์น, ๒๕๓๘), หน้า ๒๐๐.

ด้านการจัดการองค์กรพบว่า ของพระสังฆาธิการในการบริหารการศึกษาของคณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์ด้านการจัดการองค์กร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๑๔$) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อของด้านการจัดการองค์กรพบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ

ด้านการบริหารงานบุคคล พบว่า มีความคิดเห็นของพระสังฆาธิการในการบริหารการศึกษาของคณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์ด้านการบริหารงานบุคคล โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๐๙$) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อของด้านการบริหารงานบุคคล พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ

ด้านการจัดการศึกษา พบว่า มีความคิดเห็นของพระสังฆาธิการในการบริหารการศึกษาของคณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์ด้านการจัดการศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๑๓$) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อของด้านการจัดการศึกษา พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ

๕. อภิปรายผล

สมมติฐานข้อที่ ๑. พระสังฆาธิการที่มีระดับสังฆาธิการต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน ($F=1.228$, $Sig = 0.300$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระธนตล นาคสุวณโณ (นาคพิพัฒน์)^๒

สมมติฐานข้อที่ ๒. ความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดนครสวรรค์ โดยจำแนกตามอายุ แตกต่างกันผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่าพระสังฆาธิการที่มีอายุแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารการศึกษาคณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์ ไม่แตกต่างกัน ($F=.147$, $Sig = 0.932$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ไม่แตกต่างกันทุกด้านที่เป็นเช่นนั้นเพราะพระสังฆาธิการที่มีอายุต่างกันแต่การทำงานด้วยระบบงานของการศึกษาคณะสงฆ์เหมือนกันและเป็นไปในทิศทางเดียวกันจึงมีความคิดเห็นเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

สมมติฐานข้อที่ ๓. ความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารการศึกษาคณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์ โดยจำแนกตามระดับการศึกษา แตกต่างกันผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่าพระสังฆาธิการที่มีระดับการศึกษา แตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารการศึกษาคณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์โดยภาพรวม แตกต่างกัน ($F=2.809$, $Sig = 0.040$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าด้านการจัดการองค์กร พระสังฆาธิการมีความคิดเห็นแตกต่างกัน ($F=3.300$, $Sig = 0.021$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ และด้านการศึกษาพบว่า พระสังฆาธิการมีความคิดเห็นแตกต่างกัน

^๒พระธนตล นาคสุวณโณ นาคพิพัฒน์. “การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

($F=3.772$, $Sig = 0.011$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วิเชียร บุญกล้า^๓

สมมติฐานข้อที่ ๔. ความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหาร การศึกษาคณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์โดยจำแนกตามระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง แตกต่างกัน ผล การวิเคราะห์ข้อมูลพบว่าพระสังฆาธิการที่มีระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง แตกต่างกัน มีระดับ ความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารการศึกษาคณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์โดย ภาพรวม ไม่แตกต่างกัน ($F=.631$, $Sig = 0.596$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ จึง ปฏิเสธ สมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าไม่แตกต่างกันทุกด้าน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปราโมทย์ ภูมิพันธ์^๔

สมมติฐานข้อที่ ๕ด้านการวางแผน มีความสัมพันธ์กับบทบาทของพระสังฆาธิการในการ บริหารการศึกษาคณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์

สมมติฐานข้อที่ ๖ด้านการจัดการองค์กร มีความสัมพันธ์กับบทบาทของพระสังฆาธิการ ในการบริหารการศึกษาคณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์

สมมติฐานข้อที่ ๗ ด้านการบริหารงานบุคคล มีความสัมพันธ์กับบทบาทของพระสังฆา ธิการในการบริหารการศึกษาคณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์

สมมติฐานข้อที่ ๘ ด้านการจัดการศึกษา มีความสัมพันธ์กับบทบาทของพระสังฆาธิการ ในการบริหารการศึกษาคณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์

จากผลการวิจัยพบว่าองค์ประกอบของการวางแผน ($r_s=.875$), การจัดการองค์กร ($r_s=.817$), การบริหารงานบุคคล ($r_s=.822$), และการจัดการศึกษา ($r_s=.834$) มีความสัมพันธ์กันสูง กับภาพรวมของบทบาทในการบริหารการศึกษาของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครสวรรค์ ซึ่ง สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ในข้อที่ ๕, ๖, ๗, และ ๘ จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้

๖. ข้อเสนอแนะ

ในการศึกษาวิจัย เรื่อง บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารการศึกษาคณะสงฆ์ จังหวัดนครสวรรค์ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะสำหรับพัฒนาต่อยอด และแนวทางการทำวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

๑. ควรทำการวิจัยเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์ และจังหวัดอื่น ๆ

^๓วิเชียร บุญกล้า. “การศึกษาการใช้หลักพรหมวิหาร ๔ ของผู้บริหารสถานศึกษาในสถานศึกษาขึ้น พื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุรินทร์ เขต ๓”. *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, ๒๕๕๐.

^๔ปราโมทย์ ภูมิพันธ์, “การบริหารงานการศาสนาของศึกษาธิการอำเภอในทัศนะพระสังฆาธิการจังหวัด ขอนแก่น”, *ปริญญาานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๓).

๒. ควรทำการวิจัยเกี่ยวกับการปฏิบัติตามพระธรรมวินัยของพระสงฆ์ในจังหวัด นครสวรรค์ และจังหวัดอื่น ๆ

๓. ควรทำการวิจัยเชิงคุณภาพเกี่ยวกับบทบาทที่พึงประสงค์ในการบริหารและจัดการ คณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์ และจังหวัดอื่น

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

(๑) หนังสือ:

ชูศรี วงศ์วัฒน์. **เทคนิคการใช้สถิติเพื่อการวิจัย**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. นนทบุรี: ไทเนรมิตกิจ อินเตอร์ โพรเกรสซิฟ, ๒๕๕๒.

ล้วน สายยศ. **เทคนิคการวิจัยทางการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สุวีริยาสาส์น, ๒๕๓๘.

ลูเธอร์ กุลิค. อ่างใน ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ. **ทฤษฎีองค์การ: ฉบับมาตรฐาน**. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสาร, ๒๕๔๕.

(๒) วิทยานิพนธ์/รายงานการวิจัย:

ปราโมทย์ ภูมิพันธ์. “การบริหารงานการศาสนาของศึกษาธิการอำเภอในทัศนะพระสังฆาธิการ จังหวัดขอนแก่น”. **ปริญญาานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๓.

พระชนดล นาคสุวรรณ โนน นาคพิพัฒน์. “การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์”. **วิทยานิพนธ์ พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

วิเชียร บุญกล้า. “การศึกษาการใช้หลักพรหมวิหาร ๔ ของผู้บริหารสถานศึกษาในสถานศึกษาขึ้น พื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุรินทร์ เขต ๓”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหา บัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, ๒๕๕๐.

๒. ภาษาอังกฤษ

(I) Books:

Cronbach, Lee J. **Essentials of psychological testing**. (4 th ed.). New York: Harper & Row, 1971.

Hinkle. D.E. William. W. & Stephen G. J.. **Applied Statistics for the Behavior Sciences**. 4 th ed. New York: Houghton Mifflin, 1998.

ความคิดเห็นของผู้ปกครองนักเรียนที่มีต่อการจัดการศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ ๔
ของโรงเรียนขนาดเล็กในอำเภอขามเฒ่าลักษ์บุรี จังหวัดกำแพงเพชร
The Opinions of Parents Towards Educational Management
According to Sanghavatthu 4 of Small Schools In
Khanuvoralaksaburi District Kamphaengphet Province

จิราพร แซ่ไฉ่*

บทคัดย่อ

บทความวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวัตถุประสงค์ ข้อที่ ๑) เพื่อศึกษาระดับความคิดเห็นของผู้ปกครองนักเรียนที่มีต่อการจัดการศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของโรงเรียนขนาดเล็กในอำเภอขามเฒ่าลักษ์บุรี จังหวัดกำแพงเพชร วัตถุประสงค์ข้อที่ ๒) เพื่อเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของผู้ปกครองนักเรียนที่มีต่อการจัดการศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของโรงเรียนขนาดเล็กในอำเภอขามเฒ่าลักษ์บุรี จังหวัดกำแพงเพชร วัตถุประสงค์ข้อที่ ๓) เพื่อหาความสัมพันธ์ของตัวแปรย่อยของหลักสังคหวัตถุ ๔ กับความคิดเห็นของผู้ปกครองนักเรียนที่มีต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กในอำเภอขามเฒ่าลักษ์บุรี จังหวัดกำแพงเพชรวัตถุประสงค์ข้อที่ ๔) เพื่อนำเสนอแนวทางที่พึงประสงค์ในการจัดการศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ ๔ สำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก

โดยศึกษากับกลุ่มตัวอย่างคือผู้ปกครองนักเรียนโรงเรียนขนาดเล็ก ในอำเภอขามเฒ่าลักษ์บุรีจังหวัดกำแพงเพชร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากำแพงเพชร เขต ๒ จำนวน ๓๒๗ คน ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เปรียบเทียบโดยการทดสอบสมมติฐานโดยการทดสอบค่าที (t-test) ในกรณีตัวแปรต้นสองตัว การทดสอบเอฟ (F-test) และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One way ANOVA) เมื่อพบว่ามีความแตกต่างกันจึงทำการเปรียบเทียบรายคู่โดยมีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD) และหาความสัมพันธ์โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์ตามวิธีของสเปียร์แมน (Spearman rank-order Correlations Coefficient) และสรุปข้อมูลปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะ โดยการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้

ผลการวิจัยพบว่า ความคิดเห็นของผู้ปกครองนักเรียนที่มีต่อการจัดการศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของโรงเรียนขนาดเล็กในอำเภอขามเฒ่าลักษ์บุรี จังหวัดกำแพงเพชรในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๐๐$) เมื่อพิจารณาในแต่ละด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน

* หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์

เมื่อเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของผู้ปกครองนักเรียนที่มีต่อการจัดการศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของโรงเรียนขนาดเล็กในอำเภอขามเฒ่าบุรี จังหวัดกำแพงเพชรโดยจำแนกตามวุฒิการศึกษาของผู้ปกครองพบว่า ผู้ปกครองนักเรียนที่มีวุฒิการศึกษาต่างกันมีความคิดเห็นต่อการจัดการศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของโรงเรียนขนาดเล็ก ในอำเภอขามเฒ่าบุรี จังหวัดกำแพงเพชร โดยภาพรวมไม่แตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .๐๕ ดังนั้นจึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ และเมื่อเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของผู้ปกครองนักเรียนที่มีต่อการจัดการศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของโรงเรียนขนาดเล็กในอำเภอขามเฒ่าบุรี จังหวัดกำแพงเพชร โดยจำแนกตามอาชีพของผู้ปกครองพบว่าในภาพรวมผู้ปกครองนักเรียนที่มีอาชีพต่างกันมีความคิดเห็นต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กโดยภาพรวมไม่แตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .๐๕ จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้

เมื่อหาความสัมพันธ์ของตัวแปรย่อยของหลักสังคหวัตถุ ๔ กับความคิดเห็นของผู้ปกครองนักเรียนที่มีต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กในอำเภอขามเฒ่าบุรี จังหวัดกำแพงเพชร ได้แก่ ทาน ปิยวาจา สمانัตตตา และอัตถจริยา พบว่ามีความสัมพันธ์กันสูงเชิงบวกที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .๐๑ จึงต้องยอมรับสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้

แนวทางการประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ ๔ ต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กที่พึงประสงค์ตามความคิดเห็นของผู้ปกครองพบว่า ด้านทาน ครูต้องมีความคิดสร้างสรรค์วางแผนการสอน มีเทคนิคการสอนที่หลากหลายเพื่อสร้างความสนใจของนักเรียน ทุ่มเวลาการสอนเอาใจใส่ต่อเด็ก ด้านปิยวาจา ครูต้องมีความรับผิดชอบ พุดจาสุภาพไพเราะ และเป็นแบบอย่างที่ดี ด้านสมานัตตตา โรงเรียนต้องปรับปรุงสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอน ครูพบปะพูดคุยกับผู้ปกครองเพื่อหาแนวทางร่วมกันในการพัฒนาและอบรมนักเรียนและด้านอัตถจริยา งบประมาณควรนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อนักเรียน เช่น จัดซื้อวัสดุ อุปกรณ์ เพื่อเป็นสื่อการเรียนการสอนนักเรียนต้องได้เรียนรู้จากสื่อเทคโนโลยีเพื่อเพิ่มพูนความรู้และทันต่อเหตุการณ์

คำสำคัญ: ความคิดเห็น, ผู้ปกครองนักเรียน, วัตถุ ๔

ABSTRACT

This research had the following objectives: 1) to study the opinions of parents towards Educational Management according to the Four Sangahavattu of small schools in Khanuworaluksaburi District Kamphaengphet Province 2) to compare the opinions of parents towards educational Management according to the Four Sangahavattu of small schools in Khanuworalaksaburi District Kamphaengphet Province 3) to find the correlation of sub-variables of the Four Sangahavattu of small schools in Khanuworalaksaburi District Kamphaengphet Province with overall to Four Sangahavattu 4) to provide guidelines for the study

of educational management according to the Four Sangahavahatthu for small schools.

The sample was parents of small schools in Khanuworalaksaburi District Kamphaengphet Province Under kamphaengphet office of Education Area 2 by the number of 327 bodies. By using Quantitative Research. The research tools used questionnaires. Data were analyzed by Frequency, Percentage, Mean and Standard Deviation. To compare the hypothesis testing were test by t – test, F – test (One way ANOVA). If there were statistical significance. There fore they will be pursued by Multiple Comparisons. (Least Significant Difference : LSD). And summarized the problems, barriers and suggestions by the analysis and synthesis of data.

The results showed that the parents' opinions of students to manage study According to Sangahavatthu 4 the Small schools in khanuworalaksaburi DistrictKamphaengphet Province. Overall in high ($\bar{X} = 4.00$) When considering in each aspect it was found that in a high level all aspect.

When comparing parents' opinions towards educational management according to the Four Sangahavatthu of small schools in khanuworalaksaburi DistrictKamphaengphet Province. Classifying by educational background of parents it found that the parents who had different educational background. They had opinions towards educational management according to the Four Sangahavatthu of small schools in khanuworalaksaburi DistrictKamphaengphet Province. The overall was not statistically significant at .05 level. The hypotheses were rejected. When comparing level of parents' opinions towards educational management according to the Four Sangahavatthu of small schools in khanuworalaksaburi DistrictKamphaengphet Province.

Classifying by parents' occupations it was found that parents' occupations had opinions towards educational management of small schools as a whole there were not significant difference at .05 level. The hypotheses had been rejected. The correlation of sub-variables of the Four Sangahavatthu with parents' opinions towards the educational management of small schools in khanuworalaksaburi DistrictKamphaengphet Province. There were Dana, Piyavaca, Atthacariya and Samanattata. It was found that at .01 level. The hypotheses had been accepted. Guidelines for the application of the Four Sangahavatthu towards educational management of small schools is desirable in the opinion of parents have found that the teachers need to creative planning, teaching a variety of teaching

techniques, Excite student interested. Defending the teaching caring for children.Piyavaca: teachers should be responsible. Speaking words that are polite.pleasant to ear and a good role model. Samanattata: the schools should be improved the environment conducive to learning and teaching. Teachers meet with parents to find a common approach to the development and training of students. Atthacariya: the budget should be used to benefit for students such as purchase of equipment as a medium of instruction. Students should be learned from the media to enhance their knowledge and on time.

Keywords: Opinions, Parents Towards Educational, Sangahavatthu 4

๑. บทนำ

ในปัจจุบันสังคมเศรษฐกิจการเมืองได้เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วประกอบกับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศที่มีการขยายตัวอย่างรวดเร็วขึ้นด้วยเช่นกัน ทุกประเทศต่างเร่งพัฒนาประเทศเพื่อให้เกิดความเจริญรุ่งเรือง ซึ่งการพัฒนาประเทศจะดำเนินไปอย่างมีคุณภาพเพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับคุณภาพของประชากรอันเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุดที่จะเป็นตัวบ่งชี้ทิศทางการพัฒนาอย่างแท้จริงและการศึกษาเป็นกระบวนการในการพัฒนาคนแต่ละประเทศจึงมุ่งเน้นพัฒนาทางการศึกษาดังจะเห็นได้จากแนวคิดในการให้ความสำคัญต่อการพัฒนาคนโดยใช้การศึกษาเป็นหลักสำคัญในการพัฒนาประกอบกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พุทธศักราช ๒๕๔๕ และ (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๕๓ทำให้เกิดการปฏิรูปการศึกษาซึ่งแสดงให้เห็นถึงเจตนารมณ์ในการปรับเปลี่ยนการจัดการศึกษาที่ดี มีคุณภาพด้านมาตรฐานสามารถผลิตและพัฒนาคนเพื่อพัฒนาประเทศ ตลอดจนปรับปรุงระบบการศึกษาไทยทั้งระบบสู่ยุคโลกาภิวัตน์ เพื่อให้ประชาชนสามารถดำรงชีวิตอย่างมีความสุข พึ่งตนเองและก้าวทันโลก โดยยังรักษาเอกลักษณ์คงความเป็นไทยไว้สามารถเลือกให้ความรู้และเทคโนโลยีอย่างคุ้มค่า

การศึกษาของเยาวชนไทยได้มีคำอธิบายไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติในมาตรา ๔ กล่าวว่า “การศึกษาขั้นพื้นฐาน” หมายถึง การศึกษาก่อนระดับอุดมศึกษา^๑ ซึ่งหากพิจารณาตามร่างพระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับแล้วพบว่าการจัดการศึกษาระดับนี้แบ่งเป็นการศึกษาภาคบังคับ ๙ ปี คือ การประถมศึกษา ๖ ปี และมัธยมศึกษาตอนต้น ๓ ปี ทั้งนี้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานประกอบด้วยผู้บริหารสถานศึกษาบุคลากรทางการศึกษาจะต้องจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนเป็นคนดี เก่ง มีความสุข ความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคมโดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึกฝน การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้ การจัดสภาพแวดล้อม การจัดสังคมแหล่งการเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุน เพื่อให้เป็น

^๑ กระทรวงศึกษาธิการ, คู่มือการบริหารสถานศึกษาที่เป็นนิติบุคคล, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๔๖), หน้า ๒.

บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตการศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้ของบุคคลและสังคม การถ่ายทอดความรู้ การฝึกการอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้ขึ้นเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคม การเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต^๒ การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย สติปัญญา ความรู้คู่คุณธรรมจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพอย่างไรก็ตามรัฐได้ตระหนักว่าการจัดการศึกษาที่เป็นอยู่ปัจจุบัน ยังไม่สามารถสนองต่อความต้องการในการพัฒนาบุคคล ชุมชน ท้องถิ่นและประเทศชาติ ซึ่งกำลังเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วทำให้เกิดผลได้ต่ำกว่าที่ควร รัฐเห็นความจำเป็นที่ต้องเปลี่ยนแปลงระบบการศึกษาเพื่อให้การศึกษาเป็นกระบวนการที่ช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนไทยให้เป็นไปตามแนวทางที่พึงประสงค์ เหมาะแก่กาลเวลาและบริบทของสังคมไทย^๓

การศึกษาจึงเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจ การเมือง การปกครองและสังคมปัจจุบันความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนแปลงระบบทางสังคมและทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว ส่งผลต่อการดำรงชีวิตความเป็นอยู่ วัฒนธรรมและค่านิยมของคนในชาติอย่างมาก เนื่องจากระบบการศึกษามีความสัมพันธ์และใกล้ชิดกับระบบสังคมและเศรษฐกิจ ดังนั้นการจัดการศึกษาจึงจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบและทิศทางให้สอดคล้องกับระบบสังคมและเศรษฐกิจด้วย^๔

โรงเรียนขนาดเล็กเป็นโรงเรียนของรัฐบาลที่เปิดการเรียนการสอนระดับอนุบาลถึงระดับประถมศึกษาที่มีจำนวนนักเรียนไม่เกิน ๑๒๐ คน ในปัจจุบันโรงเรียนขนาดเล็กประสบปัญหาด้านต่าง ๆ มากมาย เช่น คุณภาพของนักเรียน คุณภาพการสอนของครู ครูย้ายกลับถิ่นฐาน การยุบโรงเรียนปัญหาเหล่านี้ส่งผลต่อการเรียนของนักเรียนในโรงเรียนขนาดเล็ก และยังพบว่าคุณภาพต่ำกว่าโรงเรียนขนาดกลางและโรงเรียนขนาดใหญ่ นอกจากนี้ยังมีปัญหาเกี่ยวกับจำนวนครูผู้สอนมีไม่ครบระดับชั้น ปัญหาการขาดแคลนทรัพยากรงบประมาณที่ต้องใช้ในการจัดการเรียนการสอน การบริหาร พัฒนาโรงเรียน

^๒สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ, (กรุงเทพฯ: สำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี, ๒๕๔๒), หน้า ๒.

^๓สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ, (กรุงเทพฯ: สำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี, ๒๕๔๒), หน้า ๕, หน้า ๑๒-๑๓.

^๔จำเรียง ถาวรสิน, “การศึกษาความพึงพอใจของผู้ปกครองนักเรียนที่มีต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนสตรีมารดาพิทักษ์”, งานนิพนธ์ กศ.ม. สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๔).

ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาความคิดเห็นของผู้ปกครองนักเรียนที่มีต่อการจัดการศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของโรงเรียนขนาดเล็กในอำเภอขามเฒ่าบุรี จังหวัดกำแพงเพชร เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาการจัดการศึกษาในโรงเรียนขนาดเล็กต่อไป

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๒.๑ เพื่อศึกษาระดับความคิดเห็นของผู้ปกครองนักเรียนที่มีต่อการจัดการศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของโรงเรียนขนาดเล็กในอำเภอขามเฒ่าบุรี จังหวัดกำแพงเพชร

๒.๒ เพื่อเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของผู้ปกครองนักเรียนที่มีต่อการจัดการศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของโรงเรียนขนาดเล็กในอำเภอขามเฒ่าบุรี จังหวัดกำแพงเพชร

๒.๓ เพื่อหาความสัมพันธ์ของตัวแปรย่อยของหลักสังคหวัตถุ ๔ กับความคิดเห็นของผู้ปกครองนักเรียนที่มีต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กในอำเภอขามเฒ่าบุรี จังหวัดกำแพงเพชร

๒.๔ เพื่อนำเสนอแนวทางที่พึงประสงค์ในการจัดการศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ ๔ สำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก

๓. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) รวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) กับประชากรจำนวนทั้งหมด ๒,๙๘๔ คน กลุ่มตัวอย่าง ๓๔๐ คน เก็บแบบสอบถามจากผู้ปกครองนักเรียนได้จำนวน ๓๒๗ คน และนำมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ เพื่อให้มีความเหมาะสมสอดคล้องกับข้อมูลที่ได้รวบรวมมา สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล โดยหาค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เปรียบเทียบโดยการทดสอบสมมติฐานโดยการทดสอบค่าที (t-test) และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One way ANOVA) เมื่อพบว่ามีความแตกต่างกันจึงทำการเปรียบเทียบรายคู่โดยใช้วิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD) หาค่าความสัมพันธ์โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์ตามวิธีของสเปียร์แมน (Spearman rank-order Correlations Coefficient) และสรุปข้อมูลปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะ แล้วนำมาเสนอเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้ โดยอาศัยข้อคิดเห็นจากผู้ปกครองนักเรียนที่ได้เสนอแนะข้อคิดเห็นต่างๆในแบบสอบถามร่วมกับประสบการณ์ของผู้วิจัย

๔. ผลการวิจัย

การสรุปผลการวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยจะกล่าวถึงประเด็นที่สำคัญในการศึกษาความคิดเห็นของผู้ปกครองนักเรียนที่มีต่อการจัดการศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของโรงเรียนขนาดเล็ก ในอำเภอขามเฒ่าบุรี จังหวัดกำแพงเพชร โดยจะสรุปตามลำดับ ดังนี้

๔.๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีวุฒิการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน ๓๐๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๙๓.๖ ส่วนที่เหลือเป็นผู้ตอบแบบสอบถามที่มีวุฒิการศึกษาปริญญาตรีหรือสูงกว่า จำนวน ๒๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๖.๔ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรวม จำนวน ๑๙๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๐.๙ รองลงมาคือลูกจ้างหรือธุรกิจส่วนตัว จำนวน ๙๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๙.๗ และน้อยที่สุดคือรับราชการหรือพนักงานรัฐวิสาหกิจ จำนวน ๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๑.๕

๔.๒ ระดับความคิดเห็นของผู้ปกครองนักเรียนที่มีต่อการจัดการศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของโรงเรียนขนาดเล็กในอำเภอขามเฒ่าวรลักษบุรี จังหวัดกำแพงเพชร

ผลการวิจัยพบว่า ความคิดเห็นของผู้ปกครองนักเรียนที่มีต่อการจัดการศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของโรงเรียนขนาดเล็ก ในอำเภอขามเฒ่าวรลักษบุรี จังหวัดกำแพงเพชรในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๐๐$) เมื่อพิจารณาในแต่ละด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้านซึ่งสรุปได้ดังนี้

๑) **ด้านทาน** ผลการวิจัยพบว่า ความคิดเห็นของผู้ปกครองนักเรียนที่มีต่อการจัดการศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของโรงเรียนขนาดเล็ก ในอำเภอขามเฒ่าวรลักษบุรีจังหวัดกำแพงเพชร ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๘๖$) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อพบว่า ผู้ปกครองนักเรียนที่มีความคิดเห็นต่อการจัดการศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของโรงเรียนขนาดเล็ก ในอำเภอขามเฒ่าวรลักษบุรีจังหวัดกำแพงเพชร ด้านทาน อยู่ในระดับมากทุกข้อ

๒) **ด้านปิยวาจา** ผลการวิจัยพบว่า ความคิดเห็นของผู้ปกครองนักเรียนที่มีต่อการจัดการศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของโรงเรียนขนาดเล็ก ในอำเภอขามเฒ่าวรลักษบุรี จังหวัดกำแพงเพชร ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๑๗$) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อพบว่า ผู้ปกครองนักเรียนที่มีความคิดเห็นต่อการจัดการศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของโรงเรียนขนาดเล็ก ในอำเภอขามเฒ่าวรลักษบุรี จังหวัดกำแพงเพชร ด้านปิยวาจา อยู่ในระดับมากทุกข้อ

๓) **ด้านสมานัตตตา** ผลการวิจัยพบว่า ความคิดเห็นของผู้ปกครองนักเรียนที่มีต่อการจัดการศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของโรงเรียนขนาดเล็ก ในอำเภอขามเฒ่าวรลักษบุรี จังหวัดกำแพงเพชร ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๙๗$) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อพบว่า ผู้ปกครองนักเรียนที่มีความคิดเห็นต่อการจัดการศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของโรงเรียนขนาดเล็ก ในอำเภอขามเฒ่าวรลักษบุรี จังหวัดกำแพงเพชร ด้านสมานัตตตาอยู่ในระดับมากทุกข้อ

๔) **ด้านอรรถจริยา** ผลการวิจัยพบว่า ความคิดเห็นของผู้ปกครองนักเรียนที่มีต่อการจัดการศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของโรงเรียนขนาดเล็ก ในอำเภอขามเฒ่าวรลักษบุรี จังหวัดกำแพงเพชร ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๐๑$) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อพบว่า ผู้ปกครองนักเรียนที่มีความคิดเห็นต่อการจัดการศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของโรงเรียนขนาดเล็ก ในอำเภอขามเฒ่าวรลักษบุรี จังหวัดกำแพงเพชร ด้านอรรถจริยาอยู่ในระดับมากทุกข้อ

๔.๓ เปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของผู้ปกครองนักเรียนที่มีต่อการจัดการศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของโรงเรียนขนาดเล็กในอำเภอขามเฒ่าวรลักษบุรี จังหวัดกำแพงเพชร

ผลการเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของผู้ปกครองนักเรียนที่มีต่อการจัดการศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของโรงเรียนขนาดเล็กในอำเภอขามเฒ่าบุรี จังหวัดกำแพงเพชรเป็นการทดสอบสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ โดยการวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างตัวแปร ได้แก่การจำแนกตามวุฒิการศึกษาและอาชีพของผู้ปกครองนักเรียนตามสมมติฐานดังนี้

วุฒิการศึกษา ผู้ปกครองนักเรียนที่มีวุฒิการศึกษาต่างกันมีความคิดเห็นต่อการจัดการศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของโรงเรียนขนาดเล็ก ในอำเภอขามเฒ่าบุรี จังหวัดกำแพงเพชร โดยภาพรวมจำแนกตามวุฒิการศึกษา ไม่แตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .๐๕ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าทุกด้านไม่แตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .๐๕ จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ ในสมมติฐานข้อที่ ๑

อาชีพ พบว่าในภาพรวมผู้ปกครองนักเรียนที่มีอาชีพต่างกันมีความคิดเห็นต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กไม่แตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .๐๕ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าทุกด้านไม่มีความแตกต่างที่ระดับนัยสำคัญที่ .๐๕ นั่นคือผู้ปกครองที่มีอาชีพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กโดยใช้หลักสังคหวัตถุ ๔ ไม่แตกต่างกัน หรือพูดอีกนัยหนึ่งว่าผู้ปกครองที่มีอาชีพต่างกันมีความคิดเหมือนกันในเรื่องของการจัดการศึกษาในโรงเรียนขนาดเล็ก จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัยข้อที่ ๒ ที่ตั้งไว้

๔.๔ การหาความสัมพันธ์ของตัวแปรย่อยของหลักสังคหวัตถุ ๔ กับความคิดเห็นของผู้ปกครองนักเรียนที่มีต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กในอำเภอขามเฒ่าบุรี จังหวัดกำแพงเพชร

ผลการหาความสัมพันธ์ของตัวแปรย่อยในหลักสังคหวัตถุ ๔ ที่มีต่อความคิดเห็นของผู้ปกครองนักเรียนในโรงเรียนขนาดเล็กพบว่าค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบ Spearman's rho ของภาพรวมตามหลักสังคหวัตถุ ๔ พบว่าค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ทุกด้านโดยดูแต่ละคู่พบว่าเฉลี่ยรวมหลักสังคหวัตถุ ๔ มีความสัมพันธ์กับด้านทานที่ ($r_s = .๘๐๒$) ด้านปิยาวาจาที่ ($r_s = .๘๓๐$) ด้านสมานัตตา ที่ ($r_s = .๘๑๑$) และด้านอัตถจริยาที่ ($r_s = .๘๔๒$) มีความสัมพันธ์สูงเชิงบวก ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ ที่ .๐๑ ดังนั้นผู้วิจัยต้องยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้จากสมมติฐานข้อที่ ๓-๖

๔.๕ ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดการศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของโรงเรียนขนาดเล็ก ในอำเภอขามเฒ่าบุรี จังหวัดกำแพงเพชร

โดยภาพรวม ผู้ปกครองนักเรียนมีความคิดเห็นต่อการจัดการศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของโรงเรียนขนาดเล็ก ในอำเภอขามเฒ่าบุรี จังหวัดกำแพงเพชรจำนวนปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไขต่อการนำหลักสังคหวัตถุ ๔ มาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนในด้านทาน ด้านปิยาวาจา ด้านสมานัตตาและด้านอัตถจริยา ซึ่งพบว่าด้านที่มีปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไขมากที่สุดคือด้านทานมีจำนวนทั้งหมด ๑๑ ปัญหา รองลงมาคือด้านปิยาวาจาจำนวนทั้งหมด ๘ ปัญหา ด้านอัตถจริยาจำนวนทั้งหมด ๖ ปัญหาและน้อยที่สุดคือด้านสมานัตตาจำนวนทั้งหมด ๔ ปัญหา ในแต่ละด้านมีรายละเอียดปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไขดังต่อไปนี้

ปัญหาอุปสรรคด้านทานพบว่านักเรียนได้รับความรู้จากครูในห้องเรียนไม่เพียงพอ จำนวน ๑ คน ขาดสื่อ หนังสือ ตำราการเรียนรู้อีกจำนวน ๒ คน ให้เด็กเรียนผ่านทีวีดาวเทียม ทำให้เด็กไม่เข้าใจ เรียนรู้ช้าจำนวน ๑ คน

ข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไข พบว่าควรให้มีการเรียนการสอนเพิ่มเติมนอกเวลาเรียน/สอนพิเศษให้นักเรียนหลังเลิกเรียนจำนวน ๗ คน ให้โรงเรียนเป็นผู้รับ-ส่งนักเรียนเองโดยไม่ต้องเก็บค่าโดยสารจำนวน ๒ คน บริหารจัดการด้านการเรียนให้ดีขึ้นโดยยึดหลักสูตรแกนกลาง พุทธศักราช ๒๕๕๑ จำนวน ๘ คน ให้จัดสื่อการเรียนการสอนเพิ่มเติมจำนวน ๑ คน ให้รวมกลุ่มกับโรงเรียนขนาดใหญ่จำนวน ๒ คน ควรปรับปรุงการเรียนการสอนเน้นคณิตศาสตร์ ภาษาอังกฤษ เสริมด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาจำนวน ๓ คน ครูต้องมีความคิดสร้างสรรค์ ศึกษาดูงานจากโรงเรียนอื่น เพื่อนำมาพัฒนาการเรียนการสอนจำนวน ๑ คน และอยากให้เห็นเรื่องการอ่านออก เขียนได้จำนวน ๓ คน

ปัญหาอุปสรรคด้านปียวจา พบว่าครูขาดความรับผิดชอบในการสอนและทำความเข้าใจกับเด็กจำนวน ๑ คน

ข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไข พบว่าจัดให้ครูและผู้ปกครองได้พบปะพูดคุยกัน เพื่อให้เกิดความสนิทสนมมากขึ้น เพื่อจะได้ร่วมมือกันในการอบรม เลี้ยงดูเด็กนักเรียนให้ดีจำนวน ๑ คน ครูผู้สอนต้องอยู่ในห้องเรียนตลอดเวลาจำนวน ๑ คน ให้ผู้บริหารแจ้งข้อมูลข่าวสารให้ชุมชนทราบจำนวน ๑ คน ครูควรทำตัวให้เป็นแบบอย่างที่ดีให้กับนักเรียน ผู้ปกครองและพุดจาไพเราะจำนวน ๔ คน การสร้างความสามัคคีในหมู่คณะจำนวน ๒ คน ครูต้องเข้มงวดกับนักเรียนให้มากขึ้นจำนวน ๔ คน และโรงเรียนควรมีครูสอนครบทุกชั้นเรียนจำนวน ๘ คน

ปัญหาอุปสรรคด้านสมานัตตดา พบว่าห้องน้ำห้องส้วมไม่มีความปลอดภัยจำนวน ๑ คน

ข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไข พบว่าต้องสร้างห้องน้ำ ห้องส้วมให้ใหม่จำนวน ๑ คน ควรนำงบประมาณที่ได้ไปซื้ออุปกรณ์กีฬาและจัดให้มีการแข่งขันกีฬาจำนวน ๑ คน และควรประชาสัมพันธ์ข่าวสารต่างๆให้ผู้ปกครองรับทราบถึงเหตุการณ์ในโรงเรียนจำนวน ๓ คน

ปัญหาอุปสรรคด้านอัตถจริยา พบว่าโรงเรียนไม่แจ้งงบประมาณที่เข้ามาในแต่ละปีให้ผู้ปกครองทราบจำนวน ๑ คน และงบประมาณไม่เพียงพอต่อการพัฒนาโรงเรียนจำนวน ๑ คน

ข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไข พบว่าให้โรงเรียนจัดซื้อ บริการ ด้านเทคโนโลยีให้นักเรียนทุกคนจำนวน ๑ คน ให้จัดการเรียนการสอนทางเทคโนโลยี เช่น iPhone จำนวน ๑ คนทุกห้องเรียน ควรมีเน็ตบู้ค คอมพิวเตอร์ แท็บเล็ตให้กับนักเรียนตั้งแต่ระดับอนุบาลถึงประถมศึกษาครบทุกคน เพื่อให้เด็กนักเรียนได้ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมที่จำนวน ๓ คน และหากงบประมาณไม่เพียงพอให้เก็บจากนักเรียนเพิ่มเติมจำนวน ๑ คน

๔.๖ แนวทางในการจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กที่พึงประสงค์

รูปแบบแนวทางการประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ ๔ ต่อการจัดการของโรงเรียนขนาดเล็กตามความคิดเห็นของผู้ปกครองนักเรียน ในอำเภอขามเฒ่าวรลักษบุรี จังหวัดกำแพงเพชรสามารถอธิบายได้ดังนี้

ด้านทาน ๑.ครูต้องมีความคิดสร้างสรรค์วางแผนการสอน มีเทคนิคการสอนที่หลากหลายเพื่อสร้างความสนใจของนักเรียน ๒.การจัดการเรียนการสอนต้องยึดผู้เรียนเป็นสำคัญตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ ๓.มีสื่อการเรียนการสอนพร้อมและหลากหลาย ๔.ทุ่มเทเวลาการสอน เอาใจใส่ต่อการเรียนรู้ของนักเรียนเป็นสำคัญ ๕.โรงเรียนต้องบริหารจัดการด้านการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ

ด้านปียวาจา ๑.ครูผู้สอนต้องมีความรับผิดชอบต่อนักเรียนที่ ๒.ครูต้องวางตัวให้เหมาะสมพูดจาไพเราะทั้งต่อนักเรียนและผู้ปกครอง ๓.ครูต้องเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับนักเรียน ๔.บุคลากรในโรงเรียนต้องรักสามัคคีกัน ๕.ครูพบปะพูดคุยกับผู้ปกครองเพื่อหาแนวทางร่วมกันในการการพัฒนาและอบรมนักเรียน ๖.ควรมีครูให้ครบทุกชั้นเรียนเพื่อจะได้ดูแลและสอนนักเรียนอย่างทั่วถึง

ด้านสมานัตตตา ๑.โรงเรียนควรปรับปรุงแก้ไข ซ่อมแซมอาคารสถานที่ในโรงเรียนให้มีความปลอดภัยต่อนักเรียน ๒.ให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาอาคารสถานที่ ปรับสภาพแวดล้อมในโรงเรียน เพื่อให้เอื้อต่อการเรียนรู้ของนักเรียน ๓.โรงเรียนต้องแจ้งข้อมูลข่าวสารเหตุการณ์ต่างๆให้ผู้ปกครองทราบ

ด้านอัตตจริยา ๑.งบประมาณควรนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อนักเรียน เช่น จัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ เพื่อเป็นสื่อการเรียนการสอน ๒.นักเรียนต้องได้เรียนรู้จากสื่อเทคโนโลยีเพื่อเพิ่มพูนความรู้ และทันต่อเหตุการณ์

๕. อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยจะกล่าวถึงประเด็นที่สำคัญและน่าสนใจเกี่ยวกับความคิดเห็นของผู้ปกครองนักเรียนที่มีต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กโดยการนำหลักสังคหวัตถุ ๔ มาประยุกต์ใช้ ในอำเภอขามเฒ่าบุรี จังหวัดกำแพงเพชร โดยจะอภิปรายผลตามลำดับดังนี้

๕.๑ ความคิดเห็นของผู้ปกครองนักเรียนที่มีต่อการจัดการศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของโรงเรียนขนาดเล็ก

จากการศึกษาความคิดเห็นของผู้ปกครองนักเรียนที่มีต่อการจัดการศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของโรงเรียนขนาดเล็กในอำเภอขามเฒ่าบุรี จังหวัดกำแพงเพชร ผลการวิจัยผู้วิจัยพบว่าความคิดเห็นของผู้ปกครองนักเรียนที่มีต่อการจัดการศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของโรงเรียนขนาดเล็ก ในอำเภอขามเฒ่าบุรี จังหวัดกำแพงเพชรในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.00$) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าความคิดเห็นของผู้ปกครองนักเรียนที่มีต่อการจัดการศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของโรงเรียนขนาดเล็กในอำเภอขามเฒ่าบุรี จังหวัดกำแพงเพชร อยู่ในเกณฑ์ที่ดี มีความพอใจต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียน อภิปรายได้ดังต่อไปนี้

๑) **ด้านทาน** จากการศึกษาค้นคว้าความคิดเห็นของผู้ปกครองนักเรียนที่มีต่อการจัดการศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของโรงเรียนขนาดเล็ก ในอำเภอขามเฒ่าบุรีจังหวัดกำแพงเพชร ด้านทานในภาพรวมอยู่ในระดับมาก จากข้อค้นพบดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าผู้ปกครองพึงพอใจและ

เห็นด้วยกับแนวทางการจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ **นายภาณุรุจ ทรายสมุท** ได้ศึกษาค้นคว้าความพึงพอใจของผู้ปกครองนักเรียนที่มีต่อการจัดการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา จังหวัดลำปาง พบว่า ผู้ปกครองนักเรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดการศึกษาด้านวิชาการอยู่ในระดับมาก โดยความพึงพอใจในเรื่องความมุ่งมั่นตั้งใจของผู้บริหารโรงเรียนในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา และยังสอดคล้องกับ **พระครูอาทรปริยัตยานุกิจ (สุจิตโต/เพียรสองชั้น)** ได้ให้ความหมายของคำว่า ทาน ไว้ว่า เป็นการให้สิ่งของแก่คนที่ควรให้ให้การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เสียสละแบ่งปันเฉลี่ยให้เป็นการแบ่งปันให้เพื่อแสดงอหิยาศัยไมตรี รวมถึงการช่วยเหลือสงเคราะห์ด้วยปัจจัยสี่ทุนหรือทรัพย์สินสิ่งของตลอดจนให้ความรู้ความเข้าใจครูอาจารย์ให้วิชาความรู้แก่ลูกศิษย์ซึ่งการให้ของมีอยู่ ๓ อย่างคือ อามิสทานให้วัตถุสิ่งของกับธรรมทานให้ธรรมหรือวิชาความรู้แก่ผู้อื่นซึ่งการแบ่งปันวัตถุเพื่อเป็นปัจจัยร่วมกันและอภัยทานการให้อภัยเมื่อเกิดข้อผิดพลาดในการทำงานหรือล่วงเกินซึ่งกันและกัน ในการจัดการศึกษาให้กับผู้เรียนมีความสอดคล้องกับ **ทฤษฎีการเรียนรู้พุทธิปัญญานิยม** ตามทฤษฎีการเรียนรู้ที่ว่า การจัดหลักสูตรและการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับระดับความพร้อมของผู้เรียน สอดคล้องกับพัฒนาการทางสติปัญญาของผู้เรียนจะช่วยให้การเรียนรู้เกิดประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับ **แคมป์เบลล์** ที่กล่าวไว้ว่างานวิชาการ ผู้บริหารจะต้องดำเนินการเพื่อให้มีการรวบรวมและจัดทำระเบียบและแนวปฏิบัติที่เกี่ยวกับวิชาการมีการทำแผนงานและโครงการของการเรียนการสอนมีการจัดตารางสอนโดยคำนึงถึงองค์ประกอบที่เหมาะสม มีการจัดครูเข้าสอนโดยจัดให้ตรงตามวุฒิหรือประสบการณ์และจัดครูเข้าสอนแทนตามความเหมาะสม มีการพัฒนาการเรียนการสอน คือ ส่งเสริมการใช้วิธีการสอนแบบต่างๆ จัดบรรยากาศส่งเสริมทางด้านวิชาการเรียนการสอน จัดสอนซ่อมเสริม จัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนการสอน จัดวิธีการพัฒนาครูทางด้านวิชาการให้มีคุณภาพและมีการวัดและประเมินผลการเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ

๒) ด้านปียวาจา จากผลการศึกษาพบว่า ความคิดเห็นของผู้ปกครองนักเรียนที่มีต่อการจัดการศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของโรงเรียนขนาดเล็ก ในอำเภอขาณุวรลักษบุรี จังหวัดกำแพงเพชร ด้านปียวาจา ในภาพรวมอยู่ในระดับมากจากข้อค้นพบดังกล่าวแสดงว่าผู้ปกครองพอใจต่อการประพฤติปฏิบัติตนของบุคลากรในโรงเรียนรวมถึงการมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อผู้ปกครองและชุมชน เป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียนซึ่งสอดคล้องกับ **นางนิสากร ชัชวาลพาณิชย์** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ความพึงพอใจของผู้ปกครองต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนกรพิทักษ์ศึกษา เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร พบว่า ความพึงพอใจด้านบุคลากรในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าพึงพอใจมากที่สุดข้ออันดับ ๑ คือผู้บริหารมีความรู้ความสามารถในการบริหารโรงเรียน อันดับ ๒ คือครูมีกิจกรรมรายทและพูดจาสุภาพอ่อนโยน และอันดับ ๓ คือเรื่องความเอาใจใส่และการดูแลนักเรียนของผู้บริหารและยังสอดคล้องกับ **ทฤษฎีการเรียนรู้อย่างมีความสุข** กล่าวถึงการเรียนที่มีความสุข โดยครูให้ความเมตตาจริงและอ่อนโยนต่อเด็กทุกคนโดยทั่วถึงมีความเข้าใจในทฤษฎีแห่งการพัฒนาการตามธรรมชาติของเด็กทุกคน

๓) **ด้านสมานัตตตา** ผลการวิจัยพบว่า ความคิดเห็นของผู้ปกครองนักเรียนที่มีต่อการจัดการศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของโรงเรียนขนาดเล็ก ในอำเภอขามเฒ่าบุรี จังหวัดกำแพงเพชร ด้านสมานัตตตา ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก จากข้อค้นดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าผู้ปกครองเห็นด้วยกับการจัดการศึกษาและบริหารงานทั่วไปของโรงเรียนสอดคล้องกับผลงานวิจัยของนายสายนต์ วิไลวัฒน์ ได้ศึกษาเรื่องความพึงพอใจของผู้ปกครองนักเรียนที่มีต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนวัดคูมอญ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาฉะเชิงเทรา เขต ๒ พบว่า ความพึงพอใจของผู้ปกครองนักเรียนที่มีต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนวัดคูมอญ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาฉะเชิงเทรา เขต ๒ ด้านการบริหารทั่วไปโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าทุกข้ออยู่ในระดับมาก นั่นคือโรงเรียนมีระบบดูแลนักเรียน รายงานผลการปฏิบัติงานให้ชุมชนทราบ และโรงเรียนมีการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานอื่นในการจัดการศึกษา สอดคล้องกับผลงานวิจัยของพระครูอาทรปริยัตยานนุกิจ (สุจิตโต/เพียรสองชั้น) ได้ศึกษาเรื่องการประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ๔ในการบริหารงานบุคลากรโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในอำเภอสวรรณภูมิจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่าบุคลากรทางการศึกษาประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ ๔ ด้านสมานัตตตา โดยรวมอยู่ในระดับมาก นั่นคือรับฟังความคิดเห็นและเปิดโอกาสให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการประชุมปฏิบัติต่อเพื่อนร่วมงานด้วยความเป็นกันเองอย่างเสมอต้นเสมอปลายและทำนุรู้จักวางตนให้เหมาะสมกับฐานะ เป็นผู้ซื่อตรงต่อหน้าที่ และอุทิศเวลาในการปฏิบัติหน้าที่อย่างเสมอต้น เสมอปลาย มีความสอดคล้องกับ**ทฤษฎีการเรียนรู้มีส่วนร่วม**ในหลักการที่ว่า การเรียนรู้แบบร่วมแรงร่วมใจ (Cooperative leaning) เป็นวิธีเรียนที่จัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่ม สมาชิกแต่ละคนในกลุ่มมีส่วนร่วมในการเรียนรู้และความสำเร็จของกลุ่ม โดยการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นแบ่งปันความรู้ให้กำลังใจดูแลกันและกัน หลักการเรียนรู้แบบร่วมแรงร่วมใจคล้ายกับกระบวนการกลุ่มแตกต่างกันตรงที่การเรียนรู้แบบร่วมแรงร่วมใจ จัดกลุ่มผู้เรียนให้คล่องกันทั้งด้านความรู้ความสามารถ ความสนใจ ความถนัด เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนแต่ละคนมีปฏิสัมพันธ์เชิงบวกไว้วางใจกันและกันยอมรับในบทบาทและผลงานของเพื่อน เทคนิคในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมแรงร่วมใจได้แก่ การเล่าเรื่องรอบวง มุมสนทนา คู่ตรวจสอบปริศนา ความคิดเป็นต้นสอดคล้องกับ**แคมป์เบลล์** ที่กล่าวไว้ว่า อาคารสถานที่และวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ การจัดโปรแกรมการเรียนการสอน และการบริการนักเรียนจำเป็นต้องใช้สถานที่และวัสดุอุปกรณ์ ผู้บริหารควรจะสนใจในเรื่องเกี่ยวกับการวางแผนอาคารสถานที่ การพัฒนาและบำรุงรักษาอาคารสถานที่และวัสดุอุปกรณ์เพื่อช่วยในการเรียนการสอน

๔) **ด้านอัตตจริยา** ผลการวิจัยพบว่าความคิดเห็นของผู้ปกครองนักเรียนที่มีต่อการจัดการศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของโรงเรียนขนาดเล็ก ในอำเภอขามเฒ่าบุรี จังหวัดกำแพงเพชร ด้านอัตตจริยา ในภาพรวมอยู่ในระดับมากจากข้อค้นพบดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าผู้ปกครองนักเรียนมีความเห็นต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กในการบริหารงานด้านงบประมาณ ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของศิริพร **เพิ่มผล** ได้ศึกษาเรื่องความพึงพอใจของผู้ปกครองนักเรียนต่อการบริหารงานสถานศึกษา สังกัดเทศบาลเมืองน่าน : กรณีศึกษาโรงเรียนสามัคคีวิทยาคาร

(เทศบาล บ้านพระเนตร) พบว่า ผู้ปกครองนักเรียนพึงพอใจต่อการบริหารงานสถานศึกษาสังกัดเทศบาลเมืองน่านในด้านการบริหารงบประมาณ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก นั่นคือมีการจัดหาทุนการศึกษาให้กับนักเรียน ผู้บริหารสถานศึกษามีความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์ ทำงานโปร่งใส สามารถตรวจสอบได้และยังสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ **พระคำจันทร์ คุณวิไล (วงษ์ชาติ)** ได้ศึกษาเรื่องทัศนคติของครูผู้สอนต่อการบริหารงานตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ในโรงเรียนเครือข่ายกลุ่มที่ ๑ เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร พบว่าทัศนคติของครูผู้สอนต่อการบริหารงานตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ในโรงเรียนเครือข่ายกลุ่มที่ ๑ เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร ด้านการบริหารงานงบประมาณโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก นั่นคือ การเก็บรักษาเงินและการจ่ายเงินอย่างถูกต้องโปร่งใส การอนุมัติการจ่ายงบประมาณที่ได้รับจัดสรรเพียงพอต่อความต้องการสอดคล้องกับ **แคมป์เบลล์** ที่กล่าวไว้ว่าการเงินและงานธุรการ งานด้านนี้เป็นส่วนสำคัญยิ่งในการส่งเสริมการเรียนการสอน ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาควรจะทำให้ความสนใจงานทางด้านนี้ ซึ่งได้แก่ การทำงบประมาณการใช้จ่ายตามแบบแผนทางราชการ งานสารบรรณ งานประชาสัมพันธ์และงานพัสดุครุภัณฑ์

๕.๒ เปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของผู้ปกครองนักเรียนที่มีต่อการจัดการศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของโรงเรียนขนาดเล็กในอำเภอขามเฒ่าบุรีรัมย์ จังหวัดกำแพงเพชร

จากการเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้ปกครองนักเรียนที่มีต่อการจัดการศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของโรงเรียนขนาดเล็กในอำเภอขามเฒ่าบุรีรัมย์ จังหวัดกำแพงเพชร จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ๒ ด้านคือ วุฒิการศึกษาและอาชีพ ซึ่งมีความแตกต่างกันออกไป เมื่อพิจารณาในแต่ละปัจจัย มีประเด็นสำคัญดังต่อไปนี้

๑) **วุฒิการศึกษา** ที่แตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กในอำเภอขามเฒ่าบุรีรัมย์ จังหวัดกำแพงเพชร โดยภาพรวมไม่แตกต่างกันจึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ เนื่องจากระดับความคิดเห็นของผู้ปกครองนักเรียนที่มีต่อการจัดการศึกษาในโรงเรียนขนาดเล็ก ไม่ได้จำกัดที่วุฒิการศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ **พระปรารธนา เวสโกสิทธิ์** ได้ศึกษาเรื่องความพึงพอใจของผู้ปกครองที่มีต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดกลางในอำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี พบว่า ผู้ปกครองที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกัน มีความพึงพอใจต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดกลางในอำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ในภาพรวมไม่แตกต่างกัน และสอดคล้องกับ **พระปรารธนา เวสโกสิทธิ์** ได้วิจัยเรื่อง ความพึงพอใจของผู้ปกครองที่มีต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดกลางในอำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี พบว่าผู้ปกครองที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกันมีความพึงพอใจต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดกลางในอำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ในภาพรวมไม่แตกต่างกัน

๒) **อาชีพ** แตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อการจัดการศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของโรงเรียนขนาดเล็กในอำเภอขามเฒ่าบุรีรัมย์ จังหวัดกำแพงเพชร โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าทุกด้านไม่มีความแตกต่างกันจึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้นั้นคือ ผู้ปกครองที่มีอาชีพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กไม่แตกต่างกันหรือพูดอีกนัยหนึ่งว่าผู้ปกครองที่มีอาชีพต่างกันมีความคิดเหมือนกันในการจัดการศึกษาในโรงเรียน

ขนาดเล็กซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ**ดาบตำรวจวัฒนาภักดิ์สังข์**ได้ศึกษาเรื่องความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของสถานีตำรวจภูธรหนองกรด จังหวัดนครสวรรค์ พบว่าประชาชนที่มีอาชีพต่างกันมีความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของสถานีตำรวจภูธรหนองกรด จังหวัดนครสวรรค์โดยภาพรวมไม่แตกต่างกันเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าประชาชนมีความพึงพอใจต่อการให้บริการตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของสถานีตำรวจภูธรหนองกรดจังหวัดนครสวรรค์ ไม่แตกต่างกันทุกด้านและสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ**พระปรารธนา เวสโกสิทธิ์** ได้วิจัยเรื่อง ความพึงพอใจของผู้ปกครองที่มีต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดกลางในอำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี พบว่าผู้ปกครองที่มีอาชีพแตกต่างกันมีความพึงพอใจต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดกลางในอำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ในภาพรวมไม่แตกต่างกัน

บรรณานุกรม

(๑) หนังสือ:

กระทรวงศึกษาธิการ, **คู่มือการบริหารสถานศึกษาที่เป็นนิติบุคคล**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๔๖.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี, ๒๕๔๒,

(๒) วิทยานิพนธ์/รายงานการวิจัย:

จำเรียง ถาวรสิน, “การศึกษาความพึงพอใจของผู้ปกครองนักเรียนที่มีต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนสตรีมารดาพิทักษ์” **วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๔.**

การประยุกต์ใช้หลักอปริหานิยธรรม ๗ ในการนิเทศภายใน
ของโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดนครสวรรค์
Application of Aparihaniyadhamma 7 to Internal Supervision
of Secondary Schools In Nakhonsawan Province

กัญญา ขำดวง*

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ ๑) เพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้หลักอปริหานิยธรรม ๗ ในการนิเทศภายในของโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดนครสวรรค์ ๒) เพื่อเปรียบเทียบระดับความคิดเห็น การประยุกต์ใช้หลักอปริหานิยธรรม ๗ ในการนิเทศภายในของโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัด นครสวรรค์ โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ๓) เพื่อหาความสัมพันธ์ตัวแปรย่อยของหลักอปริ หานิยธรรม ๗ กับภาพรวมการนิเทศภายในโดยการประยุกต์ใช้หลักอปริหานิยธรรม ๗ การวิจัยครั้งนี้ดำเนินการวิจัยโดยระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Methods Research) โดยใช้รูปแบบการ วิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ที่รวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้บริหารและ ครูผู้สอนในโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดนครสวรรค์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๔๒ กลุ่มสหวิทยาเขตทุ่งหินเทิน รวมทั้งสิ้น จำนวน ๑๖๕ คน และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญคือ ผู้บริหาร จำนวน ๕ คน และพระภิกษุ จำนวน ๒ รูป

วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิเคราะห์ทางสังคมศาสตร์โดยมีค่าความ เชื่อมั่น เท่ากับ .๙๐๒ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลการหาความถี่ ค่าร้อยละค่าเฉลี่ยส่วน เบี่ยงเบนมาตรฐาน การเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้บริหารและครูผู้สอนใช้การทดสอบด้วยค่าที่ (t-test independent) และการทดสอบเอฟ (F-test) เมื่อพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทาง สถิติทำการเปรียบเทียบรายคู่โดยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD) การหาความสัมพันธ์ตัวแปรย่อยของหลักอปริหานิยธรรม ๗ กับภาพรวมการนิเทศภายในโดย การประยุกต์ใช้หลักอปริหานิยธรรม ๗ ใช้วิธีการหาสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบสเปียร์แมน

ผลการวิจัย พบว่า ผู้บริหารและครูผู้สอนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้ หลักอปริหานิยธรรม ๗ ในการนิเทศภายในของโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดนครสวรรค์ โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก (=๔.๑๒) โดยเรียงตามลำดับ ดังนี้ ด้านค่านึงถึงสิทธิ หน้าที่ และเคารพในสิ่งที่ควร เคารพ (=๔.๒๘) ด้านให้เกียรติสตรีและผู้ที่มีอายุอ่อนกว่า (=๔.๑๖) ด้านประชุมหรือเลิกประชุม

* หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์

และทำกิจของส่วนรวมอย่างพร้อมเพรียงกัน(=๔.๑๓) ด้านหมั่นประชุมกันประจำ (=๔.๑๑) ด้านปฏิบัติตามระเบียบข้อตกลง (=๔.๑๐) ด้านให้การอารักขาคุ้มครองป้องกันอันชอบธรรม (=๔.๐๖) และด้านเคารพผู้ใหญ่และรับฟังความคิดเห็นผู้อาวุโสกว่า (=๔.๐๔)

เมื่อเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของการประยุกต์ใช้หลักอปริหานิยธรรม ๗ ในการนิเทศภายในของโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดนครสวรรค์ผู้บริหารและครูผู้สอนจำแนกตามตำแหน่งพบว่า โดยภาพรวม และรายด้าน มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกันจึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ ผู้บริหารและครูผู้สอนจำแนกตามเพศ พบว่า โดยภาพรวม และรายด้าน มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกันจึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ ผู้บริหารและครูผู้สอน จำแนกตามประสบการณ์ พบว่า โดยภาพรวม มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านค่านึงถึงสิทธิ หน้าที่ และเคารพในสิ่งที่ควรเคารพแตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .๐๕

เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ตัวแปรย่อยของหลักอปริหานิยธรรม ๗ กับภาพรวมการนิเทศภายในโดยการประยุกต์ใช้หลักอปริหานิยธรรม ๗ พบว่า ตัวแปรย่อยในหลักอปริหานิยธรรม ๗ มีความสัมพันธ์ระดับสูงกับภาพรวมของประยุกต์ใช้หลักอปริหานิยธรรม ๗ ในการนิเทศภายในของโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดนครสวรรค์ อย่างมีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .๐๑ จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้

คำสำคัญ: การประยุกต์ใช้หลักอปริหานิยธรรม ๗, การนิเทศภายใน

ABSTRACT

The purposes of this research were as follows: 1) to study the application of Aparihaniyadhamma๗ to Internal Supervision of Secondary Schools in Nakhonsawan Province 2) to compare the application of Aparihaniyadhamma๗ to Internal Supervision of Secondary Schools in Nakhonsawan Province classified by personal factors 3) to find out the correlation of sub – variable of Aparihaniyadhamma๗ to the total average scores of Aparihaniyadhamma๗. This study was Mixed Research by integration of Quantitative Research with Qualitative Research. The Quantitative Research had been done by collecting data from the education personnel in Secondary Schools of Hinturn. The Sample of this study consisted of 165 person. Administrators and teachers of Secondary Schools in Nakhonsawan Province under the office of Secondary Education Service Area 42.The Qualitative Research has been operated In-depth interview from five directors and two Monks.

The analysis of data used SPSS Program. The reliability of research tools was .902. The statistical analysis composed of Frequency, Percent distribution, Percentage, Mean, Standard Deviation, t-test, F-test (Least Significant Difference: LSD) and Spearman Rank order coefficient.

The results of this research were as follows: Administrators and teachers had the opinions of the Application of Aparihaniyadhamma 7 as a whole in high lever (=4.12). The descending order of Application for Aparihaniyadhamma๗ were as rights, duties and respect to suitable persons (=4.28), the woman and girls of the families were to dwell without being forced or abducted (=4.16), to meet together in harmony, disperse in harmony, and do the business and duties of the order in harmony (=4.13), to hold regular and frequent meeting (=4.11), the compliance agreement by regulation (=4.10),organizing rightful protection, support and sanctuary to monks (=4.06), Honoring and respecting the elders long in experience giving to their words (=4.04)

When comparative opinions of the Application of Aparihaniyadhamma 7 to Internal Supervision of Secondary Schools in Nakhonsawan. Administrators and teachers the study found that by position was not significantly different at .05 level to the opinions of Internal Supervision. But the independent variables of gender and working experiences were not significantly different at .05 level. Only the rights and duties aspect were significantly different at .05 level towards the application of Aparihaniyadhamma๗ to Internal Supervision.

Finally there were found that all sub-variable of Aparihaniyadhamma were correlated with the applying of Aparihaniyadhamma 7. The level of correlation were in high level. Therefore the hypotheses of correlations had been accepted at .01 level.

Keywords: Application of Aparihaniyadhamma 7, Internal Supervision

๑. บทนำ

การศึกษานี้ว่าเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการสร้างคนที่สามารถนำการพัฒนาประเทศทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจการเมืองและวัฒนธรรมได้อย่างสมดุลสอดคล้องและเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกประเทศดังที่ทราบว่าการจัดการศึกษามีไว้เพื่อพัฒนาคนเพื่อให้คนนำความรู้ความสามารถไปพัฒนาประเทศชาติดังนั้นการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพจึงเป็นเรื่องที่จำเป็นอย่างยิ่งในการพัฒนาคนให้รู้จักคิดวิเคราะห์สังเคราะห์ประเมินค่ารู้จักแก้ปัญหาที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์รู้จักเรียนรู้ด้วยตนเองสามารถปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในสังคมยุคปัจจุบันมีจริยธรรมคุณธรรมรู้จักพึ่งตนเองและสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ในสังคมอย่างมีความสุข^๑

^๑ ชุมศักดิ์อินทร์รักษ์, การบริหารงานวิชาการ, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (ปัตตานี: ฝ่ายเทคโนโลยีทางการศึกษา สำนักวิทยบริการมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตปัตตานี, ๒๕๔๕), หน้า ๑๑๗.

ดังพระราชดำรัสในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีทรงตรัสว่า “ในปัจจุบันประเทศไทยกำลังอยู่ในช่วงของการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญทั้งการปฏิรูประบบราชการและการปฏิรูปการศึกษาซึ่งมีเป้าหมายที่มีความเชื่อมโยงซึ่งกันและกันในขณะที่การปฏิรูประบบราชการได้มุ่งพัฒนาระบบราชการไทยให้มีความเป็นเลิศสามารถรองรับการพัฒนาประเทศในยุคโลกาภิวัตน์โดยยึดหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีและประโยชน์สุขของประชาชนการปฏิรูปการศึกษาได้มีการกำหนดยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัติโดยมุ่งพัฒนาและส่งเสริมการศึกษาให้ประชาชนมีความรู้มีศักยภาพในการพัฒนาตนเองและพัฒนาเศรษฐกิจพัฒนาสังคมฐานความรู้และเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ”^๒

การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่า ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ โดยสถานศึกษาจะต้องพัฒนากระบวนการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพและมาตรา๔๗กำหนดให้มีระบบการประกันคุณภาพเพื่อพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาทุกระดับแนวทางการพัฒนาคุณภาพการศึกษาจำเป็นต้องอาศัยกระบวนการปฏิบัติอย่างหลากหลายซึ่งประกอบด้วยกระบวนการที่สำคัญคือกระบวนการบริหารจัดการกระบวนการจัดการเรียนรู้ และกระบวนการนิเทศติดตามประเมินผล^๓

การจะทำให้บรรลุตามความมุ่งหมายและแนวคิดดังกล่าว จะต้องใช้แนวทางหรือวิธีการพัฒนาที่หลากหลาย การนิเทศเป็นวิธีการหนึ่งของการพัฒนา ซึ่งถือว่าเป็นหัวใจของการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาในสถานศึกษาเพราะภารกิจต่างๆ ของสถานศึกษาจะสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ขึ้นขึ้นอยู่กับความรู้ความสามารถและความร่วมมือของบุคลากรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง “อีกทั้งการนิเทศภายในโรงเรียนยังเป็นวิธีการสำคัญอย่างหนึ่งในการบริหารการศึกษาที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพนักเรียนให้สูงขึ้นเพราะเป็นกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้ปฏิบัติงานภายในโรงเรียนสามารถปฏิบัติงานในขอบเขตที่ตนเองรับผิดชอบประสบความสำเร็จเป็นไปตามมาตรฐานและสอดคล้องกับระเบียบวิธีการดำเนินงานที่กำหนดไว้การนิเทศภายในโรงเรียนจึงเป็นยุทธวิธีที่ผู้เกี่ยวข้องควรหาแนวทางดำเนินการกระบวนการนิเทศภายในโรงเรียน^๔ ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

^๒ พชรินทร์ช่วยศิริ, การศึกษาการดำเนินงานนิเทศภายในของโรงเรียนวัดประดู่ฉิมพลี, สารนิพนธ์กศ.ม. (การบริหารการศึกษา), (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๔).

^๓ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, การนิเทศภายในโรงเรียนประถมศึกษาอย่างเป็นระบบ, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๕, หน้า ๒๙.

^๔ ธเนศ ขำเกิด, “นิเทศการศึกษานั้นสำคัญไฉน”, วารสารวิทยาจารย์, ปีที่ ๑๑๒ ฉบับที่ ๑ (พฤศจิกายน ๒๕๕๕): ๒๕- ๒๗.

^๕ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, การนิเทศภายในโรงเรียนประถมศึกษาอย่างเป็นระบบ, (กรุงเทพมหานคร: คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๕), หน้า ๗-๘.

อย่างไรก็ตามการดำเนินการนิเทศภายในและการพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้บรรลุเป้าหมายได้นั้นผู้บริหารไม่สามารถจะกระทำได้เพียงคนเดียวเท่านั้นผู้บริหารต้องได้รับความร่วมมือจากคณะครูและบุคลากรทางการศึกษาภายในโรงเรียนจึงจะทำให้การดำเนินการได้ผลยิ่งขึ้น

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสังเกตเห็นว่าการประยุกต์ใช้หลักการบริหารนิเทศ ๗ ในการนิเทศภายในจะเป็นอีกแนวทางหนึ่งที่ทำให้การนิเทศภายในเป็นไปตามวัตถุประสงค์และเป็นรูปธรรมมากขึ้น ซึ่งหลักการบริหารนิเทศ ๗ นั้น เป็นหลักพุทธธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียวสำหรับหมู่ชนหรือผู้บริหารบ้านเมือง ประกอบด้วย ๑) หมั่นประชุมกันเป็นเนืองนิตย์ ๒) พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจที่พึงทำ ๓) ไม่บัญญัติสิ่งที่มีบัญญัติไว้ (อันขัดหลักการเดิม) ไม่ล้มล้างสิ่งที่มีบัญญัติไว้ (ตามหลักการเดิม) ถือปฏิบัติมั่นตามวัชชีธรรม (หลักการ) ตามที่วางไว้เดิม ๔) ทานเหล่าใดเป็นผู้ใหญ่ให้เคารพนับถือท่านเหล่านั้น เห็นถ้อยคำของท่านว่าเป็นสิ่งที่ควรรับฟัง ๕) บรรดาภคสตรีกุลกุมารีทั้งหลาย ให้อยู่ดีโดยมิถูกข่มเหงหรือดูคร่ำคร่าขึ้นใจ ๖) เคารพสักการบูชาเจดีย์ (ปูชนียสถานและปูชนียวัตถุ ตลอดถึงอนุสาวรีย์ต่างๆ) ของวัชชี (ประจำชาติ) ทั้งหลาย ทั้งภายในและภายนอก ไม่ปล่อยให้ธรรมิกพลีที่เคยให้เคยทำแก่เจดีย์เหล่านั้นเสื่อมทรามไป ๗) จัดให้ความอารักขา ค้ำครอง ป้องกัน อันชอบธรรม แก่พระอรหันต์ทั้งหลาย (บรรพชิตผู้ดำรงธรรมเป็นหลักใจของประชาชนทั่วไป) ตั้งใจว่า ขอพระอรหันต์ทั้งหลายที่ยังมิได้มา พึงมาสู่แคว้น แคว้น ที่มาแล้วพึงอยู่ในแคว้นแคว้นโดยผาสุก^๒ ทั้งนี้หลักการบริหารนิเทศดังกล่าวจะสามารถใช้เป็นแนวปฏิบัติในการนิเทศภายในเพื่อให้เกิดความเจริญมิให้เกิดปัญหาต่างๆ ได้เป็นอย่างดี

จากความเป็นมาและความสำคัญข้างต้น จะเห็นได้ว่าการนิเทศภายในมีความสำคัญต่อคุณภาพของการจัดการศึกษาเป็นอย่างยิ่ง ในฐานะที่ผู้วิจัยมีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา จึงตระหนักถึงความสำคัญของการนิเทศภายใน เพื่อให้การดำเนินการจัดการศึกษาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล จึงสนใจที่จะศึกษาเรื่อง การประยุกต์ใช้หลักการบริหารนิเทศ ๗ ในการนิเทศภายในของโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดนครสวรรค์ เพื่อเป็นข้อมูลในการพัฒนา ส่งเสริมสนับสนุน แก่ไขการนิเทศภายในให้เหมาะสมกับสภาพของโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดนครสวรรค์ อันจะก่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพการศึกษาต่อไป

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๒.๑ เพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้หลักการบริหารนิเทศ ๗ ในการนิเทศภายในของโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดนครสวรรค์

๒.๒ เพื่อเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นการประยุกต์ใช้หลักการบริหารนิเทศ ๗ ในการนิเทศภายในของโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดนครสวรรค์ โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

๒.๓ เพื่อหาความสัมพันธ์ตัวแปรย่อยของหลักการบริหารนิเทศ ๗ กับภาพรวมการนิเทศภายในโดยการประยุกต์ใช้หลักการบริหารนิเทศ ๗

^๒ที่.ม.(ไทย)๑๐/๖๘/๘๖, อ.ส.ต.ด.(ไทย) ๒๓/๒๐/๑๘.

๓. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยรูปแบบผสมผสานวิธี (Mixed Methods Research) ซึ่งเป็นการใช้รูปแบบการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่รวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้บริหารและครูผู้สอนในโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดนครสวรรค์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๔๒ กลุ่มสหวิทยาเขตทุ่งหินเทิน ผู้บริหาร จำนวน ๔๒ คน ครูผู้สอน จำนวน ๑๒๓ คน รวมทั้งสิ้น ๑๖๕ คน และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญคือ ผู้บริหาร จำนวน ๕ คน และพระภิกษุ จำนวน ๒ รูป และนำมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ เพื่อให้มีความเหมาะสมสอดคล้องกับข้อมูลที่ได้รับรวบรวมมา สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลใช้ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การเปรียบเทียบความคิดเห็นใช้การทดสอบด้วยค่าที (t-test independent) และการทดสอบเอฟ (F-test) เมื่อพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติทำการเปรียบเทียบรายคู่โดยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD) การหาความสัมพันธ์ตัวแปรย่อยของหลักการบริหารนิเทศธรรม ๗ กับภาพรวมการนิเทศภายในโดยการประยุกต์ใช้หลักการบริหารนิเทศธรรม ๗ ใช้วิธีการหาสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบสเปียร์แมน

๔. ผลการวิจัย

๔.๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามตำแหน่งเป็นครูผู้สอน จำนวน ๑๒๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๗๔.๕ รองลงมาคือ ตำแหน่งผู้บริหารจำนวน ๔๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๕ จำแนกตามเพศ ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน ๑๐๕ คิดเป็นร้อยละ ๖๓.๖ เพศชาย จำนวน ๖๐ คิดเป็นร้อยละ ๓๖.๔ จำแนกตามประสบการณ์ส่วนใหญ่ต่ำกว่า ๑๐ ปี จำนวน ๑๐๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๕.๕ รองลงมาคือ มากกว่า ๑๐ ปีขึ้นไป จำนวน ๔๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๘.๕ น้อยที่สุดคือ ๖ - ๑๐ ปี จำนวน ๔๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๑

๔.๒ ความคิดเห็นเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักการบริหารนิเทศธรรม ๗ ในการนิเทศภายในของโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดนครสวรรค์

ผลการวิจัย พบว่าผู้บริหารและครูผู้สอนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักการบริหารนิเทศธรรม ๗ ในการนิเทศภายในของโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดนครสวรรค์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (=๔.๑๒) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน สรุปได้ดังนี้

๑. ด้านหมั่นประชุมกันประจำผู้บริหารและครูผู้สอนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักการบริหารนิเทศธรรม ๗ ในการนิเทศภายในของโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดนครสวรรค์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (=๔.๑๑)

๒. ด้านประชุมหรือเลิกประชุม และทำกิจของส่วนรวมอย่างพร้อมเพรียงกัน ผู้บริหารและครูผู้สอนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักอภิธานิธรรม ๗ ในการนิเทศภายในของโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดนครสวรรค์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (=๔.๑๓)

๓. ด้านปฏิบัติตามระเบียบข้อตกลงผู้บริหารและครูผู้สอนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักอภิธานิธรรม ๗ ในการนิเทศภายในของโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดนครสวรรค์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (=๔.๑๐)

๔. ด้านเคารพผู้ใหญ่และรับฟังความคิดเห็นผู้อาวุโสกว่าด้านเคารพผู้ใหญ่และรับฟังความคิดเห็นผู้อาวุโสกว่าผู้บริหารและครูผู้สอนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักอภิธานิธรรม ๗ ในการนิเทศภายในของโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดนครสวรรค์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (=๔.๐๔)

๕. ด้านให้เกียรติสตรีและผู้ที่ยุ่กว่าผู้บริหารและครูผู้สอนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักอภิธานิธรรม ๗ ในการนิเทศภายในของโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดนครสวรรค์โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (=๔.๑๖)

๖. ด้านคำนึงถึงสิทธิ หน้าที่ และเคารพในสิ่งที่ควรเคารพผู้บริหารและครูผู้สอนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักอภิธานิธรรม ๗ ในการนิเทศภายในของโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดนครสวรรค์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (=๔.๒๘)

๗. ด้านให้การอารักขาคุ้มครองป้องกันอันชอบธรรมผู้บริหารและครูผู้สอนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักอภิธานิธรรม ๗ ในการนิเทศภายในของโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดนครสวรรค์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับ (=๔.๐๖)

๔.๓ ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้บริหารและครูผู้สอนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักอภิธานิธรรม ๗ ในการนิเทศภายในของโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดนครสวรรค์

๑. ผู้บริหารและครูผู้สอนที่มีตำแหน่งต่างกัน พบว่า ความคิดเห็นของผู้บริหารและครูผู้สอนที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักอภิธานิธรรม ๗ ในการนิเทศภายในของโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดนครสวรรค์ จำแนกตามตำแหน่ง โดยภาพรวม และรายด้าน มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกันจึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

๒. ผู้บริหารและครูผู้สอนที่มีเพศต่างกัน พบว่าความคิดเห็นของผู้บริหารและครูผู้สอนที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักอภิธานิธรรม ๗ ในการนิเทศภายในของโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดนครสวรรค์ จำแนกตามเพศ โดยภาพรวม และรายด้าน มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกันจึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

๓. ผู้บริหารและครูผู้สอนที่มีประสบการณ์ต่างกัน พบว่า ความคิดเห็นของผู้บริหารและครูผู้สอนที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักอภิธานิธรรม ๗ ในการนิเทศภายในของโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดนครสวรรค์ จำแนกตามประสบการณ์ โดยภาพรวม มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธ

สมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านค่านึงถึงสิทธิ หน้าที่ และเคารพในสิ่งที่ควรเคารพแตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .๐๕

๔.๔ ความสัมพันธ์ตัวแปรย่อยของหลักการบริหารนิยธรรม ๗ กับภาพรวมการนิเทศภายใน โดยการประยุกต์ใช้หลักการบริหารนิยธรรม ๗

จากการหาความสัมพันธ์ตัวแปรย่อยของหลักการบริหารนิยธรรม ๗ กับภาพรวมการนิเทศภายในโดยการประยุกต์ใช้หลักการบริหารนิยธรรม ๗ พบว่า ตัวแปรย่อยในหลักการบริหารนิยธรรม ๗ ในด้านหมั่นประชุมกันเป็นประจำ $r_s = .๗๒๘$ ด้านประชุมหรือเลิกประชุม และทำกิจของส่วนรวมอย่างพร้อมเพรียงกัน $r_s = .๗๔๓$ ด้านปฏิบัติตามระเบียบข้อตกลง $r_s = .๘๑๕$ ด้านเคารพผู้ใหญ่และรับฟังความคิดเห็นผู้อาวุโสกว่า $r_s = .๘๐๐$ ด้านให้เกียรติสตรีและผู้ที่ย่อยกว่า $r_s = .๗๖๔$ ด้านค่านึงถึงสิทธิ หน้าที่ และเคารพในสิ่งที่ควรเคารพ $r_s = .๘๑๙$ และด้านให้การอารักขาคุ้มครองป้องกันอันชอบธรรม $r_s = .๗๕๙$ มีความสัมพันธ์ระดับสูงกับภาพรวมของประยุกต์ใช้หลักการบริหารนิยธรรม ๗ ในการนิเทศภายในของโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดนครสวรรค์ อย่างมีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .๐๑ จึงยอมรับสมมติฐานข้อ ๔ การหมั่นประชุมกันเป็นประจำ มีความสัมพันธ์กับภาพรวมการประยุกต์ใช้หลักการบริหารนิยธรรม ๗ ในการนิเทศภายในข้อ ๕ ประชุมหรือเลิกประชุม และทำกิจของส่วนรวมอย่างพร้อมเพรียงกัน มีความสัมพันธ์กับภาพรวมการประยุกต์ใช้หลักการบริหารนิยธรรม ๗ ในการนิเทศภายใน ข้อ ๖ การปฏิบัติตามระเบียบข้อตกลง มีความสัมพันธ์กับภาพรวมการประยุกต์ใช้หลักการบริหารนิยธรรม ๗ ในการนิเทศภายในข้อ ๗ การเคารพผู้ใหญ่และรับฟังความคิดเห็นผู้อาวุโสกว่า มีความสัมพันธ์กับภาพรวมการประยุกต์ใช้หลักการบริหารนิยธรรม ๗ ในการนิเทศภายในข้อ ๘ การให้เกียรติสตรีและผู้ที่ย่อยกว่า มีความสัมพันธ์กับภาพรวมการประยุกต์ใช้หลักการบริหารนิยธรรม ๗ ในการนิเทศภายในข้อ ๙ การค่านึงถึงสิทธิ หน้าที่ และเคารพในสิ่งที่ควรเคารพ มีความสัมพันธ์กับภาพรวมการประยุกต์ใช้หลักการบริหารนิยธรรม ๗ ในการนิเทศภายในและข้อ ๑๐ การให้การอารักขาคุ้มครองป้องกันอันชอบธรรม มีความสัมพันธ์กับภาพรวมการประยุกต์ใช้หลักการบริหารนิยธรรม ๗ ในการนิเทศภายใน

๕. อภิปรายผล

การอภิปรายผลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยกล่าวถึงการประยุกต์ใช้หลักการบริหารนิยธรรม ๗ ในการนิเทศภายในของโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดนครสวรรค์ โดยจะอภิปรายผลตามลำดับ ดังนี้

ผู้บริหารและครูผู้สอนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักการบริหารนิยธรรม ๗ ในการนิเทศภายในของโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดนครสวรรค์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (= ๔.๑๒) เนื่องจากการนิเทศภายในเป็นหัวใจสำคัญ ทุกฝ่ายควรมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน วางแผน และแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ทำให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงานและบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ ซึ่งช่วยให้ทางโรงเรียนได้ทราบสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นภายในโรงเรียน นอกจากนี้ยังทำให้ครูผู้สอนมีโอกาสดำเนินงานตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับวไลรัตน์ บุญสวัสดิ์ ได้กล่าวถึงความจำเป็นของการนิเทศภายในโรงเรียนไว้ว่าการนิเทศเป็นการส่งเสริมคุณภาพด้านการเรียนการสอนภายในโรงเรียน ครูควรได้รับการนิเทศเพื่อพัฒนาความเจริญรู้ด้านการสอนและทางวิชาการ ซึ่งโรงเรียนต้องมีการนิเทศ เพราะโครงการที่

ประกอบด้วยข้อมูลจากการนิเทศจะช่วยในการจำแนกคุณภาพของครู และยังสามารถช่วยในการตัดสินใจปัญหาบางอย่างในโรงเรียนได้เมื่อพิจารณาผลการวิจัยการประยุกต์ใช้หลักการบริหารนิเทศธรรม ๗ ในการนิเทศภายในของโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดนครสวรรค์ ในแต่ละด้านสามารถนำมาอภิปรายผลได้ ดังนี้

๑. ด้านหมั่นประชุมกันเป็นประจำ จากผลการวิจัย พบว่า ผู้บริหารและครูผู้สอนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักการบริหารนิเทศธรรม ๗ ในการนิเทศภายในของโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดนครสวรรค์ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เนื่องจากการประชุมศึกษาสภาพปัญหาของการปฏิบัติงานและการจัดการเรียนการสอน มีการประชุมเพื่อวางแผนการจัดทำปฏิทินการปฏิบัติงาน การนิเทศภายใน แต่งตั้งบุคลากร และคณะทำงาน มีการประชุมเพื่อสรุปและประเมินผลการปฏิบัติงาน ซึ่งสอดคล้องกับปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ ได้เสนอขั้นตอนในการบริหารงานนิเทศภายในสถานศึกษาที่มีประสิทธิภาพไว้ ๔ ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นตอนที่ ๑ การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการในการนิเทศ ขั้นตอนที่ ๒ การวางแผนและการจัดทำโครงการนิเทศ ขั้นตอนที่ ๓ การดำเนินงาน และขั้นตอนที่ ๔ การประเมินผลการนิเทศทำให้การนิเทศภายในตามขั้นตอนประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ สอดคล้องกับการสัมภาษณ์พระครูนิพัทธ์ศีลคุณ กล่าวว่า การหมั่นประชุมกันเองนิตย มีความจำเป็นอย่างยิ่งของการทำงานเป็นหมู่คณะหรือของสังคม หมู่คณะจะเจริญหรือเสื่อมขึ้นอยู่กับความสามัคคีของหมู่คณะนั้นว่าจะให้ความร่วมมือมากน้อยเพียงใด การประชุมกันถือว่าเป็นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของกันและกันเพื่อหาข้อดีข้อเสียในการทำงานของหมู่คณะนั้นอีกทั้งยังสอดคล้องกับวสิน อินทสระ กล่าวว่า องค์กรที่จะประสบความสำเร็จในการทำงานได้นั้นสิ่งสำคัญประการหนึ่งคือสมาชิกในองค์กรต้องทำงานร่วมกันอย่างมีความสุข สมาชิกในครอบครัวต้องให้ความสำคัญกัน จึงต้องหมั่นมีการพูดคุย แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารซึ่งกันและกันสอดคล้องกับรองรัตน์ ศิริ ได้ศึกษาวิจัยเรื่องความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับการดำเนินการนิเทศภายในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระแก้ว เขต ๑ ผลการศึกษา พบว่า ค่าเฉลี่ยความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับการดำเนินการนิเทศภายในโรงเรียน โดยรวมอยู่ในระดับมากทุกชั้น ชั้นที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือชั้นปฏิบัติการนิเทศ รองลงมาคือ ชั้นวางแผน และชั้นที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ชั้นประเมินการนิเทศทั้งยังสอดคล้องกับกัลยา เวียงนนท์ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความพึงพอใจของครูผู้สอนต่อการนิเทศภายในสถานศึกษาชั้นพื้นฐานขนาดเล็กสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์เขต ๑ ผลการวิจัยพบว่าครูผู้สอนในสถานศึกษาชั้นพื้นฐานขนาดเล็กสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์เขต ๑ มีระดับความพึงพอใจต่อการนิเทศภายในด้านการศึกษาสภาพและความต้องการด้านการวางแผนด้านการปฏิบัติการนิเทศและด้านการประเมินผลอยู่ในระดับมากเมื่อเปรียบเทียบระดับความพึงพอใจต่อการนิเทศภายในแต่ละด้านจำแนกตามระดับการศึกษาพบว่าด้านการศึกษาสภาพและความต้องการด้านการวางแผนด้านการประเมินผลไม่แตกต่างกันส่วนด้านการปฏิบัติการนิเทศพบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

๒. ด้านประชุมหรือเลิกประชุม และทำกิจของส่วนรวมอย่างพร้อมเพรียงกัน จากผลการวิจัย พบว่า ผู้บริหารและครูผู้สอนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักการบริหาร

หานิยธรรม ๗ ในการนิเทศภายในของโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดนครสวรรค์ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เนื่องจากเห็นความสำคัญของการประชุมจึงพร้อมเพรียงกันประชุม เลิกประชุม และทำกิจที่พึงกระทำร่วมกันซึ่งสอดคล้องกับการสัมภาษณ์อรุณ รุ่งเรือง โดยกล่าวว่า การพร้อมเพรียงกันประชุม เลิกประชุม และทำกิจที่พึงกระทำร่วมกัน เป็นสิ่งที่ต้องปฏิบัติ รู้หน้าที่ในสิ่งที่ต้องปฏิบัติ เชื่อสัตย์ การตรงต่อเวลา หากทุกคนทำตามอำเภอใจงานก็จะไม่บรรลุวัตถุประสงค์ การขาดประชุมทำให้ไม่ทราบนโยบายที่ชัดเจนสอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูวิลาศกาญจนธรรม (เล็กสุธมมปญโญ) ได้ทำการวิจัย เรื่อง “การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักกติกุขอปรีหานิยธรรม๗จากการผลการวิจัยพบว่ากลุ่มตัวอย่างของคณะสงฆ์อำเภอทองผาภูมิจังหวัดกาญจนบุรีมีความคิดเห็นว่าการปกครองคณะสงฆ์ในพื้นที่ของตนเป็นไปตามหลักกติกุขอปรีหานิยธรรม๗อยู่ในระดับมากและเมื่อแยกเป็นข้อย่อย๗ข้อยังมี๒ข้อที่อยู่ในระดับมากที่สุดด้วยคือข้อ๒) การพร้อมเพรียงกันประชุมพร้อมเพรียงกันเลิกประชุมและพร้อมเพรียงกันทำกิจที่สงฆ์พึงทำโดยคณะสงฆ์อำเภอทองผาภูมิจังหวัดกาญจนบุรีให้ความสำคัญในการประชุมแต่ละครั้งโดยพร้อมที่จะสละเวลาของตนเพื่อเข้าร่วมประชุมและร่วมกิจกรรมของคณะสงฆ์เป็นอย่างดีสอดคล้องกับสำเนา เกาศรี ได้ทำการวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาตามหลักกติกุขอปรีหานิยธรรม ๗ ของกลุ่มโรงเรียนวังทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต ๑ ดำเนินการวิจัยโดยวิธีวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามกับกลุ่มประชากรจำนวน ๑๐๐ คน ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาตามหลักกติกุขอปรีหานิยธรรม ๗ ของกลุ่มโรงเรียนวังทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต ๑ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน สอดคล้องกับวศิน อินทสระ กล่าวว่า องค์การที่จะประสบความสำเร็จในการทำงานได้นั้น สิ่งสำคัญประการหนึ่งคือ สมาชิกในองค์กรต้องทำงานร่วมกันอย่างมีความสุข สมาชิกในครอบครัวต้องให้ความสำคัญกัน

๓. ด้านปฏิบัติตามระเบียบข้อตกลง จากผลการวิจัย พบว่า ผู้บริหารและครูผู้สอนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักกติกุขอปรีหานิยธรรม ๗ ในการนิเทศภายในของโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดนครสวรรค์ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เนื่องจากมีการคำนึงถึงความเหมาะสมและความสอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการที่เป็นอยู่ ตามระยะเวลาที่กำหนด มีการกำหนดแนวปฏิบัติ คู่มือในการปฏิบัติงานของสถานศึกษาอย่างชัดเจน จัดให้ครูมีการรายงานความก้าวหน้าในการปฏิบัติงาน ซึ่งเกิดจากการนิเทศภายในสถานศึกษา โดยสอดคล้องกับการสัมภาษณ์ชาญณรงค์ ยาสุทธิ โดยกล่าวว่า การปฏิบัติตามระเบียบข้อตกลงควรกำหนดรูปแบบประเด็นในการปฏิบัติที่ชัดเจน เช่น แบบนิเทศ แต่งตั้งผู้รับผิดชอบ มีคู่มือในการปฏิบัติงาน มอบหมายงานตามความถนัด มีการกำกับ ติดตามงานโดยฝ่ายบริหารสอดคล้องกับการสัมภาษณ์พระศรีสุทธิพงศ์ (ปฏิภาณ) โดยกล่าวว่า การปฏิบัติตามระเบียบข้อตกลงควรแจ้งกฎ กติกา และมอบหมายภาระงานให้ชัดเจนต่อบุคลากรเพื่อนำไปปฏิบัติ จะได้มีประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพ และทุกคนจะทราบว่าตนเองมีหน้าที่อย่างไรในตำแหน่ง เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยของงานและบุคลากรและสอดคล้องกับสำราญ เสียงตรงได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนากระบวนการนิเทศภายในโรงเรียนบ้านมะม่วงสังกัดสำนักงานเขต

พื้นที่การศึกษาบุรีรัมย์เขต๒อำเภอพลับพลาชัยจังหวัดบุรีรัมย์พบว่าจากการดำเนินการพัฒนาระบบการนิเทศภายในโรงเรียนโดยใช้กระบวนการพัฒนาระบบ(System development life cycle : SDLC) โดยใช้กลยุทธ์การอบรมเชิงปฏิบัติการการนิเทศภายในโรงเรียนการกำกับติดตามพบว่าโรงเรียนได้แนวทางและวิธีการปฏิบัติในแต่ละขั้นตอนของการนิเทศภายในที่เป็นระบบซึ่งประกอบด้วยแผนการนิเทศภายในคู่มือการจัดกิจกรรมการนิเทศตลอดจนมีรายละเอียดขั้นตอนที่ชัดเจนด้านกรรมาการนิเทศภายในได้รับรู้ความเข้าใจสามารถปฏิบัติการนิเทศตามแผนการนิเทศและมีความมั่นใจในการปฏิบัติการนิเทศซึ่งจะส่งผลต่อพฤติกรรมการสอนของครุครุผู้ร่วมศึกษาค้นคว้าสามารถเขียนแผนการจัดการเรียนรู้และจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับแนวทางการปฏิบัติการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๔. ด้านเคารพผู้ใหญ่และรับฟังความคิดเห็นผู้อาวุโสกว่า จากผลการวิจัย พบว่าผู้บริหารและครูผู้สอนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักอภิธานิยธรรม ๗ ในการนิเทศภายในของโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดนครสวรรค์ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เนื่องจากมีการยอมรับข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหา การวางแผน การตัดสินใจ การช่วยเหลือสนับสนุน และผลการประเมินการปฏิบัติงานสอดคล้องกับวินิตาน้อยมะลิวัน ได้ทำการวิจัยเรื่องปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการนิเทศภายในโรงเรียนของครูผู้สอนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเลยเขต๑พบว่าได้ข้อมูลเชิงประจักษ์ที่ผู้วิจัยได้ตั้งสมมติฐานไว้ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการนิเทศภายในโรงเรียนของครูผู้สอนในโรงเรียนสรุปได้ปัจจัยทั้ง๓ด้านปัจจัยด้านบุคคลปัจจัยด้านองค์การและปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมได้ปัจจัยเพิ่มคือภาระงานและขวัญและกำลังใจในการทำงานซึ่งเป็นส่วนช่วยเสริมให้บุคลากรมีความเคารพเชื่อฟังผู้ที่อาวุโสกว่า สอดคล้องกับการสัมภาษณ์พระครูนิพัทธ์ศีลคุณ กล่าวว่าการเคารพผู้ใหญ่และรับฟังความคิดเห็นผู้อาวุโสกว่า ควรให้เกียรติกันตามตำแหน่งหน้าที่ คุณวุฒิ หรือวัยวุฒิ รับฟังเหตุผลซึ่งกันและกัน ไม่ยกตนข่มท่าน ไม่ลุแก่อำนาจ ซึ่งจะทำให้ลดปัญหาความขัดแย้งหรือบาดหมางกันได้และสอดคล้องกับพระครูวิลาศกาญจนธรรม (เล็กสุธมมปญโญ) ได้ทำการวิจัย เรื่อง “การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักภิกขุอธิธานิยธรรม๗ของคณะสงฆ์อำเภอทองผาภูมิจังหวัดกาญจนบุรี” จากการผลการวิจัยพบว่ากลุ่มตัวอย่างของคณะสงฆ์อำเภอทองผาภูมิจังหวัดกาญจนบุรีมีความคิดเห็นว่าการปกครองคณะสงฆ์ในพื้นที่ของตนเป็นไปตามหลักภิกขุอธิธานิยธรรม ๗ อยู่ในระดับมากและเมื่อแยกเป็นข้อย่อย๗ข้อยังมี๒ข้อที่อยู่ในระดับมากที่สุดด้วยคือ ข้อ ๔) การให้ความเคารพเชื่อฟังภิกษุผู้เป็นสังฆบิดรเป็นสังฆปริณายกคณะสงฆ์อำเภอทองผาภูมิจังหวัดกาญจนบุรีเคารพในภิกษุผู้มากพรรษากว่าตามพระธรรมวินัยให้ความยำเกรงในพระสังฆาธิการชั้นผู้ใหญ่และพร้อมที่จะดำเนินการตามคำสั่งเจ้าคณะผู้ปกครองเหนือตนขึ้นไปเสมอเมื่อได้รับคำสั่งทั้งยังนำหลักคำสอนวิธีการและแนวทางปฏิบัติอันเป็นประโยชน์ของพระเถระผู้ใหญ่ขึ้นไปเผยแพร่ด้วยอีก

๕. ด้านให้เกียรติสตรี และผู้ที่อายุอ่อนกว่า จากผลการวิจัย พบว่าผู้บริหารและครูผู้สอนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักอภิธานิยธรรม ๗ ในการนิเทศภายในของโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดนครสวรรค์ด้านให้เกียรติสตรี และผู้ที่อายุอ่อนกว่าภาพรวมอยู่ในระดับมาก เนื่องจากมีการให้เกียรติเด็กและสตรีที่เป็นผู้นำของโรงเรียน ในเกียรติในการร่วมวางแผน การสร้างขวัญ

กำลังใจในการทำงานสอดคล้องกับพระครูสังฆรักษ์วีระศักดิ์ จนทวิโส (รตจันทรวงษ์) ได้ทำการวิจัย เรื่องการบริหารงานบุคคลตามหลักการบริหารนิยธรรม ๗ ของโรงเรียนมัธยมศึกษา เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร จากการศึกษาพบว่า การบริหารงานบุคลากร ของผู้บริหารสถานศึกษาและครู ที่มีต่อการบริหารงานบุคลากรตามหลักการบริหารนิยธรรม ๗ โรงเรียนมัธยมศึกษา เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุดทั้ง ๗ ด้าน เรียงลำดับจากด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดไปหาน้อย คือ ด้านให้ความเคารพต่อเพศสตรี ด้านมีความเคารพต่อสถานที่ภายในโรงเรียน ด้านไม่ตั้งกฎระเบียบที่ขัดต่อระเบียบของโรงเรียน ด้านหมั่นประชุมกันเนื่องนิยต์ ด้านมีความเคารพนับถือต่อผู้บังคับบัญชา ด้านพร้อมเพรียงกันประชุม และด้านให้ความดูแลเอาใจใส่ต่อท่านผู้มาเยือน ตามลำดับซึ่งแสดงให้เห็นว่าบทบาทของเด็กและสตรีมีส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนกระบวนการทำงานให้เกิดประสิทธิภาพ

๖. ด้านค่านึงถึงสิทธิ หน้าที่ และเคารพในสิ่งที่ควรเคารพ จากผลการวิจัย พบว่า ผู้บริหารและครูผู้สอนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักการบริหารนิยธรรม ๗ ในการนิเทศภายในของโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดนครสวรรค์ ด้านค่านึงถึงสิทธิ หน้าที่ และเคารพในสิ่งที่ควรเคารพภาพรวมอยู่ในระดับมาก เนื่องจากมีความเคารพในสิ่งที่ควรเคารพ เคารพในการวางแผน การดำเนินงาน การตัดสินใจ และเคารพในผลการนิเทศภายใน โดยให้ความสำคัญต่อบทบาทของผู้บริหาร สอดคล้องกับปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ ได้กล่าวว่า ผู้บริหารจะต้องนิเทศ กำกับ ติดตามอย่างต่อเนื่องโดยการปฐมนิเทศครูใหม่ ประชุมหรือชี้แจงเกี่ยวกับการเรียนการสอน สอดคล้องกับการสัมภาษณ์ประดิษฐ์ เลิศนอก กล่าวว่า ผู้บริหารมีบทบาทสำคัญมาก เนื่องจากการนิเทศภายในเป็นกระบวนการดำเนินงานของผู้บริหารโรงเรียนในอันที่จะก่อให้เกิดการร่วมมือ การช่วยเหลือกัน สนับสนุนงบประมาณ แนะนำและให้คำปรึกษา สอดคล้องกับการสัมภาษณ์วันทนา กระดังกา กล่าวว่า ผู้บริหารมีบทบาทสำคัญมาก หากผู้บริหารให้การดูแลเอาใจใส่ สนใจ โรงเรียนก็จะพัฒนา หากผู้บริหารละเลยโรงเรียนก็จะล่าช้า ไม่ทราบปัญหา อุปสรรคที่เกิดขึ้น ซึ่งผู้บริหารควรมีการกำกับ ติดตามอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับการสัมภาษณ์เพียรเวช สระทอง กล่าวว่า ผู้บริหารมีบทบาทสำคัญในการนิเทศภายใน คือ เป็นบุคคลที่กำหนดนโยบาย จุดมุ่งหมาย และแนวทางให้ผู้ใต้บังคับบัญชาได้มีความกระตือรือร้นในการปฏิบัติงานร่วมกัน เพื่อที่จะพัฒนาหรือปรับปรุงคุณภาพของงานให้เกิดประสิทธิภาพที่ดี ในกรณีที่มีปัญหาเกิดขึ้นผู้บริหารมีบทบาทในการช่วยเหลือ ชี้แนะ แนะนำ จนสำเร็จ ลุล่วงด้วยดี และสอดคล้องกับการสัมภาษณ์พระศรีสุทธิพงศ์ กล่าวว่า ผู้บริหารมีบทบาทอย่างยิ่งในการขับเคลื่อนงาน งานจะเดินได้หรือก้าวหน้าต่อไปได้ผู้บริหารต้องคอยกำกับดูแล ไม่ละเลยในบทบาทหน้าที่ที่จะเห็นได้ว่าด้านค่านึงถึงสิทธิ หน้าที่ และเคารพในสิ่งที่ควรเคารพมีความสำคัญและจำเป็นมากในการนิเทศภายในซึ่งผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการนิเทศภายในคือผู้บริหาร ฉะนั้นผู้บริหารควรตระหนัก และให้ความสำคัญกับการนิเทศภายในเพื่อให้สถานศึกษาเกิดการพัฒนา และเกิดประสิทธิภาพอย่างสูงสุด

๗. ด้านให้การอารักขาคุ้มครองป้องกันอันชอบธรรม จากผลการวิจัย พบว่า ผู้บริหารและครูผู้สอนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักการบริหารนิยธรรม ๗ ในการนิเทศ

ภายในของโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดนครสวรรค์ ด้านให้การอารักขาคุ้มครองป้องกันอันชอบธรรม ภาพรวมอยู่ในระดับมาก เนื่องจากการสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่บุคลากร อำนาจความสะดวกในการปฏิบัติงาน ส่งเสริมความก้าวหน้าให้แก่บุคลากร รวมทั้งมีการนิเทศภายในอย่างเป็นกัลยาณมิตร สอดคล้องกับชุมศักดิ์ อินทร์รักษ์ ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายการนิเทศภายในไว้ว่า เพื่อช่วยเหลือ สนับสนุนให้คำแนะนำเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนพัฒนาปรับปรุงกระบวนการเพื่อให้มี ประสิทธิภาพและประสิทธิผลเพื่อช่วยเหลือครูผู้สอนให้เข้าใจหลักสูตรและโครงสร้างของหลักสูตรเพื่อ พัฒนาบุคลากรโดยการประชุมอบรมสัมมนาและปฏิบัติการเพิ่มพูนความรู้และทักษะอยู่เสมอเพื่อ ส่งเสริมขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของครูและสอดคล้องกับจันทรานี สงวนนาม กล่าวว่ ผู้บริหารในฐานะผู้นำและเป็นผู้บริหารของหน่วยงานต้องแสดงบทบาทในการสนับสนุนและส่งเสริม ให้เกิดการนิเทศภายในอย่างจริงจัง ทำหน้าที่เป็นวิทยากรที่ดีของครูทุกโอกาสให้คำแนะนำชี้แจง วิชาการให้แก่ครูบริการและอำนวยความสะดวก ประเมินผลการปฏิบัติงาน สร้างขวัญและกำลังใจ ให้แก่ผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ

บรรณานุกรม

(๑) หนังสือ:

ชุมศักดิ์อินทร์รักษ์. การบริหารงานวิชาการ. พิมพ์ครั้งที่ ๓. ปัตตานี: ฝ่ายเทคโนโลยีทางการศึกษา สำนักวิทยบริการมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตปัตตานี, ๒๕๔๕.
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

(๒) วารสาร:

ธเนศ ขำเกิด. “นิเทศการศึกษานั้นสำคัญไฉน”. วารสารวิทยาจารย์, ปีที่ ๑๑๒ ฉบับที่ ๑ (พฤศจิกายน ๒๕๕๕): ๒๕-๒๗.

(๓) วิทยานิพนธ์/รายงานการวิจัย:

พัชรินทร์ช่วยศิริ. “การศึกษาการดำเนินงานนิเทศภายในของโรงเรียนวัดประดู่ฉิมพลี”. สารนิพนธ์ การศึกษามหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๔.
สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. การนิเทศภายในโรงเรียนประถมศึกษาอย่างเป็น ระบบ. กรุงเทพมหานคร: ครูสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๑.

ความพึงพอใจของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานต่อการให้บริการ
ตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของโรงเรียนในกลุ่มปางมะค่า อำเภอขานวอร์ลักษบุรี
The Satisfaction of Basic Education Commission to The Service
According to Sangahavatthu Iv In Pangmakha Schools Group
Khanuworralaksaburi District.

บุญส่ง ผาด่าน*

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาความพึงพอใจของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานต่อการให้บริการตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของโรงเรียนในกลุ่มปางมะค่า อำเภอขานวอร์ลักษบุรี ๒) เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อความพึงพอใจของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานต่อการให้บริการตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของโรงเรียนในกลุ่มปางมะค่า อำเภอขานวอร์ลักษบุรี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ๓) เพื่อหาความสัมพันธ์ของตัวแปรย่อยตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ต่อภาพรวมในการนำหลักสังคหวัตถุ ๔ มาประยุกต์ใช้กับความพึงพอใจของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานต่อการให้บริการตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของโรงเรียนในกลุ่มปางมะค่า อำเภอขานวอร์ลักษบุรี ๔) เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะในความพึงพอใจของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานต่อการให้บริการตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของโรงเรียนในกลุ่มปางมะค่า อำเภอขานวอร์ลักษบุรี โดยศึกษากับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๙๘ คน ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยเป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จากผู้อำนวยการโรงเรียนกลุ่มปางมะค่า อำเภอขานวอร์ลักษบุรี จังหวัดกำแพงเพชร จำนวน ๑๔ โรงเรียน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม และสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เปรียบเทียบโดยการทดสอบสมมติฐานโดยการทดสอบค่าที (t-test) การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One way ANOVA) และหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร ๒ ตัวแบบสเปียร์แมน (Spearman rank-order correlation coefficient) และสรุปข้อมูลปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะ โดยวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้

ผลการวิจัยพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ เป็นเพศหญิงจำนวน ๖๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๕.๓ มีกลุ่มอายุ ๓๖-๕๐ ปี ตอบแบบสอบถามจำนวน ๖๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๑.๒ วุฒิการศึกษามัธยมศึกษาหรือ ปวช. ตอบแบบสอบถามจำนวน ๖๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๑.๒ และอาชีพรับ

* หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์

ราชการ/รัฐวิสาหกิจ ตอบแบบสอบถามจำนวน ๔๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๙.๐ คณะกรรมการสถานศึกษา ชั้นพื้นฐานมีความคิดเห็นต่อความพึงพอใจของคณะกรรมการสถานศึกษาชั้นพื้นฐานต่อการให้บริการตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของโรงเรียนในกลุ่มปางมะค่า อำเภอกาญฉนวนรลัษบุรี ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (= ๔.๐๘) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละด้าน พบว่า คณะกรรมการสถานศึกษาชั้นพื้นฐานมีความคิดเห็นต่อความพึงพอใจของคณะกรรมการสถานศึกษาชั้นพื้นฐานต่อการให้บริการตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ในเขตอำเภอกาญฉนวนรลัษบุรี อยู่ในระดับมากทุกด้าน จำแนกเป็นรายด้านที่มีระดับมากที่สุด คือ ด้านปิยวาจา มีค่าเฉลี่ย (= ๔.๑๕) ซึ่งอยู่ในระดับมาก ส่วนรายด้านที่มีระดับน้อยที่สุด คือ ด้านทาน มีค่าเฉลี่ย (= ๔.๐๑) ซึ่งอยู่ในระดับมาก

เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อความพึงพอใจของคณะกรรมการสถานศึกษาชั้นพื้นฐานต่อการให้บริการตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของโรงเรียนในกลุ่มปางมะค่า อำเภอกาญฉนวนรลัษบุรีพบว่า เพศ อายุ วุฒิการศึกษา และอาชีพ มีความคิดเห็นต่อการให้บริการตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ซึ่งปฏิเสธตามสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ทั้ง ๔ ข้อ เมื่อหาความสัมพันธ์ของตัวแปรย่อยในหลักสังคหวัตถุ ๔ กับภาพรวมในการนำหลักสังคหวัตถุ ๔ มาแนะนำเสนอแนวทางในการพัฒนาการให้บริการตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของโรงเรียนในกลุ่มปางมะค่า อำเภอกาญฉนวนรลัษบุรีพบว่า ตัวแปรย่อยในหลักสังคหวัตถุ ๔ ในด้านทาน ด้านปิยวาจา ด้านอดัจริยา ด้านสมานัตตตา มีความสัมพันธ์ในระดับสูง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .๐๑ จึงยอมรับสมมติฐานทั้ง ๔ ข้อ

ข้อเสนอแนะ คือ การนำหลักสังคหวัตถุ ๔ มาประยุกต์ใช้ในการบริการของโรงเรียนในกลุ่มโรงเรียนปางมะค่า อำเภอกาญฉนวนรลัษบุรี บุคลากรควรเอาใจใส่ในการบริการโดยเป็นผู้เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ มุ่งสร้างประโยชน์ส่วนรวมแก่ผู้มารับบริการ อำนวยความสะดวก ให้คำแนะนำ ให้ความรู้แก่ผู้มารับบริการอย่างเต็มกำลัง พูดสิ่งที่ดีมีประโยชน์ ยิ้มแย้มแจ่มใส พูดจากับผู้มารับบริการด้วยถ้อยคำที่ไพเราะ อ่อนหวาน รับฟังความคิดเห็นของผู้มารับบริการด้วยความเต็มใจต้องให้ความช่วยเหลือผู้มารับบริการด้วยใจจริง เต็มกำลังความสามารถผู้บริหารควรร่วมช่วยแก้ไขปัญหาด้านการบริการในโรงเรียนที่เกิดขึ้นด้วยความตั้งใจ และกระตือรือร้น การแต่งกายให้เรียบร้อยเหมาะสมแก่การเป็นบุคลากรในโรงเรียน ให้บริการด้วยความเป็นกันเอง มีอัธยาศัยดี ทำให้เกิดศรัทธาต่อโรงเรียนในกลุ่มปางมะค่า

คำสำคัญ: ความพึงพอใจ, คณะกรรมการสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน, หลักสังคหวัตถุ ๔

ABSTRACT

This research had the following objectives :1) to study the Satisfaction of Academic Committee on the Service related to Sanghavatthu4 in Pangmakha school group Khanuworralaxsaburi District. 2) to compare the Satisfaction of Academic Committee on the Service related to Sanghavatthu4 in Pangmakha school group classified by personal factors. 3) to study problems, barriers and

suggestions of Satisfaction of Academic Committee on the Service related to Sangahavatthu 4 in Pangmakha school group Khanuworralaxsaburi District.

The sample of this study consisted of ๙๘ persons. The method of the research employed Mixed Methods Research by means of Survey Research and following Qualitative Research. The Qualitative Research has been done by In – Depth Interview to 14 school directors. The research tools were questionnaire and Interview Structured Form. The Analysis of Data had been computed the statistics viz Frequency, percentage, Mean and Standard Deviation. Lastly; the Spearman Rank Correlation was computed to find the relationship between sub – variables and overall Satisfaction of Academy Committee scores according to Sangahavatthu 4. The problems, barriers and suggestions have been analyzed and synthesized.

The findings of this research were as follows :The majority of the respondent was female for the number of ๖๔ persons equal of 65.3%. The age varied from 36 – 50 years of 60 persons equal to 61.2%. The occupations of the respondents mostly were officials and public enterprise Personals for 48 persons equal to 49.0%. The satisfaction of academy committee on the service related to Sangahavatu 4 in Pangmakha was in high score (=4.08)

When considering in each aspect, it was found that aspects which were high level in descending order viz Piyavacha (=4.15) and least one was Dana (=4.01). The comparison of Sangahavatthu due to independent variable viz gender, age, level of education, and occupation. And they were found that no statistically significant difference at .05 level. Therefore the hypotheses have been rejected.

The correlations of sub-variables in Sangkhahavathu 4 with the overall the development of service according to sangkhahavathu 4, there were found highly correlated in all aspects of Dana, Piyavaca, Atthacariya and Samanattata. Therefore, the four hypo these were accepted statistically significant at .01 level.

The suggestions to apply Sangahavatthu 4 in School Service ; the personnels should sacrifice and make the favour to all guests. The school teachers should be willing to service with the service mind. The school teachers should dress neatly as the government officials. The school teachers should behave to guests with smile and willingness.

Keywords: Satisfaction, Basic Education Commission to The Service,
Sangahavatthu Iv

๑. บทนำ

การให้บริการด้านการศึกษแก่คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นนโยบายที่สำคัญของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต ๒ เป็นภารกิจที่สำคัญทางด้านการตอบสนองต่อสภาพปัญหาและความต้องการของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่ขอรับบริการภายใต้ ระเบียบ กฎหมายและข้อบังคับที่กำหนดไว้ ปรับปรุงการบริการคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในรูปแบบต่าง ๆ การบริการด้านการศึกษแก่คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจึงเป็นหนึ่งในภารกิจของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต ๒ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานได้รับบริการที่สะดวกทั่วถึง และ เป็นการประสานเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีในระหว่างคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต ๒ ข้าราชการครูจะต้องคำนึงถึงบริการคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด และสอดคล้องกับความต้องการของ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานหรือไม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบันนี้ ข้าราชการครูยังมีบทบาทใหม่ในเรื่องการ แก้ปัญหาของประเทศชาติที่กำลังประสบอยู่ คือ ปัญหาวิกฤตทางการศึกษา เศรษฐกิจ ฯลฯ เพราะฉะนั้นเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างข้าราชการครูกับคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจึงเป็นเรื่องที่เราจะต้องให้ความสำคัญอย่างมาก และต้องพยายามดำเนินการทุกวิถีทางที่จะให้การทำงานของจัดการศึกษา เป็นการบริหารงานที่จะสามารถเพิ่มพูนประสิทธิภาพ เพิ่มพูนคุณภาพ และตอบสนองความต้องการของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานให้มากที่สุดเท่าที่ จะทำได้

โรงเรียนในกลุ่มปางมะค่า อำเภอขามเฒ่าบุรี จึงมีผู้อำนวยการสถานศึกษาตั้งแต่ ประถม โรงเรียนขยายโอกาส และโรงเรียนมัธยมศึกษา เป็นผู้อำนวยการโรงเรียนต่างๆในกลุ่มปางมะค่า บริหารการจัดการศึกษาภายในโรงเรียน มีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยทั้งภายในและภายนอกภายในเพื่อประโยชน์อันสูงสุดแก่คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน บุคลากร ข้าราชการครู ผู้บริหารเป็นทั้งผู้ปกครอง เป็นผู้ให้บริการพร้อมทั้งการพัฒนากำลังทุกด้าน ไม่ว่าจะ เป็นทางร่างกาย จิตใจ ความคิดสติปัญญาและสุขภาพอนามัยให้มีความพร้อมในการเรียน ทำงาน หรือแม้แต่ โตขึ้นไปเป็นผู้ใหญ่ที่ดี และอย่างมีประสิทธิภาพ

ดังนั้นผู้วิจัยเห็นว่าการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นสิ่งสำคัญและเหมาะสมที่จะนำมาใช้โดยเฉพาะหลักธรรมในพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นศาสนาที่คนไทยส่วนใหญ่ยอมรับนับถือ มีหลักธรรมที่ครอบคลุมและเหมาะสมสำหรับนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้หลายอย่าง โดยเฉพาะด้านการให้บริการคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานด้านการจัดการศึกษานั้นในพระพุทธศาสนามีหลักธรรมที่สามารถส่งเสริมสนับสนุน ได้หลายประการหลักธรรมที่ส่งเสริมด้านการให้บริการโดยเฉพาะหลักสังคหวัตถุ ๔ คือ

๑. ทาน ให้ปัน คือ เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือสงเคราะห์ด้วยปัจจัยสี่ ทุน หรือ ทรัพย์สินสิ่งของ ตลอดจนให้ความรู้ ความเข้าใจ และศิลปวิทยา

๒. ปิยวาจา พูดอย่างรักกัน คือ กล่าวคำสุภาพ ไพเราะ น่าฟัง ชี้แจง แนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ มีเหตุผล เป็นหลักฐานชักจูงในทางที่ดีงาม หรือแสดงความเห็นอกเห็นใจให้กำลังใจรู้จักพูดให้เกิดความเข้าใจดี สมานสามัคคี เกิดไมตรี ทำให้รักใคร่นับถือและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

๓. อุตถจริยา ทำประโยชน์แก่ คือ ช่วยเหลือด้วยแรงกายและขวนขวายช่วยเหลือ กิจการต่างๆ บำเพ็ญประโยชน์รวมทั้งช่วยแก้ไข้ปัญหาและช่วยปรับปรุงส่งเสริมในด้านจริยธรรม

๔. สมานัตตตา เอาตัวเข้าสมาน คือ ทำตัวให้เข้ากับเขาได้วางตนเสมอต้นเสมอปลาย ให้ความเสมอภาค ปฏิบัติสม่ำเสมอทั้งต่อคนทั้งหลายไม่เอาเปรียบและเสมอในสุขทุกข์ คือร่วม สุข ร่วมทุกข์ ร่วมรับรู้ ร่วมแก้ไข้ปัญหา เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกัน^๑

ดังนั้น ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีแนวความคิดที่จะทำการวิจัยเพื่อศึกษาถึงความพึงพอใจในการให้บริการคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานด้านการศึกษาของโรงเรียนในกลุ่มปางมะค่า สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต ๒ ซึ่งสามารถสนองต่อความต้องการของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานให้มีความพึงพอใจตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ได้อย่างไร ตลอดจนปัญหาอุปสรรคในการให้บริการคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในด้าน ต่างๆ ของโรงเรียนในกลุ่มปางมะค่า อำเภอลำลูกเกดบุรี ว่ามีอะไรบ้างและอะไรคือมูลเหตุ หรือปัจจัย ที่แท้จริง ที่ทำให้เกิดปัญหาต่างๆ ในการให้บริการคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อนำผลการศึกษาไปเป็นข้อเสนอแนะ แนวทางในการปรับปรุงการให้บริการด้านการศึกษาของโรงเรียนในกลุ่มปางมะค่า อำเภอลำลูกเกดบุรี ให้มีประสิทธิภาพเกิดประโยชน์แก่คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และสถานศึกษาต่อไป

ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับความพึงพอใจของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานต่อการให้บริการตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของโรงเรียนในกลุ่มปางมะค่า อำเภอลำลูกเกดบุรี

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๒.๑ เพื่อศึกษาความพึงพอใจของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานต่อการให้บริการตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของโรงเรียนในกลุ่มปางมะค่า อำเภอลำลูกเกดบุรี

๒.๒ เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อความพึงพอใจของคณะกรรมการสถานศึกษา ขั้นพื้นฐานต่อการให้บริการตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของโรงเรียนในกลุ่มปางมะค่า อำเภอลำลูกเกดบุรี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

๒.๓ เพื่อหาความสัมพันธ์ของตัวแปรย่อยตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ต่อภาพรวมในการนำหลักสังคหวัตถุ ๔ มาประยุกต์ใช้กับความพึงพอใจของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานต่อการให้บริการตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของโรงเรียนในกลุ่มปางมะค่า อำเภอลำลูกเกดบุรี

^๑พระพรหมคุณาภรณ์ (ปยุตฺตฺยฺโต), ธรรมนุญชีวิต, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร, บริษัทพิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๒๕.

๒.๔ เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะในความพึงพอใจของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานต่อการให้บริการตามหลักสังกัด ๔ ของโรงเรียนในกลุ่มปางมะค่า อำเภอขามเฒ่า จังหวัดชัยภูมิ

๓. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Methods Research) เพื่อให้การวิจัยเรื่อง ความพึงพอใจของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานต่อการให้บริการตามหลักสังกัด ๔ ของโรงเรียนในกลุ่มปางมะค่า อำเภอขามเฒ่า จังหวัดชัยภูมิ มีสาระครอบคลุมครบถ้วนเหมาะสมสำหรับนำไปพัฒนาต่อไป

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้เป็นคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เข้ารับบริการด้านการศึกษารวมของโรงเรียนในกลุ่มปางมะค่า ในปีการศึกษา ๒๕๕๗ จำนวน ๑๒๖ คน เป็นคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ๑๒๖ คน

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้เป็นกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ ในปีการศึกษา ๒๕๕๗ ซึ่งได้มาจากการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชาชนในเขตให้บริการของในกลุ่มปางมะค่า เป็นกลุ่มศึกษาในงานวิจัยครั้งนี้ โดยการเปิดตารางขนาดกลุ่มตัวอย่างสำเร็จรูปของ R.C.Krejcie and D.W.Morgan ใช้การสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ (Stratified sampling) ได้จำนวน ๙๘ คน จากนั้นจึงทำการสุ่มแบบง่าย โดยวิธีการเทียบสัดส่วน

ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๑๔ ท่าน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยนี้เป็นแบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับ ดังนี้

๑. นำแบบสอบถามมาตรวจแล้วคัดเลือกฉบับที่สมบูรณ์และถูกต้องเพื่อนำมาวิเคราะห์
๒. วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิเคราะห์ทางสังคมศาสตร์
๓. การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑) วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive statistics) ได้แก่ ค่าความถี่ (frequency) ค่าร้อยละ (percentage)

๓.๒) วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับความพึงพอใจของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานต่อการให้บริการตามหลักสังกัด ๔ ของโรงเรียนในกลุ่มปางมะค่า อำเภอขามเฒ่า จังหวัดชัยภูมิ โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation)

๓.๓) ทดสอบสมมติฐาน การเปรียบเทียบความคิดเห็นของบุคลากรต่อความพึงพอใจของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานต่อการให้บริการตามหลักสังกัด ๔ ของโรงเรียนในกลุ่มปางมะค่า อำเภอขามเฒ่า จังหวัดชัยภูมิ โดยใช้สถิติตามลักษณะของตัวแปร คือ การทดสอบที (t-test) ในกรณีตัวแปรต้นสองตัว และการทดสอบเอฟ โดยการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว

(F-test / One way ANOVA) ในกรณีตัวแปรต้นตั้งแต่สามตัวขึ้นไป และเมื่อพบว่ามีความแตกต่าง จึงทำการเปรียบเทียบรายคู่โดยมีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD) และหาค่า χ^2 (Chi-square) เพื่อหาความสัมพันธ์การแจกแจงแบบสองทาง (Contingency table)

๓.๔) วิเคราะห์และสรุปผลแบบสอบถามปลายเปิดของความพึงพอใจของ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานต่อการให้บริการตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของโรงเรียนในกลุ่ม ปางมะค่า อำเภอขาณุวรลักษบุรี และข้อเสนอแนะอื่นๆ

ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) โดยใช้ เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท (Content Analysis Techniques) นำเสนอต่อไป

๔. ผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ เป็นเพศหญิงจำนวน ๖๔ คน คิดเป็น ร้อยละ ๖๕.๓ มีกลุ่มอายุ ๓๖-๕๐ ปี ตอบแบบสอบถามจำนวน ๖๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๑.๒ วุฒิ การศึกษามัธยมศึกษาหรือ ปวช. ตอบแบบสอบถามจำนวน ๖๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๑.๒ และอาชีพรับ ราชการ/รัฐวิสาหกิจ ตอบแบบสอบถามจำนวน ๔๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๙.๐ คณะกรรมการ สถานศึกษา ขั้นพื้นฐานมีความคิดเห็นต่อความพึงพอใจของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานต่อ การให้บริการตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของโรงเรียนในกลุ่มปางมะค่า อำเภอขาณุวรลักษบุรี ใน ภาพรวมอยู่ในระดับมาก (= ๔.๐๘) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละด้าน พบว่า คณะกรรมการ สถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีความคิดเห็นต่อความพึงพอใจของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานต่อ การให้บริการตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ในเขตอำเภอขาณุวรลักษบุรี อยู่ในระดับมากทุกด้าน จำแนก เป็นรายด้านที่มีระดับมากที่สุด คือ ด้านปิยวาจา มีค่าเฉลี่ย (= ๔.๑๕) ซึ่งอยู่ในระดับมาก ส่วนราย ด้านที่มีระดับน้อยที่สุด คือ ด้านทาน มีค่าเฉลี่ย (= ๔.๐๑) ซึ่งอยู่ในระดับมาก

เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อความพึงพอใจของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ต่อการให้บริการตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของโรงเรียนในกลุ่มปางมะค่า อำเภอขาณุวรลักษบุรีพบว่า เพศ อายุ วุฒิการศึกษา และอาชีพ มีความคิดเห็นต่อการให้บริการตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ไม่ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ซึ่งปฏิเสธตามสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ทั้ง ๔ ข้อ เมื่อหาความสัมพันธ์ของตัวแปรย่อยในหลักสังคหวัตถุ ๔ กับภาพรวมในการนำหลักสังคหวัตถุ ๔ มา นำเสนอแนวทางในการพัฒนาการให้บริการตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของโรงเรียนในกลุ่มปางมะค่า อำเภอขาณุวรลักษบุรีพบว่า ตัวแปรย่อยในหลักสังคหวัตถุ ๔ ในด้านทาน ด้านปิยวาจา ด้านอรรถ จริยา ด้านสมานัตตตา มีความสัมพันธ์ในระดับสูง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .๐๑ จึงยอมรับ สมมติฐานทั้ง ๔ ข้อ

ข้อเสนอแนะ คือ การนำหลักสังคหวัตถุ ๔ มาประยุกต์ใช้ในการบริการของโรงเรียนใน กลุ่มโรงเรียนปางมะค่า อำเภอขาณุวรลักษบุรี บุคลากรควรเอาใจใส่ในการบริการโดยเป็นผู้ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ มุ่งสร้างประโยชน์ส่วนรวมแก่ผู้มารับบริการ อำนวยความสะดวก ให้ คำแนะนำ ให้ความรู้แก่ผู้มารับบริการอย่างเต็มกำลัง พุดสิ่งที่ดีมีประโยชน์ ยิ้มแย้มแจ่มใส พุดจากกับ

ผู้มารับบริการด้วยถ้อยคำที่ไพเราะ อ่อนหวาน รับฟังความคิดเห็นของผู้มารับบริการด้วยความเต็มใจ ต้องให้ความช่วยเหลือผู้มารับบริการด้วยใจจริง เต็มกำลังความสามารถผู้บริหารควรร่วมช่วยแก้ไขปัญหาด้านการบริการในโรงเรียนที่เกิดขึ้นด้วยความตั้งใจ และกระตือรือร้น การแต่งกายให้เรียบร้อยเหมาะสมแก่การเป็นบุคลากรในโรงเรียน ให้บริการด้วยความเป็นกันเอง มีอัธยาศัยดี ทำให้เกิดศรัทธาต่อโรงเรียนในกลุ่มปางมะค่า

๕. ข้อเสนอแนะ

๑. ข้อเสนอแนะเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติ

ด้านทาน

๑. บุคลากรผู้ให้บริการควรจัดสิ่งอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนที่ไปติดต่อราชการ เช่น ที่นั่งพักรอ ห้องน้ำ เอาใจใส่ดูแลอย่างทั่วถึงและเสมอภาค
๒. บุคลากรควรตั้งใจในการให้บริการแก่ผู้มาติดต่อราชการอย่างเต็มความสามารถ
๓. บุคลากรควรให้การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปันความรู้และคำแนะนำ

ด้านปิยวาจา

๑. บุคลากรควรใช้ถ้อยคำที่ไพเราะ น่ารัก ต่อผู้มาติดต่อราชการอย่างมีความสุข
๒. บุคลากรควรยิ้มแย้ม ในการให้บริการ พูดชี้แจงขั้นตอน การทำอย่างอย่างสุภาพและอ่อนหวาน

๓. โรงเรียนควรจัดให้มีผู้รับแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริการ และจัดเจ้าหน้าที่คอยให้การต้อนรับ ตอบคำถามและบริการอย่างทันเวลา

ด้านอัตถจริยา

๑. บุคลากรควรทำงานอย่างเต็มกำลังความสามารถทั้งในเวลาราชการและนอกราชการ
๒. บุคลากร หรือเจ้าหน้าที่มีน้ำใจไม่นิ่งดูดาย เมื่อประชาชนต้องการความช่วยเหลือ
๓. บุคลากรคอยเอาใจใส่ต่อการให้บริการ มีความเต็มใจที่จะให้บริการอย่างสุดความสามารถ

๔. บุคลากรควรมีความพึงพอใจที่ได้ช่วยเหลือหรือให้บริการ มีความเสียสละในการให้บริการแก่ผู้มารับ

๕. ควรให้การบริการโดยไม่หวังสิ่งตอบแทนจากผู้มารับบริการ

ด้านสมานัตตตา

๑. บุคลากรควรวางตัวเหมาะสมในการปฏิบัติหน้าที่ต่อคนทั้งหลายอย่างเท่าเทียมกัน
๒. บุคลากรควรแต่งกายให้สุภาพเรียบร้อย และเหมาะสม
๓. ให้บริการด้วยความเป็นกันเองกับผู้รับบริการ มีอัธยาศัยดี เพื่อให้เกิดความศรัทธา
๔. บุคลากรควรให้บริการด้วยความเสมอต้นเสมอปลาย คอยให้ความสะดวกแก่ผู้รับบริการ มีความยืดหยุ่นในการบริการ และมีขั้นตอนการการรับบริการอย่างชัดเจน

๒. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

๑. ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการใช้หลักสังคหวัตถุ ๔ ต่อความพึงพอใจของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานต่อการให้บริการ ของโรงเรียนในกลุ่มปางมะค่า อำเภอขามเฒ่าลักษ์บุรี
๒. ควรเพิ่มการศึกษาวิจัยด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่หลากหลายมากขึ้น เช่น หลักสัพปุริสธรรม ๗ หลักพรหมวิหาร ๔ หลักอิทธิบาท ๔ และมรรค ๘ เป็นต้น
๓. ควรมีการเพิ่มเครื่องมือในการวิจัยให้กว้างมากขึ้น นอกเหนือจากการเก็บข้อมูล ด้วยแบบสอบถามและการสัมภาษณ์เชิงลึก เช่น การสังเกตพฤติกรรม หรือการสนทนากลุ่ม เพื่อนำข้อมูลที่ได้ มาวิเคราะห์ให้ได้ผลตรงกับความเป็นจริงที่สุด
๔. ควรมีการวิจัยการพัฒนาปัจจัยที่ส่งผลต่อการใช้หลักสังคหวัตถุ ๔ ทั้งปัจจัยภายในและภายนอก

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

(๑) หนังสือ:

พระพรหมคุณาภรณ์ (ปยุตฺต.ปยุต.โต), **ธรรมบัญญัติชีวิต**.พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๕๐.

๒. ภาษาอังกฤษ

(I) Books:

Krejcie. Robert V. & Morgan.Daryle W. **Determining Sample Size for Research Activities**. Educational and, Psychological Measurement. 30(3) 1970.

การศึกษาวิเคราะห์ปัตตานุโมทนาภัยในพระพุทธศาสนาเถรวาท An Analytical Study of Pattanumodanamaya In Deravada Buddhist

พระครูนิภาสสันติวิกรม*

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการคือ ๑) เพื่อศึกษาความหมายและความสำคัญของบุญในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ๒) เพื่อศึกษาความหมายและความสำคัญของปัตตานุโมทนาภัย ๓) เพื่อวิเคราะห์ปัตตานุโมทนาภัยและการนำมาประยุกต์ใช้ในสังคมไทย

ผลจากการศึกษาเห็นว่า เรื่องบุญในพระพุทธศาสนาเป็นสิ่งที่มีความหมาย และในสังคมไทยนั้นมีแนวคิดเรื่องบุญว่าเป็นสิ่งที่ทำแล้วทำให้มีความสุขส่วนการอนุโมทนาบุญที่ผู้อื่นกระทำแล้วยอมทำให้ได้รับความสุขเช่นเดียวกัน จากการศึกษาวิจัยในเรื่องปัตตานุโมทนาภัยในพระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่า

๑) บุญในคัมภีร์พระพุทธศาสนานั้นยอมให้เห็นถึงผลที่ได้รับตามความคาดหวังของการกระทำเป็นที่ตั้งช่วยทำให้จิตใจไร้กังวลทั้งปวง อันเกิดจากการกระทำด้วยใจที่บริสุทธิ์ทางกาย วาจา และใจเป็นเครื่องเกื้อหนุนผลลัพธ์ที่ถูกต้องให้พุทธศาสนิกชนเข้าใจในเรื่องของบุญมากยิ่งขึ้น ซึ่งบุญนั้นเป็นผลที่ได้รับจากการกระทำที่ประกอบด้วยองค์ประกอบ ๓ อย่าง คือ ทางกาย ทางวาจา และทางใจ ประกอบด้วยเจตนาอันบริสุทธิ์เป็นที่ตั้ง

๒) ปัตตานุโมทนาภัย ตามความหมายคือการอนุโมทนาส่วนบุญ หรือคุณความดีที่ผู้อื่นกระทำแล้ว รวมถึงการพลอยชื่นชมยินดีกับส่วนบุญและคุณงามความดีที่ผู้อื่นกระทำ ที่ประกอบด้วยใจที่บริสุทธิ์ ทำให้กายพร้อม วาจาพร้อม และใจพร้อม

๓) ปัตตานุโมทนาภัย ช่วยให้สังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข เพราะคนในสังคมมีจิตใจที่งดงาม ยินดีในการสร้างคุณงามความดีแม้ไม่ได้กระทำเองแต่ก็ยินดีและอนุโมทนาในสิ่งที่ผู้อื่นกระทำด้วยความบริสุทธิ์ใจตั้งนั้น สังคมที่มีคนที่ประกอบไปด้วยผู้มีความปรารถนาดีและพลอยยินดีกับคุณงามความดีที่บุคคลอื่นกระทำ ประพฤติปฏิบัติธรรม และช่วยเหลือผู้ที่ด้อยโอกาสเพื่อสร้างโอกาสให้กับผู้อื่นเพื่อการดำเนินไปพร้อมกันในการสร้างความสามัคคีให้เกิดมีขึ้นของคนในสังคม ช่วยให้สังคมชุมชน สังคมประเทศดำเนินไปด้วยคุณธรรมจริยธรรมอันดีงามอยู่ตลอดเวลา

คำสำคัญ: ปัตตานุโมทนาภัย, พระพุทธศาสนา

* หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์

ABSTRACT

The objectives of this research were: 1) to study the meaning and significance of Puñña (merit) in Buddhist Scriptures, 2) to study the meaning and significance of Pattanumodanamaya (rejoicing in others' merit), and 3) to analyze the application of Pattanumodanamaya in Thai society.

This research applied the documentary research with collecting data from Tipitaka, Commentary, the academic textbooks, related documents and researches. Analysis of the data used the analysis of the content and the summary of the research used presenting the descriptive results of the research.

Results of the Research

1) The Puñña (merit) in Buddhist Scriptures showed the result of the action that made the mind wholesome, originated from the action with the pure mind by body, speech and mind, and supported the good result in understanding the Puñña to the Buddhists. The Puñña was the result of the action in body, speech, and mind consisting of the intention.

2) The Pattanumodanamaya was the rejoicing in others' merit or the others' goodness. Moreover, the appreciation in the others' merit consisted of the pure mind to make the readiness in body, speech, and mind.

3) The Pattanumodanamaya helped the people living in the society happily because the people in the society were kind, glad to make their goodness and the others' goodness with the pure mind. Therefore, the society consisted of the people who were kind, glad to make their goodness and the others' goodness with the pure mind, practiced the meditation, and helped the disadvantaged people to make the unity for the people in the society. These made the community and the nation proceeding with the virtue and ethics.

Keywords: Pattanumodanamaya, Deravada Buddhist

๑. บทนำ

การทำบุญของชาวไทยมักจะมีเป้าหมายในทางวัตถุมากกว่าเป้าหมายที่แท้จริงตามหลักพุทธศาสนาบางรายทำบุญเพื่ออยากร่ำรวยทำบุญเพื่อให้มีหน้ามีตาในสังคมบางรายทำบุญเพื่อสะเดาะเคราะห์เพื่อโชคลาภหรือเพื่อป้องกันภัยอันตรายเป้าหมายเหล่านี้เป็นเป้าหมายทางรูปธรรมหรือเป็นไปเพื่อเพิ่มความโลภความเห็นผิดในการทำบุญมากกว่าที่จะเป็นการทำบุญด้วยปัญญาบางรายถึงกับทำบุญแบบหมดเนื้อหมดตัวมีเงินมีทองเท่าไรก็ทุ่มเทบริจาคอย่างสุดๆจนเกิดปัญหาขึ้นในครอบครัวอันเกิดจากการทำบุญที่ผิดๆถ้าพูดถึงเรื่องการทำบุญหลายท่านอาจนึกถึงการไปทำบุญที่

วัดบ้างการทำบุญด้วยการใส่บาตรตอนเช้าหรือนึกถึงการให้ทานต่างๆเช่นการถวายสังฆทานบำเพ็ญกุศลในการร่วมถวายผ้ากฐินถวายผ้าป่าบังสกุลซึ่งเป็นการทำบุญที่พุทธศาสนิกชนส่วนใหญ่ประพฤติปฏิบัติกันมาอย่างต่อเนื่องบางท่านมีความเข้าใจในเรื่องการทำบุญไม่สอดคล้องกับหลักคำสอนของศาสนาโดยคิดว่าการทำบุญต้องทำด้วยการบริจาคทรัพย์และถวายทานเท่านั้นบางท่านอาจคิดว่าเงินที่มีอยู่ยังไม่พอใช้จะให้ไปทำบุญอีกได้อย่างไรซึ่งความคิดเหล่านี้ล้วนเป็นความคิดที่ไม่ถูกต้องเพราะพระพุทธศาสนาได้แสดงหลักการทำบุญไว้๑๐วิธีและไม่จำเป็นต้องไปทำที่วัดเท่านั้นอีกทั้งไม่จำเป็นต้องเสียเงินสักบาทและที่สำคัญหลายท่านอาจลืมนึกไปว่าชีวิตคนเราที่ลำบากยากแค้นอยู่ทุกวันนี้สาเหตุเป็นเพราะแต่ก่อนไม่ค่อยได้ทำบุญนั่นเองแล้วอย่างนี้จะให้ชีวิตวันข้างหน้าดีได้อย่างไรเมื่อทุกวันนี้เราใช้บุญเก่าไปวันๆโดยที่ไม่ได้สร้างบุญใหม่เลยตรงกันข้ามกับยิ่งสร้างบาปกรรมมากขึ้นเรื่อยๆหลายคนให้เหตุผลว่าที่ไม่ได้สนใจเรื่องบุญเรื่องทานเพราะยังไม่รวยไม่ยอมเสียค่าใช้จ่ายออกไปอีกแต่คนที่รู้ความจริงในกฎของธรรมชาติจะรู้ว่าถ้าคุณอยากรวยก็ยิ่งต้องทำบุญ(โดยเฉพาะการให้ทาน)จริงอยู่ที่ว่าพระพุทธศาสนาสอนให้ปนิพพานอันเป็นความสุขสูงสุดแต่หากใครยังทำไม่ได้ถึงขั้นนั้นอย่างน้อยๆพระพุทธศาสนาก็สอนวิธีหนีอบายภูมิทั้ง๔อันได้แก่นรกอสุรกายเปรตและเดรัจฉาน(ซึ่งมีชีวิตที่ลำบาก)สอนให้มีความสุขสมบูรณ์ในมนุษย์สมบัติ(หรือความร่ำรวยนั่นเอง)สวรรค์สมบัติ(ความสุขอันเป็นทิพย์ในสวรรค์)และพรหมสมบัติ(ความสุขที่เหนือยิ่งกว่าสวรรค์ของเหล่าพรหม)จะเห็นว่าไม่ว่าเราจะมีเป้าหมายคือนิพพานหรือแค่อยากไปเกิดในสวรรค์หรือบางคนอยากมีชีวิตเป็นมหาเศรษฐีเท่านั้นพระพุทธศาสนาก็สอนให้ได้หมดและการทำบุญเพื่อให้ได้สิ่งต่างๆเหล่านี้ก็มีอยู่ ๑๐ วิธีหรือที่เรียกว่า บุญกิริยาวัตถุ ๑๐

บุญกิริยาวัตถุ^๑ หมายถึงการกระทำที่เป็นบุญมีอยู่ ๑๐ อย่างโดยแบ่งเป็น ๓ หมวด คือ

๑.หมวดทาน ได้แก่ ทานมัยปัตติทานมัยปัตตานุโมทนา

๒.หมวดศีล ได้แก่ สิลมัยอปจายนมัยเวैयाวัจจมัย

๓.หมวดภาวนา ได้แก่ ฌัมมัสสวนมัยฉัมมเทสนามัยภาวนามัย

ส่วนที่ภุชุกรกรรมเข้าได้กับทุกหมวดในงานวิจัยนี้จะเป็นการวิเคราะห์หัวข้อปัตตานุโมทนา (การยินดีในความดีของผู้อื่นหรืออนุโมทนา) อานิสงค์แห่งปัตตานุโมทนาพระพุทธเจ้าก็ทรงสรรเสริญว่าเป็นความดีโดยมูลเหตุแห่งต้นหา๓ประการอันได้แก่ความทะยานอยากไม่ปรุงแต่งให้มีขึ้นมีขึ้นแล้วอยากให้ทรงตัวอยู่นานๆ มีขึ้นแล้วไม่ยอมให้เสื่อมสลายไปจนเกิดอุปาทานชั้นธว่าเราดีกว่าเขาเราเสมอเขาเราเร็วกว่าเขาเมื่อหมกมุ่นกับอุปาทานชั้นธมากเข้าจะมีการแสดงผลทางใจ วาจากายเป็นลำดับดังนี้มีจิตริษยาอาฆาตพยาบาทและด้วยการละเมตศีล

การอนุโมทนานั้นจึงมีอานิสงส์มากเพราะเหตุว่าโดยปกติคนทุกคนมักมีอาการจิตที่มีอุปาทานชั้นธเป็นของตนอยู่มากเมื่อใดที่บุคคลอื่นได้ดีเหนือตนหรือทำความดีมากกว่าตนก็มักมีการนำตนเองไปเปรียบเทียบความดีกับคนนั้นคนนี้เสมอจนทำให้จิตของตนเองนั้นเศร้าหมองไปและบางครั้งก็เกินไป (หากตายในวาระจิตที่เศร้าหมองนั้นย่อมไปสู่อบายภูมิ) จนเกิดเป็นความอิจฉาริษยาอยู่ในใจถ้า

^๑ช.ธ.อ.(ไทย) ๗๕/๖๐/๔๒๗.

หากคนเราสามารถที่จะละความอิจฉาริษยาของใจได้ก็ถือว่าเป็นกุศลใหญ่เท่ากับว่าได้ละอุปาทานชั้นธได้วาระหนึ่งแล้วการอนุโมทนาในกุศลที่บุคคลอื่นได้กระทำดีแล้วด้วยความจริงใจจึงมีอานิสงส์มาก เพราะในขณะนั้นถือว่าจิตได้ว่างจากกิเลสแล้วช่วงขณะจิตหนึ่งการที่มีบางคนได้กล่าวว่า “เป็นความเชื่ออย่างหนึ่งเมื่ออนุโมทนาแล้วสบายใจ” ยังไม่ตรงนักในความเป็นจริงในส่วนของกำลังใจของผู้ที่เข้าไปอนุโมทนาในกุศลนั้นมีความยินดีในการทำความดีเทียบเท่ากับผู้ที่ทำกุศลเองจึงมีกำลังใจเกือบเต็มคือ ๙๙% ขาดอยู่อีก ๑% คือเพียงแต่ไม่ได้ทำความดีนั้นด้วยตนเองเท่านั้นแต่ก็เป็นการทำบุญที่ถูกต้องตามหลักเกณฑ์ในพระพุทธศาสนาเพราะฉะนั้นทุกคนสามารถที่จะสั่งสมบุญได้มากขึ้นในชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการอนุโมทนาถ้ามีความเข้าใจในขั้นตอนของการทำบุญเช่นนี้แล้วเราสามารถทำบุญได้ทุกที่ทุกเวลา^๒

ปัตตานุโมทนามัยตามความหมายในพจนานุกรมพุทธศาสนาคือบุญสำเร็จด้วยการอนุโมทนาส่วนบุญทำบุญด้วยการยินดีในการทำความดีของบุคคลอื่น^๓ ในการศึกษาวิเคราะห์เรื่องปัตตานุโมทนามัยในครั้งนี้ก็เพื่อที่จะทำความเข้าใจให้เกิดขึ้นกับพุทธศาสนิกชนที่สนใจในเรื่องของความเข้าใจอันถูกต้องและสามารถที่จะนำความรู้ความเข้าใจนี้ไปประพฤติปฏิบัติด้วยความถูกต้องตามหลักทฤษฎีทางพระพุทธศาสนาเพราะในสภาพการณ์ปัจจุบันการทำบุญทำกุศลหรือการทำทานในทางพระพุทธศาสนาผู้ปฏิบัติได้ประพฤติปฏิบัติไปตามความเข้าใจของตนเองหรือได้รับการปลุกฝังมาจากบรรพบุรุษที่เคยปฏิบัติมาก่อนและสั่งสอนให้ลูกหลานกระทำตามความเชื่อของตนเองที่เคยมีมาก่อนซึ่งในความเชื่อ นั้นจะไปในทางที่ถูกหรือในทางที่ผิดนั้นในเรื่องของพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วไม่เคยได้นึกถึงหรือเข้าใจไปในลักษณะที่ผิดพลาดจากความเป็นจริงแต่ยึดติดอยู่ความเชื่อดั้งเดิมว่าทำแล้วก็ได้กุศลเหมือนกันขึ้นสวรรค์ไม่ต้องตกอยู่ในนรกอบายภูมิทำให้มากสั่งสมให้มากกุศลหรือบุญนั้นจะช่วยส่งเสริมตัวเองและครอบครัวให้มีความสุขความเจริญยิ่งทำมากยิ่งขึ้นหรืออาจจะไถ่หนี้พานตามทีพระพุทธองค์ได้บำเพ็ญมา

จากความเชื่อหรือศรัทธาที่ปราศจากเหตุผลทางปัญญาในการพิจารณาไตร่ตรองหาเหตุผล หรือความเป็นจริงกลายเป็นความเชื่อแบบงมงายที่ทำตามกันมาในเรื่องของการทำบุญ จำเป็นต้องศึกษาและทำความเข้าใจให้ถูกต้อง การที่พลอยยินดีกับบุญที่บุคคลอื่นกระทำจะให้ผลสำเร็จได้หรือไม่ นั่น แท้จริงแล้วเป็นเช่นไรเพราะการปลุกฝังความเชื่อเกี่ยวกับการทำบุญที่มีมาอย่างยาวนานนี้เองทำให้พุทธศาสนิกชนหรือประชาชนผู้นับถือในพระพุทธศาสนากระทำกันมาอย่างต่อเนื่องจนเกิดเป็นวัฒนธรรมและประเพณี การนำเอาหลักคำสอนของทางศาสนาพราหมณ์และศาสนาฮินดูมาผสมผสานกับพิธีกรรมในพระพุทธศาสนาจนแยกแทบไม่ออกว่าการกระทำอย่างนี้เป็นหลักการที่ถูกต้องหรือไม่ตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ยกตัวอย่างให้เห็นชัดเจนในปัจจุบันที่พบเห็นกันอยู่บ่อยๆแม้กระทั่งในวัดเองพระภิกษุในปัจจุบันได้กระทำให้เห็นอยู่บ่อยๆคือเมื่อจะ

^๒ พระชาวยุทธโม, ฉลาดทำบุญ, (กรุงเทพมหานคร: เครือข่ายพุทธิกา, ๒๕๕๔), หน้า ๕๔.

^๓ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พุทธศาสนาของธรรมสภา, พิมพ์ครั้งที่ ๑๗, ๒๕๕๔ (ชำระ-เพิ่มเติมช่วงที่ ๑๙๖๖)), หน้า ๒๓๔.

ประกอบพิธีอะไรนียมทำการบวงสรวงบอกกล่าวเทพยดาหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์เสียก่อนเพื่อให้ท่าน
อำนวยการพรให้สิ่งเหล่านี้สำเร็จตามความต้องการ

ในข้อนี้หลักการหรือทฤษฎีทางพระพุทธศาสนาไม่ได้สอนไว้อย่างนั้น ถ้าจะปฏิบัติตามหลัก
คำสอนพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริงแล้วต้องยึดธรรมเป็นหลัก โดยเนื้อแท้แล้วพิธีกรรมดังกล่าวใน
พุทธศาสนาเองไม่มีปรากฏให้เห็นเป็นรูปธรรมคนไทยนั้นโดยส่วนใหญ่แล้วได้นำเอาพิธีกรรมทาง
ศาสนาพราหมณ์ศาสนาฮินดูมาใช้ร่วมกันในการทำตามวัฒนธรรมประเพณีในการบำเพ็ญบุญทาง
พระพุทธศาสนาตามหลักของบุญกิริยาวัตถุ ๑๐ ประการนั้น มีการทำบุญโดยมิต้องใช้ทรัพย์สิน เงิน
ทองของมีค่าบริจาคทำบุญ ทำเพียงการพลอยอนุโมทนาบุญ พลอยยินดีกับคนที่ทำบุญก็ได้บุญ
เช่นกัน การทำใจให้มีความสุขยินดีในกองการกุศลยินดีในทานที่ตนและครอบครัวได้กระทำมาหรือ
แม้กระทั่งยินดีในกุศลที่บุคคลอื่นกระทำมาเป็นการทำบุญที่ลงทุนน้อย แต่ได้ผลบุญมากซึ่งเหตุนี้เอง
ทำให้ผู้วิจัยสนใจในเรื่องนี้และต้องการนำหลักการอนุโมทนาบุญนี้มาประยุกต์ใช้ในสังคมไทย

ดังนั้น ในการทำการวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยจึงมีความต้องการที่จะศึกษาในเรื่องของการ
อนุโมทนาบุญที่ตนเองกระทำและผู้อื่นได้กระทำนั้นมีผลในทางใดทำแล้วก่อให้เกิดผลดีผลแห่งการ
กระทำที่เกี่ยวข้องกับทำบุญในแต่ละประเภทก็ตามเราก็น่าจะยินดีในกุศลแห่งการกระทำกับผู้อื่นที่ได้
กระทำมาไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของทานและบุญหรือศีลที่บุคคลอื่นที่ได้กระทำนั้นทำให้เกิดสิ่งใดขึ้น
และได้รับผลนั้น

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๒.๑ เพื่อศึกษาความหมายและความสำคัญของบุญในคัมภีร์พระพุทธศาสนา
- ๒.๒ เพื่อศึกษาความหมายและความสำคัญของปัตตานุโมทนาบุญ
- ๒.๓ เพื่อวิเคราะห์ปัตตานุโมทนาบุญและนำมาประยุกต์ใช้ในสังคมไทย

๓. ขอบเขตเนื้อหาของการวิจัย

ในการวิจัยเรื่องการวิเคราะห์ปัตตานุโมทนาบุญในพระพุทธศาสนาเถรวาทเป็นการวิจัย
เชิงเอกสาร (Documentary Research) ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัยโดยศึกษาจากเอกสารปฐม
ภูมิ (Primary source) พระไตรปิฎก และ อรรถกถาฎีกาที่เกี่ยวข้อง เอกสารทุติยภูมิ
(Secondary source) คือหนังสือเอกสารสื่อออนไลน์และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัตตานุโมทนาบุญ
และบุญกิริยาวัตถุ ๑๐ ในพระพุทธศาสนาเถรวาท

๔. วิธีดำเนินการวิจัย

๑. ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากพระไตรปิฎกภาษาไทยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย

๒. ศึกษาค้นคว้าแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับปัตตานูโมทนา มัยผู้วิจัยจะศึกษาโดยศึกษาค้นคว้าจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ(Primary Source)คือพระไตรปิฎก อรรถกถาที่เกี่ยวข้อง

๓. นำข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิและทุติยภูมิมาวิเคราะห์ปัญหาภาษาไทยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ(Secundary Source)ได้แก่หนังสือเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสรุปและแนวทางในการนำไปประยุกต์ใช้

๕. ผลการวิจัย

จากการศึกษาเรื่องวิเคราะห์ปัตตานูโมทนา มัยในคัมภีร์พระพุทธศาสนาโดยมีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาความหมายและความสำคัญของบุญในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ๒) เพื่อศึกษาความหมายและความสำคัญของบุญกิริยาวัตถุ ๑๐๓) เพื่อวิเคราะห์ปัตตานูโมทนา มัยและการนำมาประยุกต์ใช้ในสังคมไทย การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร(Documentary Research) ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัย โดยศึกษาจากเอกสารปฐมภูมิ(Primary source) พระไตรปิฎก และอรรถกถา ฎีกาที่เกี่ยวข้อง เอกสารทุติยภูมิ (Secondary source) คือ หนังสือ เอกสาร สื่อออนไลน์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัตตานูโมทนา มัย และบุญกิริยาวัตถุ ในทางพระพุทธศาสนา เพื่อการรวบรวมข้อมูลในด้านต่างๆให้ได้มาซึ่งความเข้าใจในเรื่องของปัตตานูโมทนา มัย และบุญกิริยาวัตถุให้ถูกต้องตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนา และสามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้เข้ากับสังคมเรื่องของการอนุโมทนาในส่วนบุญ และการบำเพ็ญบุญช่วยก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งตนเอง ครอบครัว รวมไปถึงสังคมด้วย ซึ่งผลสรุปและข้อเสนอแนะเป็น ดังนี้คือ

๕.๑ สรุปผลของการวิจัย

ความหมายและความสำคัญของปัตตานูโมทนา มัย ในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา นั้นบุญ หมายถึง ผลในการอนุโมทนาในการกระทำความดีงามของคนอื่นช่วยให้ทุกปราศจากทุกข์ทั้งปวง ผลของการอนุโมทนาบุญคือได้รับความสุขกาย สบายใจ จิตใจสะอาดปลอดโปร่งแจ่มในสิ่งที่ตนได้กระทำให้มีเกิดขึ้นโดยอาศัยหลักธรรม และความเข้าใจในหลักธรรมในเรื่องของความสำเร็จในการสร้างบุญ บุญนั้นจะสำเร็จลงได้ก็ด้วยคนเรานั้นมีส่วนของคำพูด การกระทำ โดยอาศัยใจที่มีความเห็นตรงเห็นถูกต้องในเรื่องของหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ว่าบุญจะสำเร็จได้นั้นเราต้องประกอบด้วยกาย วาจา และใจที่บริสุทธิ์ในการที่จะกระทำซึ่งบุญ และในส่วนของการอนุโมทนาบุญ กุศลในสิ่งได้กระทำมา ไม่ว่าจะเป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ชักชวนกันให้กระทำคุณงามความดี มีส่วนร่วม มีคุณธรรมจริยธรรมในทุกด้านต่อการสร้างสรรค์พัฒนาไปสู่สิ่งที่ดี แม้ในกรณีที่ตนเองไม่สามารถจะกระทำได้เพราะเกินกำลังความสามารถของตนเองแต่ก็มีความพลอยยินดีอย่างจริงใจและเต็มใจในการสร้างกุศลคุณงามความดีของบุคคลอื่นก็จัดได้ว่าเป็นบุญอย่างหนึ่งที่จะช่วยให้เราได้อานิสงส์ และส่งผลให้ไปสู่สุคติตามความเชื่อความศรัทธาที่เกิดจากปัญญาคิดพิจารณาตามความเห็นที่ถูกต้อง ซึ่งในเรื่องของการสร้างบุญ และการยินดีในบุญที่บุคคลอื่นสร้างมีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะช่วยให้สังคมประเทศชาติ และคนในสังคมมีความเจริญทั้งทางด้านร่างกาย และจิตใจ

จึงขอสรุปในเรื่องของบุญ และการอนุโมทนาบุญให้เห็นเป็นประเด็นที่ชัดเจนในเรื่องต่าง ๆ ต่อไปนี้
ความหมายและความสำคัญของปัตตานโมทนาบุญ คือ

ก. ความหมายของบุญ บุญมีความหมายเป็นอย่างยิ่งในเรื่องของการกระทำว่า บุญที่เราได้กระทำลงไปนั้นมีผลอย่างไรต่อการดำเนินชีวิต จุดมุ่งหมายของชีวิตต้องขึ้นอยู่กับการทำบุญหรือไม่ หรือไม่ต้องกระทำก็ได้ และความหมายของบุญคืออะไร? หรือเป็นการแสวงหาหรือไขว่คว้ามาเพื่อให้ได้อะไร? เราจึงจำเป็นต้องมีความกระจ่างในเรื่องของความหมายอันแท้จริงของบุญคืออะไร? ทำไปแล้วได้อะไร? บางทีคำถามเหล่านี้อาจเป็นประเด็นปัญหาที่ต้องการคำตอบที่ถูกต้องออกมาให้เห็นเป็นรูปธรรมความหมายของคำว่า “บุญ” เสียก่อน ซึ่งคำว่า “บุญ” โดยทั่วไปหมายถึง การกระทำความดี มาจากภาษาบาลีว่า “บุญญะ” แปลว่า เครื่องชำระจิตใจให้สะอาดบริสุทธิ์ ดังนั้น บุญจึงเป็นเสมือนเครื่องกำจัดสิ่งเศร้าหมอง ที่เราเรียกกันว่า “กิเลส” ให้ออกไปจากใจ บุญจะช่วยให้เราลด ละ เลิกความโลภ ความเห็นแก่ตัว ความมีจิตใจคับแคบ อันเป็นสาเหตุให้เกิดความทุกข์ต่างๆ นานา และช่วยให้ใจเป็นอิสระ พร้อมจะก้าวไปสู่การทำคุณงามความดี ในขั้นต่อไป เป็นการยกระดับจิตใจให้สูงขึ้น ทำให้เกิดความอึดอึดใจ มีความสุข และเป็นความสุขที่สงบและยั่งยืน ในขณะที่เดียวกัน ก็ทำให้ผู้ปฏิบัติเป็นบุคคลที่มีคุณธรรม นำเคารพยกย่อง เพราะถือว่าเป็น “คนดี” นั่นเอง

ข. ความสำคัญของบุญ บุญมีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับพุทธศาสนิกชนชาวไทย เพราะบุญ เป็นสิ่งที่ทำให้พอใจพอใจชอบใจ เช่น ทำบุญให้ทานหรือรักษาศีลก็ตาม แล้วก็พอใจ อึดอึด หรือแม้ที่สุดแต่รู้สึกได้ว่า ตัวได้ทำสิ่งที่ทำยาก ในกรณีที่ทำบุญเอาหน้า เอาเกียรติ อย่างนี้ ก็ได้ชื่อว่า ได้บุญ เหมือนกัน แม้จะเป็น บุญชนิดที่ไม่สู้จะแพ้ หรือแม้ในกรณีที่ทำบุญด้วยความบริสุทธิ์ใจ เพื่อเอาบุญกันจริงๆ ก็ยังอดพอใจไม่ได้ว่า ตนจะได้เกิดในสุคติโลกสวรรค์ มีความปรารถนาอย่างนั้น อย่างนี้ ในภพนั้น ภพนี้ อันเป็น ภาวตัณหา นำไปสู่การเกิดในภพใหม่ เพื่อเป็น อย่างนั้น อย่างนี้ ตามแต่ ตนจะปรารถนา ไม่ออกไปจาก การเวียนว่ายตายเกิด ในวัฏสงสาร ได้ แม้จะไปเกิดในโลกที่เป็นสุคติอย่างไรก็ตาม ฉะนั้น ความหมายของคำว่า บุญ จึงหมายถึง สิ่งที่ทำให้พอใจ และ เวียนไปเพื่อความเกิดอีก ไม่มีวันที่สิ้นสุดลงได้ผู้วิจัยจึงเห็นว่าแนวคิดเกี่ยวกับเรื่องความหมาย และความสำคัญของบุญแล้วเป็นเช่นไร? ทั้งในส่วนตนและส่วนรวม สังคม วัฒนธรรมความเป็นอยู่ของคนในสังคม วัฒนธรรมประเพณีอันดีงาม ซึ่งอาจจะกล่าวลักษณะของแนวคิดทั้งของส่วนตน และส่วนรวมให้เห็นชัดดังนี้คือ

(๑) ในทัศนคติส่วนตน การสะสมอุปนิสัยในการทำบุญ ทำให้สามารถละคลายความตระหนี่ และความยึดถือมั่นในตัวตนลงได้ ทำให้เป็นผู้มีจิตใจเมตตา กรุณา มีความรักและปรารถนาดีต่อผู้อื่น มีความสงสารยินดีช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่นมากขึ้นช่วยสร้างความสมัคสมานสามัคคีให้เกิดขึ้นในชุมชน สังคมรวมไปถึงประเทศชาติ บุญในลักษณะต่างๆ ที่มีปรากฏในหลักธรรมสามารถทำให้บุคคลได้ตัดอกุศลทิ้งลงได้ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของความโกรธ เพราะตั้งตนอยู่ในศีลมัย รู้จักแบ่งปันให้กับผู้ที่ด้อยกว่า ขาดโอกาสที่ดีเช่นเรา ยอมรับฟังสิ่งดีจากบุคคลผู้รู้กว่าเราและนำมาปฏิบัติให้ตรงกับทัศนคติของเราเมื่อกระทำได้นำสิ่งที่ทำแล้วประสบความสำเร็จแนะนำให้กับ

บุคคลอื่นเพื่อสร้างความเป็นกัลยาณมิตรให้เกิดขึ้น มีความพลอยยินดีต่อการทำดีของบุคคลอื่นสร้าง ทัศนคติ คือ ความเห็นตนเองให้ถูกต้องปราศจากทัศนคติที่โน้มเอียงไปในทางอกุศล เพื่อเป็นการ ช่วยให้เห็นองู และเข้าใจในหลักธรรมในเรื่องของบุญอย่างถูกต้อง

(๒) ทัศนคติส่วนรวม บุญมีส่วนสำคัญที่ช่วยทำให้สังคมสงบสุข มีแต่ความเจริญ เพราะทุกคนมีทัศนคติในเรื่องของบุญไปในทางเดียวกัน ในเรื่องของการให้ทาน รู้จักให้ทาน รักษา ศีลให้บริสุทธิ์ หมั่นเจริญในภavanaเพื่อสร้างคุณค่าทางจิตใจให้ดี ความ ทำให้จิตใจมีสัมมาทิฐิคือ ความเห็นที่ตรง และถูกต้องอันเป็นเหตุให้เข้าใจในการสร้างบุญอย่างถูกต้อง เมื่อเข้าใจในบุญอย่าง ถูกต้องแล้วบุญในข้ออื่นๆย่อมมีเกิดตามมา เพราะเราเชื่อ และศรัทธาในการสร้างบุญ ทำให้บุญช่วย เสริมสร้างสามัคคีและความเป็นปึกแผ่น ความเจริญให้แก่ตนเอง แก่ชุมชน และแก่สังคม ตลอดจน ประเทศชาติทั้งนี้เพราะเมื่อบุคคลบำเพ็ญบุญด้วยการให้ทาน รักษาศีล เจริญภาวนาแล้ว เขา เหล่านั้นย่อมยินดีในการเอื้อเฟื้อเกื้อกูลผู้อื่น ไม่เบียดเบียนประทุษร้ายชีวิตและทรัพย์สินผู้อื่น

๕.๒ ความหมายและความสำคัญของบุญ

การทำบุญในพระพุทธศาสนานั้น มุ่งเน้นคุณธรรมภายในจิตใจที่ปราศจากการเบียดเบียน ผู้อื่นไม่ประทุษร้ายผู้อื่นด้วยกายและวาจา ฉะนั้น การทำบุญในพระพุทธศาสนาจะต้องประกอบด้วย สภาพจิตที่เป็นกุศล ตลอดจนความประพฤติและวาจาที่เหมาะสม บุคคลผู้ทำบุญจะได้รับผลบุญมาก น้อยต่างกันตามภูมิธรรมของแต่ละคนเป็นสำคัญอันเป็นเรื่องของความรู้ ฐานะ และการดำเนินชีวิต เมื่อเราเข้าใจในเรื่องของบุญแล้ว ก็จะทำให้เราได้เข้าใจในหลักธรรมอย่างแท้จริงว่า “บุญ” นั้นไม่ จำเป็นต้องเกิดขึ้นจากการบริจาคทาน รักษาศีลให้บริสุทธิ์ และหมั่นเจริญภาวนาเท่านั้น เพราะ ๓ ประการที่กล่าวมานั้นเป็นหลักธรรมสำคัญหลักใหญ่ที่จำเป็นต้องให้เกิดมีขึ้นก่อนหลักธรรมในข้ออื่น เมื่อใดที่เรากระทำได้สมบูรณ์แล้วในหลักธรรมทั้งสามประการ หลักธรรมในเรื่องของบุญในข้ออื่นๆก็ จะตามมาไม่ว่าจะเป็นบุญที่เกิดจากการที่เรามีความเห็นที่ตรง บุญที่เกิดจากการฟังธรรม บุญที่เกิด จากการให้ธรรมคำสั่งสอน บุญที่เกิดจากการเป็นคนมีความอ่อนน้อมถ่อมตน และบุญที่เกิดจากการ ยินดีในการรับใช้ ท้ายที่สุด และมีส่วนสำคัญที่สุดในด้านสังคมเพราะบุญที่เกิดจากการที่เรามีความ ยินดีในบุญที่คนอื่นได้สร้าง หรือความพลอยยินดีต่อการสร้างคุณงามความดีของบุคคลอื่น ซึ่ง ปัตตานโมทนาบุญ คือ บุญสำเร็จด้วยการยินดีในความดีของผู้อื่น (by rejoicing in others' merit) คือการอนุโมทนาบุญที่ผู้อื่นได้กระทำมา พร้อมกับการยอมรับ และยินดีต่อการทำความดีหรือการ ทำบุญของผู้อื่น เมื่อใครไปทำบุญมาเราก็รู้สึกชื่นชมยินดีไปด้วย โดยไม่คิดมีอคติหรืออิจฉาหรือ ระแวงสงสัยในการกระทำความดีของผู้อื่นด้วยความมีสุจริตทางใจเป็นที่ตั้งด้วยความบริสุทธิ์ใจ ย่อม ก่อให้เกิดประโยชน์ในทางสังคมเป็นอย่างยิ่ง เพราะผู้ที่มีปัตตานโมทนาบุญ ย่อมจะไม่ขัดขวางสร้าง ความเดือดร้อนให้เกิดขึ้นกับผู้อื่น อีกทั้งยังจะช่วยสนับสนุนให้ผู้อื่นได้กระทำความดี และสร้างบุญอย่าง เต็มที่ เพราะได้รับการเห็นดีเห็นงามว่าสิ่งที่ตนได้กระทำนั้นเป็นบุญ เป็นกุศล เป็นคุณงามความดีจึง ยินดีที่จะทำบุญนั้นอย่างเต็มใจ และเต็มกำลังความสามารถที่ตนจะกระทำได้ จึงเห็นได้ว่า ความ พลอยยินดีในคุณงามความดี หรือบุญที่บุคคลอื่นกระทำนั้นเป็นบุญอย่างหนึ่งที่ช่วยก่อให้เกิดกุศล ความดี และบุญในข้ออื่นๆตามมา เพราะเมื่อเรามีความยินดีในการสร้างความดี สร้างกุศล สร้างบุญ

ของบุคคลอื่นเราย่อมไม่ขัดขวางการกระทำนั้นอีกทั้งยังให้การสนับสนุนอย่างจริงจัง และเต็มใจ รวมไปถึงปราศจากอคติทั้งปวงอันอาจจะมีเกิดขึ้นกับจิตใจเรา เมื่อเรายินดีในความดี ในกุศล ในบุญของบุคคลอื่นบุญนั้นย่อมเกิดกับเราด้วยเพราะจิตใจเราปราศจากอคติทั้งปวง คือปราศจากความโกรธ อิจฉาริษยา ปราศจากความโลภในการหวังที่ได้บุญนั่นเอง ปราศจากความหลงคือไม่มัวเมาลุ่มหลงในกุศล และบุญที่ตนเองไม่ได้สร้าง สังคมจะเจริญได้ก็เพราะบุคคลที่อยู่ในสังคมมีทัศนคติเห็น และการกระทำไปในทางเดียวกันในการสร้างกุศล คุณงามความดี และบุญไม่มีจิตใจที่ไม่บริสุทธิ์ต่อกันมี แต่ให้การสนับสนุนและสร้างกุศลคุณงามความดี รวมถึงบุญไปด้วยกันแม้จะกระทำไม่ได้ก็ยินดีต่อการสร้างของบุคคลอื่นไปด้วยอีกทั้งปัดตานโมทนาช่วยให้อัตตกุศลมูล อันเป็นรากเหง้าของกุศลออกไป จากจิตใจของผู้ที่กระทำได้ ดังนี้ คือ

๑) ปัดตานโมทนาขจัดรากเหง้าของกุศลมูล

กุศลมูล ๓ อันได้แก่ อโลภะ อโทสะ อโมหะ เป็นรากเหง้าหรือพื้นฐานในการประกอบกรรมดี ทั้งทางกาย วาจาและใจ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้สมาชิกในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ผู้มีกุศลมูล ๓ เป็นพื้นฐานในจิตย่อมได้รับผลบุญมากน้อยตามกำลังของกุศลมูลในจิตของตนการทำบุญที่ประกอบด้วยกุศลเจตนา ศรัทธาที่ก่อปรด้วยปัญญาและสัมมาทิฐิ ย่อมเป็นการทำบุญที่ได้รับผลบุญมาก เพราะเป็นการบำเพ็ญกุศลกรรมที่สมบูรณ์ ไม่ถูกรอบงำด้วยอำนาจของกิเลส ตัณหา

๒) อานิสงส์ของปัดตานโมทนา

อานิสงส์ คือ ผลที่ได้รับจากสิ่งที่ได้กระทำไม่ว่าจะเป็นสิ่งที่กระทำเอง หรือสิ่งที่เกิดจากการกระทำของบุคคลอื่น ในเรื่องของความพลอยยินดีต่อการสร้างบุญสร้างกุศล คุณงามความดีของบุคคลอื่นนั้นช่วยสร้างให้คนมีคุณธรรมจริยธรรมอันดีงามต่อความเข้าใจในเรื่องของบุญในทุกๆ ข้อธรรมในเรื่องของบุญจะสำเร็จด้วยลักษณะใดในลักษณะทั้งหมด ๑๐ ประการ ซึ่งเป็นผลที่เกิดต่อเนื่องในเรื่องของผลสำเร็จของบุญโดยเริ่มจากการที่คนเรายึดมั่นอยู่ในศีลที่บริสุทธิ์ไม่ต่างพร้อยก็เป็นปัจจัยช่วยส่งเสริมให้เราประพฤติปฏิบัติในการสร้างบุญในข้ออื่นๆตามมา เมื่อรักษาศีลให้บริสุทธิ์ก็ช่วยให้จิตใจของเราปราศจากอคติต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นความโลภ ความโกรธ ความหลง ฯลฯ เมื่อจิตใจปราศจากอคติต่างๆแล้วจิตใจเราก็มุ่งมั่นบริสุทธิ์ช่วยส่งเสริมให้มีกุศลเกิดขึ้นก็ทำให้เรามีความเมตตา มีใจกรุณา มีความยินดีที่จะสร้างบุญสร้างกุศลในด้านอื่นให้เกิดมีขึ้นกับใจส่งผลให้เกิดการกระทำในกุศลคุณงามความดีในด้านอื่นๆอีกมากมาย หรืออาจจะกล่าวได้ว่าเราสามารถประพฤติปฏิบัติได้ครบทั้งสิบประการในการสร้างบุญเลยก็ได้ เพราะศีลเปรียบเหมือนกฎหมายในด้านพฤติกรรมของมนุษย์ที่เป็นสิ่งปกป้องให้มนุษย์ละเมิดในการกระทำทั้งของตนเอง และบุคคลอื่น โดยการไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักขโมยของผู้อื่น ไม่ผิดลูกผิดเมียคนอื่น ไม่พูดปด ไม่พูดส่อเสียด ไม่พูดเพ้อเจ้อ ไม่พูดคำหยาบทั้งต่อตนเองและผู้อื่น ไม่ดื่มสุรอันเป็นเหตุให้ขาดสติ เมื่อมีสติก็มีความรู้สึกนึกคิดใช้ปัญญาพิจารณาไตร่ตรองว่าสิ่งใดควรกระทำ สิ่งใดไม่ควรกระทำ อานิสงส์หรือผลที่ได้รับตามมาก็คือ เมื่อศีลเราบริสุทธิ์ก็ก่อให้เกิดผลในการสร้างบุญด้านอื่นๆตามมา ดังนี้ คือ

ก. ปาณาติบาตฯ การไม่ฆ่าสัตว์ ช่วยทำให้จิตใจเกิดความเมตตา เมื่อมีจิตใจที่เมตตา ก็เป็นผลให้ปัจจัยในการสร้างบุญด้านอื่นมีตามมา คือ การบริจาคทานให้กับคนที่ฐานะด้อยกว่า ให้กับสัตว์ที่กำลังตกทุกข์ได้ก่อให้เกิด ทานมัย บุญสำเร็จด้วยการบริจาคทานซึ่งในข้อนี้มีข้อสำเร็จในบุญจาก บุญกิริยาวัตถุ ๑๐ ประการสงเคราะห์เข้าด้วย คือ ปัตติทานมัย และปัตตานุโมทนามัย อันเป็นหัวข้อสำคัญในการวิเคราะห์เรื่องของความพลอยยินดีในทานที่บุคคลอื่นได้กระทำเอาไว้ด้วย ซึ่งการอนุโมทนาในทานก็เป็นผลมาจากความมีเมตตาเป็นปัจจัยในเบื้องต้น

ข. อทินนาทานฯ การไม่ลักทรัพย์ ช่วยทำให้จิตใจเรามีความซื่อสัตย์ ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ให้ได้รับความเดือดร้อน เป็นปัจจัยให้ตนเองตั้งมั่นอยู่ในศีลอันบริสุทธิ์ ซื่อสัตย์สุจริตก่อให้เกิดศีลมัย บุญสำเร็จด้วยการรักษาศีล ซึ่งในข้อนี้ได้สงเคราะห์ในบุญกิริยาวัตถุ ๑๐ ประการเข้าไว้ด้วย คือ อปจายนมัยเวยาวัจจมัย เป็นผลให้คนมีความอ่อนน้อมถ่อมตน และชวนช่วยเหลือกับบุคคลอื่นที่ได้รับความเดือดร้อน หรือไม่เดือดร้อนแต่มีความยินดีต่อการช่วยเหลืออันก่อให้เกิดกุศลต่อตนเอง

ค. กาเมสุมิฉฉาจารฯ เป็นข้อหนึ่งที่สามารถทำให้บุคคลผู้นั้นมีความซื่อสัตย์ทั้งต่อตนเอง และคนที่ตนเองรักห่วงใย ซึ่งก่อให้เกิดผลที่ตามมาคือ ตนเองมีความซื่อสัตย์บริสุทธิ์เป็นที่ตั้งย่อมนำให้เกิดความไว้วางใจทั้งในเรื่องของการงาน และการดำเนินชีวิต จึงจัดข้อนี้ไว้ในศีลมัย อันเป็นบุญที่เกิดจากการรักษาศีลให้บริสุทธิ์

ง. มุสาวาท เป็นข้อที่ก่อให้เกิดการกระทำทางวาจาที่ไม่สร้างความเดือดร้อนให้ทั้งต่อตนเอง และผู้อื่นส่งผลให้การกระทำทางกาย และทางใจบริสุทธิ์ไปด้วยเพราะมีสัมมา คือ ความเห็นชอบเป็นที่ตั้ง จึงสงเคราะห์ข้อนี้เข้าไว้ใน ทิฏฐุชุกรม คือ ทำความเห็นที่ถูกต้อง ในเรื่องของสัมมาวาจา เจรจาวาจาที่ชอบไม่ประกอบไปด้วยการใช้วาจาในการเลียดชีวิตหรือถ้าเป็นบุคคลที่มีความรู้ความสามารถก็ใช้วาจาในการสั่งสอนอบรมผู้อื่นให้รู้ตามกระทำตามจัดเป็น อัมมัสเทศนามัย อีกข้อหนึ่ง คือ บุญสำเร็จด้วยการแสดงธรรม หรือใช้วาจาอบรมสั่งสอนให้บุคคลอื่นกระทำตน และตั้งตนอยู่ในคุณงามความดี

จ. สุราเมรัย จัดเป็นศีลข้อที่สำคัญที่สุด ถ้าเมื่อละในการที่ไม่กระทำในข้อนี้สติในการกระทำต่างๆก็จะสมบูรณ์พร้อม และสามารถในการที่จะใช้สติในการพิจารณาไตร่ตรองในทางที่เป็นกุศลคุณงามความดีทั้งปวงจึงสงเคราะห์ศีลข้อนี้เข้าไว้ในศีลมัย บุญสำเร็จด้วยการรักษาศีลให้บริสุทธิ์

จากการศึกษาในทฤษฎีดังกล่าวมาแล้วนั้น ก่อให้เกิดความเข้าใจคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับบุญ และปัตตานุโมทนา มัย การยินดีในบุญที่บุคคลอื่นได้กระทำมาแล้ว และตนไม่สามารถกระทำได้อีกไม่ขัดขวาง เบียดเบียน อิจฉาริษยา แต่กลับยินดีในการกระทำนั้นของบุคคลนั้นๆ เพื่อขจัดความเศร้าหมอง มัวเมา ลุ่มหลงในอกุศลไม่ให้เกิดขึ้น และเพื่อลดทิฏฐิ ความเห็นผิดอันอาจจะเกิดขึ้น เป็นผลทำให้อกุศลอื่นๆตามมา การเรียนรู้ และทำความเข้าใจในเรื่องของบุญในบุญกิริยาวัตถุ และปัตตานุโมทนา มัย ให้เกิดความชัดเจนในทุกๆด้านจำเป็นต้องอาศัยความเข้าใจในหลักธรรมในปัจจัยด้านอื่นๆเข้ามาเป็นองค์ประกอบจะช่วยให้ทุกคนเกิดความเข้าใจอย่างถูกต้องที่สุดเราควรรู้และเข้าใจในหลักธรรมทั้งหลายให้ละเอียดกว่าที่มีอยู่เดิมเพื่อเสนอแนะให้เป็นประโยชน์ในด้านการศึกษาเพื่อก่อให้เกิดความรู้ที่ถูกต้อง รวมถึงการประพฤติ และปฏิบัติต่อไป

ก็ควรจะได้ศึกษาค้นคว้าหลักคำสอนหลาย ๆ ด้านที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก เพื่อจะได้แตกฉานในพระพุทธานุศาสน์และสามารถเป็นแหล่งรวบรวมหลักธรรมคำสอนที่สำคัญและครบถ้วนที่สุดให้พุทธศาสนิกชน เพื่อที่จะให้นิสิต นักศึกษา ได้ใช้เป็นแหล่งค้นคว้าหาทางด้านความรู้ต่อไป

๖. ข้อเสนอแนะ

๑. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

จากการศึกษาในทฤษฎีดังกล่าวมาแล้วนั้น ก่อให้เกิดความเข้าใจในคำสอนทางพระพุทธานุศาสน์ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของปัตตานโมทนาบุญ ในอีกแง่มุมหนึ่งเท่านั้น ถ้าจะให้เกิดความเข้าใจให้ละเอียดยิ่งขึ้น เพื่อรู้และเข้าใจในหลักธรรมอย่างถูกต้องที่ และเพื่อเสนอแนะให้กับการวิจัยเป็นประโยชน์ในด้านของการประพฤติปฏิบัติต่อไป ควรจะได้ศึกษา และค้นคว้าในหลักธรรมหลายๆ ด้านเพื่อให้พุทธศาสนิกชน นิสิต นักศึกษา ที่มีความสนใจได้ใช้เป็นแหล่งค้นคว้าหาข้อมูลเพื่อทำการศึกษาวิจัยในครั้งต่อไป

๒. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในครั้งต่อไป

ในการศึกษาครั้งนี้ เป็นการศึกษาเรื่องของความเข้าใจในปัตตานโมทนาบุญ กับความเข้าใจในบุญ ในบุญกิริยาวัตถุ ซึ่งยังมีประเด็นอื่นที่น่าสนใจ และควรจะทำการศึกษาวิจัยต่อไป คือ

ก. ควรศึกษาเชิงเปรียบเทียบบุญในบุญกิริยาวัตถุ กับปัตตานโมทนาบุญ การอนุโมทนาบุญในทางพระพุทธานุศาสน์

ข. ควรศึกษาวิเคราะห์ความจริงเรื่องการอนุโมทนาบุญตามหลักธรรมพุทธานุศาสน์เพื่อความเข้าใจในเรื่องบุญอย่างถูกต้องต่อไป

ค. ควรศึกษาวิเคราะห์ในด้านความเป็นมาในเรื่องของการทำบุญในพระพุทธานุศาสน์ เพื่อความรู้และเข้าใจในเรื่องของการทำบุญอย่างถูกต้อง

การศึกษาเชิงวิเคราะห์ในครั้งนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาที่เกี่ยวกับเรื่องปัตตานโมทนาบุญ เพื่อให้เข้าใจได้อย่างถูกต้องในเรื่องของการอนุโมทนาบุญด้วยใจบริสุทธิ์ ใจที่เว้นจากอคติ ๔ ที่มีผลที่เกิดจากการกระทำของตนหรือผู้อื่น ซึ่งในทางพระพุทธานุศาสน์ ซึ่งถือว่าเป็นส่วนหนึ่งสำหรับการทำความเข้าใจในเรื่องของพุทธานุศาสน์ที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตของคนในสังคมที่เกี่ยวข้องกับขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม และพุทธานุศาสน์ ต่อการนับถือในพระพุทธานุศาสน์อย่างถูกต้องตรงตามหลักธรรม ที่ต้องมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันในระดับหมู่คณะ ระดับสังคม ไปจนถึงระดับประเทศ การให้ได้มาซึ่งพื้นฐานความเป็นจริงที่มีต่อการนับถือพุทธานุศาสน์ย่อมจะเป็นประโยชน์ให้กับผู้ที่ศึกษาได้เข้าใจเกี่ยวกับเรื่องของปัตตานโมทนาบุญ และบุญกิริยาวัตถุที่บุคคลทั่วไปต้องทำความเข้าใจ และสร้างความชัดเจนยิ่งขึ้น และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในปัตตานโมทนาบุญที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง ครอบครัว และต่อสังคมได้

๓๒ ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๓ กันยายน-ธันวาคม ๒๕๕๘

บรรณานุกรม

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.**

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถาแปล ชุด ๙๑ เล่ม.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

พระชาวยุทธโม. **ฉลาดทำบุญ.** กรุงเทพมหานคร: เครือข่ายพุทธิกา, ๒๕๔๔.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสน์.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พุทธศาสนาของธรรมสภา, ๒๕๕๔.

ศึกษาวิเคราะห์เมตตาธรรมกับการแก้ไขปัญหาการทำปาณาติบาตในสังคมไทย

An Analytical Study of The Loving-Kindness to Solve The Problems of Killing In Thai Society

พระครูพัชรปัญญาวุฒ*

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการคือ คือ ๑) เพื่อศึกษาวิเคราะห์หลักคำสอนว่าด้วยเมตตาธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ๒) เพื่อศึกษาหลักคำสอนว่าด้วยคำสอนว่าด้วยปัญหาปาณาติบาตในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท และ ๓) เพื่อนำเสนอแนวทางการนำเมตตาธรรมกับการแก้ไขปัญหาปาณาติบาตในสังคมไทย

การวิจัยนี้ เป็นเป็นการเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจาพระไตรปิฎก อรรถกถา ตำราวิชาการ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ แล้วนำมาเรียบเรียงนำเสนอในเชิงพรรณนา

ผลการศึกษาวิจัยพบว่า ความเมตตาธรรมในพระพุทธศาสนา หมายถึงความรักที่ประกอบด้วยปรารถนาดี ปรารถนาจะให้ผู้อื่นได้สุข รวมถึงเป็นผู้มีจิตอันแผ่ไมตรีและคิดทำประโยชน์แก่มนุษย์สัตว์ทั่วหน้า เป็นความรักความปรารถนาดี ความเป็นมิตร ความรักใคร่สนิทสนมกัน ความอนุเคราะห์กัน ตลอดจนความไม่พยายาทำร้ายกัน ซึ่งความเมตตานั้นเป็นไปโดยการประพฤติสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่สัตว์ทั้งหลายเป็นภาวะของเมตตาประกอบด้วยหลัก ๓ ประการ คือ (๑) สภาวะที่สนิทสนมกลมเกลียวกัน เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับบุคคลรอบข้าง (๒) สภาวะที่เป็นหรือมีอยู่ในมิตร และ (๓) สภาวะที่เป็นไปเพื่อมิตร

คำสอนว่าด้วยปัญหาปาณาติบาตในสังคมไทย พบว่าปัญหาปาณาติบาต หมายถึง การฆ่าสัตว์ การทำลายหรือเบียดเบียนชีวิตสัตว์ให้ถึงแก่ความตาย ได้แก่ การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนาในการฆ่า สัตว์ที่มีชีวิตในทางทวารใดทวารหนึ่ง คือ ทางกายทวารก็ดี ทางจิตทวารก็ดี หรือทั้งทางกายทวารและจิตทวารก็ดี จนทำให้สัตว์เหล่านั้นต้องตายลงไปด้วยการกระทำนั้นๆ และไม่ว่าจะเป็นการกระทำด้วยตนเองหรือใช้ให้ผู้อื่นกระทำก็ตาม ชื่อว่าเป็นการฆ่าสัตว์ เป็นการทำปาณาติบาตทั้งสิ้น กล่าวคือ การฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ส่วนของเจตนารมณ์ของปาณาติบาตตามระบบศีลนั้น เป็นไปเพื่อมิให้มีการเบียดเบียนชีวิตของกันและกัน และให้รู้จักแก้ปัญหาชีวิตโดยสันติวิธี ไม่ใช่ใช้วิธีการแก้ปัญหาด้วยความรุนแรงโดยการฆ่า ตลอดจนการทำร้ายร่างกาย และการทรมานให้ลำบาก นอกจากนั้น การทำปาณาติบาตสามารถแบ่งออกเป็น ๖ ประเภท คือ (๑) สาหตติกประโยค การฆ่าด้วยตนเอง (๒) อาณตติกประโยค การสั่งให้ผู้อื่นฆ่า (๓) นิสสัคคียประโยค การขวางหรือปล่อยอาวุธ

* หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์

ออกไปฆ่า (๔) ถาวรประโยค การฆ่าด้วยเครื่องมือที่อยู่กับที่ (๕) วิชขามยประโยค คือการฆ่าด้วยอำนาจแห่งคุณไสยศาสตร์ (๖) อิทธิมยประโยค คือ การฆ่าด้วยการบันดาลด้วยฤทธิ์ ซึ่งประโยคแห่งการฆ่าทั้ง ๖ ประการนี้ยังแบ่งออกเป็นประโยคละ ๒ ประการ คือ (๑) การเจาะจงฆ่า และ (๒) การไม่เจาะจงฆ่า ส่วนมูลเหตุของการกระทำปาณาติบาตนั้น เกิดมาจากปัจจัย ๓ ประการ ที่เรียกว่า “อกุศลมูล” ได้แก่ ปัจจัยแห่งโลภะ (ความอยากได้) ปัจจัยแห่งโทสะ (ความคิดประทุษร้าย) และปัจจัยแห่งโมหะ (ความหลง) เป็นแรงจูงใจหรือเป็นแรงผลักดันให้เกิดการกระทำปาณาติบาตขึ้น และการกระทำปาณาติบาตจะครบสมบูรณ์ได้ จะต้องถึงพร้อมด้วยองค์ประกอบของการกระทำ ๕ ประการ คือ (๑) ปาโณ คือสัตว์มีชีวิต (๒) ปาณสญญิตา คือรู้ที่อยู่ว่าสัตว์มีชีวิต (๓) วชจิตตํ คือจิตคิดจะฆ่า (๔) อุปกโม คือพยายามที่จะฆ่า (ลงมือทำ) และ (๕) เตน มรณํ คือสัตว์ตายด้วยความพยายามนั้น หากการกระทำไม่ครบด้วยองค์ประกอบเหล่านี้ หรือขาดองค์ประกอบข้อใดข้อหนึ่ง ไม่เป็นปาณาติบาต ไม่ผิดศีล หรือศีลไม่ขาด

เมตตาธรรมกับการแก้ไขปัญหาปาณาติบาตในสังคมไทย พบว่า แนวทางการแก้ปัญหาปาณาติบาตด้วยเมตตาธรรมเป็นสิ่งสำคัญสำหรับทุกชีวิตที่จะต้องได้รับการดูแลและการป้องกันมิให้เกิดขึ้นแก่กันในลักษณะที่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน เพราะเชื่อว่าปาณาติบาตเป็นสภาพที่น่ากลัวไม่ว่าจะเป็นมนุษย์หรือว่าสัตว์ต่างก็รักตัวกลัวตายทั้งนั้นจึงหาวิธีทางในการป้องกันตัวเองให้รอดพ้นจากสภาวะแห่งปาณาติบาตนั้น มีแนวทางแก้ไข ๔ ประการ ได้แก่ ๑) การเห็นคุณค่าของชีวิตตามหลักเมตตาธรรม ๒) แนวทางปรับเปลี่ยนพฤติกรรมด้วยเมตตาธรรม ๓) หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมด้วยเมตตาธรรม ๔) ผลของการแก้ไขปัญหาปาณาติบาตด้วยเมตตาธรรม ซึ่งผลของการแก้ไขปัญหาปาณาติบาตด้วยเมตตาธรรมสามารถทำให้สังคมมีลักษณะ ๓ ประการ คือ ๑) ทำให้สังคมสงบ ๒) ทำให้สังคมมีระเบียบวินัย ๓) สังคมเจริญก้าวหน้า

คำสำคัญ: เมตตาธรรม, ปัญหาการทำปาณาติบาต

ABSTRACT

The objectives of this research were: 1) to Analytical study the teaching of the loving-kindness (Mettā) in Theravada Buddhism, 2) to Analytical study the killing problem (Pāṇātipāta) in in Theravada Buddhism , and 3) to presented the way of loving-kindness for the solving of the killing problem in Thai society.

This research applied the documentary research with collecting data from Tipitaka, academic textbooks, related documents and researches. Analysis of the data used the analysis of the content and the summary of the research used presenting the descriptive results of the research.

Results of the Research

The loving-kindness (Mettā) in Buddhism meant the love consisting of the goodwill, wishing to the others happy, and being sympathy to the others. The

loving-kindness was the conduct useful to the others. The conditions of the loving-kindness had 3 kinds: 1) the familiar condition, 2) the friendly condition, and 3) the condition to be friend.

The killing problem in Thai society found that the killing problem meant the killing, destroying or disturbing the life to the death such as the action with the intention to killing by the body, the speech, or all the body and speech. The intention of the killing in the Sila was to protect the disturbing to the living and to know the problem solving with the peaceful means. Moreover, the killing was divided into 6 types: 1) Sahatthika (killing with one own hands), 2) Anattika (causing another to kill by ordering them to do so), 3) Nissaggiya (killing with a weapon), 4) Thavara (killing by digging trenches, and entrapping a being), 5) Vijjamaya (killing by mantras), and 6) Iddhimaya (killing by using occult powers). All six types of killing were classified in 2 groups: the specific killing and the unspecific killing. The causes of killing originated from “Akusala-mula” consisting of Lobha (greed), Dosa (hatred), and Moha (delusion). The complete killing had the 5 conditions of the action: 1) Pano (the presence of a sentient being), 2) Panasanyita (the knowledge that the being is a living being), 3) Vathakacittang (the intent to deliberately kill), 4) Upakkamo (the act of killing), and 5) Tena Maranang (the death of the being). If the action did not consist of the 5 conditions, it was not the killing.

The loving-kindness for the solving of the killing problem in Thai society found that the ways for the solving of the killing problem with the loving-kindness had 4 items: 1) the esteem of life in the Meta-dhamma (loving-kindness), 2) the change of behavior with the loving-kindness, 3) the Dhamma principles relating to the change of behavior with the loving-kindness, and 4) the result of the solving of the killing problem with the loving-kindness. The result of the solving of the killing problem with the loving-kindness made the 3 characters of the society: 1) the peaceful society, 2) the disciplined society, and 3) the progressive society.

Keywords: Loving-Kindness, Problems of Killing

๑. บทนำ

ปัจจุบันสังคมได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมากมาย มนุษย์ที่ขาดการศึกษาและประพฤติปฏิบัติธรรม ขาดจิตสำนึกที่ดีกลายเป็นคนเห็นแก่ตัวมากขึ้นและมีการเอารัดเอาเปรียบกันในการทำมาหากิน และมีการเบียดเบียนชีวิตกันและกัน โดยไม่คำนึงถึงความถูกต้องทางกฎหมายบ้านเมืองและศีลธรรม อันเริ่มมาจากปัญหาเศรษฐกิจเป็นตัวแปร ปัญหาครอบครัว รายได้ตกต่ำ ปัญหายาเสพติด

ที่รู้มรเ้าและปัญหาต่างๆ ที่เป็นปัญหาอยู่ทุกวัน และก่อให้เกิดการทำปาณาติบาต การฆ่าชีวิต เป็นสิ่งที่ทุกชีวิตไม่พึงประสงค์ตามหลักแห่งศีลธรรม ข้อปาณาติบาต ในพระพุทธศาสนาหมายถึงการรดเว่นเปียดเปียนชีวิตมนุษย์ควรมีเมตตากรุณาต่อกัน^๑

การแก้ปัญหาที่ต้นเหตุขจัดรากเหง้าอกุศลมูล โดยสอนให้มนุษย์รู้จักให้ทานเพื่อจัดโลภะให้มนุษย์มีเมตตา กรุณา ขจัดโทสะ ให้มนุษย์มีปัญญาเพื่อขจัดโมหะ แม้ว่ามนุษย์จะมีความต้องการหลายด้าน กล่าวคือ ๑. ความต้องการทางกาย ๒. ความต้องการทางอารมณ์ ๓. ความต้องการทางสติปัญญา ๔. ความต้องการทางสังคม มนุษย์มีการดำรงชีวิตอยู่แตกต่างกันหลายๆ ด้าน และวัฒนธรรมความเชื่อถือก็แตกต่างกัน จึงทำให้มนุษย์ไม่เสมอภาคกัน การดำรงชีวิตอยู่ขาดดุลยภาพพร้อมทั้งสมรรถนะในการดำรงชีวิตอยู่ เพื่อตนเองและสังคมในส่วนรวมอันเนื่องจากเหตุหลายประการ อย่างที่เป็นตัวแปรดังกล่าวนี้ จึงทำให้มนุษย์เรียกร้องความยุติธรรมเพื่อยุติปัญหาต่างๆ มากมาย อดีตที่ผ่านมาชาวพุทธได้นำคำสอนพระพุทธศาสนามาช่วยขัดเกลาจิตใจ สิ่งที่ไม่ดีงามออกจากใจแล้ว หล่อหลอมความดีความงามคือศีล ทำให้เกิดธรรมเนียมประเพณีศิลปะและวัฒนธรรมต่างๆ ปัจจุบันนี้แม้หลักคำสอนของพระพุทธศาสนาจะยังอยู่อย่างสมบูรณ์ แต่บุคคลที่ทำหน้าที่พุทธศาสนิกชนบางคน บางกลุ่ม ขาดความรู้ความเข้าใจในคำสอนที่ตนเองนับถืออยู่เป็นเพียงแต่ว่าประพฤติปฏิบัติสัปปะ กันต่อๆ มา จึงทำให้ความเข้าใจนั้นไม่ตรงกับหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง จึงเป็นเหตุให้พากันนับถือผิดๆ และปฏิบัติอย่างผิดๆ เรื่อยมา^๒ และยังมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง การที่เทคโนโลยีมีการพัฒนานั้นอาจเป็นสิ่งที่ดี แต่กลายเป็นว่ายังมีพัฒนามากเท่าไรสภาพจิตใจ หรือจิตสำนึกของคนเราก็กิ่งตกต่ำมากลงเท่านั้น ยิ่งโลกมีวิวัฒนาการก้าวหน้ามากขึ้นประเทศของเราก็พยายามพัฒนาให้เทียมหน้าเทียมตากับต่างประเทศ โดยมุ่งหน้าพัฒนาแต่ด้านวัตถุ จนหย่อนพัฒนาทางด้านจิตใจ ปล่อยให้หายนะธรรมเลวร้ายของชาวต่างชาติเข้ามาสู่ประเทศ วัฒนธรรมอันดีงามดั้งเดิมก็ถูกกลืน เพราะคนไทยมีนิสัยตื่นของใหม่เป็นทุนเดิมอยู่แล้ว จึงได้รับเอาหายนะธรรมที่เลวร้ายของชาติตะวันตกมาใช้ ไม่ว่าจะเป็นการแต่งตัว การเที่ยวเตร่ มั่วสุมทางเพศสถานเริงรมย์ และอบายมุขต่างๆ สิ่งเลวร้ายเหล่านี้ จึงนำไปสู่สภาพปัญหาที่มีผลกระทบต่อ การดำเนินชีวิตเป็นอย่างยิ่ง ปัญหาที่น่าเป็นห่วงมากที่สุดคือ ปัญหาด้านจิตใจ เพราะจิตใจเป็นพื้นฐานของปัญหาอื่นๆ จนทำให้เกิดปัญหาต่างๆ มากมายตามมาเป็นลำดับ^๓

ปัญหาทางสังคมของไทยเหล่านั้นที่มีความจำเป็นต้องได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน ๕ ประการ คือ ปัญหายาเสพติด ปัญหาความยากจน ปัญหาพฤติกรรมเด็กและเยาวชน ปัญหาการค้าประเวณี และปัญหาโรคเอดส์ จะเห็นได้ว่าปัญหาเหล่านั้นที่ทางรัฐบาลพยายามหาทางแก้ไขมาโดยตลอดจนมาถึงปัจจุบัน แต่กลับกลายเป็นว่าปัญหาดังกล่าวกลับเป็นชนวนนำไปสู่ปัญหาอื่นๆ เช่น อาชญากรรม การทำปาณาติบาต เป็นต้น ซึ่งก่อให้เกิดความไม่ปกติสุขของครอบครัวและสังคม

^๑ ธีรรงค์เส็งประชา, **มนุษย์กับสังคม**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๑), หน้า ๑๑๙.

^๒ พระพิจิตรธรรมพาทีฐ, **เทศนาว่าไรดี**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เสียงเสียง ๒๕๓๙), หน้า ๑๗๐.

^๓ สมณะชาตวโร, **พุทธทำนาย**, (กรุงเทพมหานคร : ฟ้าอภัย, ๒๕๓๘), หน้า ๑๖-๑๗.

ส่วนรวม นับว่าเป็นภัยอย่างร้ายแรงต่อประเทศชาติและศาสนา^๕ พุทธศาสนาเป็นสถาบันที่สำคัญที่สุดเก่าแก่ที่สุดสถาบันหนึ่งในประเทศไทย ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศนับถือศาสนาพุทธ สังคมไทยเป็นสังคมที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนามาแต่อดีตกาล พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประเภทสัจจะนิยม คือ ยึดหลักความจริง หรือหลักเหตุผลเป็นสำคัญ เคารพนับถือพระรัตนตรัยเป็นสรณะที่พึ่งอันประเสริฐ ไม่มีระบอบวรรณะ ผู้มีเมตตาอยู่ในใจแล้วย่อมจะไม่ทำปาณาติบาต ปกติของคนจะต้องไม่ฆ่าถ้าวันไหนมีการทำปาณาติบาตคือการฆ่า วันนั้นก็ผิดปกติของคนไป ผู้ทำดีจะได้รับผลดี ผู้ทำชั่วย่อมได้รับชั่ว และการกระทำจะได้รับผลสมบูรณ์ ต้องอาศัยเจตนาผลของกรรมนั้นจะได้ผลในปัจจุบันหรืออนาคตก็ได้ นอกจากนี้เป็นอโหสิกรรมเท่านั้นที่จะไม่ให้ผลได้ จุดมุ่งหมายสูงสุดของชีวิตชาวพุทธศาสนิกชน คือ พระนิพพาน^๕

แต่อย่างไรก็ตาม ปัญหาต่างๆ ในสังคมไทยยิ่งมากขึ้น และยิ่งส่งผลให้พระพุทธศาสนาถูกกระทบและถูกมองข้าม เพราะคนไปหลงรับเอาค่านิยมแบบตะวันตกมาใช้ การพัฒนาเน้นไปทางนำเอาเทคโนโลยีใหม่ๆ มาใช้แทน เช่น การใช้เครื่องจักรกลแทนแรงคน มีการแข่งขันแย่งชิงกันขึ้น และขณะเดียวกันก็ทำลายสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติไปด้วย เช่น สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ คือ ดิน น้ำ อากาศ ป่าไม้ ต้นน้ำ ลำธาร บรรยากาศ และทำลายสิ่งแวดล้อมทางสังคม คือ ทศนคติ ค่านิยม จริยธรรม และวัฒนธรรมอันทรงคุณค่า เหล่านี้ก็คือ ปัญหาบ้านเมืองที่เกิดขึ้นในปัจจุบันซึ่งเป็นปัญหาใหม่ที่แก้ไม่ตกเพราะส่วนมากไปแก้ที่ปลายเหตุ^๖

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงมีความประสงค์ที่จะศึกษา หลักคำสอนเรื่องเมตตาทางพระพุทธศาสนาเถรวาท เพื่อวิเคราะห์ ให้เห็นคุณค่าของหลักคำสอนเหล่านั้น เพื่อที่จะช่วยเสริมสร้างความเข้าใจให้กระจ่างชัดแก่พุทธศาสนิกชนให้มากยิ่งขึ้น จะได้นำเอาหลักคำสอนต่างๆ เหล่านี้ โดยเฉพาะความเมตตาไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์แก่การดำเนินชีวิตอยู่ในสภาพสังคมปัจจุบัน ปลุกสร้างจิตสำนึกที่ดีให้แก่คนสังคม เพื่อให้ทุกคนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขชีวิตของมนุษย์เรานั้น โดยทั่วไปมีสัญชาตญาณรักความดี และเป็นคนดี ต้องการความเป็นอยู่ที่ดีสุขสบายหลบเลี่ยงหลีกเลี่ยงหนีจากภัยอันตรายและความทุกข์ทรมาน เพื่อให้ชีวิตอยู่รอดปลอดภัย ในเมื่อมีความกระหายก็ต้องดิ้นรนแสวงหาสิ่งขจัดความกระหายนั้น เมื่อเกิดความเจ็บป่วยก็ต้องดิ้นรนหายมารักษา เมื่อได้รับความทุกข์ทรมานจากที่อยู่อาศัยอันไม่สบายก็จะต้องแสวงหาที่กำบัง สร้างที่อยู่อาศัยที่เป็นอยู่สบายเมื่อต้องการความสะดวกสบายในการเดินทางก็สร้างหรือแสวงหาพาหนะชนิดต่างๆ มาอำนวยความสะดวก

^๕โกศลวงศ์สุวรรณ และ รศ.สถิตวงศ์สุวรรณ, ปัญหาสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร : อมรการพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๒๙๘.

^๖รศ.บุญมี แท่นแก้ว, ปรัชญาศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : หจก. ธนะการพิมพ์, ๒๕๓๖), หน้า ๓๖.

^๗พระธรรมนิพนธ์คองทรัพย์, “การศึกษาความสัมพันธ์เชิงจริยธรรมระหว่างครูกับศิษย์ตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาในสถาบันการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๖ ศึกษาเปรียบเทียบกรณี : โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัยกับโรงเรียนสตรีวิทยา เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล), ๒๕๓๙.

ความสะดวกรวม เมื่อชีวิตทุกคนมีธรรมชาติ เป็นอย่างนี้ การที่จะต้องมาถูกทำลายตายไปด้วยเหตุอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่ตนเองไม่พึงประสงค์ย่อมมีการฝืนธรรมชาติของมนุษย์โดยสิ้นเชิง

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๒.๑ เพื่อศึกษาวิเคราะห์หลักคำสอนว่าด้วยเมตตาธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท
- ๒.๒ เพื่อศึกษาวิเคราะห์หลักคำสอนว่าด้วยปัญหาปาณาติบาตในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท
- ๒.๓ เพื่อนำเสนอแนวทางการนำเมตตาธรรมกับการแก้ไขปัญหาปาณาติบาตในสังคมไทย

๓. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) มีขั้นตอนดังต่อไปนี้

๑. สืบค้นข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ (Primary Sources) คือ คัมภีร์พระไตรปิฎกพร้อมทั้งคัมภีร์อื่นๆ ทางพระพุทธศาสนา
๒. รวบรวมข้อมูลจากเอกสารทุติยภูมิ (Secondary Sources) คือ ตำรา หนังสือ งานวิจัย เอกสาร บทความ งานเขียนที่เกี่ยวข้องทั่วไป
๓. ศึกษาวิเคราะห์ถึงแนวคิดและความหมายของเมตตาธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา
๔. ศึกษาวิเคราะห์ถึงปัญหาการทำปาณาติบาตในสังคมไทยปัจจุบัน
๕. ศึกษาวิเคราะห์ถึงวิธีการหลักคำสอนเมตตาธรรมมาแก้ไขปัญหา การทำปาณาติบาตในสังคมไทยปัจจุบัน
๖. สรุปผลการวิจัยลำดับขั้นตอนด้วยวิธีพรรณนาและวิเคราะห์

๔. ผลการวิจัย

หลักคำสอนเรื่องเมตตาธรรมทางพระพุทธศาสนาเถรวาทจากการศึกษาวิเคราะห์คุณค่าหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนาสามารถช่วยเสริมสร้างความเข้าใจให้กระจ่างชัดแก่พุทธศาสนิกชนให้มากยิ่งขึ้นจะได้นำเอาหลักคำสอนความเมตตาไปแนวทางในการแก้ไขปัญหาปาณาติบาตในสังคมไทยและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์แก่การดำเนินชีวิตและปลูกสร้างจิตสำนึกที่ดีให้แก่คนในสังคมและเพื่อให้ทุกคนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขเพื่อให้ชีวิตอยู่รอดปลอดภัยจากการศึกษาวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์สามารถสรุปผลของการวิจัยได้ ดังนี้

๑) หลักคำสอนว่าด้วยเมตตาธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทจากการศึกษาวิเคราะห์ พบว่า ความเมตตาธรรมในพระพุทธศาสนาหมายถึงความรักที่ประกอบด้วยปรารถนาดี ปรารถนาจะให้ผู้อื่นได้สุข รวมถึงเป็นผู้มีจิตอันแผ่เมตตาและคิดทำประโยชน์แก่มนุษย์สัตว์ทั่วหน้า เป็นความรักความปรารถนาดี ความเป็นมิตร ความรักใคร่สนิทสนมกัน ความอนุเคราะห์กัน

ตลอดจนความไม่พยายามป้องกัน ซึ่งความเมตตานี้เป็นไปโดยการประพฤติสิ่งที่เป็นประโยชน์ แก่สัตว์ทั้งหลายเป็นภาวะของเมตตาประกอบด้วยหลัก ๓ ประการ คือ (๑) สภาวะที่สนิทสนมกลมเกลียวกัน เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับบุคคลรอบข้าง (๒) สภาวะที่เป็นหรือมีอยู่ในมิตร และ (๓) สภาวะที่เป็นไปเพื่อมิตร

นอกจากนี้ เมตตาธรรม มีสภาพต้องการที่จะบำเพ็ญประโยชน์แก่บุคคลอื่น โดยไม่หวังผลตอบแทนใดๆ เมื่อบิดามารดามีจิตผูกพันในบุตรธิดา ญาติพี่น้องมีจิตผูกพันในญาติของตน หรือมิตรสหายมีจิตผูกพันในเพื่อน ต่างคิดว่าเป็นลูกหลาน ญาติพี่น้อง หรือมิตรสหายของเรา แล้วจึงช่วยเหลือเกื้อกูล ความรู้สึกเช่นนี้ไม่ใช่เมตตาในพรหมวิหาร แต่เป็นความผูกพันซึ่งจัดว่าเป็นกิเลสอย่างหนึ่ง ในกรณีตรงกันข้าม เมตตาที่แท้จริงจะต้องมีความปรารถนาดีโดยไม่หวังผลตอบแทน ไม่เลือกบุคคลว่าเป็นคนที่ยังไม่รู้หรือไม่รู้จัก รักหรือชังเมตตานี้เป็นธรรมที่พระพุทธเจ้าทั้งหลายเจริญอยู่เป็นนิตย์ พระองค์มีพระเมตตาเปี่ยมล้น ในเหล่าสัตว์ถ้วนหน้าเสมอเหมือนกัน ทรงมีพระเมตตาในพระเทพผู้คิดร้ายพระองค์เหมือนในราหูลุมุมารราชโอรส ความเมตตาของพระพุทธเจ้านั้นเสมอภาคกันหมด ไม่จำกัดบุคคลเมตตาเป็นธรรมข้อแรกที่อยู่ในพรหมวิหาร ๔ คือ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา เมตตาเริ่มทำงานด้วยฉันทะเพราะข้อธรรมทั้งสองข้อนี้เป็นเรื่องของความรักความอยาก ความต้องการเหมือนกันเมตตาคือความอยากหรือต้องการนำประโยชน์สุขเข้าไปให้มีขอบเขตจำกัด เฉพาะกรณีที่เกี่ยวข้องกับคนและสัตว์ส่วนฉันทะนั้นเกี่ยวข้องกับทุกสิ่งทุกอย่างฉันทะคือภาวะจิตที่ยินดีพอใจตลอดจนต้องการให้เกิดมีความดำรงอยู่ด้วยดีของสิ่งทั้งหลายตามสภาวะที่ควรจะเป็นจะมีของมัน เมตตาเป็นภาษาบาลีเรามาเรียกกันว่าไมตรีมาจากศัพท์ว่าเมตตาหมายถึง การแสดงความรักหรือประกอบด้วยความรักอันเป็นข้าศึกแก่ความเกลียดไม่ใช่รักเกี่ยวข้องกับกามความรักที่เกี่ยวกับกามหรือเกี่ยวข้องกับกามราคะกามฉันทหรือความยินดีในกามไม่ใช่เมตตาอีกอย่างหนึ่งความรักที่มีเป็นธรรมดาแก่คนที่เกี่ยวข้องกัน เช่นมารดาบิดารักลูกลูกรักมารดาบิดาญาติรักญาติเหล่านี้ไม่ใช่เมตตาไม่ใช่กามฉันทหรือกามราคะท่านเรียกว่า เคหสิต-เปมะ หรือความรักที่อาศัยเรือนถ้าหมายความตามภาษาไทยคือความรักที่เกี่ยวกับคนในครอบครัว

๒) คำสอนว่าด้วยปัญหาปาณาติบาตในสังคมไทยจากการศึกษาวิเคราะห์ พบว่า ปัญหาปาณาติบาตหมายถึง การฆ่าสัตว์ การทำลายหรือเบียดเบียนชีวิตสัตว์ให้ถึงแก่ความตายได้แก่ การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนาในการฆ่า สัตว์ที่มีชีวิตในทางทวารใดทวารหนึ่ง คือทางกายทวารก็ดี ทางจิตทวารก็ดี หรือทั้ง ทางกายทวารและจิตทวารก็ดี จนทำให้สัตว์เหล่านั้นต้องตายลงไปด้วยการกระทำนั้นๆ และไม่ว่าจะเป็นการกระทำด้วยตนเองหรือใช้ให้ผู้อื่นกระทำก็ตาม ชื่อว่าเป็นการฆ่าสัตว์ เป็นการทำปาณาติบาตทั้งสิ้นกล่าวคือ การฆ่าสัตว์ตัดชีวิตส่วนของเจตนารมณ์ของปาณาติบาตตามระบบศีลนั้น เป็นไปเพื่อมิให้มีการเบียดเบียนชีวิตของกันและกัน และให้รู้จักแก้ปัญหาชีวิตโดยสันติวิธี ไม่ใช่วิธีการแก้ปัญหาด้วยความรุนแรงโดยการฆ่า ตลอดจนการทำร้ายร่างกาย และการทรมานให้ลำบาก

นอกจากนี้ การทำปาณาติบาตสามารถแบ่งออกเป็น ๖ ประเภท คือ (๑) สาทตสิกประโยค การฆ่าด้วยตนเอง (๒) อาณัตตสิกประโยค การสั่งให้ผู้อื่นฆ่า (๓) นิสสัคคิยประโยค การขวางหรือ

ปล่อยอาวุธออกไปฆ่า (๔) ถาวรประโยค การฆ่าด้วยเครื่องมือที่อยู่กับที่ (๕) วิชขามยประโยค คือ การฆ่าด้วยอำนาจแห่งคุณไสยศาสตร์ (๖) อิทธิมยประโยค คือ การฆ่าด้วยการบันดาลด้วยฤทธิ์ ซึ่งประโยคแห่งการฆ่าทั้ง ๖ ประการนี้ยังแบ่งออกเป็นประโยคละ ๒ ประการ คือ (๑) การเจาะจงฆ่า และ (๒) การไม่เจาะจงฆ่า ส่วนมูลเหตุของการกระทำปาณาติบาตนั้นเกิดมาจากปัจจัย ๓ ประการที่เรียกว่า “อกุศลมูล” ได้แก่ ปัจจัยแห่งโลภะ (ความอยากได้) ปัจจัยแห่งโทสะ (ความคิดประทุษร้าย) และปัจจัยแห่งโมหะ (ความหลง) เป็นแรงจูงใจหรือเป็นแรงผลักดันให้เกิดการกระทำปาณาติบาตขึ้น

จะเห็นว่า การกระทำปาณาติบาตจะครบสมบูรณ์ได้จะต้องถึงพร้อมด้วยองค์ประกอบของการกระทำ ๕ ประการ คือ (๑) ปาโณ คือสัตว์มีชีวิต (๒) ปาณสณญิตา คือรู้ว่าสัตว์มีชีวิต (๓) วรจิตต์ คือจิตคิดจะฆ่า (๔) อุปกโกโม คือพยายามที่จะฆ่า (ลงมือทำ) และ (๕) เตน มรณัม คือสัตว์ตายด้วยความพยายามนั้น หากการกระทำไม่ครบด้วยองค์ประกอบเหล่านี้ หรือขาดองค์ประกอบข้อใดข้อหนึ่ง ไม่เป็นปาณาติบาต ไม่ผิดศีล หรือศีลไม่ขาด นอกจากนี้การกระทำปาณาติบาตมีข้อยกเว้น ๖ ประการ เพราะขาดเจตนา คือ (๑) บุคคลผู้ไม่ตั้งใจ (อสมถิจจ) (๒) บุคคลผู้ไม่รู้ (อชานนตสส) (๓) บุคคลผู้ไม่มีความประสงค์จะฆ่า (น มรณาธิปายสส) (๔) บุคคลผู้วิกลจริต (อุมมตตกสส) (๕) บุคคลมีจิตฟุ้งซ่าน (ชิตตจิตตสส) และ (๖) บุคคลผู้กระสับกระส่ายเพราะเวทนา (เวทนภูฏสส)

นอกจากนี้เกณฑ์ตัดสินการทำปาณาติบาตต้องขึ้นอยู่กับหลักการ ๒ ประการคือ ประการแรก คือ ยึดองค์ประกอบของการทำปาณาติบาต และประการที่สอง คือ เกณฑ์การตัดสินทางศีลธรรม หรือวินัยทางศาสนาตามหลักเบญจศีลมี ๔ ประการ คือศีลขาด ศีลทะลุ ศีลต่าง และศีลพร้อย โดยอาศัยความหนักเบาของการกระทำปาณาติบาต และย่อมมีความหนักเบาแตกต่างกัน คือ (๑) ในด้านองค์ประกอบของปาณาติบาต ถือว่าการกระทำที่ศีลขาดย่อมมีโทษมากกว่าศีลทะลุ ศีลต่าง หรือศีลพร้อย (๒) ในด้านสัตว์ที่ถูกฆ่า คือ การฆ่าสัตว์เดรัจฉานย่อมมีโทษน้อยกว่าฆ่ามนุษย์ หากเป็นสัตว์เดรัจฉานอย่างเดียว การฆ่าสัตว์เล็ก สัตว์มีคุณน้อย มีโทษน้อยกว่า บาบน้อยกว่า หากเป็นการฆ่ามนุษย์เพียงอย่างเดียว การฆ่ามนุษย์ที่มีคุณมีโทษมากกว่ามนุษย์ที่ไม่มีคุณ การฆ่ามนุษย์ที่มีคุณธรรมมากกว่ามีโทษมากกว่ามนุษย์ที่มีคุณธรรมน้อยกว่า (๓) ในด้านเจตนา การฆ่าที่มีเจตนาแรงกล้ามีโทษมากกว่าบาปมากกว่าเจตนาที่อ่อน การฆ่าสัตว์ใหญ่ย่อมเกิดมาจากกิเลสที่มากกว่าและมีพิธีการมากกว่า จึงบาปมากกว่า

๓) เมตตธรรมกับการแก้ไขปัญหาปาณาติบาตในสังคมไทย จากการศึกษาวิเคราะห์พบว่า แนวทางการแก้ปัญหาปาณาติบาตด้วยเมตตธรรมเป็นสิ่งสำคัญสำหรับทุกชีวิตที่จะต้องได้รับการดูแลและการป้องกันมิให้เกิดขึ้นแก่กันและกันในลักษณะที่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน เพราะเชื่อว่าปาณาติบาตเป็นสภาพที่น่ากลัวไม่ว่าจะเป็นมนุษย์หรือว่าสัตว์ต่างก็รักตัวกลัวตายทั้งนั้นจึงหาวิธีทางในการป้องกันตัวเองให้รอดพ้นจากสภาวะแห่งปาณาติบาตนั้น มีแนวทางแก้ไข ๔ ประการ ได้แก่

(๑) การเห็นคุณค่าของชีวิตตามหลักเมตตธรรม กล่าวคือชีวิตที่ประสบความสำเร็จนับเป็นเป้าหมายของการดำเนินชีวิตในทางพระพุทธศาสนา คือ การดำเนินชีวิตอย่างมีสติที่ก่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่ตนเองและผู้อื่น โดยไม่สร้างความเดือดร้อนให้แก่ตนเองและสังคม ในการดำเนินชีวิตของมนุษย์นั้นควรเป็นไปอย่างมีจุดมุ่งหมาย เพื่อชีวิตที่ดีมีคุณค่า คำสอนทางพระพุทธศาสนา

สอนไว้ว่า สิ่งที่เป็นจุดหมายของการดำเนินชีวิตก็เป็นเรื่องของประโยชน์ที่เกี่ยวข้องกับความสุข ดังนั้นจึงควรนึกถึงคุณค่าของชีวิตทั้งของตนเองและสัตว์อื่นให้เสมอเหมือนกัน โดยระลึกถึงพุทธพจน์ที่พระพุทธองค์ทรงแสดงแก่พระฉัพพัคคีย์ว่า “สัตว์ทุกประเภทย่อมสะดุ้งกลัวโทษทัณฑ์สัตว์ทุกประเภทย่อมหวาดกลัวความตายบุคคลนำตนเข้าไปเปรียบเทียบกับแล้วไม่ควรฆ่าเองไม่ควรใช้ให้คนอื่นฆ่า” “สัตว์ทุกประเภทย่อมสะดุ้งกลัวโทษทัณฑ์สัตว์ทุกประเภทย่อมรักชีวิตบุคคลนำตนเข้าไปเปรียบเทียบกับแล้วไม่ควรฆ่าเองไม่ควรใช้ให้คนอื่นฆ่า”

นอกจากนี้ คำสอนในทางพระพุทธศาสนาสอนว่า “เมตตาเป็นธรรมค้ำครองโลก” เนื่องจากสังคมใดมีคนที่เมตตามาก สังคมนั้นก็จะอาศัยอยู่ร่วมกันได้อย่างเป็นสุขและปราศจากการเบียดเบียนกันดังนั้นเมตตาจึงเป็นธรรมที่ค้ำครองโลกจากการเบียดเบียนกันการเบียดเบียนกันนี้รวมความตั้งแต่ การพูดให้ร้ายกัน กลั่นแกล้งทำร้ายกัน ไปถึงขั้นรุนแรง คือ การฆ่ากัน ซึ่งประมวลดูแล้วจะเห็นว่ามาจากรากของอกุศลจิตตัวเดียวกัน นั่นคือตัวความโกรธ ภาษาอภิธรรมเรียกว่า โทสมูลจิต หมายถึงรากที่ก่อให้เกิดความไม่พึงพอใจทั้งหมด หากจะอธิบายเป็นภาษาธรรมต้องพูดว่าความไม่พึงพอใจนี้เกิดจากจิตที่กระทบกับอารมณ์ที่ไม่ชอบใจ เรียกว่า ปฏิฆจิต กล่าวคืออาการที่เกิดความรู้สึกหงุดหงิดรำคาญใจขึ้นมาในใจวิธีการแก้ไขปฏิฆจิต คือ ต้องใช้เมตตาจิตเป็นตัวแก้

(๒) แนวทางปรับเปลี่ยนพฤติกรรมด้วยเมตตาธรรม คือ การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมอันเกิดจากความโกรธแค้นที่จะทำร้ายชีวิตตนเองและผู้อื่น ซึ่งจะทำให้ได้รับความเดือดร้อนจากพฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนา สำหรับนำมาปฏิบัติเพื่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมตามที่ปรากฏในคัมภีร์วิสุทธิมรรคคือหลักการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมความโกรธ ความดุร้าย ด้วยการพิจารณาอันประกอบด้วยเมตตาธรรม ซึ่งสามารถทำศัตรูให้กลับมาเป็นมิตรได้ ทำคนดุร้ายให้เป็นคนอ่อนโยน ต่อไปก็จะกล่าวถึงหลักธรรมที่จะนำมาปรับใช้กับการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม

(๓) หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมด้วยเมตตาธรรมสำหรับนำมาปรับใช้กับการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมนั้น จะขอนำเสนอพอเป็นแนวทางตามหลัก “อิทธิบาท ๔” เป็นหัวข้อธรรมที่เป็นที่ตั้งต้นของพรหมวิหารธรรมทั้ง ๔ ข้อ ซึ่งความพองใจนี้หมายถึง ความพองใจที่ประกอบด้วยปัญญาที่เป็นไปเพื่อความสำเร็จหรือบรรลุเป้าหมาย และการต้องการพ้นจากทุกข์โดยการปรารถนาความสุขเกลียดความทุกข์ คนอื่นก็เช่นเดียวกัน จึงควรคิดถึงอกเขาอกเรามีความรักความปรารถนาดีให้กัน จึงจะอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข

(๔) ผลของการแก้ไขปัญหาปาณาติบาตด้วยเมตตาธรรม เป็นการเจริญเมตตาจิตเป็นประจําย่อมได้รับอานิสงส์ดังกล่าวแล้ว เป็นการสมควรอย่างยิ่งที่เรามีสมาถะต่อกันปรารถนาดีต่อกันและอภัยให้กันเพราะนอกจากตัวเราจะเป็นสุขแล้วผู้อื่นก็ยังเป็นสุขด้วยแต่ผู้ที่จะเจริญเมตตาให้ได้ผลนั้นต้องอาศัยขันติธรรมคือความอดทนอดกลั้นไม่โกรธตอบควบคู่กันไปด้วย เมื่อประพฤติปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง ผลของการแก้ไขปัญหาปาณาติบาตด้วยเมตตาธรรมสามารถทำให้สังคมมีลักษณะ ๓ ประการ คือ ๑) ทำให้สังคมสงบสุข ปราศจากปัญหาอาชญากรรมและปัญหาความรุนแรง ไม่ว่าจะปัญหาการฆ่าตัวตาย การฆ่าข่มขืน การปล้นฆ่า การก่อการร้าย ซึ่งปัญหาดังกล่าวล้วนเกิดขึ้นจากคนที่ขาดเมตตาธรรม เป็นคนที่มีจิตใจอ่อนแอ หวั่นไหวต่ออารมณ์โทสะ

ส่วนผู้ที่เจริญเมตตาธรรมอยู่เสมอมีจิตใจที่อ่อนโยน มีคุณธรรมสูง ๒) ทำให้สังคมมีระเบียบวินัย สมาชิกในสังคมมีความอ่อนโยน อ่อนหวาน เป็นผู้รักความมีระเบียบวินัย เคารพเชื่อฟังครูอาจารย์ ผู้ปกครอง และ ๓) สังคมเจริญก้าวหน้า เมื่อสมาชิกในสังคมมีสุขภาพจิตดี มีศักยภาพสูงในการทำงาน ย่อมส่งผลให้สังคมเจริญก้าวหน้าตามไปด้วย ส่งผลให้ศาสนาเจริญตามไปด้วย

๕. ข้อเสนอแนะ

สำหรับปัญหาปามาติบาต ที่เกิดขึ้นในสังคมไทยปัจจุบันนับว่า เป็นสภาวะการวิกฤติทางด้านศีลธรรม แม้ว่าจะอยู่ในสังคมที่เป็นเมืองพุทธก็ตาม แต่พฤติกรรมการปฏิบัติตนของประชาชน หรือหน่วยงานต่างๆ อาจจะได้ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างเหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่การงาน แต่กลับมีพฤติกรรมที่แสดงออกว่าทางกายกรรม ทางวจีกรรม และทางมโนกรรม มีลักษณะเป็นการเบียดเบียนกันซึ่งก็เป็นต้นแบบหนึ่งไม่ดี และทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ผิดทั้งทางด้านศีลธรรม และด้านกฎหมาย ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน ควรดำเนินการในเรื่องดังต่อไปนี้

- ๑) ปลุกฝังค่านิยมเกี่ยวกับหลักเมตตาธรรมในสังคมไทย
- ๒) ปลุกฝังความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องกฎแห่งกรรมในเรื่อง การทำดีได้ ทำช่วยได้ช่วยให้มากขึ้น
- ๓) ส่งเสริมให้มีการจัดทำนโยบายช่วยเหลือซึ่งกันและกันในสังคมมนุษย์ให้มากขึ้น
- ๔) จัดทำแผนยุทธศาสตร์การปลุกฝังคุณธรรมจริยธรรมหลักคำสอนเมตตาในกลุ่มเยาวชนให้แพร่หลายอย่างเป็นรูปธรรม
- ๕) ปลุกสร้างจิตสำนึกที่ดีให้แก่คนในสังคมและเพื่อให้ทุกคนอยู่รวมกันอย่างมีความสุข เพื่อให้ชีวิตอยู่รอดปลอดภัย

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

(๑) หนังสือ:

โกศล วงศ์สวรรค์ และ รศ.สถิตวงศ์สวรรค์. **ปัญหาสังคมไทย**. กรุงเทพมหานคร : อมรการพิมพ์, ๒๕๔๓.

ณรงค์ เส็งประชา. **มนุษย์กับสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๑.

พันเอกปิ่น มุทุกันต์. **บันทึกธรรม**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๒๖.

พระพิจิตรธรรมพาทีฐ. **เทศนาวาไรตี้**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เสียงเชียงใหม่, ๒๕๓๙.
 รศ.บุญมี แทนแก้ว. **ปรัชญาศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : หจก. ณะการพิมพ์, ๒๕๓๖.
 สมณะชาตวโร. **พุทธทำนาย**. กรุงเทพมหานคร : ฟ้าอภัย, ๒๕๓๘.
 สมเด็จพระสังฆราช (เจริญสุวฑฒโน). **รวมธรรมะ**. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์การพิมพ์, ๒๕๓๗.
 สัญญาสัญญาวิวัฒน์. **สังคมวิทยาประยุกต์**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗.
 สุพัตรา สุภาพ. **ปัญหาสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๗. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๓.

(๒) วิทยานิพนธ์/รายงานการวิจัย:

พระธรรมนิศ มั่นคงทรัพย์. “การศึกษาความสัมพันธ์เชิงจริยธรรมระหว่างครูกับศิษย์ตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาในสถาบันการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๖ ศึกษาเปรียบเทียบกรณี : โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัยกับโรงเรียนสตรีวิทยา เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๙.
 พระมหาทวี จานวโร (อ่อนปัสสา). “ปาณาติบาตกับปัญหาจริยธรรมในพุทธปรัชญา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.
 พระมหาบุญเรือนปลงกโร (พิลาพันธ์). “การศึกษาวิเคราะห์แนวความคิดเรื่องเมตตาในพุทธปรัชญาเถรวาท”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒.
 พระมหาพิชิต ชัยยมพาลไพ. “การศึกษาทัศนะ เรื่อง ศิล ๕ ของชาวพุทธในสังคมไทยปัจจุบัน. ศึกษาเฉพาะกรณีการฆ่าสัตว์”. **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๒.
 พระสมชาติ จิตปัญญา (เครือน้อย). “จริยธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในวรรณกรรมล้านนา เรื่อง “อ้ายร้อยยอด”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.
 พระสมุทร ถาวรธมโม (ทาทอง). “การศึกษาเปรียบเทียบจริยธรรมเรื่องการทำแท้ง : ทรรศนะพุทธปรัชญาเถรวาทกับกฎหมายการทำแท้ง”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย:มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒.

๘๔ ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๓ กันยายน-ธันวาคม ๒๕๕๘

การแก้ปัญหาความรุนแรงในครอบครัวโดยใช้หลักพุทธธรรมมาประยุกต์
Family Violence Solutions According to Applied Principle
of Dhamma

พระครูสุทธิพงษ์มณี (อคคธมโม)*

บทคัดย่อ

หลักพุทธธรรมเป็นสิ่งสำคัญที่มนุษย์และสังคมจะต้องปฏิบัติให้ถูกต้องเพราะเป็นกฎที่เรียกว่า กฎธรรมชาติและกฎของสังคมซึ่งต่างก็เป็นความจริงที่อิงอาศัยซึ่งกันและกันกล่าวคือ เป็นความจริงโดยสมมติ และเป็นความจริงโดยปรมาตถ์ โดยกฎทั้งสองนี้ก็คือ “ธรรม” เหมือนกันที่เรียกว่า “ธรรมนิยาม” เพราะมีความเป็นเหตุเป็นผล หรือความเป็นไปตามธรรมดาตามปัจจัยเหมือนกัน โดยนำหลักพุทธธรรมที่สามารถประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาความรุนแรงในครอบครัวมี ๔ หลัก ได้แก่ (๑) ขรवासธรรม ๔ (๒) การประพฤติตนอยู่ในศีล ๕ (๓) สังคหวัตถุ ๔ (๔) พรหมวิหาร ๔ โดยใช้หลักธรรมดังกล่าวมานี้เป็นกรอบในการฝึกฝนตนเองด้วยการปรับท่าทีทางกาย วาจา และจิตใจต่อบุคคลอื่นภายในสังคมอย่างถูกต้องเหมาะสมต่อไป

คำสำคัญ : การแก้ไขปัญหา, ความรุนแรง, หลักพุทธธรรม

ABSTRACT

The principle of Dhamma is essential for humans and society must perform correctly because of the rule of natural law and law of society It depends on each other by the worldly truth and absolutely truth. Because both are Dhamma called as Dhamma rule due to it is the cause and effects or common factors as well by using the four principles of Dhamma to be applied to solve the family violence like (1)the four virtues of good householders (2) The five precepts (3) the four liberalities (4) the four sublime states of mind. The way to use the principle of Dhamma is the frame to train themselves through bodily action, verbal action and mental action to others in the society correctly and properly.

Keywords : Problem solution, Violence, Principle of Dhamma

* เจ้าอาวาสวัดศรีพุ่มโพธิ์ ตำบลบ่อวิน อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี

๑. บทนำ

ครอบครัวนับเป็นสถาบันเก่าแก่ที่สุดสถาบันหนึ่งของสังคมมนุษย์ ทุกสังคมย่อมให้การสนับสนุนสถาบันครอบครัวในลักษณะใดลักษณะหนึ่งโดยสร้างสถาบันครอบครัวขึ้นเพื่อให้ทำหน้าที่สำคัญหลายประการ สังคมจึงวางหลักเกณฑ์และวิธีการเกี่ยวกับครอบครัวไว้มากส่วนโครงสร้างของครอบครัวในสังคมแต่ละแห่งอาจแตกต่างกัน นอกจากนี้ศาสนาสำคัญของโลกก็ยอมรับความสำคัญของครอบครัว เพราะคำสอนของศาสนาเหล่านั้นล้วนส่งเสริมให้มีความเชื่อมั่นในสถาบันครอบครัว หรือแม้แต่กฎหมายของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกยังวางกฎเกณฑ์ไว้ควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์ในส่วนที่เกี่ยวกับครอบครัวไว้เช่นเดียวกัน^๑ เนื่องจากครอบครัวนอกจากจะเป็นหน่วยหนึ่งของสังคมแล้วแต่ยังหมายถึงสถาบันหลักที่คงทนที่สุดสถาบันหนึ่งในสังคมมนุษย์ส่วนกฎหมายก็มีความสำคัญในการควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์ให้ดำเนินไปในเส้นทางในการพัฒนาตนเอง ครอบครัวและสังคม

๒. สภาพปัญหาความขัดแย้งในสังคมไทย

ครอบครัวเป็นสังคมแรกที่สำคัญของมนุษย์ความสุขของครอบครัวมีอิทธิพลต่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยของหน่วยสังคมอื่น สมาชิกที่มาจากครอบครัวที่มีปัญหาอาจจะสร้างปัญหาแก่สังคม ในส่วนนี้ จะกล่าวถึงปัญหาครอบครัวในเรื่องของความรุนแรงในครอบครัว และครอบครัวแตกแยก ซึ่งได้รวบรวมไว้ดังนี้

๑. ความรุนแรงในครอบครัว ในปัจจุบันความรุนแรงในครอบครัวและสังคมเกิดขึ้นอย่างกว้างขวางทุกชนชั้น วรรณะ และวัฒนธรรม ซึ่งเป็นปัญหาที่ประเทศไทยและทั่วโลกประสบอยู่และพยายามที่จะแกเพื่อยุติความรุนแรงเหล่านี้ สำหรับประเทศไทยความรุนแรงแม้จะไม่เกิดขึ้นเฉพาะเด็ก และสตรีแต่จากข้อมูลสถิติหลายแห่ง เช่น ข้อมูลจากสำนักงานตำรวจแห่งชาติวารสารหนังสือพิมพ์หรือข้อมูลการให้บริการต่อผู้ที่ตกเป็นเหยื่อขององค์กรเอกชน พบว่า ความรุนแรงในครอบครัวและสังคมเกิดขึ้นกับสตรีและเด็กเป็นส่วนใหญ่ และนับวันจะทวีความรุนแรงมากขึ้น ความรุนแรงในครอบครัว หมายถึง การกระทำหรือพฤติกรรม ที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อสมาชิกในครอบครัวด้วยความจงใจ เป็นปรากฏการณ์ที่ส่งผลไปทางลบต่อพัฒนาการของร่างกาย และจิตใจของบุคคล ต่อการรับรู้ความเป็น มนุษย์และต่อสุขภาพทั้งร่างกายและจิตใจ กล่าวเกี่ยวกับการใช้ความรุนแรงในครอบครัวว่าความรุนแรงเกิดขึ้นในครอบครัวได้หลาย ๆ รูปแบบต่อไปนี้

๑) การทำร้ายร่างกายคู่สมรส มักเกิดขึ้นโดยที่ สามีเป็นฝ่ายทำร้ายภรรยา

๒) การทำร้ายเด็ก ความขัดแย้งอาจมาลงกับเด็ก โดยเด็กถูกทำร้ายจากฝ่ายใด ฝ่ายหนึ่ง อาจจะเป็นบิดาหรือมารดาก็ได้มีบ่อย ๆ ที่ฝ่ายมารดาลงมือกระทำ เพราะความ ใฝ่กอดและคับข้องใจที่มีกับสามีของตน

^๑ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์, ความสัมพันธ์ในครอบครัว, (กรุงเทพฯ : บริษัท สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช จำกัด, ๒๕๔๙), หน้า ๓.

๓) การทำร้ายผู้สูงอายุในครอบครัวขยายที่ป่วยตายยากกลับกลายเป็นผู้พึ่งพิงลูกของตน บางครั้งความกดดันในครอบครัวก็ไปลงเอยกับผู้สูงอายุโดยการใช้ความรุนแรงทางกาย หรือโดยการทอดทิ้งไม่ดูแลบุพการีของตน

๔) การข่มขืนคูสมรส การที่ฝ่ายภรรยาไม่มีความต้องการที่จะมีเพศสัมพันธ์กับสามี สามีซึ่งใช้วิธีบังคับข่มขู่ที่จะมีเพศสัมพันธ์ด้วย จึงเรียกวาการข่มขืนคูสมรสบางครั้ง การทำร้ายข่มขู่อาจรุนแรงจนถึงขั้นทำให้ฝ่ายภรรยาบาดเจ็บหรือเสียชีวิต หรือภรรยาอาจ คับแค้นและตอบโต้จนฝ่ายสามีบาดเจ็บหรือเสียชีวิตได้เช่นกัน

๕) การมีเพศสัมพันธ์ในครอบครัว โดยมากมักเกิดขึ้นโดยพ้อหรือพ้อเลี้ยงกับลูกสาว หรือกับลูกชาย แต่ทั้งนี้อาจเป็นบุคคลอื่นใดในครอบครัว เช่น ปู่ลุง อา น้า พี่ชาย เป็นต้น จัดว่าเป็นปญหาที่เลวร้ายที่สุดอย่างหนึ่งในครอบครัว โดยเด็กจะได้รับบาดเจ็บทางจิตใจอย่างมาก

จากการกระทำดังกล่าว อธิบาย ความหมายของความรุนแรงในครอบครัวว่าหมายถึง ๑) การกระทำที่รุนแรง ตอคูครอง โดยเฉพาะฝ่ายหญิงที่ถูกฝ่ายชาย ตบ ตีเตะ ต่อย ฯลฯ การทำร้ายแกรงกายรุนแรงพบได้มาก และมีแนวโน้มจะมากขึ้น เมื่อการครองชีพยากลำบากขึ้น ๒) การทำร้ายร่างกาย จิตใจ รวมถึงการล่วงเกินทางเพศต่อเด็ก และการทอดทิ้ง เด็กมีจำนวนมาก แต่ตัวเลขนั้นไม่ทราบ เพราะมักไม่เปิดเผย หรือให้ประวัติบิดเบือน และ ประชาชนก็มักคิดว่า เป็นเรื่องภายในครอบครัว จึงไม่สนใจเด็กที่ตกเป็นเหยื่อ ๓) การละเลยทอดทิ้งคนชรา มีแนวโน้มมากขึ้น เพราะคนมีอายุยืนขึ้น ในขณะที่ทั้งหญิงและชายต้องออกทำงานนอกบ้าน เพราะความจำเป็นทางเศรษฐกิจจึงปล่อยให้คนชราอยู่ตามลำพัง

๓. สาเหตุของความรุนแรงในครอบครัวในสังคมไทย

สาเหตุของปัญหาความรุนแรงในครอบครัวที่เกิดขึ้นในสังคมไทยนั้นในที่นี้สามารถจำแนกได้เป็น ๒ ประเด็น ก็คือ (๑) สาเหตุจากองค์ประกอบภายใน (๒) สาเหตุจากองค์ประกอบภายนอก ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

๓.๑ องค์ประกอบภายใน

องค์ประกอบภายใน ก็คือสภาพจิตฝ่ายร้าย ๓ สิ่ง ที่อยู่เบื้องหลังในการผลักดันพฤติกรรม ๆ ของมนุษย์^๒ ทั้งทางด้านกายกรรม วาจากรรมและมนโกรรมโดยมีมูลเหตุสำคัญจาก “อกุศลมูล” ซึ่งเป็นรากเหง้าแห่งการทำความชั่วที่แสดงออกซึ่งความรุนแรงได้แก่ การกล่าววาจากรรมมีการด่าสาปแช่ง ใช้วาจาหยาบคาย หรือการใช้ปากคือหอกที่แทงซึ่งกันและกันให้เกิดความเจ็บปวดใจ หรือการแสดงออกทางกายกรรม มีการคบขู่ผู้ชายหรือคบขู่ผู้หญิงซึ่งเป็นการประทุพุดินอกใจต่อ

^๒ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **พัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยจิตวิทยาแบบยั่งยืน**, (กรุงเทพฯ : สถาบันบันลือธรรม, ๒๕๕๑), หน้า ๕๘-๕๙, อ้างใน พูนสุข มาศรีสรสรรค์, “การจัดการความรุนแรงในครอบครัวเชิงพุทธบูรณาการ”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๙๖.

คูครองของตนเอง ทำให้อีกฝ่ายหนึ่งทนรับสภาพไม่ไหวเพราะเป็นการเหยียดหยามน้ำใจกัน เป็นต้น ดังกล่าวมานี้จะเห็นว่า ล้วนมาจากอกุศลมูลทั้งสิ้นซึ่งมีอยู่ ๓ อย่าง คือราคะ โทสะและโมหะ โดยมี ตัณหา ทิฏฐิ มาณะชกโยอยู่เบื้องหลัง ทั้งนี้เพราะขาดโยนิโสมนสิการ ขาดสติสัมปชัญญะ จนทำให้เกิดความตำหนิต (มิจฉาทิฏฐิ) ทำให้ไม่สามารถรู้เท่าทันอารมณ์ของตนเอง นำมาซึ่งความโกรธแค้น ตระหนี่ ห่วงสมบัติ หรือความหงุดหงิดรำคาญใจความอิจฉาริษยา หรือต้องล่วงกุศลกรรมบถ มีการ กล่าววาจาเท็จ ส่อเสียด คำหยาบ เพื่อแฉ้อ หรือทำร้ายร่างกาย ตั้งแต่บอบช้ำจนกระทั่งถึงแก่ชีวิต เป็นต้น และที่สำคัญก็คือ เป็นต้นเหตุให้เกิด อกติ ๔^๗ คือ ลำเอียงเพราะรัก ลำเอียงเพราะชัง ลำเอียงเพราะหลงและลำเอียงเพราะความไม่รู้โดยสาเหตุดังกล่าวมาข้างต้นนี้สามารถแยกประเด็น การวิเคราะห์ได้ดังนี้

(๑) ทางด้านสัญชาตญาณ ตามข้อเท็จจริงทางจิตวิทยาถือว่ามนุษย์มีสัญชาตญาณของการต่อสู้ การฆ่า เช่นเดียวกับสัตว์ทั่ว ๆ ไป ดังนั้น มนุษย์จึงสามารถที่จะเป็นผู้กระทำความรุนแรง เมื่อเวลาโอกาสที่เหมาะสม^๗ หากปัญหาภายในครอบครัวระหว่างสามีภรรยาได้บังเกิดขึ้นซ้ำ ๆ ซาก ๆ บ่อย ๆ หรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งต้องเป็นผู้ที่ถูกกระทำอยู่เสมอ ด้วยสัญชาตญาณดังกล่าวประกอบกับ อารมณ์ขุ่นมัวด้วยอำนาจแห่งโทสะมูลจิตที่ถูกกดดันหรือเก็บกด เมื่อความกดดันหรือเก็บกดนั้นถึงที่สุดก็อาจล่วงมาทางกายกรรมและวจีกรรมด้วยการตอบโต้ฝ่ายตรงข้ามเพื่อเป็นการป้องกันตนเอง ทั้งนี้เพราะสัญชาตญาณแห่งการต่อสู้

(๒) ทางด้านร่างกายและจิตใจ โดยระบบประสาทอัตโนมัติที่มีกลไกกระตุ้นให้เกิดความก้าวร้าวไม่ใช่เกิดจากธรรมชาติของสัญชาตญาณ แต่เป็นเพราะอิทธิพลของฮอร์โมนในกระแสเลือด จะมีสารเคมีที่ยับยั้งและสนับสนุนให้กลไกเกิดความก้าวร้าว เช่น เทสโตสเตอโรนในเพศชาย ในช่วง จะสู่วัยรุ่นจะมีเทสโตสเตอโรนสูงสุด ในช่วงอายุ ๑๘-๒๕ ปี จึงเป็นช่วงที่แสดงความสามารถได้ง่าย สำหรับในเพศหญิงก็มีฮอร์โมนโปรเจสเทอโรนจะทำให้เพศหญิงมีความรู้สึกหงุดหงิดและไม่เป็นมิตร ซึ่งจะสังเกตได้จากก่อนมีประจำเดือน เพศหญิงบางคนจะแสดงการเปลี่ยนแปลงทางด้านอารมณ์ อย่างเห็นได้ชัด หรือการเจ็บป่วยทางจิต ซึ่งก็เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดการทารุณกรรมและ ปล่อยปละละเลยเด็ก ซึ่งมีสาเหตุมาจากบิดามารดาที่เป็นผู้กระทำมีภาวะความผิดปกติทางจิตที่ เรียกว่า psychosis หรือแม้แต่เด็กที่เป็นผู้กระทำผู้อื่นก็มีสาเหตุมาจากความผิดปกติทางจิต

ดังนั้น จึงทำให้เป็นที่น่าสังเกตว่า ปัจจัยทางด้านนี้มีทั้งความผิดปกติของจิตและความผิดปกติของฮอร์โมนซึ่งอยู่ในวัยหรือช่วงที่ร่างกายผลิตฮอร์โมนประเภทดังกล่าวค่อนข้างสูง โดยเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดอารมณ์ฉุนเฉียวได้ง่ายหากขาดการยับยั้งอารมณ์อย่างถูกวิธีเพราะกำลังของสติอ่อน ทำให้กิเลสตัวโทสมูลจิตครอบงำจิตใจได้ง่าย ส่วนความผิดปกติทางจิตทำให้มองได้ว่าน่าจะพิจารณา ได้ ๒ ลักษณะ คือ (๑) ด้วยอำนาจกรรมเก่าจึงทำให้มีภาวะความผิดปกติทางจิตแต่กำเนิด หรือ (๒)

^๗ อ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๗/๒๙. ดุราละเยียดเพิ่มเติมที่ พูนสุข มาศรีรังสรรค์, “การจัดการความรุนแรงในครอบครัวเชิงพุทธบูรณาการ”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, หน้า ๙๖.

^๘ ร้อยตำรวจโทวุฒิชัย เปี้ยแดง, “บทบาทของชุมชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหาความรุนแรงในครอบครัว”. ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนนำร่องของกรุงเทพมหานคร ๔ ชุมชน”, หน้า ๔๔.

ด้วยอำนาจกรรมใหม่ที่ต้องเกิดมาในครอบครัวที่มีพ่อแม่มีความผิดปกติทางจิตเมื่อพ่อแม่กระทำ ความรุนแรงหรือทะเลาะตบตีกัน บ่อย ๆ เด็กก็จะซึมซับพฤติกรรมความรุนแรงก้าวร้าวผลตามมาคือ ภาวะผิดปกติทางจิตเช่นเดียวกับผู้ให้กำเนิด เพราะร่างกายและจิตใจนั้นมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงซึ่งกันและกัน ด้วยเหตุนี้เอง หากร่างกายบกพร่องหรือไม่สมบูรณ์แล้วก็จะทำให้จิตใจผิดปกติไปด้วย ในทำนองเดียวกันถ้ามีปัญหาเกิดขึ้นภายในจิตใจก็จะส่งผลกระทบต่อไปยังร่างกายของบุคคลนั้น ๆ ไป ด้วยอย่างแน่นอน ทั้งนี้เพราะมนุษย์เรายังมีกิเลสอยู่นั่นเองหรือยังต้องวนเวียนอยู่ในวัฏฏะ ๓ คือ กิเลส กรรม วิบาก กล่าวคือ กิเลส ได้แก่ ราคะ โทสะโมหะ กรรม ได้แก่ กายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต และวิบาก ได้แก่ ผลของการกระทำมีการทำร้ายร่างกาย การกล่าววาจาหยาบคาย เป็นต้น

(๓) ทางด้านเพศรส สำหรับปัญหาด้านเพศรสก็ถือได้ว่าเป็นสาเหตุสำคัญอีกประการหนึ่ง ที่นำไปสู่ความรุนแรงในครอบครัว โดยปัญหาที่เกิดขึ้นนั้นเป็นเพราะแต่ละฝ่ายต่างมีความต้องการทางเพศอยู่ในระดับที่ต่างกันทั้งนี้เพราะไม่มีความเสมอภาคกันทางกามารมณ์ โดยปกติทั่วไปทางด้านชีววิทยานั้น บุรุษเพศจะผลิตฮอร์โมนเพศตลอดชีวิตส่วนสตรีเพศเมื่อหมดประจำเดือนแล้วก็เท่ากับว่าร่างกายต้องระงับการผลิตฮอร์โมนเพศไปโดยปริยาย ทั้งนี้ถ้าหากตั้งข้อสังเกตก็จะพบว่า ปัญหาการข่มขืนกระทำชำเราส่วนใหญ่ที่เกิดขึ้นนั้นเกิดจากบุรุษเพศกระทำต่อสตรีทั้งสิ้นโดยปัญหาด้านเพศรสนั้นส่วนใหญ่ความรุนแรงภายในครอบครัวก็จะเกิดจากผู้ชายเช่นเดียวกันหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า รสนิยมทางเพศไม่ตรงกันฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่สามารถตอบสนองความต้องการได้อย่างเต็มที่ จึงทำให้เกิดปัญหาตามมาคือ ปัญหาข่มขืนภรรยา ปัญหาสามีมีเมียชู้เป็นต้น ซึ่งปัญหาเหล่านี้ล้วนนำมาซึ่งความรุนแรงในครอบครัว และหากมองให้ลึกซึ้งอีกมุมหนึ่งของปัญหาก็จะพบอีกว่า เบื้องหลังของความต้องการทางเพศคือ “กามราคะ” ทำให้เกิดกามารมณ์ซึ่งเป็นกิเลสตัวหนึ่งที่สำคัญนอกจากชักนำให้เกิดภพชาติแล้วยังมีผลเชื่อมโยงให้เกิดโทสะตามมาเมื่อไม่ได้ดังที่ต้องการ

กล่าวโดยสรุปองค์ประกอบภายในก็คือ “กิเลส” โดยมี “ตัณหา ทิฏฐิ มานะ”^๕ หนุนหลัง ดังที่ท่านกล่าวไว้ว่า “ ตัณหา ทิฏฐิ มานะซึ่งเป็นกิเลสเครื่องเนิ่นช้าที่เป็นตัวก่อปัญหาความยุ่งยากเดือดร้อน เพิ่มขยายทุกข์ ทำให้มนุษย์เกิดมิจฉาทิฏฐิคือ ความคิดเห็นหรือความเข้าใจในทางผิด ๆ และตกเป็นทาสของอารมณ์ร้ายต่าง ๆ อาทิ อารมณ์ชักนำให้ใคร่ ใหลรัก ใหลอยากได้ได้แก่ ราคะ โลภะ อิจฉาริษยา ได้แก่ อยากรได้ โทสะ ได้แก่ โกรธ โมหะ ได้แก่ หลงผิด”^๖ ซึ่งมีความสัมพันธ์กับร่างกายจิตใจหรืออูฏมิภาวะทางอารมณ์ซึ่งเกี่ยวกับเรื่องของสัญชาตญาณและฮอร์โมนโดยธรรมชาติของมนุษย์ระหว่างเพศหญิงและเพศชายจึงเป็นสาเหตุหนึ่งอันเป็นที่มาแห่งความรุนแรงที่เกิดขึ้นในสังคมเพราะไม่เข้าใจเรื่องอารมณ์ที่เกิดขึ้นภายในตนเอง และสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัวหรือเรียกอีกอย่างว่า “ขาดการตระหนักรู้ คือ ความมีสติสำนึกตระหนักรู้สิ่งที่เกิดขึ้นภายในตัวเองสิ่งแวดล้อมที่

^๕ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน แม่ชีวงเพชร คงจันทร์. “การแก้ปัญหาคความรุนแรงในครอบครัวที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา”. สารนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๓๕-๔๗.

^๖พูนสุข มาศรีสรรงค์. “การจัดการความรุนแรงในครอบครัวเชิงพุทธบูรณาการ”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๘๖.

อยู่รอบตัวรวมทั้งตระหนักรู้ในสภาพความทุกข์ของหมู่สัตว์ในสังคมและโลก ซึ่งถือว่าเป็นพื้นฐานสำคัญที่จะนำไปสู่การทำกิจกรรมทางสังคม”^๗ มีความรุนแรงในรูปแบบต่าง ๆ ต่อไป

๓.๒ องค์ประกอบภายนอก

องค์ประกอบภายนอก หรือ บริบททางสังคม เป็นระบบโครงสร้างของสังคม ได้แก่ (๑) เหตุปัจจัยทางด้านสังคมวิทยา และ (๒) เหตุปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

๓.๒.๑ เหตุปัจจัยทางด้านสังคม

สาเหตุของความรุนแรงในครอบครัวที่ศูนย์ฮอทไลน์^๘ พบอยู่อย่างต่อเนื่อง ได้แก่

(๑) การขาดความพร้อมในการพัฒนาบุคลิกภาพของบุคคล การที่คนคนหนึ่งไม่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูด้วยความรัก ความเข้าใจ ความเมตตา และเอื้ออาทรต่อกันในสมาชิกของครอบครัว หรือการที่คนคนหนึ่งเติบโตขึ้นมาในครอบครัวที่ชอบแสดงพฤติกรรมที่รุนแรงต่อกันทั้งทางร่างกาย วาจาและทัศนคติที่มีต่อเพศตรงข้ามในทางลบ ก็เป็นความรุนแรงที่ซ่อนเร้น ทำให้เกิดการดูดซับเอาพฤติกรรม การกระทำ การใช้วาจาและความคิดที่นำไปสู่การเบียดเบียนและการเอาเปรียบทางเพศ ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่เกิดจากการเรียนรู้ทางสังคมที่อยู่รอบตัวเพราะการได้เห็นแบบอย่างหรือประสบการณ์ตรงอันเกิดจากการเห็นตัวอย่างความก้าวร้าว ความรุนแรงจากผู้ใหญ่เช่น เด็กที่ถูกเลี้ยงดูในครอบครัวที่มีการลงโทษอย่างรุนแรง มีความก้าวร้าวเห็นบิดามารดาทะเลาะทุบตีกัน เมื่อเติบโตขึ้นมาก็จะใช้วิธีความรุนแรงในการเลี้ยงดูลูกและการปฏิบัติต่อผู้อื่น และก็จะมีความโน้มที่จะส่งผ่านไปยังลูกหลาน

(๒) ทัศนคติ ค่านิยม และความเชื่อที่ถูกถ่ายทอดมาทางศิลปะ วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีที่ให้ความสำคัญกับผู้ชายมากกว่าผู้หญิง ผู้ชายเป็นผู้นำเป็นผู้สร้างกฎระเบียบ ควบคุมข้อบังคับทางสังคม ผู้ชายเป็นผู้สร้างผลผลิตทางเศรษฐกิจ ผู้ชายจึงมีอำนาจต่อรอง มีสิทธิมากกว่าผู้หญิง และได้ชื่อว่าเป็นเจ้าของ เป็นผู้ครอบครองผู้หญิง เป็นต้น

(๓) สังคมและสิ่งแวดล้อมในสังคมที่เอื้ออำนวยให้เกิดความรุนแรง เช่น การยอมรับว่าการที่สามี ภรรยา ทะเลาะวิวาทตบตีกันเป็นเรื่องธรรมดา ระหว่างสามีภรรยา คนอื่นไม่ควรเข้าไปยุ่งเกี่ยว ตลอดจน “สื่อ” ต่าง ๆ ที่นำภาพและพฤติกรรมความรุนแรงในรูปแบบต่าง ๆ มานำเสนอจนกลายเป็นเรื่องธรรมดา หรือเป็นความเคยชินที่จะเห็นความรุนแรงในครอบครัวเป็นเรื่องที่ปฏิบัติกันทั่วไป หรือเมื่อมีความรุนแรงเกิดขึ้นในครอบครัว ในชุมชนไม่ได้มีการประณามผู้กระทำความรุนแรงให้เกิดความอับอายและหลบจำ แต่คนที่ถูกกระทำกลับต้องเป็นผู้เผชิญกับความอับอาย เยาะเย้ย และเสียหาย ฯลฯ

(๔) ประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่เข้าใจและไม่ตระหนักถึงคำว่า สิทธิส่วนบุคคล สิทธิสตรี ตลอดจนสิทธิเด็ก เมื่อไม่รู้ไม่เข้าใจก็ไม่สามารถลุกขึ้นมาปกป้องสิทธิส่วนบุคคลของตนเองได้และไม่

^๗Christopher S. Queen(ed.), *Engaged Buddhism in the West*,(Boston: Wisdom Publication, 2000), pp. 6-7.

^๘อรณรงค์ อินทรจิตรและคณะ, *ผู้หญิงและเด็ก เหยื่อความรุนแรงในครอบครัว*, (กรุงเทพฯ : ปกเกล้าการพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๖-๑๑.

สามารถจะปกป้องสิทธิเด็กได้เช่นเดียวกัน ทำให้เกิดการละเมิดสิทธิส่วนบุคคล สิทธิสตรีและสิทธิเด็กกันเรื่อยมา

(๕) กฎหมายและข้อบังคับทางสังคม ไม่เอื้ออำนวยในการลงโทษผู้กระทำผิดทางเพศอย่างรุนแรงเฉียบพลัน ทั้งระบุว่าด้วยการถูกทำร้ายโดยคนใกล้ชิดยังมีช่องโหว่ ทำให้เห็นว่าปัญหาความรุนแรงในครอบครัวเป็นเรื่องส่วนบุคคล ไม่ใช่ปัญหาของคนในสังคมโดยรวมผู้หญิงที่ถูกสามีหรือคู่รักทำร้ายร่างกาย หรือภรรยาที่ถูกสามีข่มขืนกลับกลายเป็นเรื่องที่ชาวบ้านไม่ควรไปยุ่งเกี่ยว ทำให้เสมือนเป็นการส่งเสริมให้ความรุนแรงดำเนินต่อไป

จากการกล่าวมาข้างต้นนั้นจะเห็นได้ว่าองค์ประกอบภายนอกนั้นเมื่อก้าวโดยภาพรวมแล้วก็คือ การขาดวุฒิภาวะทางศีลธรรมเพราะสภาพแวดล้อมทางสังคมไม่เอื้ออำนวยให้เกิดการเรียนรู้ศีลธรรมทางสังคม ดังที่มีผู้กล่าวไว้ว่า การอธิบายความหมายและขอบเขตของศีลห้าอย่างที่ชาวพุทธส่วนใหญ่เข้าใจอยู่เดิมนั้น ยังไม่ครอบคลุมสภาพปัญหาของสังคมปัจจุบัน แท้จริงแล้วศีลห้าเป็นหลักปฏิบัติสำหรับฆราวาสชาวพุทธให้มีส่วนร่วมในการช่วยกันลดปัญหาของสังคมปัจจุบัน จึงจำเป็นที่จะต้องอธิบายขยายความหมายของศีลห้าในแต่ละข้อให้ครอบคลุมกับสภาพปัญหาสังคมปัจจุบัน^๔

๓.๒.๒ เหตุปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ

ปัญหาด้านเศรษฐกิจนี้ถือว่าสำคัญไม่น้อยไปกว่าปัจจัยจากปัญหาดังกล่าวข้างต้น โดยเฉพาะเรื่อง “การเงิน” ถือว่าเป็นปัจจัยหลักที่เอื้ออำนวยประโยชน์ให้ได้มาซึ่งปัจจัย ๔ และวัตถุประสงค์ที่อำนวยความสะดวกสบายต่าง ๆ ภายในครอบครัว จะสังเกตเห็นได้ในชีวิตจริงของครอบครัวบางครอบครัวจะเห็นว่า บางกรณีบางครอบครัวความรุนแรงที่เกิดขึ้นนั้นเป็นเพราะรายรับไม่พอกับรายจ่าย จึงเป็นเหตุทำให้ผู้นำครอบครัวเกิดความตึงเครียดทางอารมณ์ โดยระบายอารมณ์ออกมาด้วยการด่า ทูบตี หรือชว่นทะเลาะภรรยาและบุตรของตนเอง ซึ่งประเด็นปัญหานี้อาจเกิดได้จากปัจจัยภายนอก คือ ปัญหาเศรษฐกิจตกสะเก็ด ปัญหาตกงาน ส่วนปัจจัยภายใน คือผู้นำครอบครัวไม่มีความขยันในการแสวงหาทรัพย์เพื่อให้เพียงพอต่อครอบครัว หรือขาดความรับผิดชอบต่อความเป็นอยู่ของครอบครัวนำเงินไปใช้จ่ายในสิ่งที่ไม่จำเป็น เช่น เทียวผู้หญิง เล่นการพนัน เทียวกลางคืน หรือคบคนชั่วเป็นมิตร ดังกล่าวมานี้ล้วนนำไปสู่ความรุนแรงในครอบครัว

๔. หลักพุทธธรรมในแก้ปัญหาความรุนแรงในครอบครัว

สำหรับหลักพุทธธรรมที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อแก้ปัญหาความรุนแรงในครอบครัวในที่นี้หมายถึง หลักพุทธธรรมที่ปรากฏอยู่ในพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวเท่านั้น เพราะการแก้ปัญหาความรุนแรงในครอบครัวโดยใช้หลักพุทธธรรมนี้ก็เพื่อให้มนุษย์ได้ประพฤติปฏิบัติเข้าถึงธรรมชาตอย่างกลมกลืนเป็นหนึ่งเดียวกับธรรมชาติให้มากที่สุด เพื่อ

^๔อ้างอิงใน Kenneth Kraft,ed., Inner Peace, World : Essays on Buddhism and Non-violence (New York: State University of New York Press), pp.127-133.

ก้าวไปสู่เป้าหมายของหลักพุทธธรรมดังกล่าวมาข้างต้น ถึงแม้ว่าความรุนแรงในครอบครัวจะเป็นเพียงปัญหาภายในครอบครัวเท่านั้น แต่ก็ถือว่าเป็นปัญหาหนึ่งที่มีความสำคัญต่อมนุษย์และสังคม เพราะสถาบันครอบครัวเป็นสถาบันที่อยู่ฝ่ายผลิตประชากรโดยเฉพาะ ถ้าฝ่ายผลิตประชากรผลิตประชากรออกมาขาดประสิทธิภาพซึ่งนั่นก็หมายถึง ปัญหาที่จะตามมาหลายอย่างด้วยกัน เช่น ปัญหาโสเภณี ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาการเมือง เป็นต้น ดังนั้น หลักพุทธธรรมไม่เพียงแต่ช่วยแก้ไขปัญหาสังคมโดยรวมเท่านั้นแต่ยังช่วยแก้ปัญหาให้กับปัจเจกบุคคลภายในครอบครัวด้วย โดยหลักพุทธธรรมที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้แก้ปัญหาในที่นี้มีอยู่ด้วยกัน ๔ หลัก^{๑๐} คือ (๑) ขรราวาสธรรม ๔ (๒) พรหมวิหาร ๔ (๓) ศีล ๕ และ(๔) สังคหวัตถุ ๔ ซึ่งหลักดังกล่าวมานี้จะเป็นรากฐานและช่วยในการเสริมสร้างให้ตนเองและครอบครัวเข้าถึงธรรมชาติอีกทั้งทำให้ตนเองมีความหนักแน่นในการใช้ชีวิตอย่างเหมาะสมมั่นคงต่อไปและสามารถทำให้มองเห็นเป้าหมายของชีวิตชัดเจนมากยิ่งขึ้น ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

๔.๑ ขรราวาสธรรม ๔^{๑๑}

คำว่า “ขรราวาสธรรม” เป็นธรรมของผู้ครองเรือน จัดเป็นหลักธรรมที่สำคัญมากสำหรับชีวิตของมนุษย์เพราะเป็นหลักธรรมขั้นพื้นฐานของชีวิตของผู้ที่อยู่ครองเรือนโดยเฉพาะ อีกทั้งเป็นหลักธรรมที่จะช่วยทำให้สมาชิกทุกคนเมื่อประพฤติปฏิบัติเกิดความไว้วางใจซึ่งกันและ มีความรู้สึกที่สามารถรับรู้ได้ถึงความอบอุ่น ความปลอดภัย และความปลอดโปร่งโล่งใจ โดยรายละเอียดมีดังนี้

(๑) สัจจะ ความซื่อสัตย์จริงใจต่อกัน เป็นหลักสำคัญที่จะให้เกิดความไว้วางใจและไม่ตรีจิตสนิทต่อกัน ขาดสัจจะเมื่อใด ย่อมเป็นเหตุเกิดความหวาดระแวงแคลงใจกันเป็นจุดเริ่มต้นแห่งความริ้วฉานซึ่งยากนักที่จะประสานให้คืนดีได้ดังเดิม

(๒) ทมะ การรู้จักบังคับควบคุมอารมณ์ ชมใจ ระวังความรู้สึกต่อเหตุบกพร่องของกันและกัน รู้จักฝึกฝนปรับปรุงตนแก้ไขข้อบกพร่องปรับนิสัย และอภัยภัยให้กลมกลืนประสานเข้าหากันไม่เป็นคนถือด้านเอาแต่ใจและอารมณ์ของตน คนที่ขาดธรรมข้อนี้ย่อมปล่อยให้ข้อแตกต่างปลีกย่อยทางอุปนิสัย และอารมณ์กลายเป็นเหตุแตกแยกสามัคคีใหญ่โต และถ้าไม่สามารถปรับตนเข้าหากันได้ก็เป็นอันต้องทำลายชีวิตคู่ครองแยกทางขาดจากกัน

(๓) ขันติ ความอดทน อดกลั้น ต่อความหนักและความร้ายแรงทั้งหลาย ชีวิตของการครองเรือนนอกจากมีความแตกต่างขัดแย้งทางอุปนิสัย การอบรม และความต้องการบางอย่างซึ่งจะต้องหาทางปรับปรุงเข้าหากันแล้ว บางครั้งอาจมีเหตุล่วงเกินรุนแรงแสดงออกจากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง

^{๑๐} เหตุผลที่นำหลักพุทธธรรม ๔ หลักนี้มาอธิบายเพราะได้พิจารณาพื้นฐานของหลักธรรมที่มีความสัมพันธ์และได้สอดแทรกอยู่ในพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวทั้ง ๑๘ มาตราแล้ว ดังนั้น ในหัวข้อนี้จึงต้องมาอธิบายเพื่อเชื่อมโยงไปสู่บทที่ ๓ ในหัวข้อเรื่องพุทธธรรมที่ปรากฏในพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว.

^{๑๑} ส.ส. (บาลี) ๑๕/๒๖๔/๒๘๒-๒๘๓, ส.ส. (ไทย) ๑๕/๒๖๔/๓๕๑-๓๕๔, ขุ.สุ. (บาลี) ๒๕/๑๙๐/๗๐, ขุ.สุ. (ไทย) ๒๕/๑๙๐/๕๔๕.

ซึ่งอาจเป็นถ้อยคำหรือกิริยาอาการ จะโดยตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ตาม เมื่อเกิดเหตุเช่นนี้ อีกฝ่ายหนึ่งจะต้องรู้จักอดกลั้นระงับใจ นอกจากนี้ยังจะต้องอดทนในเรื่องหนักใจต่าง ๆ ในการประกอบอาชีพ ฯลฯ

(๔) จาคะ ความเสียสละ ความเผื่อแผ่ แบ่งปัน ตลอดถึงความมีน้ำใจเอื้อเฟื้อต่อกันชีวิตบุคคลที่จะมีความสุข จะต้องรู้จักความเป็นผู้ให้ด้วย มิใช่คอยจ้องจะเป็นผู้รับเอาฝ่ายเดียว การให้ในที่นี้ มิใช่หมายถึง เพียงการเผื่อแผ่แบ่งปันสิ่งของอันเป็นสิ่งที่มองเห็นและเข้าใจได้ง่าย ๆ เท่านั้นแต่ยังหมายถึง การให้น้ำใจแก่กัน การแสดงน้ำใจเอื้อเฟื้อต่อกัน ตลอดจนการเสียสละความพอใจและความสุขส่วนตนได้

จะเห็นได้ว่าธรรมทั้ง ๔ ประการนี้ คือ สัจจะ ทมะ ขันติ จาคะที่กล่าวมานี้มิใช่ประสงค์ให้เป็นข้อปฏิบัติจำกัดเฉพาะในระหว่างคูครองเพียง ๒ คนเท่านั้น แต่ “มุ่งหมายให้ใช้ทั่วไปในชีวิตการครองเรือนทั้งหมด โดยยึดถือเป็นหลักคุณธรรมพื้นฐานของจิตใจ ในการที่จะสร้างความสัมพันธ์อันดีงามกับคนทั้งหลายที่จะอยู่ร่วมกัน หรือติดต่อเกี่ยวข้องกันให้เหมาะสมตามฐานะนั้นๆ เพื่อประโยชน์สุขทั้งแก่ชีวิตตนเองและแก่ชีวิตของคนอื่น ๆ ในสังคม”^{๑๒}

๔.๒ พรหมวิหาร ๔^{๑๓}

คำว่า “พรหมวิหาร” เป็นธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพรหม หรือของท่านผู้เป็นใหญ่ธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ ธรรมประจำใจอันประเสริฐ หลักความประพฤติที่ประเสริฐบริสุทธิ์เป็นหลักธรรมสำหรับทุกคนที่ต้องมีไว้เป็นหัวใจ และกำกับความประพฤติที่จะแสดงออก หรือปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างถูกต้อง โดยสอดคล้องกับสถานการณ์ที่เขาประสบ จึงจะชื่อว่าดำเนินชีวิตหมดจดและปฏิบัติตนต่อมนุษย์สัตว์ทั้งหลายโดยชอบตามหลักธรรมนี้^{๑๔} ได้แก่

(๑) เมตตา ความรักใคร่ปรารถนาดีอยากให้เขามีความสุข มีจิตอันแผ่ไมตรีและคิดทำประโยชน์แก่มนุษย์สัตว์ทั่วหน้าโดยไม่หวังตอบแทนใด ๆ ไปที่ไหน ๆ ก็มีแต่คนเอ็นดูรักใคร่อยากใคร่ชิด แม้ว่าจะเพิ่งรู้จักกันก็ตาม เพราะกระแสพลังของความเมตตามีพลังมากที่สุด คือ เมตตาธรรมคำจูนสังคม

(๒) กรุณา ความสงสารปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ ใฝ่ใจในอันจะปลดเปลื้องบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของปวงสัตว์ที่ต้องประสบความทุกข์ที่เข้ามาเบียดเบียนให้เกิดความไม่สบายกาย ไม่สบายใจ จัดเป็นความรู้สึกที่ต้องการให้คนอื่นพ้นจากความทุกข์ยากลำบากและมีจิตคิดที่จะช่วยเหลือให้พ้นจากสภาพแห่งความทุกข์นั้น ๆ

^{๑๒} พระมหาสุวณฺณ นาคสุวณฺโณ (สำราญ). “การบริหารงานครอบครัวตามแนวพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๗๗-๗๘.

^{๑๓} ชู.อิติ. (บาลี) ๒๕/๑๐๖/๓๒๔-๓๒๕ , ชู.อิติ. (ไทย) ๒๕/๑๐๖/๔๘๕.

^{๑๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๑๔๘.

(๓) มุกิตา ความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดีมีสุข มีจิตผ่องใสบันเทิง กอปรด้วยอาการแช่มชื่นเบิกบานอยู่เสมอต่อสัตว์ทั้งหลายผู้ดำรงในปกติสุขพลอยยินดีด้วยเมื่อเขาได้ดีมีสุข เจริญอกงามยิ่งขึ้นไป ไม่มีจิตใจริษยา โกรธเคือง ฟุ้งซ่านหรือน้อยเนื้อต่ำใจ เมื่อเห็นผู้อื่นได้ดีดีกว่าตน

(๔) อุเบกขา ความวางใจเป็นกลาง อันจะให้ดำรงอยู่ในธรรมตามที่พิจารณาเห็นด้วยปัญญา คือ มีจิตเรียบตรงเที่ยงธรรมดุจตราขึง ไม่เอนเอียงด้วยรักและชัง พิจารณาเห็นกรรมที่สัตว์ทั้งหลายกระทำแล้ว อันควรได้รับผลดีหรือชั่วสมควรแก่เหตุอันตนประกอบพร้อมที่จะวินิจฉัยและปฏิบัติไปตามธรรม รวมทั้งรู้จักวางเฉย สงบใจมองดู ในเมื่อไม่มีกิจที่ควรทำ เพราะเขารับผิดชอบตนได้ดีแล้ว เขาควรได้รับผลอันเหมาะสมกับความรับผิดชอบของตน

จากการอธิบายมาข้างต้นนี้ทำให้มองเห็นได้ว่า พรหมวิหาร ๔ เป็นวิธีการหนึ่งที่แก้ปัญหาคความรุนแรงในครอบครัวโดยเฉพาะปัญหาทางด้านร่างกายและจิตใจเพราะเป็นหลักปฏิบัติที่สามารถพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ได้ทั้งทางกาย วาจาและจิตใจให้ยิ่งขึ้น อีกประการหนึ่ง พรหมวิหารยังจัดเป็นหลักธรรมสำหรับมารดาบิดาทุกคนและทุกคนรอบครัวเพราะเป็นคุณธรรมประจำใจอันประเสริฐที่มารดาบิดาพึงมีให้แก่บุตรหรือสมาชิกทุกคนภายในครอบครัว หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งได้ว่า หัวใจแห่งคุณธรรมที่ทำให้มารดาบิดามีความสำคัญต่อบุตรอย่างยิ่ง ดังที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า “มารดาบิดาท่านกล่าวว่าเป็นพรหม เป็นบูรพาจารย์ และเป็นอาหุไนยบุคคลของบุตรอนุเคราะห์ ประชาคือบุตร”^{๑๕} ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวที่ว่า “พรหมวิหาร ๔ จึงเป็นธรรมสำหรับมนุษย์ผู้มีจิตใจประเสริฐทุกคน เป็นธรรมสำหรับผู้ใหญ่ เป็นธรรมสำหรับมารดาบิดา เป็นธรรมสำหรับพระพรหม เป็นสัญลักษณ์ของพระพุทธศาสนา และเป็นกัมมัฏฐาน”^{๑๖}

๔.๓ คีล ๕^{๑๗}

คำว่า “คีล” เป็น “ความประพฤติชอบทางกายและวาจา การรักษากายวาจาให้เรียบร้อย การรักษาปกติตามระเบียบวินัย ข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่ว การควบคุมตนให้ตั้งอยู่ในความไม่เบียดเบียน”^{๑๘} ผู้อื่นซึ่งมีอยู่ด้วยกัน ๕ ข้อดังนี้

๑) ปาณาติปาตา เวรมณี เจตนางดเว้นจากการปลงชีวิต เว้นจากการฆ่าการประทุษร้ายกัน การเบียดเบียนซึ่งกันและกัน เพราะหากสมาชิกภายในครอบครัวไม่สามารถปฏิบัติศีลข้อนี้ได้สิ่งที่ตามมาก็คือ การทำประทุษร้ายต่อผู้อื่นทางกายจนอาจถึงแก่ชีวิต หรืออาจทำให้เกิดการบาดเจ็บ สูญเสียเลือดเนื้อและทรัพย์สิน

^{๑๕} พระเทพโมหี, สพรหมสูตรคถา แสดงคุณของแม่ เรียบเรียงตามนัยเทศนาของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์, (พระนคร : โรงพิมพ์กรมแผนที่ทหารบก, ๒๕๐๔) หน้า ๘.

^{๑๖} พระเทพวิสุทธิกวี (พิจิตร จิตตฺตโน), การพัฒนาจิต, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (นครปฐม : โรงพิมพ์มหาภูมิบาลวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๒๐.

^{๑๗} ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๓๑๕/๒๐๙, ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๕/๓๐๒-๓๐๓, จำแนก อติวิธานสิทธิ์, สังคมวิทยาตามพุทธศาสตร์, (กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๖๘-๖๙.

^{๑๘} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๗๔.

๒) อทินนาทานา เวรมณี เจตนางดเว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขามีได้ให้สำหรับศีลข้อนี้หากมองอย่างผิวเผินไม่น่าจะเข้าข่ายที่จะทำให้ปัญหาความรุนแรงเกิดขึ้นได้ภายในครอบครัวแต่เมื่อพิจารณาอย่างละเอียดกลับพบว่า ศีลข้อที่ ๒ นี้สามารถเป็นปัจจัยโดยอ้อมได้เช่นบุคคลเมื่อล่วงละเมิดศีลข้อ ๓ ผิดผิดผิดเมียผู้อื่นบางครั้งจำเป็นที่จะต้องมีการเลี้ยงดูผู้หญิงเป็นการลับเฉพาะ พฤติกรรมดังกล่าวนี้จำเป็นที่จะต้องใช้จ่ายเงินหากเงินไม่เพียงพอก็ต้องขโมยจากสามีหรือภรรยาของตนเองเพราะเป็นการกระทำที่ไม่สามารถเปิดเผยความจริงได้ และเมื่อสามีหรือภรรยาทราบความจริงสิ่งที่ตามมาก็คือ การกล่าววาจาเท็จหรือไม่ก็พูดคำหยาบด้วยอารมณ์หึงหวงซึ่งอาจเป็นได้ ๒ อย่าง คือ อาจจะหวังเงินหรือหวังสามีหรือภรรยาตน จนก่อให้เกิดการฆาตกรรม หรือทำร้ายเบียดเบียนกันที่สุดในที่สุด

๓) กาเมสุมิฉฉาจารา เวรมณี เจตนางดเว้นจากการประพฤติผิดในกาม ได้แก่ ลักษณะ ๒ อย่าง คือ ห้ามประพฤติผิดในทางประเวณีซึ่งไม่ใช่สามีหรือภรรยาของตนเอง และห้ามประพฤติผิดธรรมดาหรือล่วงเกินในของที่เขารัก เพราะการประพฤติผิดดังกล่าวนี้นำมาซึ่งความริ้วฉาวแตกแยกภายในครอบครัวจนก่อให้เกิดปัญหาความรุนแรงในที่สุด

๔) มุสาวาทา เวรมณี เจตนางดเว้นจากการพูดเท็จ ได้แก่ ลักษณะ ๓ อย่าง คือ ห้ามกล่าวคำไม่จริง ห้ามกล่าวคำอนุโลมมุสา และห้ามรับคำแล้วไม่ปฏิบัติตามรวมทั้งคำหยาบ ส่อเสียด เพื่อเจ้อ เพราะคำพูดดังกล่าวมานั้นนอกจากทำให้ตนเองเดือนร้อนและยังก่อให้เกิดความรุนแรงในครอบครัวอันเนื่องมาจากคำพูดได้อีกด้วย

๕) สุราเมรยมัชชปมาทัฏฐานา เวรมณี เจตนางดเว้นจากการเสพของมีนเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท ได้แก่ ลักษณะ ๒ อย่าง คือ ห้ามการดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัย และห้ามเสพยาเสพติดให้โทษต่าง ๆ เพราะสิ่งเสพติดเหล่านั้นเป็นเหตุปัจจัยที่ช่วยเสริมให้ล่วงละเมิดศีลข้ออื่น ๆ ตามมา จนก่อให้เกิดความรุนแรงให้กับตนเองและครอบครัวได้ ดังนั้น เพื่อความสงบสุข และความมั่นคงของครอบครัวจึงต้องไม่ละเมิดศีลทั้ง ๕ ดังกล่าวมาทั้งหมดนี้

๔.๔ สังคหัตถุ ๔

คำว่า “สังคหัตถุ ๔” เป็น ธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจบุคคล และประสานหมู่ชนไว้ในสามัคคี หลักการสงเคราะห์^{๑๙} เพื่อประโยชน์ในการอยู่ร่วมกันในสังคม เพราะมนุษย์ทุกคนล้วนปรารถนาเป็นที่รักของคนรอบข้างเป็นที่ยอมรับนับถือของทุก ๆ คน และปรารถนาที่จะได้ยินได้ฟังคำยกย่องสรรเสริญมากกว่าเสียงนินทาว่าร้าย ดังที่พระพุทธองค์ได้ทรงสอนวิธีที่จะทำตนให้เป็นที่รักของสังคมว่า “ขั้นแรกให้ปรับที่ตัวของเราเองก่อน คือ ต้องทำตัวเองให้เป็นคนน่ารักเสียก่อน โดยการปฏิบัติตามหลักสังคหัตถุซึ่งเป็นคุณธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจคนนั้นประกอบด้วยหลัก ๔ ประการ ดังนี้

๑) ทาน คือ การให้ การเสียสละ การบริจาคช่วยเหลือกันด้วยสิ่งของ ตลอดถึงให้ความรู้ และแนะนำสั่งสอน มี ๒ อย่าง คือ (๑) อามิสทาน คือ การให้สิ่งของ (๒) ธรรมทานคือ การให้ธรรม

^{๑๙} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๔๒.

การให้ความรู้และแนะนำสั่งสอน ใน ๒ อย่างนี้ ธรรมทานเป็นเลิศ อามิสทานช่วยค้ำจุนชีวิต ทำให้เขามีที่พึ่งอาศัย แต่ธรรมทานช่วยให้เขารู้จักพึ่งตนเองได้ต่อไป เมื่อให้อามิสทานพึงให้ธรรมทานด้วย

๒) ปิยวาจาหรือเปยยวัชชะ คือ วาจาเป็นที่รัก วาจาจุดค้ำน้ำใจ หรือวาจาซาบซึ้ง คือ กล่าวคำสุภาพไพเราะอ่อนหวานสมานสามัคคี ให้เกิดไมตรีและความรักใคร่นับถือ ตลอดถึงคำแสดงประโยชน์ประกอบด้วยเหตุผลเป็นหลักฐานจูงใจให้นิยมยินดี ดังนั้น การให้จึงเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่ง เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวบุคคลหมู่คณะได้ แต่จะต้องประกอบด้วยการพูดจาปราศรัยด้วยถ้อยคำที่ไพเราะ นุ่มนวล และน่าฟังเมื่อได้ฟังแล้วจะเกิดกำลังใจเพื่อสนับสนุนส่งเสริมให้ใคร่ที่จะกระทำความดียิ่ง ๆ ขึ้นไปการละคำกล่าวเท็จ ส่อเสียด ย่อมเป็นปัจจัยให้เกิดความสามัคคี ความยึดเหนี่ยวในหมู่ชนได้

๓) อัถถจริยา คือ การประพฤติประโยชน์ ขวนขวายช่วยเหลือกิจการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ ตลอดถึงช่วยแก้ไขปรับปรุงส่งเสริมในทางจริยธรรม^{๒๐} กล่าวคือ

(๑) การทำตนให้เป็นประโยชน์ หมายถึง ทำตนให้มีคุณค่าในสังคมที่ตนอาศัยอยู่ด้วยการตั้งใจศึกษาเล่าเรียน ฝึกฝนอบรมตนให้เป็นคนเจริญด้วยความรู้ ความสามารถ มีคุณธรรมเป็นบุตรที่ดีของบิดามารดา เป็นศิษย์ที่ดีของครูอาจารย์ เป็นนักเรียนที่ดีของสถานศึกษา เป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติ ตลอดจนเป็นศาสนิกชนที่ดีของพระพุทธศาสนาตลอดไป

(๒) การทำในสิ่งที่ เป็นประโยชน์ คือ เมื่อทำตนให้เป็นประโยชน์แล้วก็ต้องสร้างตนให้เป็นประโยชน์กับผู้อื่นด้วยการให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ไม่นิ่งดูตาย มีน้ำใจไมตรีต่อกันบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ตามสติกำลังความสามารถ

๔) สมานัตตตา คือ ความมีตนเสมอ ทำตนเสมอต้นเสมอปลาย ปฏิบัติสม่ำเสมอในชนทั้งหลาย และเสมอในสุขทุกข์โดยรวมรับรู้ร่วมแก้ไข ตลอดถึงวางตนเหมาะสมแก่ฐานะภาวะ บุคคล เหตุการณ์และสิ่งแวดล้อม ถูกต้องตามธรรมในแต่ละกรณี เช่น

(๑) วางตนให้เหมาะสมกับฐานะที่ตนมีอยู่ในสังคม เช่น เป็นหัวหน้าครอบครัว เป็นบิดามารดา เป็นครูอาจารย์ เป็นเพื่อนบ้าน เป็นต้น ตนอยู่ในฐานะอะไรก็วางตัวให้เหมาะสมกับฐานะที่เป็นอยู่ และทำอย่างเสมอต้นเสมอปลาย

(๒) ปฏิบัติตนอย่างสม่ำเสมอต่อคนทั้งหลาย ให้ความเสมอภาค ไม่เอารัดเอาเปรียบผู้อื่นเสมอในสุขและทุกข์ คือ ร่วมสุขร่วมทุกข์กัน ร่วมรับรู้ปัญหา และร่วมแก้ปัญหาเพื่อประโยชน์ของสังคม^{๒๑}

ดังนั้น คุณธรรมทั้ง ๔ ประการนี้ จึงเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจกันไว้ เสมือนหนึ่งสลักเพชร หากหลักธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวใจเหล่านี้ไม่มี บุคคลก็จะไม่เป็นที่น่าเคารพ รักใคร่ ยกย่องนับถือ เหตุนี้จึงต้องคอยศึกษาและหมั่นเตือนสติตนเองไว้ตลอดว่าในแต่ละฐานะที่เราเป็นอยู่นั้นมีหน้าที่อะไรบ้าง

^{๒๐}ที่.ปา. (บาลี) ๑๑/๒๑๐/๑๗๐-๑๗๑, ที่.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๑๐/๑๗๐-๑๗๑.

^{๒๑}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **ธรรมบุญชีวิต**, พิมพ์ครั้งที่ ๘๐, (กรุงเทพฯ : บริษัท พิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๙.

เมื่อรู้แล้วก็ต้องปฏิบัติตามหน้าที่นั้นให้สมบูรณ์ นอกจากนี้ก็ต้องทำตนให้เสมอต้นเสมอปลายด้วย คือ เคยวางตัวกับคนอื่นในทางดีอย่างไร แม้ว่าเราจะได้ดีไปแล้ว ก็ต้องไม่ล้มตัวยังคงปฏิบัติตัวเหมือนเช่นเดิมนั้นไม่เปลี่ยนแปลง หรือว่าเมื่อเราเห็นคนอื่นเขาได้ดี ก็ต้องแสดงออกให้เขารับรู้ เรา มีความยินดีกับเขาอย่างจริงใจ ไม่คิดกลั่นแกล้งใส่ร้ายเขา ถ้าทำได้อย่างนี้เราก็ย่อมจะเป็นที่รักที่พอใจของทุกคนรอบข้าง อีกประการหนึ่งจะสังเกตว่า “หลักสังคหวัตถุ ๔” นี้ยังได้ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคมอีกด้วย เช่น (๑) ยังประโยชน์ให้บุคคลดำรงอยู่ได้ในสังคมด้วยความปกติสุข (๒) ยังประโยชน์เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจและสมานไมตรีระหว่างกัน (๓) ยังเป็นเครื่องส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ให้มีความเคารพนับถือกันตามสมควรแก่ฐานะ (๔) ยังเป็นเครื่องมือประสานองค์กรต่าง ๆ ของสังคมทุกภาคส่วนให้คงอยู่และดำเนินไปด้วยดี และที่สำคัญที่สุดก็คือ (๕) เป็นเครื่องมือส่งเสริมศีลธรรมและป้องกันความประพฤติที่เสื่อมเสียของคนในสังคม ดังกล่าวมาทั้งหมดนี้จะเห็นว่าหลักสังคหวัตถุ ๔ นี้ไม่เพียงแต่ยังประโยชน์ให้เกิดขึ้นภายในครอบครัวเท่านั้น แต่ยังก่อประโยชน์ให้เกิดขึ้นกับสังคมอีกด้วยเพราะเมื่อแต่ละครอบครัวหลายครอบครัวรวมกันก็เป็นชุมชนหรือสังคม ต่างก็พึ่งพาอาศัยกันด้วยถ้อยทีถ้อยอาศัยน้ำใจซึ่งกันและกันด้วยหลักธรรมข้างต้นนี้นั่นเอง

กล่าวโดยสรุป หลักพุทธธรรมที่สามารถประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาความรุนแรงในครอบครัวดังกล่าวมาทั้งหมดนี้ทำให้มองได้ว่าเมื่อสมาชิกในครอบครัวประพฤติปฏิบัติอย่างเข้าใจ แล้วนำมาซึ่งการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องบนเส้นทางแห่งหลักพุทธธรรม โดยใช้หลักพุทธธรรมนั้นเป็นแสงสว่างในการดำเนินชีวิตก็จะสามารถพบกับคำตอบของชีวิตได้ว่า ชีวิตเกิดมาทำไมมีชีวิตอยู่เพื่ออะไรควรดำเนินชีวิตอย่างไร และควรให้เป็นไปในเส้นทางไหน (ควรดำเนินไปในเส้นทางอันประเสริฐคือ มรรคมืองค์แปดซึ่งเป็นทางสายกลาง) และควรเป็นอยู่อย่างไร เพื่อเข้าสู่เป้าหมายตามหลักพุทธธรรมคือ สுகติภูมิและมรรค ผล และนิพพานต่อไป ทั้งหมดนี้เป็นเครื่องชี้วัดได้ว่าหลักพุทธธรรมนั้นสามารถที่จะควบคุมกาย วาจาและจิตใจของมนุษย์ได้หากทุกคนน้อมเข้ามาสู่ตนด้วยการประพฤติปฏิบัติอย่างถูกต้อง

๕. สรุป

หลักพุทธธรรมที่สามารถใช้ในการแก้ปัญหาความรุนแรงในครอบครัวมี ๔ หลัก คือ (๑) ขรวาสาธรรม ๔ ซึ่งเป็นหลักธรรมสำหรับผู้ครองเรือนครองรักจำเป็นต้องประพฤติปฏิบัติเพื่อเป็นการสร้างความไว้นื้อเชื่อใจ ไว้วางใจ ซื่อตรงและซื่อสัตย์ต่อกัน รวมทั้งมีความอดทน อดกลั้นและมีจิตใจที่ช่วยเหลือเสียสละแบ่งปันเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน จึงจัดเป็นการแก้ปัญหาเชิงปัจเจกอันเป็นพื้นฐานในการพัฒนาคุณธรรมด้านอื่น ๆ ต่อไป (๒) การประพฤติตนอยู่ในศีล ๕ เนื่องจาก ๕ นี้เป็นหลักการปฏิบัติที่ทำให้มนุษย์รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา เคารพในเกียรติและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ ด้วยคติที่ว่า เรารักทุกข์เกลียดทุกข์ฉันใด คนอื่นก็ฉันนั้น (๓) สังคหวัตถุ ๔ เป็นหลักในการประพฤติตนอยู่ในธรรมที่ทำให้มนุษย์อยู่ในสังคมเกิดความผูกพันรักใคร่ห่วงใยซึ่งกันและกัน ก่อให้เกิดความรักใคร่กลมเกลียวอย่างเหนียวแน่นยิ่งขึ้นไปอีกและ (๔) พรหมวิหาร ๔ จัดเป็น

หลักการประพจน์ดีนให้อยู่ในธรรมซึ่งทำให้นุชยอยู่ร่วมกันช่วยเหลือซึ่งกันและกันในสังคมโดยปราศจากการเลือกที่รักมักที่ชัง ปราศจากอคติ ซึ่งเป็นการแก้ปัญหาเชิงสังคมโดยใช้หลักธรรมดังกล่าวมานี้เป็นกรอบในการฝึกฝนตนเองด้วยการปรับท่าทีทางกาย วาจาและจิตใจต่อบุคคลอื่นภายในสังคมอย่างถูกต้องเหมาะสม

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

(๑) หนังสือ :

ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์. **ความสัมพันธ์ในครอบครัว**. กรุงเทพฯ : บริษัท สำนักพิมพ์วัฒนาพานิชจำกัด, ๒๕๔๙.

พระเทพโมหี, สพรหมสุดตคาภา แสดงคุณของแม่ เรียบเรียงตามนัยเทศนาของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์, พระนคร : โรงพิมพ์กรมแผนที่ทหารบก, ๒๕๐๔.

พระเทพวิสุทธิกวี (พิจิตร จิตตวณโณ). **การพัฒนาจิต**. พิมพ์ครั้งที่ ๖, นครปฐม : โรงพิมพ์พิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). **ธรรมนุญชีวิตร**. พิมพ์ครั้งที่ ๘๐, กรุงเทพฯ : บริษัท พิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๕๐.

(๒) วิทยานิพนธ์/รายงานการวิจัย :

พระมหาสุวรรณ นาคสุวรรณโณ (สำราญ). “การบริหารงานครอบครัวตามแนวพุทธศาสนา”. **วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

พูนสุข มาศรีสรรงค์, “การจัดการความรุนแรงในครอบครัวเชิงพุทธบูรณาการ”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ดุสิตบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๕๕.

แม่ชีวงเพชร คงจันทร์. “การแก้ปัญหาความรุนแรงในครอบครัวที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา”. **สารนิพนธ์พุทธศาสตร์ดุสิตบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

๒. ภาษาอังกฤษ

(I) Book :

Christopher S. Queen. **Engaged Buddhism in the West**. Boston: Wisdom Publication, 2000.

พุทธการบูรณาการพัฒนาจริยบรรณและบทบาทหน้าที่ของสื่อในสังคมไทย Buddhist Integrated Approach to Ethics and Roles of Social Media Development In Thai Society

ณัฐพงษ์ จันทราทิพย์*

บทคัดย่อ

บทบาทและจริยบรรณของสื่อในสังคมไทยสำหรับโลกยุคดิจิทัลดูเหมือนว่าจะมีความเข้มข้นขึ้น รวมทั้งผลประโยชน์ในรูปแบบต่างๆ ที่ได้มาจากการทำธุรกิจสื่อ มีมูลค่าสูง ทำให้เจ้าของกิจการ สื่อ สามารถสร้างทรัพย์สินกับบริษัทให้ตนเองและพวกพ้อง อย่างมหาศาลเพื่อสร้างอาณาจักรของตนเอง ไม่ว่าจะในรูปแบบใด มักจะมีช่องทางการให้ผู้ประกอบการ หาวิธีการในการได้มาซึ่งผลตอบแทนที่บางครั้งขัดต่อกฎหมาย แต่การหาผลประโยชน์เมื่อเกิดกรณีผิดพลาดหรือมีความไม่ชอบมาพากลในธุรกิจนี้ จึงทำให้ประชาชนจึงยกเรื่องของจริยบรรณในการประกอบวิชาชีพมาเป็นประเด็นหลัก การใช้หลักพุทธธรรมเพื่อพัฒนาจริยบรรณและบทบาทหน้าที่อันสมควรของสื่อสามารถนำ หลักพุทธโอวาท ๓ โภคสล ๓ สุจริต ๓ รวมทั้งหลักไตรสิกขา สามารถประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหา เพื่อให้ผู้ที่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับการให้ข้อมูลข่าวสารพัฒนาตนเองให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมมากขึ้น

บทความนี้จะนำเสนอแนวคิดและหลักพุทธธรรมที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ ในการพัฒนาจริยบรรณและบทบาทหน้าที่ของสื่อ เพื่อให้ผู้ที่เป็นตัวแทนในการให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชน รู้สึกรับผิดชอบชั่วดี มีคุณธรรมจริยธรรมในการประกอบวิชาชีพมากขึ้น

คำสำคัญ : จริยบรรณ, บทบาท, สื่อ

ABSTRACT

The Roles and ethics of social media in Thai society for the digital world seem to be intense. The enormous benefit comes in many forms from this business. This makes most of the social media's entrepreneur can built their own empire and assets. Whenever there is a topic concerning the transparency in conducting the media business, people always raise an issue concerning ethics and moral. The Buddhist Principle that we can apply to develop the ethics among the people in the social media business are The Buddha-Ovada 3 or The Three Admonitions, The Kosalla 3 or The Three Proficiency and the Sikkha 3 or The Threefold Training. This article will present the concepts and buddhist principle

* สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย.

that can be apply to improve ethics and role of social media people with a great sense of responsibility in their profession which can be beneficial to the public.

Keywords: Ethics, Roles, Social Media

๑. บทนำ

ตามที่เราได้เห็นข่าวว่าศาลอาญาพิพากษา จำคุกผู้บริหาร บริษัทที่ประกอบธุรกิจเกี่ยวกับสื่อที่มีชื่อเสียงและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในการทุจริต ถึง ๒๐ ปี แต่ลดเหลือ ๑๓ ปี ๔ เดือน ข้อหา ร่วมกันเป็นจำเลย กระทำผิดพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดของพนักงานในองค์การหรือหน่วยงานของรัฐ พ.ศ.๒๕๐๒ และฐานสนับสนุนพนักงานกระทำความผิดดังกล่าว กรณียกยอกเงินค่าโฆษณาเกินเวลาในรายการหนึ่งออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ อสมท. จำนวนร้อยละล้านบาท นับตั้งแต่จัดตั้งบริษัท ไรส์เอ็ม จำกัด ได้ทำสัญญาผลิตรายการกับบริษัท อสมท. จำกัด (มหาชน) ระหว่างวันที่ ๑ ก.พ. ๒๕๔๘ ถึงวันที่ ๑๕ ก.ค. ๒๕๔๙ ร่วมกันผลิตรายการออกอากาศ และบทสรุปคำพิพากษาศาลชั้นต้นครั้งนี้ ศาลให้ประกันตัว ผู้ที่เกี่ยวข้องคนละ ๒ ล้าน และสั่งห้ามเดินทางออกนอกประเทศ และรายงานตัวทุก ๓๐วัน จากเหตุการณ์นี้คนในประเทศจึงต้องจับตามอง และมุ่งประเด็นไปในเรื่องของจรรยาบรรณในการประกอบวิชาชีพเนื่องจากว่าเจ้าของบริษัทเป็นผู้ที่มีชื่อเสียงในวงการสื่อสารมวลชน ทิศทางกระแสกดดันทางสังคมจะเกิดขึ้นกับผู้ประกอบการธุรกิจสื่อสารมวลชนมากน้อยเพียงใดหรือไม่ เพราะทาง อุปนายกฝ่ายสิทธิและเสรีภาพและโฆษกสภามานักข่าว นักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย ได้ออกมาระบุว่า “ถึงเวลาแล้วหรือยังที่ ผู้สื่อข่าวคนดังของสังคมควรทบทวนถึงความเหมาะสมในบทบาทหน้าจอโทรทัศน์ในฐานะสื่อมวลชน”

๒. แนวคิดของจรรยาบรรณ

จรรยาบรรณในวิชาชีพจะเป็นสิ่งสำคัญในการที่จะจำแนกอาชีพว่าเป็นวิชาชีพหรือไม่ อาชีพที่เป็น “วิชาชีพ” นั้นกำหนดให้มืองค์กรรองรับ และมีการกำหนดมาตรฐานของประพฤติของผู้อยู่ในวงการวิชาชีพซึ่งเรียกว่า “จรรยาบรรณ” ส่วนลักษณะ “วิชาชีพ” ที่สำคัญคือ เป็นอาชีพที่มีศาสตร์ชั้นสูงรองรับ มีการศึกษาค้นคว้าวิจัยและพัฒนาวิชาชีพมีการจัดการสอนศาสตร์ดังกล่าวในระดับอุดมศึกษาทั้งการสอนด้วยทฤษฎีและการปฏิบัติจนผู้เรียนเกิดความชำนาญ และมีประสบการณ์ในศาสตร์นั้น นอกจากนี้จะต้องมีองค์กรหรือสมาคมวิชาชีพ ตลอดจนมี “จรรยาบรรณในวิชาชีพ” เพื่อให้สมาชิกในวิชาชีพดำเนินชีวิตตามหลักมาตรฐานดังกล่าวหลักที่กำหนดในจรรยาบรรณวิชาชีพทั่วไป คือ แนวความประพฤติปฏิบัติที่มีต่อวิชาชีพ ต่อตนเอง และต่อสังคม ดังนี้

ความหมายของจรรยาบรรณ

จรรยาบรรณ ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๒๕ ได้ให้คำอธิบายไว้ว่า หมายถึง ประมวลความประพฤติที่ผู้ประกอบอาชีพการงานแต่ละอย่างกำหนดขึ้นเพื่อรักษา และส่งเสริมเกียรติคุณชื่อเสียงและฐานะของสมาชิก อาจเขียนเป็นลายลักษณ์อักษรหรือไม่ก็ได้ จรรยาบรรณจึงเป็นหลักความประพฤติของบุคคลในแต่ละกลุ่มอาชีพ เป็นเรื่องยึดเหนี่ยวจิตใจให้มี คุณธรรมและจริยธรรม

Langlois, C.C. and Schlegelmilch เสนอว่า จรรยาบรรณ คือข้อความที่กำหนดขึ้น เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานซึ่งให้ความสำคัญกับความรับผิดชอบต่อพนักงาน ผู้ร่วมหุ้น ผู้บริโภค สิ่งแวดล้อม และส่วนใด ๆ ก็ตามของสังคมภายนอกบริษัทด้วย และนั่นคือ เขาเสนอว่า เป้าประสงค์หนึ่งของจรรยาบรรณ คือมุ่งที่จะวางแนวทางความประพฤติของนักวิชาชีพต่อฝ่ายต่างๆ ที่เข้ามาเกี่ยวข้องต่อสังคม^๑

สรุปคำว่า จรรยาบรรณในวิชาชีพ คือ คุณธรรมประจำของแต่ละอาชีพและความ รับผิดชอบต่อของงานในอาชีพนั้น ๆ ซึ่งจรรยาบรรณแต่ละอาชีพย่อมแตกต่างกันออกไป ในทุกอาชีพ ล้วนมีจุดประสงค์หลักที่เหมือนกันคือ ใช้เป็นหลักยึดถือในการปฏิบัติงานตามหน้าที่ ถ้าได้ปฏิบัติตามจรรยาบรรณของอาชีพนั้น ๆ แล้ว จะทำให้งานที่มีประสิทธิภาพบังเกิดผลดี ปราศจากอคติ และข้อครหาใด ๆ ในการทำงาน ทำให้ผลงานที่ออกมาประสบความสำเร็จได้เป็นอย่างดี

ความสำคัญของจรรยาบรรณ

ความสำคัญของจรรยาบรรณมีดังนี้

๑. ช่วยควบคุมมาตรฐานและประกันคุณภาพและปริมาณที่ถูกต้อง ในการผลิตและการค้า ผลิตผล และการบริการจากการประกอบอาชีพนั้น
๒. ช่วยควบคุมจริยธรรมของผู้ประกอบอาชีพและผู้ผลิต ผู้ค้า เช่น ให้มีความซื่อสัตย์ ยุติธรรม
๓. ช่วยส่งเสริมมาตรฐาน คุณภาพและปริมาณที่ดีมีคุณค่าและเผยแพร่ให้เป็นที่รู้จัก เป็นที่ นิยมเชื่อถือ
๔. ช่วยส่งเสริมจริยธรรมของผู้ประกอบอาชีพและผู้ผลิต เช่น ให้มีเมตตากรุณา ปรองดอง เชื่อถือ
๕. ช่วยลดปัญหาอาชญากรรม ลดปัญหาคดโกง ฉ้อฉล เอาเปรียบ ลดการปลอมปน เห็นแก่ตัวและเห็นแก่ได้ ตลอดจนความมั่งคั่ง มั่งง่าย ความใจแคบไม่ยอมเสียสละ

^๑ Langlois, C.C. and Schlegelmilch B.B. Do corporate codes of ethics national character Evidence from Europe and the United States. *Journal of International Business Studies* 21 4 (1990) 519-539.

๖.ช่วยเน้นให้เห็นชัดเจนยิ่งขึ้นในภาพพจน์ที่ดี ผู้มีจริยธรรม เช่น ในการเสียสละ ในการเห็นประโยชน์ของส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว ในการรับผิดชอบในหน้าที่การงานและหน้าที่อย่างแท้จริง

๗.ช่วยทำหน้าที่พิทักษ์สิทธิทางกฎหมาย สำหรับผู้ประกอบการอาชีพให้เป็นไปโดยถูกต้องตามทำนองคลองธรรม^๒

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) กล่าวไว้ว่า จรรยาบรรณของวิชาชีพควรประพฤติตามหลักกัลยาณมิตร คือ ประกอบด้วยองค์คุณ ๗ ดังนี้

๑. ปิโย น่ารัก คือ มีเมตตากรุณา ใส่ใจคนและประโยชน์สุขของเขา เข้าถึงจิตใจสร้างความรู้สึกสนิทสนมเป็นกันเอง อยากให้เข้าไปปรึกษาไต่ถาม

๒. ครุ คือ น่าเคารพ คือ เป็นผู้หนักแน่นถือหลักการเป็นสำคัญและมีความประพฤติสมควรแก่ฐานะทำให้เกิดความรู้สึกอบอุ่นใจเป็นที่พึ่งได้และปลอดภัย

๓. ภาวนีโย คือ น่าเจริญใจ คือ มีความรู้จริง ทรงภูมิปัญญาแท้จริง และเป็นผู้ฝึกฝนปรับปรุงตนเองอยู่เสมอ เป็นที่น่ายกย่องควรเอาอย่าง ทำให้ผู้ถูกสัมภาษณ์รำลึกถึง

๔. วตฺตา คือ รู้จักพูดให้ได้ผล คือ รู้จักชี้แจงให้เข้าใจ รู้ว่าเมื่อไรควรพูด ควรถามอะไร

๕. วจนฺทขโม อุดหนุนต่อถ้อยคำ คือ พร้อมที่จะรับฟังคำปรึกษาซักถาม แม้จุกจิกตลอดจนคำล่วงเกินและคำตักเตือนวิพากษ์วิจารณ์ต่างๆ อุดหนุนฟังได้ ไม่เบื่อหน่าย ไม่เสียอารมณ์ มีความฉลาดในการใช้คำพูด

๖. คมฺภีรณฺจ กถํ กตฺตา คือ แกล้งเรื่องล้าลึกได้ คือ กล่าวชี้แจงเรื่องต่างๆ ที่ยุ่งยากลึกซึ้งให้เข้าใจได้ และสอนศิษย์ให้ได้เรียนรู้เรื่องราวที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นไปการรู้จักสอนจากง่ายไปหายาก หรือมีความลึกซึ้งขึ้นโดยลำดับ

๗. โน จฏฺฐาเน นิโยชเย คือ ไม่ชักนำไปในอูฐาน คือ ไม่ชักจูงไปในทางที่เสื่อมเสีย หรือเรื่องเหลวไหลไม่สมควรพูดหรือถาม^๓

บุหงา ชัยสุวรรณ สรุปรื่องจรรยาบรรณจาก Brooks ความสำคัญสรุปได้ ๓ ระดับ ดังนี้

๑. ประมวลจริยธรรม (Code of Ethics) เป็นข้อความแสดงค่านิยม หรือหลักการที่ระบุเป้าประสงค์การทำงาน เป็นหลักจริยธรรมสั้นๆ โดยพยายามแสดงให้เห็นถึงจริยธรรมของบริษัท ทั้งความรับผิดชอบต่อพนักงานภายในด้วย

๒. ประมวลความประพฤติ (Code of Conduct) เป็นข้อความที่เป็นกฎเฉพาะส่วนที่เป็นหลักสำคัญ ความขัดแย้งของประโยชน์ของแต่ละกลุ่มมักจะได้รับกล่าวถึงพร้อมกับการกำหนดกฎหรือคำแนะนำที่เหมาะสมไว้

^๒ จรรยาบรรณในวิชาชีพ [ออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://nannoii.blogspot.com/๒๐๑๑/๐๘/๕>. Html [๑๔ มีนาคม ๒๕๕๙].

^๓ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), ธรรมบุญชีวิต, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๙๐-๙๑.

๓. ประมวลแนวทางปฏิบัติ (Code of practice) เป็นรายละเอียดของกฎ และเป็นแนวทางในการปฏิบัติ ตลอดจนเป็นการตีความ หรือแสดงให้เห็นตัวอย่างของแนวทางที่กำหนด^๔

๓. เหตุของความเสื่อมทางจรรยาบรรณ

ในความหมายของผู้เขียน เหตุการณ์ดังกล่าวที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับความเสื่อมทางจรรยาบรรณในวิชาชีพของธุรกิจสื่อสามารถเปรียบเทียบกับหลักพุทธศาสนาที่เรียกว่า วิบัติ ๔ คือ

๑. คติวิบัติ หรือวิบัติแห่งคติ ในที่นี้อาจ หมายถึง แนวทางดำเนินชีวิตที่ไม่เอื้ออำนวยแก่การกระทำความดีหรือการเจริญงอกงามของความคิด แต่กลับเปิดทางให้แก่ความชั่วและส่งผลร้าย

๒. อุปริวิบัติ หรือ วิบัติแห่งร่างกาย ในที่นี้อาจหมายถึงร่างกายที่ไม่งาม เมื่อจิตใจไม่ดี บุคลิกภาพและการแสดงออกในที่สาธารณะก็จะไม่ดี

๓. กาลวิบัติ หรือ วิบัติแห่งกาล ในที่นี้อาจหมายถึง อยู่ในสมัยที่โลกมีแต่ความทางวัตถุ แต่ไม่มีความเจริญทางจิตใจ บ้านเมืองมีแต่ปัญหาอุปสรรคด้าน สังคมเสื่อมจากศีลธรรม มิตรแข่งขัน กดขี่ เบียดเบียนกันมาก มีการยกย่องคนชั่ว บิดคั้นคนดีไม่ให้เห็นแสดงออกถึงความถูกต้อง

๔. ปโยควิบัติ หรือวิบัติ แห่งการประกอบกิจการเสีย ในที่นี้อาจหมายถึง การประกอบกิจการงานที่ผิด ขาดคุณธรรมจริยธรรมหรือบางครั้งเมื่อกระทำความดี หรือประกอบอาชีพดี ก็ทำไม่ถึงขนาด ไม่ครบถ้วนตามหลักเกณฑ์ หรือหลักกฎหมาย รวมทั้งการประกอบอาชีพดีตลอดมา แต่กลับทำความชั่วหักล้างในระหว่างทาง อันเนื่องมาจากความ

๔. แนวทางการพัฒนาจรรยาบรรณโดยหลักพุทธศาสนา

วิธีการพัฒนาจรรยาบรรณ และบทบาทหน้าที่ของสื่อ ผู้เขียนขอเสนอหลักธรรมสำคัญ ๔ ประการ ที่สามารถนำมาปฏิบัติในการประกอบวิชาชีพนั้น ได้ดังนี้

โอวาทปาฏิโมกข์

๑. สัพพปาปสฺส อภินฺนํ (ไม่ทำความชั่วทั้งปวง)

๒. กุสลสฺสุปสมฺปทา (ทำแต่ความดี)

๓. สจฺจิตปริโยทปนํ (ทำใจของตนให้สะอาดบริสุทธิ์)^๕

สรุปได้ว่า คำว่า โอวาทปาฏิโมกข์ คือ ปาฏิโมกข์ที่เป็นโอวาท กล่าวคือ สิ่งที่เป็นหลักเป็นประธานในด้านคำกล่าวสอน หรือ หลักการโดยสรุปของพุทธศาสนา มีทั้งหลักคำสอนและหลักการปกครองคณะสงฆ์ ประกาศหลักอันเป็นหัวใจสำคัญของพระพุทธศาสนา วิธีการแห่งการประกาศพร้อมทั้งจรรยาบรรณของนักเผยแผ่พระศาสนา ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความเป็นเอกภาพร่วมกันในการเผยแผ่ศาสนา หรือ คำกล่าวสอนสำหรับบรรดพยานจากทุกข์ทั้งปวง ใจความโอวาทปาฏิโมกข์นั้น มี

^๔ บุหงา ชัยสุวรรณ, “ การกำหนดจรรยาบรรณวิชาชีพโฆษณาในประเทศไทย”, วิทยานิพนธ์ปริญญาตรีบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

^๕ ที.ม.อ. (ไทย) ๑๓/๕๔/๑๖๒.

ทั้งหมด ๑๓ ประการ ดังนี้ หลักการ ๓ หมายถึง สาระสำคัญที่ควรยึดถือเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติ ได้แก่ การไม่ทำบาปทั้งปวง, การทำกุศลให้ถึงพร้อม, และการทำจิตให้ผ่องใส อุดมการณ์ ๔ หมายถึง หลักการที่ทรงวางไว้ เป็นแนวปฏิบัติเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ได้แก่ ความอดทน, ความไม่เบียดเบียน, ความสงบ, และนิพพาน วิธีการ ๖ หมายถึง แนวทางในการปฏิบัติสำหรับนักบวช ได้แก่ การไม่ว่าร้าย, การไม่ทำร้าย, การสำรวมในปาฏิโมกข์, การรู้จักประมาณในภัตตาหารหรืออาหาร, การอยู่ในสถานที่ที่สงบ, และการฝึกหัดจิตใจให้สงบ

กล่าวมาทั้งหมดสรุปได้ว่า พุทธศาสนาสอนให้ ละความชั่ว ทำความดี ทำจิตใจให้บริสุทธิ์ บรรลุพระนิพพาน ดับกิเลสพันทุกข์ คือ เป้าหมายสูงสุด และพระสงฆ์ผู้สืบทอดศาสนา จักต้องสำรวมกายจิตในธรรมวินัย กินอยู่พอประมาณ อดทน ไม่กล่าวร้าย ไม่ทำร้าย หรือว่าร้ายเช่นฆ่าคนอื่น เป็นต้น นี่คือการประกาศจุดยืนของพระพุทธศาสนาแก่ชาวโลก และเป็นศาสนาแห่งสันติภาพโลกอย่างแท้จริง

สุจริต ๓ แปลว่า ความประพฤติชอบ ๓ ประการ ได้แก่

๑. กายสุจริต ได้แก่ ความประพฤติชอบทางกาย มี ๓ ประการ คือ เว้นจากการฆ่าสัตว์ เว้นจากการลักทรัพย์ และเว้นจากการประพฤตินิดในกาม

๒. วาจาสุจริต ได้แก่ ความประพฤติชอบทางวาจา มี ๔ ประการ คือ เว้นจากการพูดเท็จ เว้นจากการพูดส่อเสียด เว้นจากการพูดคำหยาบและเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ

๓. มโนสุจริต ได้แก่ ความประพฤติชอบทางใจ มี ๓ ประการ คือ ไม่โลภ ไม่พยาบาท และมีความเห็นถูกต้อง^๖

โกศล ๓ (ความฉลาด, ความเชี่ยวชาญ)

๑. อายโกศล (ความฉลาดในความเจริญ, รอบรู้ทางเจริญ และเหตุของความเจริญ)

๒. อปายโกศล (ความฉลาดในความเสื่อม, รอบรู้ทางเสื่อมและเหตุของความเสื่อม)

๓. อุบายโกศล (ความฉลาดในอุบาย, รอบรู้วิธีแก้ไขเหตุการณ์และวิธีที่จะทำให้สำเร็จ)^๗

ไตรสิกขา

๑. ศีล คือ การสำรวม กาย วาจา ใจ ให้เรียบร้อย การสำรวมกาย การสำรวมวาจา ให้อยู่ในบัญญัติศีล

๒. สมาธิ คือ การตั้งใจมั่น หรือยึดมั่น อารมณฺเฑ อารมณฺหนึ่งเพียงอย่างเดียว

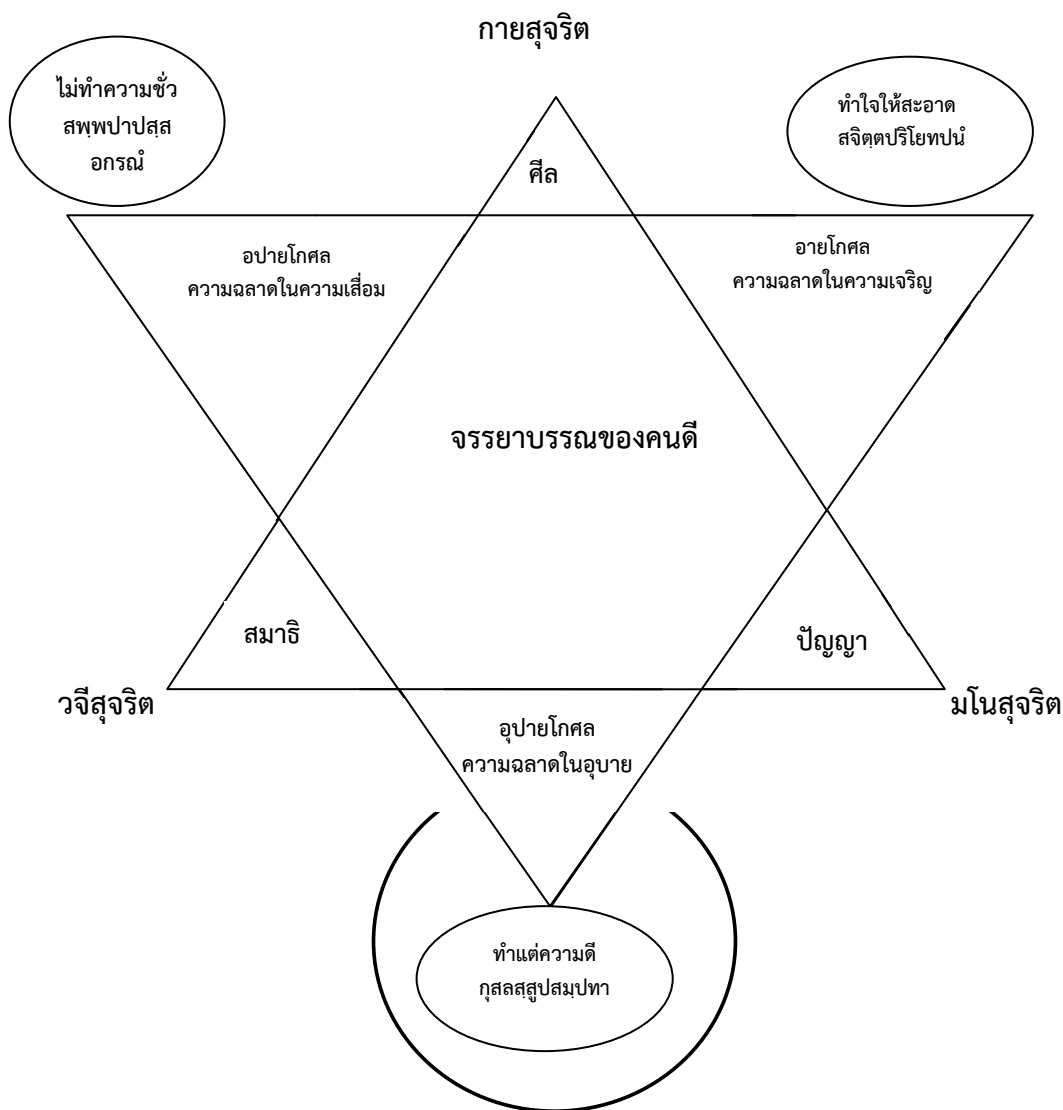
๓. ปัญญา คือ ความรอบรู้ การคิดได้ นึกได้ ให้ตั้งข้อสังเกตว่า ในภาวะที่ใจเราฟุ้งซ่าน เรามักนึกอะไรไม่ได้ คิดอะไรไม่ออกเกิดความสับสน^๘

การประยุกต์หลักธรรมทั้ง ๔ มาใช้ในการพัฒนาจรรยาบรรณและบทบาทหน้าที่ของสื่อ สามารถเขียนเป็นแผนภูมิเพิ่มให้เข้าใจง่ายขึ้น ดังนี้

^๖ ที.ปา. ๑๑/๒๒๘/๒๒๗

^๗ ที.ปา. ๑๑/๒๒๘/๒๓๑

^๘ ๑๖อง.ติก. (ไทย) ๒๐/๘๗/๓๑๒, ๒๐/๙๐/๓๑๘, ชุ.ม.(ไทย) ๒๙/๑๐/๔๘-๔๙.

๕. บทสรุป

จะเห็นได้ว่าการบูรณาการหลักพุทธธรรมทั้ง ๔ นั้น สามารถนำมาวิเคราะห์ และประยุกต์ใช้ในการพัฒนาจรรยาบรรณและบทบาทหน้าที่ของสื่อในสังคมไทยได้คือ

๑. เมื่อคนเราทราบสาเหตุของความเสื่อมที่ก่อให้เกิดความวิบัติ ทำให้ไม่มีความเจริญทางจิตใจ การใช้ศีลมาช่วยคิดวิเคราะห์จะทำให้เกิดความฉลาดในความเจริญและความสะอาดในใจ ไม่ทำความชั่ว ความประพฤติและการแสดงออกจะมีแต่ความจริงใจมากขึ้น

๒. เมื่อคนเรามีความฉลาดในอุบายและเข้าใจในเหตุของความเสื่อม มีความรอบรู้ สามารถหาวิธีแก้ไขเหตุการณ์ และวิธีการที่จะทำให้งานสำเร็จ เมื่อมีสมาธิก็จะตั้งใจมุ่งมั่นไม่สับสน ดังนั้น การพูดเพื่อให้สังคมได้รับทราบ เรื่องราวต่างๆ ก็จะไม่พูดเท็จ หรือพูดส่อเสียด จะสื่อสารเรื่องราวที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม

๓. เมื่อคนเรามีความฉลาดในความเชื่อมโยง ครอบรู้ทางเชื่อมและเหตุของความเชื่อมโยง และรู้วิธีแก้ไขโดยใช้ปัญญา คือ ความรอบรู้ การคิดได้ นึกได้ ระลึกได้ก็จะไม่เกิดความโง่ ไม่พยายาบทจองเวร และจะเห็นในสิ่งที่ถูกต้องที่จะสื่อสารให้สังคม

โดยสรุป ตัวอย่างการคิดวิเคราะห์ทั้งสามประการเบื้องต้นจะนำมาซึ่งการสร้างและพัฒนาจรรยาบรรณทางวิชาชีพ โดยการบูรณาการหลักพุทธธรรมในหลากหลายมิติ ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างจรรยาบรรณของคนดี ทำให้รู้สึกผิดชอบชั่วดีในฐานะที่เป็นตัวแทนในการให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชน มีคุณธรรมจริยธรรม ในการประกอบวิชาชีพ อันจะนำมาซึ่งความเจริญและความสุขของสังคมต่อไป

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

(๑) หนังสือ:

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **ธรรมนุญชีวิต**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖).

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

(๒) วิทยานิพนธ์/รายงานการวิจัย:

บุหงา ชัยสุวรรณ. “ การกำหนดจรรยาบรรณวิชาชีพโฆษณาในประเทศไทย ”. **วิทยานิพนธ์ปริญญา
ดุขฎิบัณฑิต** สาขาวิชานิเทศศาสตร์ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

(๓) เว็บไซต์

จรรยาบรรณในวิชาชีพ. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://nannoi.blogspot.com/๒๐๑๑/๐๘/๕>.
Html [๑๔ มีนาคม ๒๕๕๙].

๒. ภาษาอังกฤษ

(I) Books:

Langlois, C.C. and Schlegelmilch B.B. Do corporate codes of ethics national character Evidence from Europe and the United States. **Journal of International Business Studies** 212 April 1990.

ภาวะผู้นำการบริหารจัดการโรงเรียนวิถิปุทธตามหลักปาปนิกรธรรม
Leadership Management School of Buddhism
By Papanikadhamma

พระครูอุดมธรรมรส*

บทคัดย่อ

บทความเรื่อง ภาวะผู้นำการบริหารจัดการโรงเรียนวิถิปุทธตามหลักปาปนิกรธรรม 3 นี้ ผู้เขียนต้องการให้เป็นทางเลือกหนึ่งของผู้บริหารโรงเรียนวิถิปุทธ มีการบูรณาการ ๓ องค์ประกอบของภาวะผู้นำและการบริหารจัดการโรงเรียนวิถิปุทธอย่างกลมกลืน ๓ ดี คือ หลักธรรมปาปนิกรธรรม ๓ ทำให้ผู้บริหารมีความเก่งในภาวะผู้นำทั้ง ๔ ด้าน ได้แก่ ๑) ภาวะผู้นำด้านการบริหาร ๒) ภาวะผู้นำด้านวิชาการ ๓) ภาวะผู้นำด้านบุคลิกภาพ ๔) ภาวะผู้นำด้านคุณธรรมและจริยธรรม จึงส่งผลต่อการพัฒนาโรงเรียนวิถิปุทธให้มีความสมบูรณ์ใน ๕ ด้าน ได้แก่ ๑) ด้านกายภาพ ๒) ด้านพฤติกรรมนักเรียน ครูและผู้บริหาร ๓) ด้านกิจกรรมประจำวันพระ ๔) ด้านการส่งเสริมวิถิปุทธ ๕) ด้านการเรียนการสอน

คำสำคัญ : ภาวะผู้นำการบริหาร, รูปแบบของโรงเรียนวิถิปุทธ

ABSTRACT

This article on Leadership Management School of Buddhism by Papanikadhamma. The author would like to be the choice of school administrators Buddhism integrating the three elements of leadership, And school administration Buddhist harmoniously 3 well. That is the Principle of Papanikadhamma, The Administration has excelled in all four aspects of leadership. Including; 1) Leadership in Management, 2) Academic Leadership, 3) Leadership Personality, 4) the moral and ethical leadership, as a result, the development of Buddhist school to complete the top 5, Including; 1) Physical, 2) the behavior of students teachers and administrators, 3) the daily activities, 4) to promote Buddhism, 5) teaching and learning.

Keyword : Leadership Management, Forms of Buddhism

* นักวิชาการอิสระ, เจ้าคณะอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี, วัดนอก ถนนโพธิ์ทอง ตำบลบางปลาสร้อย อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี.

๑. บทนำ

ในทางการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาถือเป็นผู้นำคนหนึ่งที่จะส่งผลต่อการพัฒนาโรงเรียน การจัดการเรียนการสอน การจัดสภาพแวดล้อมของโรงเรียน ตลอดจนอาจสามารถยกระดับชีวิตความเป็นอยู่ของผู้สอนและเด็กนักเรียนให้ดีขึ้นได้ ผู้บริหารสถานศึกษายังสามารถแผ่อิทธิพลต่อความสุขสงบของชุมชนและมีส่วนช่วยทำให้สังคมระดับบรากหญ้าเป็นสังคมที่น่าอยู่และมีสันติภาพมากขึ้นได้อีกด้วย เนื่องจากสังคมไทยยังคงให้เกียรติครูและผู้บริหารสถานศึกษาว่าเป็นผู้ถ่ายทอดวิชาและช่วยปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนให้เจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีทั้งความรู้และความประพฤติที่ดีงาม หากผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้ที่มีความคิดแบบก้าวหน้า สามารถบริหารจัดการโรงเรียนให้พัฒนาเติบโตได้ในทุก ๆ ด้าน สังคมไทยโดยรวมจะมีความเข้มแข็งขึ้นมาจากฐานล่างและประเทศจะพัฒนาก้าวหน้าไปข้างหน้าได้อย่างมั่นคง

การพัฒนากำลังคนในการศึกษาถือเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญในการปฏิรูปการศึกษาของประเทศไทยนับแต่มีกระแสเรียกร้องให้มีการปฏิรูปการศึกษาเพื่อพัฒนาการบริหารจัดการสถานศึกษา บุคลากรทางการศึกษา ตลอดจนการเรียนการสอนในห้องเรียนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เพื่อเตรียมพร้อมให้ประเทศไทยมีขีดระดับของการแข่งขันสูงขึ้นในทุก ๆ ด้านในเวทีนานาชาติ จึงนำไปสู่การออกพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ในปี พ.ศ. ๒๕๔๒ และมีการแก้ไขเพิ่มเติมเป็นฉบับที่ ๒ ในปี พ.ศ. ๒๕๔๕ โดยมุ่งเน้นให้มีการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และยังสนับสนุนให้นำหลักธรรมของศาสนามาใช้เพื่อเสริมสร้างคุณธรรมและพัฒนาคุณภาพชีวิต

ด้วยกระแสพระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช พ.ต.ท. ดร.ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรีคนที่ ๒๓ เนื่องในโอกาสเข้าเฝ้ากราบบังคมทูลได้ฝ่าละอองธุลีพระบาทรับตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการเมื่อวันที่ ๑๘ มิถุนายน ๒๕๔๔ ความตอนหนึ่งว่า “การปฏิรูปการศึกษาไม่ใช่จะลอกเลียนแบบต่างประเทศมาทั้งหมด ให้นำองค์ความรู้ทางด้านศาสนาพุทธและขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมไทยเข้ามาประสมประสานด้วย”^๑

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๔๖ ทางรัฐบาลจึงได้มอบนโยบายให้กระทรวงศึกษาธิการที่มีโรงเรียนในสังกัดทั่วประเทศกว่า ๔๐,๐๐๐ โรงเรียน จัดทำโครงการพิเศษเพื่อพัฒนาให้โรงเรียนมุ่งเน้นความเป็นเลิศในด้านต่าง ๆ ๕ ด้าน คือ ๑) โรงเรียนในกำกับของรัฐ ๒) โรงเรียนวิถึพุทธ ๓) แผนและยุทธศาสตร์สำหรับเด็กที่มีความสามารถพิเศษ ๔) โรงเรียนสองภาษา ๕) โรงเรียนใช้ ICT เพื่อพัฒนาการเรียนรู้อ

^๑ วรภาส ประสมสุข และนิพนธ์ กีนาววงศ์, หลักการบริหารการศึกษาตามแนวพุทธธรรม, (พิชญ์โลก : มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๕๐), หน้า ๖๕.

แม้โครงการโรงเรียนวิถีพุทธจะดำเนินการมานานแล้วแต่ความสำเร็จในการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธกลับมีความแตกต่างกันไป โรงเรียนวิถีพุทธที่เป็นโรงเรียนตัวอย่างและเป็นต้นแบบให้กับโรงเรียนอื่น ๆ มีการพัฒนาไปในทุกด้าน ทั้งด้านกายภาพ ด้านพฤติกรรมนักเรียน ครู และผู้บริหารโรงเรียน ด้านการเรียนการสอน ด้านการส่งเสริมวิถีพุทธ และด้านกิจกรรมประจำวันพระ แต่โรงเรียนวิถีพุทธส่วนมากยังไม่ประสบความสำเร็จและไม่พัฒนาเท่าที่ควร เหตุผลที่สำคัญประการหนึ่งคือภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนวิถีพุทธเอง มีงานวิจัยหลายชิ้นในประเทศไทยที่สอดคล้องกับความคิดนี้ เช่นในการศึกษาของ เกศราภรณ์ วิทย์ไพจิตร พบว่า คุณลักษณะของผู้บริหารโรงเรียนที่พึงประสงค์มากที่สุด คือ ด้านผู้นำ เพราะผู้นำสามารถแสดงภาวะผู้นำที่มีประสิทธิผลได้ ก็จะทำให้โรงเรียนประสบความสำเร็จ มีความก้าวหน้า^๒ รูปแบบภาวะผู้นำที่มีประสิทธิผลของผู้บริหารองค์กรสามารถวัดได้จากองค์ประกอบ ๔ ด้าน ได้แก่ คุณลักษณะภาวะผู้นำด้านการบริหาร คุณลักษณะภาวะผู้นำด้านวิชาการ คุณลักษณะภาวะผู้นำด้านบุคลิกภาพ คุณลักษณะภาวะผู้นำด้านคุณธรรม และจริยธรรม^๓ ซึ่งครอบคลุมขอบเขตการทำงานของผู้บริหารที่มีอยู่ทั้งหมด ซึ่งผู้บริหารโรงเรียนวิถีพุทธที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนา มักพบว่าสามารถพัฒนาสร้างสรรค์ประสิทธิภาพของงานทั้ง ๔ ด้านนี้ได้อย่างสูงสุด ผู้วิจัยจึงเห็นว่า หากตัวผู้นำมีการพัฒนาภาวะผู้นำได้อย่างมีประสิทธิภาพแล้ว ทุกระบบในโรงเรียนวิถีพุทธจะได้รับการพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพด้วย

โครงการโรงเรียนวิถีพุทธยังถือเป็นเรื่องใหม่ของทางกระทรวงศึกษาธิการ ทำให้จำเป็นต้องปรับโครงสร้างพื้นฐาน กฎระเบียบ ธรรมเนียมของโรงเรียนให้ไปในวิถีแห่งพุทธธรรมในความเป็นจริงนั้น เรามีอาจปฏิเสธได้เลยว่า ความเป็นผู้นำนั้นย่อมนำมาความเปลี่ยนแปลงที่ยิ่งใหญ่มาสู่องค์กรได้ ดังคำกล่าวของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ที่ว่า ผู้นำที่ดีนั้นต้อง **มองกว้าง คิดไกล ใฝ่สูง** คือ “ใฝ่สิ่งที่ดีงามประเสริฐสูงอย่างยิ่ง นำหมู่ชนที่จะไปด้วยมารวมใจ รวมกำลังประสานมือประสานใจทำด้วยกันไปด้วยกัน โดยมีจุดหมายใหญ่ที่ใฝ่ปรารถนาอันชัดเจนร่วมกัน และนำเขาได้ทั้งทางพฤติกรรม ทางจิตใจ และทางปัญญา ก็จะประสบความสำเร็จ บรรลุจุดหมายที่แท้จริง กล่าวคือ เพื่อประโยชน์แก่เขา แก่ประชาชน แก่สังคม และแก่โลกทั้งหมด”^๔

หลังจากนักวิชาการหลายท่านทำการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนวิถีพุทธแล้วพบว่า ผู้บริหารโรงเรียนวิถีพุทธจำนวนมากยังขาดความรู้ความเข้าใจเรื่องภาวะผู้นำ โดยเฉพาะภาวะผู้นำในแบบพุทธที่ต้องการความเป็นแบบอย่างสูงทางคุณธรรมและจริยธรรมให้แก่ครูผู้สอน

^๒ เกศราภรณ์ วิทย์ไพจิตร, “คุณลักษณะของผู้บริหารโรงเรียนที่พึงประสงค์ตามการรับรู้ของครูโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร”, เอกสารเผยแพร่ผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาของกรุงเทพมหานคร, (กรุงเทพมหานคร : สำนักการศึกษากรุงเทพมหานคร, ๒๕๔๖), หน้า ๖.

^๓ สุภาว์ อวาสกุลสุทธิ, “รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะภาวะผู้นำของหัวหน้างานการพยาบาลโรงพยาบาลชุมชน”, วิทยานิพนธ์**ศษญับัณฑิต**, (สาขาการพัฒนาศาสตร์พยาบาลมนุษย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๒).

^๔ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **ภาวะผู้นำ**, พิมพ์ครั้งที่ ๖. (กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท., ๒๕๔๖), หน้า ๓๑.

นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน ดังนั้นผู้เขียนจึงต้องการนำเสนอภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนวิถีพุทธให้สามารถนำมาปฏิบัติได้เพื่อนำองค์กรไปสู่การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธให้ประสบความสำเร็จและมีประสิทธิภาพต่อไป

๒. ภาวะผู้นำการบริหารเชิงพุทธ

ผู้นำในคติทางพุทธศาสนาย่อมต้องเป็นบุคคลผู้มีหลักการดำเนินชีวิตและการทำงานโดยใช้หลักคำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นสรณะยึดเหนี่ยว หลักธรรมที่มีการกล่าวว่าเป็นเหมาะสมสำหรับความเป็นผู้นำมีหลายหลักธรรม ได้แก่ ปาปนิกรรม ๓

๑. จักขุมา คือ เป็นผู้มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล มองสภาพเหตุการณ์ รูปการ สถานการณ์ ออก และจะวางแผนเตรียมรับหรือรุกได้อย่างไร

๒. วิรูโร คือ เป็นผู้เชี่ยวชาญชำนาญในงานส่วนตนงานส่วนรวม รู้จักหลักการและวิธีการ ไม่บกพร่องในหน้าที่ที่ตนได้รับผิดชอบ

๓. นิสสยสัมปโน คือ เป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์ดี ประสานงาน ประสานใจ ประสานประโยชน์ และได้รับความเชื่อถือจากผู้อื่น^๕

ในพระสูตรนี้แสดงให้เห็นว่า การเป็นผู้นำนั้นจะต้องเป็นผู้ประกอบด้วยปัญญา คือมีหุตาไวและกว้างไกล สามารถจำแนกบุคคล และเหตุการณ์ สถานการณ์ ออกกว่าเป็นอย่างไร ซึ่งทำให้ผู้นำมีประสบการณ์ มีความชำนาญในการปกครอง การบริหารจัดการ เข้าใจบุคคลหรือผู้ใต้บังคับบัญชาได้เป็นอย่างดี ซึ่งจะทำให้มีผู้สนับสนุนมากขึ้น แต่คุณสมบัติทั้ง ๓ ประการนี้ มีระดับความสำคัญมากน้อยต่างกันไปตามระดับตำแหน่งหน้าที่ขององค์กรหรือหน่วยงานว่าเล็กหรือใหญ่ขนาดไหน หรือมีความสำคัญเพียงใด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้ปกครองรัฐหรือผู้นำประเทศนับว่าเป็นองค์กรที่ใหญ่ ผู้นำหรือผู้บริหารจึงต้องมีคุณสมบัติครบถ้วน จึงสามารถยึดศรัทธาของผู้ใต้บังคับบัญชาไว้ได้ ภาวะผู้นำการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธ นักวิชาการ^๖ได้ทำการศึกษาพบว่า มี ๔ ด้าน ดังนี้

ภาวะผู้นำด้านการบริหาร

แนวความคิด (Concept) ที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำด้านการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธ ที่มีลักษณะคล้ายๆ กัน กล่าวคือ ผู้นำจะต้องมีวิสัยทัศน์ มองการณ์ไกล แลไปข้างหน้า และสามารถเห็นในสิ่งที่คนอื่นมองไม่เห็นให้ได้ ซึ่งตรงกับหลักธรรม ปาปนิกรรม ข้อแรก คือ จักขุมา หรือ การมีสายตายาวไกล มองเห็นเป้าหมาย และมุ่งพัฒนาไปสู่อนาคตที่ติงามของหมู่คณะ ผู้นำต้องสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ สร้างผลงานได้อย่างเป็นรูปธรรม มีหลักฐานยืนยันเป็นที่ประจักษ์ ต้องเป็นผู้เชี่ยวชาญในกิจการงานของตน ที่อยู่ภายใต้การรับผิดชอบของตนเอง โดยเฉพาะการบริหารงานที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนวิถีพุทธทั้งหมด ซึ่งหลักการนี้ยังสอดคล้องกับหลักธรรม วิรูโร หรือ

^๕ อัง.จตุกก.(ไทย) ๒๑/๑๕๗/๒๐๓.

^๖ ยงยุทธ ชำคง, “ภาวะผู้นำเชิงพุทธในการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธจังหวัดนครนายก” วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘)

การเชี่ยวชาญในงานของตน ผู้นำยังต้องมีใจกว้าง รับฟังความคิดเห็นจากทุกฝ่าย ทั้งที่ตนเองเห็นด้วย หรือไม่เห็นด้วย กล่าวคือ มีมนุษยสัมพันธ์ดี ซึ่งตรงกับหลักธรรม นิสสัยสัมปันโน มีใจเป็นกลาง มีความเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ ใจกว้าง ไม่มีอคติในการทำงาน สามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เผชิญได้อย่างกล้าหาญ เป็นแบบอย่างแก่ลูกทีม มีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่และการกระทำของตน ผู้นำเชิงพุทธยังต้องตระหนักรู้ว่าคุณวุฒิ ความรู้ และประสบการณ์ที่สะสมมานั้นเป็นไปเพื่อการขัดเกลาตนเองเช่นเดียวกับเมื่อครั้งเจ้าชายสิทธัตถะกระทำก่อนการบรรลุธรรม มิใช่เป็นไปเพื่อข่มคนอื่นหรือแสดงความเหนือกว่าคนอื่น ผู้นำที่แท้จริงจึงมิใช่ผู้ที่คิดว่าตนเองเหนือกว่าใคร แต่จะต้องเป็นคนที่มีแนวคิดว่าจะให้การช่วยเหลือผู้อื่นได้อย่างไร และการทำงานในโรงเรียนวิถีพุทธซึ่งเป็นองค์กรขนาดเล็กนั้น ผู้บริหารที่ดีควรมีลักษณะเป็นผู้นำใฝ่บริการ (Servant Leadership) งานจึงจะสำเร็จได้สมประสงค์ทุกอย่าง

ภาวะผู้นำด้านวิชาการ

ผู้บริหารโรงเรียนวิถีพุทธต้องเริ่มที่การทำตนให้เป็นแบบอย่างในทางวิชาการก่อนแล้วจึงสนับสนุนให้ครูและนักเรียนได้พัฒนาตนเองตาม ขณะเดียวกันก็ต้องช่วยเหลือชุมชนรอบด้าน และแสวงหาทรัพยากรจากภายนอกองค์กรเพื่อมาช่วยพัฒนาครูและนักเรียนในด้านวิชาการ แนวคิดเรื่องการพัฒนาตนเองด้านวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนวิถีพุทธ เป็นเช่นเดียวกับคำกล่าวของมหาตมะ คานธี นักปฏิวัติสังคมแห่งอินเดียที่ได้กล่าวไว้ว่า You must be the change you wish to see in the world. การเปลี่ยนแปลงใด ๆ ที่ท่านปรารถนาจะเห็นในโลกใบนี้ ท่านต้องเริ่มเปลี่ยนที่ตนเองก่อน ซึ่งสอดคล้องกับหลักคิดของพระพุทธศาสนาที่เน้นการเรียนรู้เพื่อการรู้แจ้งแก่ตนเองก่อนแล้วจึงสั่งสอนผู้อื่น โดยพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเองเมื่อครั้งยังเป็นพระโพธิสัตว์ได้เสาะหาหนทางขัดเกลาตนเองในฐานะเจ้าชายสิทธัตถะอยู่นานนับ ๖ ปี ก่อนบรรลุสัมโพธิญาณ แล้วจึงเริ่มสั่งสอนคนอื่น พระองค์เองยังได้พยายามกระตุ้นเตือนพระสาวกให้ทุกคนพยายามเข้าถึงพระอมฤตธรรมชั้นสูงด้วยตนเองก่อนแล้วจึงสอนผู้อื่นในภายหลัง ในทางตะวันตก ผู้นำที่มีคุณสมบัติภาวะผู้นำเชิงการเปลี่ยนแปลง (Transformational leadership) มีคุณสมบัติที่สำคัญประการหนึ่งคือ มีความมุ่งมั่นนำพาตนเองและองค์กรให้เข้าถึงความเป็นเลิศ (Committed to Greatness) และคอยชี้แนะคนรอบด้านให้เห็นความสำคัญของการเปลี่ยนแปลงเพื่อนำไปสู่สถานะที่ดีขึ้น (Help people understand the need for change) เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ผู้นำประเภท Transformational นี้จะมีใช้ผู้ที่ทำงานเพื่อประโยชน์ของตนเองแต่เพียงอย่างเดียว แต่จะชักนำบุคคลในองค์กรให้เห็นประโยชน์ของส่วนรวมเป็นหลัก (Help people look beyond self-interest)^๗ ในโรงเรียนวิถีพุทธที่แม้เป็นองค์กรขนาดเล็ก แต่ผู้บริหารโรงเรียนก็จำเป็นที่จะต้องนำเอาหลักการนี้มาปรับใช้เพื่อสร้างสรรค์งานวิชาการให้พัฒนาอย่างต่อเนื่องตลอดไปได้

^๗ Dubrin, Andrew J., *Principles of Leadership*, (7th ed.), (Canada : Nelson Education, 2010), p. 125.

ภาวะผู้นำด้านบุคลิกภาพ

ผู้บริหารโรงเรียนวิถิพุทธโดยภาพรวมควรมีบุคลิกภาพที่มีลักษณะประนีประนอม เป็นนักประสานสืบทศและขณะเดียวกันก็ควรมีความภูมิฐานดูดี สมสณณะ เป็นนักฟังชั้นเลิศ และเคารพความคิดเห็นของบุคคลอื่น เป็นผู้ที่มีความกระตือรือร้นสูง ไม่ม่งวงเหงา ในด้านจิตใจ ผู้บริหารโรงเรียนวิถิพุทธต้องเป็นผู้มีอารมณ์ดี ไม่โกรธง่าย มีความอดทนอดกลั้นต่อแรงเสียดทานได้ดี และมีใจที่ยอมรับปัญหาหนัก ๆ ในชีวิตที่เข้ามาได้ และควรมีใจที่ใฝ่บริการ แนวความคิดดังกล่าวนี้สะท้อนบริบทของอาชีพครูโดยทั่วไปที่แตกต่างจากอาชีพอื่น ๆ ซึ่งจำต้องมีบุคลิกลักษณะที่ต่างจากความ เป็นครู

ภาวะผู้นำด้านคุณธรรมและจริยธรรม

ผู้บริหารโรงเรียนวิถิพุทธควรเป็นผู้ที่มีหลักธรรมะประจำใจของตน เพื่อขัดเกลาตนเองให้เป็นคนดีและเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ครูและนักเรียน หลักธรรมดังกล่าว เช่น มีหลักธรรมพรหมวิหาร ๔ หลักอิทธิบาท ๔ หิริ โอตตัปปะ เป็นต้น ขณะเดียวกัน ผู้บริหารโรงเรียนควรสร้างกุศโลบายที่จะสอดแทรกหลักคุณธรรมและจริยธรรมเข้าสู่พื้นที่ของโรงเรียนและปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในใจของครูและนักเรียน กลยุทธ์หรือกุศโลบายดังกล่าว อาทิ การจัดให้มีพระพุทธรูปประจำห้องเรียน การสนับสนุนให้มีการทำบุญ ใสบาตร ฟังเทศน์ในวันพระและวันสำคัญทางพุทธศาสนา การติดป้ายคำขวัญ พุทธภาษิต และพระบรมราโชวาท ในที่ต่าง ๆ ของโรงเรียน เป็นต้น

๓. รูปแบบของโรงเรียนวิถิพุทธ

โรงเรียนวิถิพุทธ ได้แก่ โรงเรียนทั่วไปที่สมัครใจจะนำหลักไตรสิกขา และหลักธรรมในพระพุทธศาสนา มาใช้ในการบริหารจัดการและการเรียนการสอนภายในโรงเรียน ตลอดจนถึงพัฒนานักเรียนอย่างบูรณาการ เป็นการพัฒนาการกิน อยู่ ดู ฟัง เป็น โดยให้มีวัฒนธรรมแห่งการแสวงหาปัญญา และวัฒนธรรมแห่งความมีเมตตาไปด้วยพร้อม ๆ กัน ที่ผ่านมามีโครงการโรงเรียนวิถิพุทธ ได้รับการสนับสนุนมาโดยตลอดจากรัฐบาล กระทรวงศึกษาธิการ และหน่วยงานภาครัฐอื่น ๆ เป็นอย่างดี และโครงการยังได้รับการส่งเสริมจากมหาเถรสมาคม และหน่วยงานบริหารวิชาการของคณะสงฆ์อย่างต่อเนื่อง อาทิ สมเด็จพระพุฒาจารย์ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) พระพรหมบัณฑิต อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และพระเทพปริยัติวิมล อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เป็นต้น

โรงเรียนวิถิพุทธ มีจุดเน้นอยู่ที่การพัฒนาตามหลักไตรสิกขา ที่เป็นการศึกษาพัฒนา ๓ ด้าน อย่างบูรณาการ คือ ด้านศีล จะพัฒนาพฤติกรรมให้ไม่เบียดเบียนตนและผู้อื่น ตลอดจนถึงสิ่งแวดล้อม ด้านสมาธิ จะพัฒนาให้มีจิตใจที่เข้มแข็งและมีสุขภาพดีมีความสุขสงบ ด้านปัญญา เป็นการพัฒนาความรู้ที่เข้าใจและเท่าทันโลกและชีวิต ซึ่งไตรสิกขาจะส่งผลให้ผู้ที่ได้รับการศึกษาพัฒนาสู่การมีชีวิตที่ดีงาม มีความสุข และดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสมทำให้มีชีวิตที่สันติสุขได้ อันเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้เกิดสันติภาพในสังคม และการศึกษาแนววิถิพุทธนี้มีความเหมาะสมกับสังคมไทยอย่างยิ่ง เพราะวิถิไทยมีพระพุทธศาสนาเป็นรากฐานและพื้นฐานของวิถีชีวิตและจิตใจ ใน

ปัจจุบันประชากรไทย ๙๐% นับถือพระพุทธศาสนา ดังนั้นการจัดศึกษาแนววิถีพุทธจึงมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกับคนไทยมาก หน่วยงานภาครัฐ คณะสงฆ์ไทย ประชาชนไทย คาดหวังว่าจะเป็นโอกาสและหนทางหลักของการพัฒนาระบบการศึกษาไทยให้มีเครื่องมือสำคัญที่จะพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ตามพระราชบัญญัติการศึกษาชาติ^๕

รูปแบบโรงเรียนวิถีพุทธ มุ่งเน้นการจัดสภาพแวดล้อมทุก ๆ ด้าน เพื่อพัฒนาผู้เรียนตามหลักพุทธธรรมอย่างบูรณาการโดยส่งเสริมให้เกิดความเจริญงอกงามตามลักษณะแห่งหลักธรรม ปัญญาคุณธรรม ๔ ประการ ได้แก่

๑. สปักริสสังเสวะ หมายถึง การอยู่ใกล้ชิดคนดี ใกล้ผู้รู้ มีครูอาจารย์ดี มีข้อมูล มีสื่อที่ดี
๒. สัทธัมมัสสวนะ หมายถึง เอาใจใส่ศึกษาโดยมีหลักสูตร การเรียนการสอนที่ดี
๓. โยนิโสมนสิการ หมายถึง มีกระบวนการการคิดวิเคราะห์พิจารณาหาเหตุผลที่ดี
๔. ธัมมานุธัมมปฏิบัติ หมายถึง ความสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ถูกต้องเหมาะสม

โรงเรียนวิถีพุทธ ไม่ใช่โรงเรียนที่สอนเน้นแต่วิชาพระพุทธศาสนา หรือจับเด็กนั่งสวดมนต์ภาวนาเป็นกิจกรรมหลัก แต่ต้องประกอบด้วย สดมภ์ ๔ ประการ ดังนี้^๖

สดมภ์ที่ ๑ พัฒนาศักยภาพ โรงเรียนวิถีพุทธต้องอบรมจิตใจของเด็กให้มีสติ สมาธิ และโยนิโสมนสิการพร้อมในการเรียนวิชาอื่น ๆ เช่น ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ โรงเรียนมีงบประมาณเพียงพอสำหรับจัดหาคอมพิวเตอร์และอุปกรณ์เทคโนโลยีที่ทันสมัยเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็ก

สดมภ์ที่ ๒ พัฒนาสมรรถภาพ โรงเรียนวิถีพุทธต้องเน้นกิจกรรมที่ฝึกเด็กให้มีความสามารถทำงานเป็นทีม เรียนรู้เรื่องการบริหารจัดการแนวพุทธ ภาวะผู้นำตามหลักพระพุทธศาสนา และที่สำคัญคือเรียนรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่น มีสิกขาการวาทคือความเคารพในการศึกษาหาความรู้จากผู้อาวุโสในท้องถิ่น

สดมภ์ที่ ๓ พัฒนาคุณภาพ โรงเรียนวิถีพุทธจัดการเรียนการสอนที่ปลูกฝังให้เด็กมีพรหมวิหาร ๔ และสังคหวัตถุ ๔ รู้รักสามัคคี มีน้ำใจช่วยเหลือผู้อื่น พระพุทธศาสนาได้ชื่อว่าเป็นศาสนาแห่งสันติ พระพุทธเจ้าไม่ทรงอนุญาตให้ทำสงครามเพื่อเผยแพร่ศาสนา เด็กในโรงเรียนวิถีพุทธต้องสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติ โรงเรียนวิถีพุทธต้องไม่มีปัญหานักเรียนยกพวกตีกัน

สดมภ์ที่ ๔ พัฒนามนุษยภาพ เป็นการสอนให้คนรู้จักควบคุมกิเลสตัณหา รู้จักแสวงหาความสงบจิตใจด้วยการปฏิบัติธรรม มีทักษะในการแก้ปัญหาชีวิตหรือดับทุกข์ด้วยปัญญา

^๕ ฝ่ายบริการการฝึกอบรม ส่วนธรรมนิเทศ, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, รายละเอียดแนวทางการศึกษาโครงการศึกษาและพัฒนาอัตลักษณ์โรงเรียนวิถีพุทธ ปีที่ ๙ (๒๙ ประการสู่ความเป็นโรงเรียนวิถีพุทธ), (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), หน้า ๒.

^๖ พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), ทิศทางการศึกษาไทย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), หน้า ๓๕ - ๓๖.

โรงเรียนวิถิพุทธจะขาดสดมภ์ทั้ง ๔ อย่างใดอย่างหนึ่งไม่ได้ ฉะนั้น โรงเรียนทั่วไปก็ขาดสดมภ์ทั้ง ๔ ไม่ได้ฉนั้น เนื่องจากวิชาพระพุทธศาสนาเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้สดมภ์ทั้ง ๔ ครบ ถ้วนบริบูรณ์ ดังนั้น โรงเรียนทั้งหลายจึงต้องสอนวิชาพระพุทธศาสนา

พระพรหมคุณาภรณ์กล่าวว่า การบูรณาการวิชาพุทธศาสนาในโรงเรียนวิถิพุทธ^{๑๐} ควรเน้นที่วิธีการสำคัญ ๓ อย่าง คือ

๑) บูรณาการในการเรียนการสอน ด้วยการเรียนการสอนที่ถึงขั้นให้เข้าใจมองเห็นธรรมว่าเป็นความจริง ที่มีอยู่ตามธรรมดาในธรรมชาติ เช่น ความเป็นไปตามเหตุปัจจัยของสิ่งทั้งหลาย ซึ่งทุกคนจะต้องรู้เข้าใจ และปฏิบัติให้ถูกต้องจึงจะเป็นอยู่ดีได้ เมื่อเข้าใจธรรมตามความหมายที่แท้ อย่างนี้แล้ว ก็พูดได้ว่าธรรมในธรรมชาติจะเรียกร้องเอง ให้คนเรียกหาธรรมที่จะต้องปฏิบัติในชีวิต แล้วการสอนพุทธศาสนาก็จะเป็นการสนองความต้องการของชีวิตของผู้เรียน

๒) บูรณาการในวิถีชีวิต ด้วยการสร้างระบบวิถีชีวิตที่ดีงาม ที่เรียกว่าวิถีชีวิตแบบพุทธ หรือวินัยของคฤหัสถ์ หรือวินัยชาวพุทธขึ้นมา เมื่อมีวิถีชีวิตที่สอดคล้องรองรับแล้ว หลักธรรมคำสอนต่าง ๆ ก็สามารถเข้าไปกลมกลืนในวิถีชีวิตนั้นได้

๓) บูรณาการไตรสิกขาเข้ามาในชีวิตประจำวัน หรือ ทำชีวิตให้เป็นการศึกษา ด้วยการดำเนินชีวิตตามปกติธรรมดาทั้ง ๓ ด้านให้มีการพัฒนาครบไตรสิกขา เมื่อจะทำกิจกรรมใด ๆ ก็ตาม ทุกครั้ง ให้มีการเตรียมและตรวจสอบว่ามีสิกขา ๓ ด้านครบหรือไม่ คือ ๑. ศีล หรือ ด้านพฤติกรรมกาย วาจา และการใช้อินทรีย์ ว่ากิจกรรมที่จะทำหรือได้ทำนั้นไม่เป็นไปเพื่อการเบียดเบียนก่อความเสียหาย แต่เป็นไปในทางเกื้อกูลสร้างสรรค์ ๒. จิต หรือ ด้านจิตใจ ว่าทำกิจกรรมนั้นโดยมีแรงจูงใจที่ดี ไม่ทำด้วยโลภ โกรธ หลง แต่มีเมตตากรุณา ไม่อ่อนแอ ระย่อ ท้อแท้ แต่กล้าแกร่งเข้มแข็ง มีฉันทะ ไม่ทุกข์เศร้าขุ่นมัว เศร้าหมอง แต่ผ่องใสเบิกบานมีความสุข ๓. ด้านปัญญา ว่าทำกิจกรรมนั้น ๆ ด้วยความรู้ความเข้าใจ มองเห็นเหตุผล รู้จักคาดหมายผลดีผลเสียที่จะเกิดสืบเนื่องต่อไป พร้อมทั้งแนวทางแก้ไขปรับปรุง

สรุปได้ว่า โรงเรียนวิถิพุทธ มีรูปแบบที่เด่นแตกต่างจากโรงเรียนทั่ว ๆ ไป ด้วยได้นำหลักพระธรรมทางพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้กับการบริหารจัดการโรงเรียน การบูรณาการหลักธรรมในการเรียนการสอน และมุ่งเน้นให้ทั้งครูอาจารย์ และนักเรียน ใช้ปัญญาในการ กิน อยู่ ดู ฟัง เป็น โดยใช้สติปัญญาและความเมตตาเป็นตัวควบคุม นอกจากนี้ โรงเรียนวิถิพุทธควรเป็นสถาบันที่นำสังคม มีใช้ตามกระแสของสังคม และยังต้องสร้างความสัมพันธ์กับวัดและชุมชนที่อยู่ใกล้กัน

๔. บทสรุป

โรงเรียน ด้วยเพราะผู้นำคือผู้ที่มีอิทธิพลสูงสุดขององค์กร ความเป็นผู้นำจึงต้องอาศัยทั้งศาสตร์และศิลป์ โรงเรียนวิถิพุทธซึ่งเป็นโครงการของรัฐบาลโดยมีกระทรวงศึกษาธิการและมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเป็นแม่แรงในการขับเคลื่อนโดยมีวัตถุประสงค์ให้นำหลัก

^{๑๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๓ - ๕๕.

พุทธธรรมเข้าไปใช้ในโรงเรียนอย่างบูรณาการเข้าไปในทุกภาคส่วนของโรงเรียน ความสำเร็จของโครงการมิได้มีแต่เพียงการปลูกฝังค่านิยมแบบชาวพุทธเท่านั้น แต่ยังมุ่งหวังความเป็นเลิศทางวิชาการอีกด้วย ด้วยมุ่งหวังให้นักเรียนที่เรียนในโรงเรียนวิถีพุทธจบออกมาพร้อมทั้งความรู้และคุณธรรม ผู้บริหารโรงเรียนวิถีพุทธจึงเป็นผู้จะมีบทบาทผลักดันให้โรงเรียนวิถีพุทธของตนประสบความสำเร็จตามปณิธานดั้งเดิมที่ตั้งไว้ ผู้วิจัยพบว่า องค์ประกอบแห่งความเป็นผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารโรงเรียนวิถีพุทธที่สำคัญยังมี สิ่งที่ผู้บริหารต้องมี “๓ ดี” ได้แก่

๑) วิสัยทัศน์ดี กว้างยาวไกล ใฝ่ความสำเร็จขั้นสูงสุด มุ่งสู่ความเป็นเลิศของผู้บริหารโรงเรียนวิถีพุทธ ซึ่งตรงกับหลักธรรมปาปณิกธรรม ข้อแรก คือ **จักขุมา** ได้แก่ การมีตาดี หมายถึง การมีสายตามองเห็นการพัฒนาอย่างต่อเนื่องยาวไกลไปข้างหน้าของโรงเรียนวิถีพุทธภายใต้การดูแลของตัวผู้บริหารเอง ผู้บริหารที่ดีจะสามารถมองเห็นในสิ่งที่คนอื่นมองไม่เห็น เป็นการมองจากตาภายในเทียบได้กับการจินตนาการแห่งอนาคต (Visualization) และมองเห็นว่าจะพัฒนาโรงเรียนไปสู่ ณ จุดแห่งความสำเร็จนั้นได้อย่างไร

๒) ทักษะในการทำงานที่ดี ยอดเยี่ยมของผู้บริหาร กอปรกับความรู้อย่างลึกซึ้งในกิจการภายในโรงเรียนวิถีพุทธของผู้บริหารโรงเรียน ซึ่งตรงกับหลักธรรมปาปณิกธรรม ข้อที่สอง คือ **วิรูโ** ได้แก่ ความเชี่ยวชาญในกิจการและหน้าที่การงานของตน หมายถึง ผู้บริหารโรงเรียนวิถีพุทธมีความรู้และความเชี่ยวชาญเป็นอย่างดีในการทำงานในทุกองค์ประกอบของโรงเรียน สามารถนำพาโรงเรียนให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งร่วมกันไว้ได้ มีภาวะผู้นำแบบเน้นงาน (Task-oriented)

๓) การมีทักษะการสื่อสาร มนุษย์สัมพันธ์ดี ทำงานได้กับคนทุกระดับชั้น ผูกมัดใจคนไว้ได้ด้วยความศรัทธาและเชื่อมั่น ซึ่งตรงกับหลักธรรมปาปณิกธรรม ข้อที่สาม คือ **นิสสยสัมปันโน** ได้แก่ การที่ผู้บริหารโรงเรียนวิถีพุทธยินดีที่จะพูดคุย สนทนา แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ได้กับคนทุกระดับชั้น โดยไม่ถือเนื้อถือตัว ไม่รู้สึกว่าตนเองเหนือกว่าผู้อื่น ยินดีที่จะให้การบริการแก่เพื่อนร่วมงาน เป็นผู้นำใฝ่บริการ (Servant Leadership) มีความโอบอ้อมอารี ยินดีที่จะช่วยเหลือทุกคนที่กำลังเดือดร้อน มีภาวะผู้นำแบบเน้นคน (People-oriented)

ขณะเดียวกัน ผู้บริหารโรงเรียนวิถีพุทธ ยังต้องเป็นผู้ที่มีความเป็นเลิศในภาวะผู้นำในหลายด้านเพื่อทำงานพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ ซึ่งมีภาวะผู้นำ ๔ ด้าน หรือที่ผู้วิจัยเรียกว่า “๔ เก่ง” ที่สำคัญ ได้แก่

๑) ภาวะผู้นำด้านการบริหารงาน ได้แก่ ผู้บริหาร “เก่ง” ในการบริหารจัดการ รวมทั้งการวางแผนการทำงาน (Planning) การจัดการโรงเรียน (Organizing) การบังคับบัญชาสั่งการ (Commanding) การประสานงาน (Coordinating) และการควบคุมดูแล (Controlling) รวมทั้งการประเมินผลการทำงานของครูผู้สอนและผลงานของเด็กนักเรียน (Evaluating) ผู้บริหารโรงเรียนวิถีพุทธจึงจำเป็นที่จะต้องมีความรู้หรือวุฒิด้านการบริหารจัดการเพื่อให้การบริหารจัดการโรงเรียนเป็นไปได้อย่างราบรื่น

๒) ภาวะผู้นำด้านวิชาการ ผู้บริหารโรงเรียนวิถีพุทธควร “เก่ง” ในทางวิชาการและควรมีคุณวุฒิทางการศึกษาที่สูงกว่าคนอื่น เพื่อจะเป็นที่พึ่งพิงในด้านวิชาการแก่ครูผู้สอนและแก่เด็ก

นักเรียน ภาวะผู้นำด้านวิชาการ หมายถึง การที่ผู้บริหารโรงเรียนวิถีพุทธมีอุปนิสัยใฝ่รู้ อยู่ในกมลสันดาน ชอบการอ่านศึกษาค้นคว้า และเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ เป็นผู้รอบรู้ข่าวสารกิจการของบ้านเมือง และทันโลกทันเหตุการณ์ นิยมยินดีที่จะเข้ารับการฝึกอบรมเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ขณะเดียวกันผู้บริหารโรงเรียนควรสนับสนุนให้ครูผู้สอนและเด็กนักเรียนได้รับการฝึกอบรมจากองค์กรภายนอกอยู่เสมอ

๓) ภาวะผู้นำด้านบุคลิกภาพ ผู้บริหารโรงเรียนวิถีพุทธ “เก่ง” ในการปรับปรุงบุคลิกภาพของตนทั้งบุคลิกภาพภายในและภายนอก บุคลิกภาพภายในหมายถึงคุณลักษณะภายในจิตใจที่หน้าเคารพบูชา เป็นผู้มีความเชื่อมั่นและศรัทธาในสิ่งที่ดีงาม มีความเห็นอกเห็นใจในเพื่อนมนุษย์ มีอารมณ์ดี อารมณ์ขัน มีจิตใจที่สามารถยอมรับปัญหาหนัก ๆ ได้ และสามารถทำการตัดสินใจได้อย่างเฉียบขาด บุคลิกภาพภายนอก ได้แก่ การแต่งกายและการดำรงตนเองในสังคมให้สมกับฐานะของผู้บริหาร เพราะผู้บริหารโรงเรียนมักได้รับการยอมรับจากสังคมชุมชนชาวบ้านให้ไปร่วมงานในฐานะแขกผู้ใหญ่ที่หน้าเคารพบูชาอยู่เสมอ ผู้บริหารโรงเรียนต้องสามารถสื่อสารได้กับคนทุกประเภททุกระดับชั้น โดยไม่รังเกียจหรือดูถูกคน ไม่ถือตัวเจ้ายศเจ้าอย่าง เป็นผู้ที่คนอื่นมองแล้วรู้สึกอบอุ่นเป็นมิตร

๔) ภาวะผู้นำด้านคุณธรรมจริยธรรม ผู้บริหารโรงเรียนวิถีพุทธ “เก่ง” ในเรื่องการปฏิบัติตนให้อยู่ในขอบข่ายของหลักธรรมทางศาสนา โดยมีธรรมะประจำใจตน สามารถเตือนตน และสอนตนเองได้ เป็นผู้ใหญ่ที่มีความหนักแน่นในเรื่องของคุณธรรม ต้องเชื่อมั่นในคำกล่าวว่า “ตัวอย่างที่ดีมีค่ากว่าคำสอน” โดยกระทำตนเองให้ดีก่อนแล้วจึงสอนผู้อื่น ผู้บริหารโรงเรียนวิถีพุทธในอุดมคติควรนับถือศีล ๕ อย่างเคร่งครัด เสียสละประโยชน์ส่วนตัวเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม มีจิตใจที่ทบทวนระลึกไว้ในกรกระทำของตัวเองในแต่ละวันเสมอ และนิยมที่จะขัดเกลาตนเองในการกระทำทาง กาย วาจา และจิตใจ ความเก่งในเรื่องของคุณธรรมและจริยธรรมจึงมิใช่ความเสแสร้งแต่เป็นการตระหนักรู้ในคุณค่าของคุณธรรมและจริยธรรมที่แท้จริง

ผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำเชิงพุทธยังต้องมุ่งพัฒนาองค์ประกอบทุกด้านของโรงเรียนวิถีพุทธ ซึ่งจะทำให้การปลูกฝังความเป็นวิถีพุทธแก่ครูและนักเรียนมีความสมบูรณ์เพียบพร้อม องค์ประกอบที่ผู้บริหารโรงเรียนวิถีพุทธต้องลงมือกระทำให้สมบูรณ์เพียบพร้อมได้แก่ด้านต่าง ๆ หรือ “๕ สมบูรณ์” ดังต่อไปนี้

๑) ด้านสภาพแวดล้อม ซึ่งเป็นบริบททางกายภาพทั้งหมดของโรงเรียน ได้แก่ การมีพระพุทธรูปบูชาบริเวณด้านหน้าของโรงเรียน การมีพระพุทธรูปภายในโรงเรียน การติดคำขวัญพุทธภาษิต พระบรมราโชวาท ตามบอร์ดประชาสัมพันธ์และต้นไม้ โรงเรียนวิถีพุทธควรเป็นสถานที่ที่มีความสะอาด สวย สงบ ควรค่าแก่การเป็นสถานที่แสวงหาปัญญาและสติ

๒) ด้านพฤติกรรมของครู นักเรียน และผู้บริหาร เป็นการประพฤติตนตามหลักพุทธศาสนา เช่น ผู้บริหารสนับสนุนให้ครูและนักเรียนนับถือศีล ๕ ได้แก่ การงดเว้นจากการพรากรชีวิต การลักขโมยฉกฉวยของที่เขาไม่ได้ให้ การสำรวมในกาม การไม่พูดโกหก ส่อเสียด คำหยาบ คำเพ้อเจ้อ และการงดเว้นจากการดื่มสุราเมรัย ของมีเมาและยาเสพติดทุกชนิด การที่ครูมีพรหมวิหาร ๔ มีความเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ในการดูแลเด็กนักเรียน การที่เด็กมีความพยายามตามหลัก

อิทธิบาท ๔ ได้แก่ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา การที่ครูและนักเรียนเห็นคุณค่าในอาหารไม่กินเหลือ หก รวมทั้งการที่ทุกคนในโรงเรียนสร้างนิสัยใฝ่รู้ใฝ่เรียนอยากจนเป็นอาจันต์ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการสร้างชีวิตของตนเองให้ก้าวหน้าอยู่ตลอดเวลา

๓) ด้านกิจกรรมประจำวันพระ คือ ผู้บริหารโรงเรียนวิถิปุทธตระหนักถึงความสำคัญของการชำระใจซึ่งวัฒนธรรมทางศาสนาพุทธ ด้วยการสนับสนุนให้ทุกคนทำบุญ ใส่บาตร ฟังเทศน์ ในวันพระและวันสำคัญทางศาสนา การใส่เสื้อสีขาว และการงดอาหารที่เป็นเนื้อสัตว์ จัดให้มีการสวดมนต์แปล หรือ ทำกิจกรรมที่เกี่ยวกับพระศาสนาเพื่อปลูกฝังให้ครูและเด็กนักเรียนรู้จักหวงแหนในประเพณีดั้งเดิมของไทย และในขณะเดียวกันยังเป็นการค่อย ๆ บ่มเพาะหลักธรรมทางศาสนาให้เข้าไปสู่จิตใจของเด็กนักเรียน

๔) ด้านการส่งเสริมวิถิปุทธ ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียนวิถิปุทธสนับสนุนให้เด็กนักเรียนมีสมุดบันทึกความดี ครูและนักเรียนสอບได้ธรรมศึกษาชั้นตรีเป็นอย่างน้อย การชื่นชมความดีหน้าเสาธง การงดขายอาหารไม่มีประโยชน์ต่อสุขภาพ เป็นต้น

๕) ด้านการเรียนการสอน ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียนสนับสนุนให้ครูบริหารจิต เจริญปัญญา เข้า – ป่าย ก่อนเริ่มเรียน หรือ ก่อนมีการประชุมของครู การบูรณาการพุทธธรรมและวิถิปุทธเข้าไปในทุกรายวิชาอย่างมีบูรณาการ การจัดให้มีค่ายพุทธบุตรปฏิบัติธรรมอย่างน้อยปีละ ๑ ครั้ง

การพัฒนา “๓ ดี ๔ เก่ง ๕ สมบูรณ์” มีทิศทางมุ่งตรงไปสู่การสร้างสังคมภายนอกรั้วโรงเรียนให้มีความสุข ความสงบ มีสันติภาพ อย่างยั่งยืน เป็นเป้าหมายหลักสุดท้าย

ดังจะเห็นได้ว่า จุดเริ่มต้นเริ่มที่ภายในจิตใจของผู้บริหารโรงเรียนวิถิปุทธเอง เป็นการแผ่ขยาย โดยเริ่มจากการมีทัศนคติเชิงบวกภายในจิตใจของผู้บริหารโรงเรียน ด้วยหลักธรรมปาปณิกธรรม ๓ ได้แก่ จักขุมา วิรูโร นิสสยสัมปันโน และสร้างภาวะผู้นำใน ๔ ด้านให้เก่งขึ้นในทุกองค์ประกอบ ได้แก่ ภาวะผู้นำด้านการบริหาร ภาวะผู้นำด้านวิชาการ ภาวะผู้นำด้านบุคลิกภาพ ภาวะผู้นำด้านคุณธรรมและจริยธรรม ในขณะเดียวกันผู้บริหารต้องพัฒนาองค์ประกอบของโรงเรียนวิถิปุทธทั้ง ๕ ด้านให้เกิด “๕ สมบูรณ์” ขึ้นมาให้ได้ ได้แก่ ด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ด้านพฤติกรรมของนักเรียน ครู และผู้บริหาร ด้านกิจกรรมประจำวันพระ ด้านการส่งเสริมวิถิปุทธ ด้านการเรียนการสอน เมื่อผู้บริหารโรงเรียนสามารถสร้างความดี ความเก่ง ความสมบูรณ์ ให้เกิดขึ้นภายในโรงเรียน ความเข้มแข็งได้เกิดขึ้นแล้วจากภายใน โดยเฉพาะภายในจิตใจของทุกคนที่อยู่ภายในโรงเรียน ความดีงามนี้ย่อมแผ่ขยายไปสู่ครอบครัวของแต่ละคน หมู่บ้านของแต่ละคน และนั่นหมายความว่า สังคมโดยรวมรอบโรงเรียนวิถิปุทธจะเป็นสังคมที่เป็นสุขเนื่องมาจากการแผ่อิทธิพลแห่งความดีงามที่มีต้นตอจากการบริหารจัดการโรงเรียนวิถิปุทธที่เหมาะสมนั่นเอง ผู้บริหารโรงเรียนจึงเป็นผู้นำที่จะทำให้เกิดการตามที่ดี สมดังคำกล่าวที่ว่า “นำดี ตามดี” หมายความว่า ผู้นำที่เป็นคนดีย่อมนำพาผู้ตามให้ไปสู่สิ่งที่ดีงามได้เสมอ

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

(๑) หนังสือ:

เกศราภรณ์ วิทย์ไพจิตร. “คุณลักษณะของผู้บริหารโรงเรียนที่พึงประสงค์ตามการรับรู้ของครูโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร”. เอกสารเผยแพร่ผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาของกรุงเทพมหานคร. กรุงเทพมหานคร : สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร, ๒๕๔๖.

ฝ่ายบริการการฝึกอบรม ส่วนธรรมนิเทศ, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **รายละเอียดแนวทางการศึกษาโครงการศึกษาและพัฒนาอัตลักษณ์โรงเรียนวิถิปุทธ ปีที่ ๙ (๒๙ ประการสู่ความเป็นโรงเรียนวิถิปุทธ)**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระเทพโสภณ (ประยูร ธมมจิตโต). **ทิศทางการศึกษาไทย** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๔๖.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). **ภาวะผู้นำ**. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท., ๒๕๔๖. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๓๙.

วรภาส ประสมสุข และนิพนธ์ กิनावงศ์. **หลักการบริหารการศึกษาตามแนวพุทธธรรม**. พิษณุโลก : มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๕๐.

(๒) วิทยานิพนธ์/รายงานการวิจัย:

ยงยุทธ ขำคง. “ภาวะผู้นำเชิงพุทธในการบริหารจัดการโรงเรียนวิถิปุทธจังหวัดนครนายก” **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ดุสิตบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.

สุภาวี อวสกุลสุทธิ. “รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะภาวะผู้นำของหัวหน้างานการพยาบาลโรงพยาบาลชุมชน”. **วิทยานิพนธ์ดุสิตบัณฑิต**. สาขาการพัฒนาศาสตร์พยาบาลมนุษย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๒.

๒. ภาษาอังกฤษ

(I) Books:

Dubrin, Andrew J.. **Principles of Leadership**. Canada : Nelson Education, 2010.

การนำหลักธรรมาภิบาลสู่การปฏิบัติ เพื่อการบริหารงานขององค์กรยุคใหม่ Application of Good Governance Into Practice for The Management of The New Organization

พระมหาภูษิต อคควณโณ (ปลื้มรัมย์)*

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการนำหลักธรรมาภิบาลสู่การปฏิบัติเพื่อการบริหารงานขององค์กรยุคใหม่ และเป็นแนวทางในการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลให้ประสบความสำเร็จขององค์กร จากการศึกษาพบว่า ธรรมาภิบาลเป็นหลักในการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี โดยมีจุดเริ่มต้นมาจากแนวคิดทางตะวันตก เมื่อประเทศไทยได้นำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหารกิจการบ้านเมือง ทำให้ระบบการบริหารดีขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม บริบทของสังคมไทย ค่านิยม ตลอดจนการขาดความรู้ความเข้าใจที่ลึกซึ้งในเรื่องธรรมาภิบาล มักจะทำให้เกิดปัญหาขึ้นเมื่อนำไปสู่ขั้นตอนของการปฏิบัติ ดังนั้น หลักธรรมาภิบาลฉบับเมืองไทย จึงควรผนวกกับหลักพุทธธรรมด้วย ซึ่งน่าจะเป็นทางออกไปสู่การบริหารจัดการบ้านเมืองตามหลักธรรมาภิบาลได้ดีที่สุด

คำสำคัญ: หลักธรรมาภิบาล, การปฏิบัติ, การบริหารงาน, องค์กรยุคใหม่

ABSTRACT

This article aims to study the implementation of good governance principles into practice. For the management of the new organization, and guide the administration of the principles of good governance to the success of the organization. The study found that Good governance is the key to managing the country well. The beginning of the west. When a country has adopted the good governance into the governance enabling better management. However Thailand context of social values, as well as the lack of knowledge and understanding about democracy. Governance often cause problems when taken to the stage of implementation. So the main issue of good governance in Thailand. It should be annexed by Buddhist doctrines. This seems to be the ideal solution to manage the country by good governance best.

Keywords: Good governance, Practice, Administration, The new organization

*นักวิชาการอิสระ, วัดศาลาลอย ตำบลสะแกกรัง อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์.
pagsa.2522@gmail.com

๑. บทนำ

สังคมไทยตั้งแต่สมัยการเปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นระบอบประชาธิปไตย เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๕ เป็นต้นมานั้น หาได้แตกต่างไปจากสังคมชนชั้นแต่สมัยรัชกาลที่ ๕ ลงมาไม่ เพราะรัฐก็ยังดำรงอยู่ในลักษณะรวมศูนย์ที่บรรดาขุนนาง ข้าราชการ มีสิทธิและอำนาจเหนือบุคคลส่วนใหญ่ในสังคมเช่นเดิม ในขณะที่เดียวกันก็เปิดโอกาสให้ชนชั้นกลางที่มีความรู้ความสามารถได้บันไดสังคมขึ้นมาเป็นผู้นำ ผู้ปกครองได้ พร้อมกันนั้นค่านิยมในด้านวัตถุและเป็นปัจเจกบุคคลที่มีอยู่ในสังคม กระฎุมพีแต่เดิมก็ยังดำรงอยู่อย่างเคลื่อนไหวและเบ่งบาน ดังเห็นได้จากความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ และการเมืองระหว่างพวกพ่อค้าและข้าราชการที่มีตำแหน่ง มีอำนาจตลอดเวลา ซึ่งก็เป็นที่มาของปฏิบัติราชการเพื่อประโยชน์ส่วนตัว และพรรคพวกที่ผิดศีลธรรม และละเมิดกฎหมายที่แผ่กว้างกว่าเดิม^๑

ด้วยเหตุนี้ ต่อมาภายหลังจากการบังคับใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช ๒๕๔๐ ทั้งนี้ หลายฝ่ายเชื่อกันว่า หากมีการนำหลักธรรมาภิบาลไปปรับใช้กับการปฏิบัติงานภาคราชการ เอกชน และประชาชนแล้ว จะทำให้เกิดความเป็นธรรมในด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง นอกจากนี้ หลักธรรมาภิบาลในประเทศไทย ยังได้กลายมาเป็นแนวคิดที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นหลักการที่เกื้อหนุนสังคมประชาธิปไตย ได้มีการเสนอและกล่าวถึงแนวคิดนี้อย่างกว้างขวาง ตัวอย่างที่เห็นอย่างเป็นรูปธรรม ก็คือรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช ๒๕๔๐ ได้บัญญัติมาตราต่างๆ ที่สัมพันธ์กับหลักธรรมาภิบาล ถ้าหากมีการนำแนวคิดธรรมาภิบาลไปสู่การปฏิบัติอย่างจริงจัง จะทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ มีการตรวจสอบการทำงานของรัฐ โดยประชาชนและองค์กรที่เกี่ยวข้อง และระบบบริหารของรัฐมีความยุติธรรมและเป็นที่ยอมรับของทั้งในและต่างประเทศ อีกทั้งนำไปสู่การลดการทุจริตซึ่งเป็นปัญหาเรื้อรังของบ้านเมืองได้^๒ ดังนั้น หลักธรรมาภิบาลจึงเป็นเครื่องชี้วัดระดับในด้านความโปร่งใส และการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นต้น ซึ่งหลายๆ ประเทศได้นำหลักการนี้ไปใช้ในการบริหารและพัฒนาประเทศให้ประสบความสำเร็จมาแล้ว ดังผู้เขียนจะยกตัวอย่างนั้นมากล่าวไว้ในข้างหน้า

ในปัจจุบัน ประเทศไทยยังมีปัญหาที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาไปสู่การมีธรรมาภิบาลอย่างแท้จริง เช่น วัฒนธรรมอุปถัมภ์ กลุ่มอิทธิพล และกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ ที่ต้องการรักษาสถานภาพดั้งเดิมไว้^๓ ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาทุจริตคอร์รัปชัน คุณภาพความมั่นคงของประเทศทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาและความเจริญของประเทศ ซึ่งเป็นประเด็นปัญหาที่สำคัญของสังคมไทย นักการเมืองและข้าราชการประจำทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น

^๑ ศรีศักร วัลลิโภดม, พัฒนาการทางสังคม-วัฒนธรรมไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: เมืองโบราณ, ๒๕๕๔), หน้า ๑๔๐-๑๔๑.

^๒ สถาบันพระปกเกล้า, ทศธรรม: ตัวชี้วัดการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๔๙), หน้า ๙-๑๑.

^๓ สถาบันพระปกเกล้า, ทศธรรม: ตัวชี้วัดการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๔๙), หน้า ๙.

ได้รับการกล่าวหาว่า มีพฤติกรรมในเชิงทุจริตคอร์รัปชันในหลายรูปแบบ ดังเช่นข้อมูลจากสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (๒๕๕๗) ซึ่งเป็นองค์กรตามรัฐธรรมนูญฯ ได้ศึกษาสาเหตุและปัจจัยที่ก่อให้เกิดปัญหาการคอร์รัปชันในสังคมไทย โดยการสำรวจความคิดเห็นของผู้นำประชาชนทุกจังหวัด จังหวัดละ ๑๐๐ คน รวม ๗,๑๙๑ คน พบว่า รูปแบบและวิธีการคอร์รัปชันที่กระทำกันมากที่สุด ได้แก่ การรับสินบน ร้อยละ ๔๓.๙ และการวิ่งเต้นขอตำแหน่งในราชการร้อยละ ๔๒.๗ และอื่นๆ คือ รับส่วย รีดไถประชาชน ร้อยละ ๔๐.๙ คอร์รัปชันเชิงนโยบาย ร้อยละ ๔๐.๓ แต่งตั้งโยกย้ายข้าราชการ ร้อยละ ๔๐.๐ และทุจริตเรื่องเวลาของข้าราชการ (เช้าชาม เย็นชาม) ร้อยละ ๓๖.๑^๔

ทั้งนี้ ปัญหาส่วนใหญ่เกิดจากปัจจัยภายในหลายๆ ด้านด้วยกัน เช่น การบริหารงานไม่มีธรรมาภิบาล โครงสร้างองค์กรที่ไม่คล่องตัว กฎระเบียบ และเทคโนโลยีที่ล้าสมัย บุคลากรขาดคุณภาพ มีทัศนคติแบบดั้งเดิม หรือทัศนคติที่ต่างกัน การคอร์รัปชัน ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ขาดคุณธรรม จริยธรรมตลอดจนวิสัยทัศน์ พันธกิจ^๕ ทั้งไม่กำหนดยุทธศาสตร์ให้ตรงตามความต้องการของประชาชน หรือปัญหาจากฝ่ายข้าราชการที่ไม่ปฏิบัติงานตามกฎระเบียบ กติกา หรือมีการปฏิบัติงานเอื้อประโยชน์กับข้าราชการการเมืองโดยไม่คำนึงถึงหลักความถูกต้อง จึงทำให้เกิดการบริหารงานที่ไม่โปร่งใส^๖ สูญเสียงบประมาณแผ่นดิน การบริหารงานที่ผิดพลาดของฝ่ายการเมืองโดยมุ่งเอาแต่ประโยชน์ส่วนตน สั่งให้ข้าราชการปฏิบัติงานในทางมิชอบ ก่อให้เกิดผลเสียทั้งการเสียเวลาและงบประมาณ ผลประโยชน์ไม่ตกไปสู่ประชาชนเท่าที่ควร ทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องใช้งบประมาณมากแต่ไม่เกิดประโยชน์แก่ประชาชน การบริหารงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขาดประสิทธิภาพ ไม่ก่อให้เกิดประสิทธิผล อันจะนำไปสู่องค์กรที่ไร้ประสิทธิภาพ โดยปัญหาที่พบโดยทั่วไปขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในทุกๆ ที่คล้ายคลึงกัน คือ ประชาชนขาดการมีส่วนร่วมในกิจกรรมด้านต่างๆ ที่ผู้บริหารท้องถิ่นเป็นผู้กำหนดนโยบาย ซึ่งขัดกับหลักวัตถุประสงค์

^๔ โกวิท พงงาม, **ธรรมาภิบาลท้องถิ่น: ว่าด้วยการมีส่วนร่วมและความโปร่งใส**, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: มิสเตอร์ก๊อปปี, ๒๕๕๓), หน้า ๓-๔.

^๕ ศิริรัตน์ คลังเย็น, “การบริหารสู่ความเป็นเลิศตามหลักพุทธธรรมาภิบาลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น”, ใน **การประชุมวิชาการระดับชาติ มจร ครั้งที่ ๑ Book of Abstracts and MCU Congress Proceedinds เรื่อง พุทธบูรณาการเพื่อการพัฒนาจิตใจและสังคม ประจำปี ๒๕๕๗ เล่มที่ ๒**, รวบรวมจัดพิมพ์โดย คณะกรรมการฝ่ายวิชาการ งานประชุมวิชาการระดับชาติ มจร ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ๔๙๗.

^๖ โกวิท พงงาม, “การประเมินองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีความเป็นเลิศ ด้านความโปร่งใสและการมีส่วนร่วมของประชาชน”, **รายงานการศึกษาวิจัยฉบับสมบูรณ์**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ๑๑๖-๑๒๔.

ของการกระจายอำนาจการปกครอง^๗ และสาเหตุของการขาดระบบธรรมาภิบาลในสังคมไทย คือ การที่รัฐบาลไม่สามารถพัฒนา “คน” ในทุกกลุ่มทุกภาคส่วนของสังคมไทยให้มีพื้นฐานทางจิตใจที่ยึดมั่นใน “คุณธรรม” “จริยธรรม” “ความซื่อสัตย์สุจริต” และ “ความรอบรู้” อันเป็นเงื่อนไขที่จะทำให้เกิดการประพฤติปฏิบัติตนได้อย่างมีเหตุผล “รู้จักสิทธิ หน้าที่” และ “ความรับผิดชอบในฐานะพลเมืองไทย” ตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข อีกทั้งยังขาดโอกาสให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม เพื่อสร้าง “สมดุล” ในการจัดสรรและกระจายทรัพยากรอย่างทั่วถึง^๘

ดังนั้น ผู้เขียนจึงสนใจที่จะศึกษาการนำหลักธรรมาภิบาลสู่การปฏิบัติ เพื่อการบริหารงานองค์กรยุคใหม่ และขอเสนอตัวอย่างการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลให้ประสบความสำเร็จในกรณีต่างๆ ทั้งในประเทศแถบเอเชียและประเทศแถบยุโรป ที่เป็นรูปธรรมแล้วว่า หลักธรรมาภิบาลเป็นเครื่องชี้วัดให้เห็นชัดเจนว่า สามารถปรับเป็นเครื่องมือตัวชี้วัดได้ในการใช้บริหารงานและพัฒนาองค์กรหรือหน่วยงานต่างๆ รวมถึงประเทศชาติ เพื่อให้ไปสู่ความเจริญก้าวหน้าและเกิดเสถียรภาพได้อย่างยั่งยืน ดังจะอธิบายต่อไปนี้

๒. การวิเคราะห์ประเด็นเกี่ยวกับหลักธรรมาภิบาลและกรณีตัวอย่างการนำสู่การปฏิบัติ

๑) วิวัฒนาการและความเป็นมาของธรรมาภิบาล

ในช่วงต้นปี พ.ศ. ๒๕๒๓ นักวิชาการส่วนใหญ่ได้เห็นพ้องกันว่า แนวทางการบริหารภาครัฐที่เป็นอยู่ไม่สอดคล้องกับเศรษฐกิจและสังคมโลกที่ปรับเปลี่ยนตลอดเวลา และมีความจำเป็นต้องมีการปฏิรูปและปรับปรุงแบบการปกครองใหม่ ในช่วงเวลาดังกล่าว มีองค์กรระหว่างประเทศที่สำคัญ อาทิเช่น ธนาคารโลกและกองทุนนานาชาติได้เข้ามามีบทบาทในการสนับสนุนและพัฒนาแนวคิดเกี่ยวกับการปกครองที่ดี หรือที่เรียกกันทั่วไปว่า “Good Governance” หรือตรงกับภาษาไทยที่ว่า “ธรรมาภิบาล”^๙ โดยมีการใช้อย่างเป็นทางการครั้งแรกในปี ๑๙๘๙ ในรายงานเรื่อง “Sub-Saharan Africa: From Crisis to Sustainable Growth” ซึ่งเป็นรายงานที่ธนาคารโลกกล่าวถึงวิกฤตการณ์ของการดำเนินงานที่เป็นอุปสรรคของรัฐในแอฟริกา ในการพัฒนาประเทศ^{๑๐} ผู้เขียนจะขอเสนอจุดกำเนิดของธรรมาภิบาล พอโดยสังเขป ดังต่อไปนี้

^๗ พิรัชย์ ศรีราม, “ยุทธศาสตร์การพัฒนาธรรมาภิบาลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วยหลักพุทธธรรมในเขตจังหวัดภาคกลางตอนบน”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

^๘ บงกช สุทัศน์ ณ อยุธยา, “แนวทางเสริมสร้างธรรมาภิบาลในสังคมไทยด้วยการสร้างจิตสำนึกค่านิยม ผ่านสุภาชิต คำพังเพย”, บทความพิเศษ, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๗): ๒๕.

^๙ บุษง ชัยเจริญวัฒน์ และบุญมี ลี, รายงานการวิจัย ตัวชี้วัดธรรมาภิบาล, (กรุงเทพมหานคร: ส. เจริญ การพิมพ์, ๒๕๕๐), หน้า ๗.

^{๑๐} World Bank, Sub-Saharan Africa: From Crisis to Sustainable Growth, (Washington DC: The World Bank, 1989), p. 9.

- จุดกำเนิดจากต่างประเทศ

กำเนิดของคำว่า “ธรรมาภิบาล” หรือ “Good Governance” ในวงการวิชาการมีความหมายในสองนัย คือ นัยแรก เป็นความหมายที่จำกัดที่ธนาคารโลกพยายามสื่อสารโดยตีความว่า หมายถึง ในด้านการบริหารหรือการจัดการของรัฐ ส่วนนัยที่สอง เป็นนัยที่รัฐบาลตะวันตกนำมาอ้างอิง คือ เป็นเรื่องทางการเมืองมากกว่า ด้วยเหตุนี้จึงมักเกิดความสับสนในวงการวิชาการว่า จะหมายถึง นัยแรกหรือนัยที่สอง แท้ที่จริงแล้ว องค์การระหว่างประเทศนั้นมิได้ยึดถือ “ธรรมาภิบาล” อย่างเคร่งครัดตั้งแต่ปลายทศวรรษ ๑๙๘๐ เพราะทั้งธนาคารโลกและกองทุนการเงินระหว่างประเทศก็มักปล่อยคู่แก่ประเทศต่างๆ ที่มีลักษณะเป็น “bad governance” อย่างต่อเนื่อง หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง ก็คือ ไม่ว่าประเทศนั้นจะเป็นประชาธิปไตยหรืออยู่ภายใต้ระบบเผด็จการทางทหาร ธนาคารโลกก็พร้อมในการปล่อยคู่เสมอมา ไม่ว่าจะป็นอาร์เจนตินา ชิลี สมัยปิโนเช่ อิหร่าน หรือเกาหลีใต้ หรือกรณีของประเทศที่มีการฉ้อราษฎร์บังหลวงอย่างกว้างขวาง เช่น อิรัก แซร์ ไฮติ เป็นต้น^{๑๑}

ตามหลักฐานเท่าที่ปรากฏในหลายๆ แห่ง ระบุตรงกันว่า คำว่า “governance” เพิ่งมีใช้อย่างเป็นทางการในปี ๑๙๘๙ เมื่อธนาคารโลกพยายามวิเคราะห์ถึงความล้มเหลวในการพัฒนาประเทศของประเทศต่างๆ ในแถบตอนใต้ของทะเลทราย Saharan^{๑๒} หลังจากนั้นคำนี้ก็เริ่มมีการนำมาใช้อย่างแพร่หลายมากขึ้นเรื่อยๆ ในความเป็นจริง ขณะที่ธนาคารโลกเริ่มเผยแพร่แนวความคิดนี้ คำว่า “governance” เป็นศัพท์ที่สำคัญ ซึ่งถ้าแปลเป็นภาษาไทยที่ถูกต้อง น่าจะใกล้เคียงกับคำว่า “อภิบาล” มากที่สุด ธนาคารโลกให้ความหมายคำว่า “อภิบาล” โดยทั่วไปนั้นหมายถึง “the manner in which power is exercised in the management of a country’s economics and social resources for development” ซึ่งจะสะท้อนให้เห็นว่า เป็นการนิยามตามศัพท์ที่กว้างขวางมากกว่า หมายถึง การใช้อำนาจในการจัดการกับทรัพยากรของประเทศเพื่อการพัฒนา^{๑๓}

- จุดกำเนิดในประเทศไทย

แท้จริง หลักธรรมาภิบาลนั้นเคยมีอยู่ในสังคมไทย อาจย้อนไปดูธรรมาภิบาลแบบไทยแท้ได้ในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา เช่น ทศพิธราชธรรม แต่ธรรมาภิบาลแบบตะวันตกนั้นค่อยๆ เข้ามาอยู่ในสังคมไทยแบบค่อยเป็นค่อยไปในเส้นทางเดียวกันกับวิวัฒนาการของการเมืองระบอบ

^{๑๑} Stiglitz, Joseph E., “Democratizing the International Monetary Fund and the World Bank: Governance and Accountability”, *Governance: An International Journal of Policy Administration and Institutions*, Vol. 16 (January 2003): 111-139.

^{๑๒} ในเอกสารของธนาคารโลกระบุว่า วิกฤตการณ์ของอัฟริกันนั้น เป็นวิกฤตการณ์ของอภิบาล (Underlying the litany of Africa’s development problems is a crisis of governance) ดูรายละเอียดใน World Bank (1989), อ้างถึงใน สมบูรณ์ ศิริประชัย, “ธรรมาภิบาลภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์: นัยต่อประเทศไทย”, *วารสารรัฐศาสตร์สาร*, ปีที่ ๒๙ ฉบับที่ ๓ (๖ กันยายน-ธันวาคม ๒๕๕๑): ๑-๑๑๒.

^{๑๓} World Bank, *Governance and Development*, (Washington DC: The World Bank, 1992), p. 1.

ประชาธิปไตย^{๑๔} ประเทศไทยเริ่มมีการนำหลัก “ธรรมาภิบาล” มาใช้กันอย่างแพร่หลายภายหลังจากการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ โดยเฉพาะหลังจากภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจและสังคมภายในประเทศไทย อันมีลักษณะที่เรียกว่า “เศรษฐกิจฟองสบู่” ซึ่งก่อให้เกิดวิกฤตเศรษฐกิจทางการเงินขึ้นใน พ.ศ. ๒๕๕๐ หรือที่เรียกกันว่า “วิกฤตต้มยำกุ้ง” เพราะเริ่มเกิดขึ้นที่ประเทศไทย แล้วรุกรามไปทั่วเอเชีย และมีผลกระทบต่อเศรษฐกิจโลก^{๑๕} ทั้งนี้ สืบเนื่องมาจากในหนังสือแสดงเจตจำนงกู้เงินจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (International Monetary Fund: IMF) ที่ระบุให้รัฐบาลไทยให้คำมั่นว่า จะต้องสร้าง Good Governance ให้เกิดขึ้นในการบริหารจัดการภาครัฐ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า วิกฤตเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นเป็นผลส่วนหนึ่งที่เกิดจากความไร้ประสิทธิภาพในการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคม ที่เรียกว่า Bad Governance ของภาครัฐนั่นเอง^{๑๖}

๒) ความหมายของธรรมาภิบาล

ธรรมาภิบาล (Good Governance) เป็นเรื่องที่ได้รับการกล่าวถึงมานานแล้วในสังคมตะวันตก แต่ได้มีการนำมาศึกษาและปรับใช้กันอย่างจริงจังในประเทศแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เมื่อไม่นานมานี้ โดยธรรมาภิบาลเป็นทั้งแนวความคิด หลักการพื้นฐาน และวิธีการปฏิบัติ หรือการบริหารงานที่มุ่งเน้นหลักการอันมิใช่หลักการที่เป็นรูปแบบเชิงทฤษฎีการบริหารงาน^{๑๗} เพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่เป็นการบริหารงานมุ่งการนำไปสู่การปฏิบัติให้ประสบผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพด้วย มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายไว้ ดังนี้

ถวิลวดี บุรีกุล ได้กล่าวอธิบายความหมายไว้ว่า คำว่า “การบริหารจัดการที่ดี” หรือบางคนใช้ว่า “ธรรมาภิบาล” เกิดจากคำว่า “ธรรม” บวกกับ “อภิบาล” (การรักษาซึ่งธรรม) มาจาก คำภาษาอังกฤษว่า good governance โดยคำว่า governance (การอภิบาล) คือ วิธีการใช้อำนาจเพื่อการบริหารทรัพยากรขององค์กร good governance (ธรรม + อภิบาล) จึงเป็นวิธีการที่ดีในการใช้อำนาจเพื่อบริหารจัดการทรัพยากรขององค์กร อย่างไรก็ตาม คำว่า good governance นี้ คณะกรรมการบัญญัติศัพท์รัฐศาสตร์ของราชบัณฑิตยสถานได้บัญญัติว่า “วิธีการปกครองที่ดี” แต่นักวิชาการบางท่านใช้คำว่า “ธรรมรัฐแห่งชาติ” ซึ่งไม่ตรงกับความหมายในภาษาอังกฤษ เพราะ “ธรรมรัฐ” แปลว่า “รัฐที่มีธรรม” แต่มีการให้ความหมายโดยทางกรรมกรข้าราชการพลเรือนว่า “สุประศาสนการ” ต่อมาภายหลัง บวรศักดิ์ อุวรรณโณ ได้นำเสนอคำว่า “ธรรมาภิบาล” และทาง

^{๑๔} สุชาวัลย์ เสถียรไทย, *ธรรมาภิบาล การมีส่วนร่วมของประชาชนกระบวนการทางด้านสิ่งแวดล้อม*, (กรุงเทพมหานคร: สารธาร, ๒๕๔๔), หน้า ๑๒๔-๑๒๕.

^{๑๕} สรรเสริญ วงศ์ชะอุ่ม, *การวางแผนพัฒนาประเทศ, พิมพ์ครั้งที่ ๑*, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์การพิมพ์เพชรรุ่ง, ๒๕๕๔), หน้า ๒๗.

^{๑๖} บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, *การสร้างธรรมาภิบาล (Good Governance) ในสังคมไทย*, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สำนักพิมพ์วิญญูชน จำกัด, ๒๕๔๒), หน้า ๑๗-๑๘.

^{๑๗} ชัชวาลย์ ทัดศิวิชัย, “ธรรมาภิบาล: หลักปฏิบัติการเพื่อการบริหารงานภาครัฐที่ดีของไทย”, *วารสารวิชาการวไลยอลงกรณ์*, (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๕): ๔๕.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้ใช้คำว่า “การบริหารกิจการและสังคมที่ดี” ในขณะที่ทางคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจราชการได้ใช้คำว่า “การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี” ดังปรากฏในพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. ๒๕๔๖^{๑๘}

ในขณะที่ นฤมล ทับจุมพล ได้ให้ความหมายว่า ธรรมาภิบาล เป็นลักษณะและวิถีทางของการใช้อำนาจทางการเมือง เพื่อจัดการงานของบ้านเมือง โดยเฉพาะการจัดการทรัพยากรทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ เพื่อพัฒนาการมีธรรมาภิบาล จะช่วยให้มีการฟื้นฟูทางเศรษฐกิจของประเทศ ทั้งนี้เพราะรัฐบาลสามารถให้บริการที่มีประสิทธิภาพ มีระบบที่ยุติธรรม มีกระบวนการทางกฎหมายที่มีอิสระที่ทำให้การดำเนินการเป็นไปตามสัญญา มีระบบราชการ ระบบนิติบัญญัติ และสื่อมวลชนที่มีความโปร่งใส รับผิดชอบ สามารถตรวจสอบได้^{๑๙}

Japan International Cooperation Assistance (JICA) ได้ให้ความหมายของหลักธรรมาภิบาลไว้ว่า ธรรมาภิบาล คือ รากฐานการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วมโดยกำหนดให้รัฐบาลมีหน้าที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมและสร้างบรรยากาศให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมภายใต้อุดมการณ์หรือแนวคิดที่จะนำไปสู่การพัฒนาที่พึ่งตนเอง การพัฒนาที่ยั่งยืน และมีความยุติธรรมทางสังคม และรัฐต้องมีหลักการในการทำหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล^{๒๐}

ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์ ได้ให้ความหมายว่า Good Governance หมายถึง กติกาหรือกฎเกณฑ์ในการธำรงรักษาบ้านเมืองและสังคม เป็นการบริหารจัดการที่จะทำให้งานสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และสอดคล้องกับความต้องการของสังคม โดยสมาชิกที่อยู่ในองค์กรทุกระดับ มีความพึงพอใจ^{๒๑}

ทั้งนี้ Good Governance หรือบางท่านเรียกว่า “ธรรมาภิบาล” นั้น ซึ่งเรื่องนี้ในมุมมองหรือทัศนะของศาสนาได้มีการกล่าวไว้เช่นกัน ดังที่ ถวิลวดี บุรีกุล ได้กล่าวไว้โดยนำทัศนะของพระ

^{๑๘} ถวิลวดี บุรีกุล, “การบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี”, ใน การบริหารภาครัฐ ประมวลสาระชุดวิชา ๓๓๗๐๒ หน่วยที่ ๑๐ หน้า ๒๓๗-๒๔๗ สาขาวิชาวิทยาการจัดการ, (นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๘), หน้า ๒๓๙.

^{๑๙} นฤมล ทับจุมพล, แนวคิดและวาทกรรมว่าด้วยรัฐธรรมนูญแห่งชาติในการจัดการปกครอง (Governance), (กรุงเทพมหานคร: คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๕๗.

^{๒๐} Japan International Cooperation Assistance, Participatory Development and Good Governance Report of the Aid Study Committee, (Tokyo: Japan International Cooperation Assistance (JICA), 1995), อ้างถึงใน บงกช สุตัน ฌ อยุธยา, “แนวทางเสริมสร้างธรรมาภิบาลในสังคมไทยด้วยการสร้างจิตสำนึก ค่านิยม ผ่านสุภาชิต คำพึงเพย”, บทความพิเศษ, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๗): ๒๖.

^{๒๑} ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์, “การป้องกันการทุจริตคอร์รัปชันในหน่วยงานระดับกรมหรือเทียบเท่าด้วยเทคนิคการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี และการใช้ดัชนีชี้วัดความเสี่ยงต่อการทุจริตคอร์รัปชัน”, รายงานการวิจัย, การวิจัยครั้งนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ปี พ.ศ. ๒๕๔๙, หน้า ๕๔-๕๕.

พรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ที่แสดงไว้แล้วมาเสริมว่า ธรรมาภิบาลไม่ใช่เรื่องใหม่ แต่มีสอนอยู่ในหลักศาสนาต่างๆ อยู่แล้ว แต่ไม่ได้เรียกอย่างที่เรียกกันในปัจจุบันนี้ ในพุทธศาสนามีการสอนเรื่องธรรมาภิบาล หรือการบริหารจัดการที่ดีกันมาตั้งแต่พุทธกาลแล้ว โดยหากเราพิจารณาคำสอนของพระพุทธเจ้า จะเห็นได้ว่า เป็นหลักธรรมที่สอดคล้องกับเรื่องของการบริหารรัฐกิจแนวใหม่ และมีการนำมาใช้ในการบริหารงานอย่างต่อเนื่อง แม้กระทั่งในศาสนาอื่นๆ ก็คิดว่า มีได้แตกต่างกันมากนัก มีคำสอนมากมายที่ระบุชัดเจนถึงหลักธรรมาภิบาล หรือการบริหารจัดการที่ดี อาทิเช่น การเป็นคนสมบูรณ์แบบ หรือ ideal person นั้นจะนำหมู่ชนและสังคมไปสู่สันติสุขและสวัสดิ โดยประกอบไปด้วยคุณสมบัติ ๗ ประการ ตามหลักสัปบุริสธรรม ซึ่งเป็นธรรมของคนดี การรู้หลักและรู้จักเหตุเป็นการรู้กฎเกณฑ์ของสิ่งทั้งหลาย รู้หน้าที่ของตนเองอันจะทำให้ปฏิบัติงานตรงตามหน้าที่ มีความสำนึกรับผิดชอบ ความมุ่งหมายและรู้จักผล เข้าใจวัตถุประสงค์ของงานที่ทำ ทำให้ทำงานแล้วเกิดผลสัมฤทธิ์ ก่อให้เกิดประสิทธิผล รู้ตน รู้จักตนเองว่า โดยฐานะ เพศ กำลัง ความรู้ความสามารถ เป็นอย่างไร และทำการต่างๆ ให้สอดคล้อง รู้ประมาณ รู้จักพอดี รู้กาล รู้กาลเวลาที่เหมาะสม ระยะเวลาที่พึงใช้ในการประกอบกิจ หน้าที่การงาน รู้ว่า เวลาไหนควรทำอะไร ว่างแผนการใช้เวลาเป็น การทำงานอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลนั่นเอง รู้ชุมชน รู้จักถิ่น ที่ ชุมชน ชุมชน การอันควรประพฤติในที่ชุมชน รู้ระเบียบวินัย ประเพณี วัฒนธรรม ทำให้ประพฤติตัวถูกหลักนิติธรรม คุณธรรม จริยธรรม ของท้องถิ่นนั้น รู้บุคคล รู้จักและเข้าใจความแตกต่างแห่งบุคคล เป็นการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างสันติสุขและเกิดสัมฤทธิ์ผลของงานได้ในที่สุด นอกจากนี้ยังมีหลักธรรมอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับอีกมากมาย จึงอาจกล่าวได้ว่า ธรรมาภิบาล สำหรับคนไทยแล้วมิใช่เรื่องใหม่แต่อย่างไร เพียงแต่มีได้นำมาปฏิบัติให้เกิดผลเป็นรูปธรรม^{๒๒}

เดิมทีเดียวในเมืองไทยนั้นมีองค์ประกอบของธรรมาภิบาลหลายประการ ดังที่กระทรวงมหาดไทย ซึ่งเป็นหน่วยงานภาครัฐที่มีหน้าที่สำคัญในการปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลได้กำหนดโครงสร้างหรือองค์ประกอบของธรรมาภิบาลที่กระทรวงมหาดไทยยึดถือ ๑๑ องค์ประกอบ ดังนี้ ๑) การมีส่วนร่วม ๒) ความยั่งยืน ๓) ประชาชนมีความรู้สึกว่าเป็นสิ่งชอบธรรม ๔) มีความโปร่งใส ๕) ส่งเสริม ความเป็นธรรม ๖) มีความสามารถที่จะพัฒนาทรัพยากรและวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี ๗) ส่งเสริมความเสมอภาคระหว่างเพศ ๘) การอดทนอดกลั้น ๙) การดำเนินการตามหลักนิติธรรม ๑๐) ความรับผิดชอบ และ ๑๑) การเป็นผู้กำกับดูแล^{๒๓}

ในปี พ.ศ. ๒๕๔๒ สำนักนายกรัฐมนตรี โดยคณะรัฐมนตรี ได้มีมติเห็นชอบวาระแห่งชาติ สำหรับ Good Governance โดยได้มีการกำหนดเป็นระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วย “การสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. ๒๕๔๒” ที่ได้ระบุแนวทางในการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดีไว้ ๖ ประการ คือ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักความมี

^{๒๒} ถวิลวดี บุรีกุล, “การบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี”, หน้า ๒๓๗.

^{๒๓} อธิวัฒน์ เสรีรังสรรค์, “การป้องกันการทุจริตคอร์รัปชันในหน่วยงานระดับกรมหรือเทียบเท่าด้วยเทคนิคการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี และการใช้ดัชนีชี้วัดความเสี่ยงต่อการทุจริตคอร์รัปชัน”, หน้า ๕๘-๕๙.

ส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่า^{๒๔} ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิเคราะห์เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับกรอบแนวคิดหลักธรรมาภิบาลของ ฌักทร ฐานวาสก์^{๒๕} ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “คณะสงฆ์ไทยกับธรรมาภิบาล” พบว่า ความหมายและคำนิยามของคำว่า “ธรรมาภิบาล” นั้น จากการทบทวนเอกสารทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ มีความหลากหลาย และขึ้นอยู่กับลักษณะการปกครอง วัฒนธรรม และวัตถุประสงค์ของประเทศและองค์กรที่ผลักดันให้นำแนวคิดนี้ไปใช้นอกจากนี้ ยังพบว่า ทั้งความหมาย แนวคิดพื้นฐาน หลักการกระบวนการ และผลที่คาดหวัง มีความใกล้เคียงกันหลายประเด็น สามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

๑) หลักนิติธรรม ที่ประกอบไปด้วย หลักการแบ่งแยกอำนาจ หลักการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ หลักความชอบด้วยกฎหมายของฝ่ายตุลาการและฝ่ายปกครอง หลักความเป็นอิสระของผู้พิพากษา และหลักความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนุญการมีส่วนร่วมของประชาชนและสำนึกรับผิดชอบเป็นประการสำคัญ

๒) หลักคุณธรรม ที่ประกอบไปด้วย ปลอดจากการทุจริต ปลอดจากการทำผิดวินัย ความเป็นกลางของผู้บริหาร ปลอดจากการทำผิดมาตรฐานวิชาชีพ

๓) หลักความโปร่งใส ประกอบไปด้วยสาระสำคัญที่การไม่ผูกขาดอำนาจหน้าที่ ความสามารถในการตรวจสอบได้ และการใช้อำนาจหน้าที่เพื่อประโยชน์ส่วนรวม

๔) หลักการมีส่วนร่วม คือ กระจายโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง และการบริหารเกี่ยวกับการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ ตลอดจนการควบคุมโดยตรงจากประชาชน

๕) หลักสำนึกรับผิดชอบ หมายถึง ความรับผิดชอบต่อหน้าที่การงาน รวมทั้งการตอบสนองต่อความคาดหวังของสาธารณะ ซึ่งรวมถึงในมิติของจริยธรรม

๖) หลักความคุ้มค่า หมายถึง ประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวมในการบริหารจัดการและการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

จากการวิเคราะห์เอกสารเกี่ยวกับธรรมาภิบาล ทำให้ทราบได้ว่า สอดคล้องกับผลสรุปจากการศึกษาความหมายของธรรมาภิบาล ในรายงานการศึกษาของ พระมหาศักฎา กนกอรียสิน ที่ได้ทำการศึกษารายงานเรื่อง “การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี” ซึ่งพบว่า มีผู้ทรงคุณวุฒิและนักวิชาการหลายท่านอธิบายความหมายไว้หลากหลายต่างๆ กัน แต่เมื่อกล่าวโดยสรุปก็คือ Good Governance หรือ การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี หมายถึง การบริหารการปกครองที่ประกอบด้วยหลักการต่างๆ ที่ดี ภายใต้หลักคุณธรรม สามารถนำไปปฏิบัติให้ได้ผลดี มีประสิทธิภาพสูง อันเป็นการเอื้ออำนวยให้เกิดผลประโยชน์ต่อสังคมทุกภาคส่วนและต่อประเทศชาติ อย่างมี

^{๒๔} ถวิลวดี บุรีกุล และคณะ, **ทศธรรม : ตัวชี้วัดการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี**, (กรุงเทพมหานคร: จัดพิมพ์โดยสถาบันพระปกเกล้า; บริษัท ศูนย์การพิมพ์แก่นจันทร์ จำกัด, ๒๕๔๙), หน้า ๑๒-๑๓.

^{๒๕} ฌักทร ฐานวาสก์, “คณะสงฆ์ไทยกับธรรมาภิบาล”, ใน **เอกสารประกอบในงานเสวนาวิชาการ ปี ๒๕๕๔ วันที่ ๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔**, หน้า ๑๔. (อัดสำเนา).

เสถียรภาพ และสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข^{๒๖} ซึ่งรองศาสตราจารย์ นางลักษณ์ สุทธิวัฒน์พันธ์ ได้กล่าวถึงปรากฏการณ์และการนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหารประเทศไว้อย่างน่าสนใจที่ปรากฏในเรื่อง “ธรรมาภิบาลกับตัวชี้วัด” โดยให้เหตุผลว่า แนวคิดของธรรมาภิบาลเป็นที่ยอมรับและแพร่หลายมากขึ้นในประเทศต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศที่กำลังพัฒนาได้มีความพยายามนำหลักการนี้ไปใช้เป็นส่วนหนึ่งของนโยบายของประเทศด้วยความช่วยเหลือและการผลักดันขององค์กรระหว่างประเทศที่ต้องการให้ประเทศต่างๆ มีการปฏิรูปการบริหารการปกครองที่สอดคล้องกับการขยายตัวของการค้าเสรีและโลกาภิวัตน์ ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้หลักธรรมาภิบาลกลายเป็นมาตรฐานสากลที่บ่งชี้ถึงระดับการพัฒนาของประเทศทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ดังนั้นจึงมีการพัฒนาเครื่องมือต่างๆ ที่ใช้วัดผลการนำหลักธรรมาภิบาลไปปฏิบัติ หรือเรียกว่า “ตัวชี้วัด” ปัจจุบันจำนวนตัวชี้วัดเกิดขึ้นมากมาย ทั้งที่อยู่ในกรอบและไม่อยู่ในกรอบของธรรมาภิบาล ซึ่งขึ้นอยู่กับรูปแบบการบริหารการปกครอง วัฒนธรรม สังคม และวัตถุประสงค์ของประเทศและองค์กรที่จัดสร้างตัวชี้วัด^{๒๗}

นอกจากนี้ รองศาสตราจารย์ นางลักษณ์ สุทธิวัฒน์พันธ์ ยังได้กล่าวไว้อีกว่า ตัวชี้วัดสามารถวัดได้ในเชิงสถิติและวัดได้เฉพาะในเชิงคุณภาพ และบางตัวชี้วัดอาจวัดระดับธรรมาภิบาลได้มากกว่าหนึ่งองค์ประกอบ ตัวอย่างเช่น ประชาพิจารณ์ ซึ่งเป็นตัวชี้วัดความโปร่งใสของรัฐ และการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นต้น ดังนั้น Commonwealth Secretariat ก็แนะนำให้พิจารณาโครงสร้างความสัมพันธ์ของกลุ่มที่เกี่ยวข้องเพื่อบ่งชี้ระดับธรรมาภิบาลของประเทศ ได้แก่

- (๑) ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลกับตลาด
- (๒) ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลกับประชาชน
- (๓) ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลกับกลุ่มเอกชน
- (๔) ความสัมพันธ์ระหว่างนักการเมืองที่มาจากกาเลือกตั้งกับข้าราชการประจำ
- (๕) ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลท้องถิ่นกับผู้ที่อยู่ในเมือง
- (๖) ความสัมพันธ์ระหว่างนักกฎหมายกับนักบริหาร
- (๗) ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับองค์กรระหว่างประเทศ^{๒๘}

^{๒๖} พระมหาศกัญญา กนกอรียสิน, “การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี”, ใน เอกสารรายงานฉบับที่ ๒ ชุดวิชา ๓๓๗๐๑ แนวคิด ทฤษฎี และหลักการรัฐประศาสนศาสตร์ แขนงวิชาบริหารรัฐกิจ หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต ภาค ๑/๒๕๕๐, (สาขาวิชาวิทยาการผู้จัดการ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๐), หน้า ๒๓.

^{๒๗} นางลักษณ์ สุทธิวัฒน์พันธ์, “ธรรมาภิบาลกับตัวชี้วัด”, ใน เอกสารประกอบการเรียน-การสอน วิชา ๖๕๓๑๒ การจัดการการพัฒนาสังคม ภาคการศึกษาที่ ๓ (Summer) ปีการศึกษา ๒๕๕๕ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม (ภาคปกติ) ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, หน้า ๑. (อัดสำเนา).

^{๒๘} เรื่องเดียวกัน.

๓) ตัวอย่างกรณีศึกษาในการนำธรรมาภิบาลสู่การปฏิบัติ

จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวกับการนำธรรมาภิบาลสู่การปฏิบัติ พบว่า มีนักวิชาการหลายท่านได้กล่าวไว้ ดังจะนำเสนอโดยสังเขปต่อไปนี้

ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม (ศูนย์คุณธรรม) สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน) ร่วมกับศูนย์วิจัยเอแบค นิวตันกรมทางสังคม มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ (ABAC Poll) ได้ทำการสำรวจวิจัยเรื่อง “สถานภาพคุณธรรมของประชาชนในสังคมไทย” ในเขตกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล ตลอดปี ๒๕๕๐ ผลการสำรวจ พบว่า ประชากรกลุ่มตัวอย่างมีคุณธรรมโดยภาพรวมทั้ง ๖ ด้าน ได้แก่ ความมีวินัยความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์สุจริต สติสัมปชัญญะ จิตอาสา และความขยันหมั่นเพียร ปรากฏว่าได้คะแนน ๖๘.๕ คะแนน จากคะแนนเต็ม ๑๐๐ คะแนน นอกจากนี้ อันดับการคอร์รัปชันในประเทศไทย เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศอื่นๆ ในเอเชีย พบว่า ประเทศไทยมีคะแนนความเสี่ยงต่อการทุจริตคอร์รัปชันอยู่ในระดับมาก (คะแนนความเสี่ยงอยู่ที่ระดับ ๘.๐๓ ในปี พ.ศ. ๒๕๕๐ และ ๗.๖๔ ในปี พ.ศ. ๒๕๕๔) ส่วนประเทศญี่ปุ่น มีระดับความเสี่ยงที่ระดับ ๒.๑๐ ใน พ.ศ. ๒๕๕๐ และ ๓.๐๑ ใน พ.ศ. ๒๕๕๔ ในขณะที่ประเทศสิงคโปร์ มีระดับความเสี่ยงน้อยที่สุด (คะแนนความเสี่ยงอยู่ที่ระดับ ๑.๒๐ ใน พ.ศ. ๒๕๕๐ และ ๑.๓๐ ในปี พ.ศ. ๒๕๕๔) ทั้งนี้ อันดับคอร์รัปชันในประเทศแถบเอเชีย ๒ ประเทศ ที่มีระดับความเสี่ยงสูงสุดที่สุด คือ ประเทศอินโดนีเซีย (คะแนนความเสี่ยงอยู่ที่ระดับ ๘.๐๓ ใน พ.ศ. ๒๕๕๐ และ ๘.๑๖ ในปี พ.ศ. ๒๕๕๔) ส่วนประเทศฟิลิปปินส์ มีระดับความเสี่ยงสูงสุด (คะแนนความเสี่ยงอยู่ที่ระดับ ๙.๔๐ ใน พ.ศ. ๒๕๕๐ และ ๗.๘๐ ในปี พ.ศ. ๒๕๕๔)^{๒๙} จากปรากฏการณ์ดังกล่าว ธรรมาภิบาลจึงเป็นเรื่องที่สำคัญและเป็นเรื่องเร่งด่วนสำหรับประเทศไทย และประเทศเพื่อนบ้านอื่นๆ ในแถบเอเชีย รวมถึงบางประเทศในแถบยุโรป ซึ่งจำเป็นต้องนำหลักธรรมาภิบาลมาสู่การปฏิบัติให้เป็นเป็นรูปธรรม ดังนำเสนอ^{๓๐} ต่อไปนี้

ธรรมาภิบาลในประเทศไทยกับตัวชี้วัด

ในบทบัญญัติของกฎหมายรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. ๒๕๕๐ ได้มีการนำหลักธรรมาภิบาลไปเป็นแนวทางในการปฏิรูปการบริหารการปกครองของหน่วยงานต่างๆ ในภาครัฐ ที่มีการพัฒนาไปในทิศทางที่ดีขึ้น จึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาตัวชี้วัดเพื่อประเมินผลของการนำหลักธรรมาภิบาลมาปฏิบัติ สำหรับประเทศไทย ได้ศึกษารวบรวมค่านิยมองค์ประกอบและตัวชี้วัดธรรมาภิบาลทั้งในประเทศและต่างประเทศมาเป็นแนวทางในการสร้างกรอบตัวชี้วัด โดยจัดกลุ่มตามความหลากหลายของ ๕ องค์ประกอบของหลักธรรมาภิบาล คือ ๑) ความชอบธรรม (Legitimacy) ๒) ความโปร่งใส

^{๒๙} ข้อมูลจากศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม (ศูนย์คุณธรรม) สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน) ร่วมกับศูนย์วิจัยเอแบค นิวตันกรมทางสังคม มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ (ABAC Poll) ได้ทำการสำรวจวิจัยเรื่อง “สถานภาพคุณธรรมของประชาชนในสังคมไทย” ในเขตกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล ตลอดปี ๒๕๕๐, อ้างถึงใน โกวิท วัฒนงาม, **ธรรมาภิบาลท้องถิ่น: ว่าด้วยการมีส่วนร่วมละความโปร่งใส**, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: มิสเตอร์ก๊อปปี้, ๒๕๕๓), หน้า ๕-๖.

^{๓๐} นงลักษณ์ สุทธิวัฒน์พันธ์, “ธรรมาภิบาลกับตัวชี้วัด”, หน้า ๒-๕. (อัดสำเนา).

(Transparency) ๓) ความรับผิดชอบและการตรวจสอบได้ (Accountability) ๔) ความมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล (Efficiency and Effectiveness) ๕) การมีส่วนร่วมของประชาชน (Participation)

นอกจากประเด็นหลักของตัวชี้วัดดังกล่าวแล้ว ก็ยังได้จัดกลุ่มตัวชี้วัดดังกล่าวนี้ออกเป็น ๔ ด้าน คือ ด้านกฎหมาย เศรษฐกิจ สังคม และการเมือง

ธรรมาภิบาลในประเทศฟิลิปปินส์กับตัวชี้วัด

ฟิลิปปินส์ได้นำหลักธรรมาภิบาลมาช่วยในการปฏิรูปภาครัฐหลังภาวะวิกฤตเศรษฐกิจในภูมิภาคเอเชีย ในปี พ.ศ. ๒๕๔๐ เพื่อสร้างคุณภาพของหน่วยงานภาครัฐ โดยมีองค์ประกอบธรรมาภิบาลที่วัดได้ มี ๑๐ องค์ประกอบ ดังนี้

๑) Public accountability คือ ความรับผิดชอบต่อความต้องการของประชาชนและความสามารถในการตรวจสอบการปฏิบัติงานของรัฐได้

๒) Transparency คือ คุณภาพของความโปร่งใสในการดำเนินงานทุกอย่างของรัฐและความสามารถในการให้บริการข้อมูลที่ถูกต้องและรวดเร็วของหน่วยงานภาครัฐ

๓) Efficiency คือ ระดับและคุณภาพของการให้บริการประชาชนภายใต้ทรัพยากรที่มีอยู่

๔) Result focus คือ การให้ความสำคัญกับผลการดำเนินงาน และเงื่อนไขของทรัพยากร

๕) Empowerment คือ การประสานงานและความร่วมมือของหน่วยงานต่างๆ เพื่อการบริการที่ดีแก่ประชาชน

๖) Predictability of policies คือ ความคงเส้นคงวา และความยุติธรรมในการปฏิบัติทางกฎหมาย ระเบียบ และนโยบาย

๗) Social development orientation คือ การพัฒนาคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชน

๘) Competitiveness คือ การกระตุ้นให้เกิดการแข่งขันในการพัฒนาคุณภาพของสินค้าและบริการในราคาย่อมเยา

๙) Participation คือ ความยืดหยุ่นของโครงสร้างของรัฐและการมีกลไกของรัฐที่เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียสามารถแสดงความคิดเห็น หรือมีส่วนร่วมในการตัดสินใจใดๆ ของรัฐ

๑๐) Sound economic management คือ ศักยภาพและความเป็นไปได้ของการบริหารของหน่วยงาน

ธรรมาภิบาลในประเทศอินโดนีเซียกับตัวชี้วัด

สำหรับประเทศอินโดนีเซียนั้น คอร์รัปชัน (Corruption) จัดว่าเป็นปัญหาใหญ่ประการหนึ่งของประเทศ ซึ่งมีผลกระทบอย่างมากต่อการพัฒนาและการสร้างเสถียรภาพทางเศรษฐกิจของประเทศ เนื่องจากผลกระทบจากวิกฤตเศรษฐกิจในปี พ.ศ. ๒๕๔๐ และด้วยความช่วยเหลือและทุนสนับสนุนจากนโยบายการต่อต้านคอร์รัปชันของ ADB (Asian Development Bank) ในปี พ.ศ.

๒๕๔๑ จึงกลายเป็นแรงผลักดันให้อินโดนีเซียต้องปราบปรามคอร์รัปชันทุกระดับ และนำไปสู่การมี
 ธรรมนูญบาลอย่างจริงจัง โดยมีกรอบแนวกว้างๆ ดังนี้

๑) การกระตุ้นให้มีการแข่งขันทางการค้าโดยชอบธรรม คือ ความต้องการขจัดความไม่
 โปร่งใสของกลไกทางการตลาดและการไม่มีระบบการตรวจสอบที่ถูกต้อง ซึ่งก่อให้เกิดการคอร์รัปชัน
 และการผูกขาดของนายทุนหรือนักการเมือง ดังนั้น ธรรมนูญบาลข้อนี้ จึงจะกระตุ้นให้มีความเสมอ
 ภาคในการแข่งขันทางการค้าและการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ จะช่วยให้ตลาดเกิดสภาวะการแข่งขันเสรี

๒) ส่งเสริมให้การบริหารภาครัฐมีประสิทธิภาพโปร่งใสและตรวจสอบได้ ทั้งนี้ เพราะ
 ระบบระเบียบราชการมีส่วนเอื้อให้เกิดการคอร์รัปชันผ่นหน่วยงาน และทำให้การบริการโดยทั่วไป
 แก่ประชาชนด้อยประสิทธิภาพ จึงจำเป็นต้องมีการปฏิรูปการบริหารภาครัฐ

๓) การมีส่วนร่วมของประชาชน ด้วยสาเหตุที่รัฐไม่มีความจริงจังในการแก้ปัญหาและไม่
 สนใจในเสียงหรือความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อรัฐบาลและนักการเมืองมาเป็นเวลานาน ส่งผลให้
 ประชาชนเบื่อหน่ายและไม่เป็นประโยชน์ของการมีส่วนร่วมในทางการเมืองการปกครองประเทศ
 ดังนั้น จึงต้องมีการสร้างทัศนคติใหม่ให้กับประชาชน ส่งเสริมสิทธิทางการเมืองของประชาชน เร่ง
 ตอบสนองความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของประชาชน กระตุ้นให้เห็นถึงความสำคัญของความ
 ร่วมมือของประชาชน ในการตรวจสอบการบริหารงานของรัฐและนักการเมือง

สำหรับธรรมนูญบาลข้อนี้ ก็ดูเหมือนว่าจะเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งกับสถานการณ์ในการ
 บริหารและการเมืองของประเทศไทยในปัจจุบัน

ธรรมนูญบาลในประเทศบอสวานากับตัวชี้วัด

นับตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๙ บอสวานานาได้รับเอกราชจากประเทศอังกฤษ จึงเริ่มมีการ
 บริหารจัดการที่เป็นประชาธิปไตย มีพรรคการเมืองหลายพรรค มีรัฐบาลที่มีเสถียรภาพ ไม่มีการ
 ปฏิวัติ และรัฐประหารเหมือนประเทศเพื่อนบ้านอื่นๆ อีกทั้งมีการเลือกตั้งที่บริสุทธิ์ยุติธรรมทุกๆ ๕
 ปี อย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ ก็เพราะบอสวานานาได้รักษาหลักนิติธรรม และหลักประชาธิปไตย ยอมรับ
 ความคิดเห็นของประชาชนที่มีความแตกต่างทางการเมือง ความเชื่อทางศาสนา โดยมีตัวชี้วัดธรร
 มาภิบาล ดังนี้

๑) การเลือกตั้งที่บริสุทธิ์ยุติธรรม (ทั้งการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิก
 วุฒิสภา)

๒) การเลือกตั้งที่มีความชอบธรรม

๓) กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้ง

๔) องค์กรจัดการเลือกตั้ง

๕) สื่ออิสระ

๖) ประชาสังคม

๗) ความร่วมมือกันระหว่างสื่อมวลชนกับองค์กรประชาสังคม

๘) กฎหมายตรวจสอบสมาชิกวุฒิสภา

๙) การควบคุมประสิทธิภาพขององค์กรรัฐวิสาหกิจ

- ๑๐) การต่อสู้เพื่อสิทธิสตรี
- ๑๑) การให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ
- ๑๒) บริการสาธารณะ
- ๑๓) ความยุติธรรม
- ๑๔) การจัดการฉ้อราษฎร์บังหลวง
- ๑๕) หลักประกันบริการที่ดีของรัฐ

จากกรณีศึกษาตัวอย่างการใช้ธรรมาภิบาลสู่การปฏิบัติในประเทศต่างๆ ดังกล่าวมาข้างต้น สามารถจะสรุปได้เป็น ๒ ส่วน คือ ธรรมาภิบาลในประเทศที่พัฒนาแล้ว และประเทศที่กำลังพัฒนา ดังเช่น ประเทศที่เรียกว่าพัฒนาแล้วอย่างสหรัฐอเมริกา เน้นการเพิ่มประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจและปรับปรุงประสิทธิผลขององค์กรของรัฐ ปูพื้นฐานกฎหมายที่ยุติธรรมให้ความสำคัญกับความเสมอภาค ความโปร่งใส การตรวจสอบ คุณภาพชีวิตและสิทธิมนุษยชน และมีการส่งเสริมหลักธรรมาภิบาลให้กลายเป็นวัฒนธรรมขององค์กร มากกว่าการที่จะต้องมืองค์กรคอยตรวจสอบหรือจับผิดการทำงาน ส่วนในประเทศที่กำลังพัฒนา อาทิเช่น ฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย และบอสซาวันนา กำลังอยู่ในช่วงของการนำหลักธรรมาภิบาลไปปรับใช้เพื่อเป็นกลไกที่ช่วยในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศให้ดีขึ้น สร้างระบบการทำงานในองค์กรของรัฐให้มีความโปร่งใสและชัดเจน ทั้งนี้ การมีหลักธรรมาภิบาลย่อมจะทำให้ต่างประเทศเกิดความเชื่อมั่นต่อการลงทุนได้อีกด้วย อย่างไรก็ตาม การนำแนวคิดของธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหารจัดการและพัฒนาตัวชีวิตที่เหมาะสมจะได้ผลเพียงใดในประเทศไทย ย่อมขึ้นอยู่กับความจริงจังและความมุ่งมั่นของรัฐเป็นสำคัญ^{๓๑}

ทั้งนี้ สิ่งสำคัญที่ควรคำนึงถึงควบคู่ไปกับหลักธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการงานในยุคใหม่หรือในยุคศตวรรษที่ ๒๑ คือ การบริหารจัดการภาครัฐใหม่ ซึ่งศาสตราจารย์ ดร.บุญทัน ดอกไธสง นักรัฐประศาสนศาสตร์ชาวไทย ได้แสดงถึงกรอบแนวคิดยุคใหม่ ในประเด็นเกี่ยวกับการจัดการภาครัฐใหม่ (New Public Management) (ค.ศ. ๑๙๙๒-ปัจจุบัน) กรอบของยุคโลกาภิวัตน์ซึ่งเริ่มพัฒนาจากปี ค.ศ. ๑๙๘๐ ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว (Rapid change) และเริ่มมีจุดเน้นจริงๆ ที่การเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผล ที่เรียกว่า “Nuts and bolts” นั้น ยังเน้นไปที่ปัญหาอันซับซ้อน เน้นระบบค่านิยม การขยายตัวทางเทคโนโลยีสารสนเทศ เทคนิคการวัดการทำงาน และการประเมินโครงการสาธารณะ การพัฒนาผลผลิตภาพการบริหารงบประมาณและความสำคัญของทุนมนุษย์ ซึ่งมีคำถามว่าจะนำตัวแบบสัญลักษณ์การประกอบธุรกิจมาใช้ในภาคสาธารณะได้อย่างไร ประธานาธิบดีคลินตัน ประกาศใช้ ปรับลดรูปแบบการบริหารราชการของรัฐบาลแห่งชาติ National Performance Review (NPR) ซึ่งรองประธานาธิบดีอัลกอร์ เป็นประธานรับผิดชอบการจัดระบบการบริหารราชการใหม่โดยเน้นระบบที่ว่า “เป้าหมายของพวกเราคือรัฐบาลของอเมริกาจะต้องประหยัด แต่มีประสิทธิภาพ จะต้องเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมระบบ

^{๓๑} เรื่องเดียวกัน.

ราชการแบบเดิมๆ ไปสู่ความคิดริเริ่มใหม่ และมอบอำนาจ ฐานหลักที่สำคัญของการจัดการภาครัฐใหม่ (Public Management) ซึ่งประกอบด้วยแนวความคิด ๖ ประการ คือ

๑) รัฐบาลจะต้องเป็นผู้ประกอบการ (Entrepreneurial Spirit) โดยพัฒนาคุณภาพการบริการให้มีประสิทธิภาพ

๒) รัฐบาลจะต้องร่วมมือทำงานกับส่วนอื่นๆ ของรัฐ รวมทั้งภาคเอ็นจีโอ และเอกชน เพื่อบรรลุเป้าหมายทางสังคมและยอมรับว่าภาคเอกชน คือพลังหลักในการเคลื่อนไหวเศรษฐกิจ

๓) รัฐบาลจะต้องตัดสินใจในการทำงานเน้นผลสัมฤทธิ์ (Result base) มีการวัดผลแก้ไขกฎหมายที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศ

๔) รัฐบาลจะต้องพัฒนาการตรวจสอบผลประโยชน์ของสาธารณะโดยเข้าใจกฎหมายชุมชน และคุณค่าและค่านิยมของการแบ่งปัน

๕) รัฐบาลจะต้องมอบอำนาจให้ประชาชนและลูกจ้างสาธารณะ ไม่ใช่รัฐบาลทำเอง รัฐบาลจะต้องกำหนดนโยบายและค่านิยมนโยบายให้เป็นที่ไปตามวัตถุประสงค์เท่านั้น

๖) รัฐบาลจะต้องมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา^{๑๒}

นอกจากนี้ ศาสตราจารย์ ดร.บุญทัน ดอกไธสง ยังได้กล่าวเชิงสรุปสาระสำคัญของแนวความคิด ๖ ประการนั้นไว้ดีกว่า “เมื่อกล่าวโดยสรุป จะพบว่า NPM ค.ศ. ๑๙๙๒-ปัจจุบันนั้น จะต้องเน้นการวัดการทำงานการประเมินโครงการ และผลิตภาพ เช่น ลดค่าใช้จ่ายภาครัฐ เพิ่มความสามารถการกำกับดูแล ประสิทธิภาพ ประสิทธิผล มีความรับผิดชอบต่อสังคมและมอบอำนาจการบริหารสาธารณะ เน้นความสำคัญของท้องถิ่นมากกว่ารัฐบาลส่วนกลาง (Local, than state) นักบริหารสาธารณะต้องมาจากการเลือกตั้ง ใช้ระบบข้อมูลสารสนเทศยุคใหม่ ใช้ระบบควบคุมการคอร์รัปชันด้วยหลักธรรมาภิบาล ปกป้องระบอบประชาธิปไตยโดยเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ทุกคนมีสิทธิ์เท่าเทียมกัน ลงทุนมหาศาลในการสร้างทุนมนุษย์ ปลดแอกชาติออกจากระบบซากเดนของอำมาตย์สู่ความเป็นชาติเสรีต่อต้านเผด็จการทุกรูปแบบอย่างกล้าหาญ”^{๑๓}

จากคำกล่าวข้างต้น ผู้เขียนสามารถจะวิเคราะห์แนวความคิดทั้ง ๖ ประการดังกล่าวได้ว่าเป็นนโยบายที่สำคัญอย่างยิ่งของการจัดการภาครัฐใหม่ หรือการบริหารราชการยุคใหม่ที่มีความสอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาล (Good Governance) ซึ่งครอบคลุมทุกประเด็นในบริหารราชการแผ่นดินและการพัฒนาประเทศในยุคโลกาภิวัตน์ ถึงแม้ว่าปัจจุบันในประเทศไทย จะยังไม่ค่อยประสบความสำเร็จเกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลในด้านการบริหารราชการตามหลักธรรมาภิบาลมากเท่าไร แต่ก็ยังเป็นแนวทางที่สามารถจะพัฒนาแนวคิดนี้ให้เหมาะสมกับระบบการบริหารราชการแผ่นดิน รวมถึงระบบเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครองของประเทศไทยในยุคใหม่นี้ได้

^{๑๒} บุญทัน ดอกไธสง, ขอบข่ายรัฐประศาสนศาสตร์ยุคโลกาภิวัตน์ Global Paradigm of Public Management, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ปัญญาชน, ๒๕๕๓), หน้า ๑๒.

^{๑๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒-๑๓.

๓. บทสรุป

จากการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับธรรมาภิบาลดังกล่าวมาทั้งหมดข้างต้น พอจะสรุปผลให้ทราบได้ว่า ตามกรอบแนวคิดของธรรมาภิบาลนั้น ถึงจะมีหลากหลายองค์ประกอบ แต่โดยส่วนมากจะมีองค์ประกอบที่ใกล้เคียงกัน พอจะประมวลได้ ๖ ประการ คือ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักความมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่า ทั้งนี้ การนำธรรมาภิบาลสู่การปฏิบัติเพื่อบริหารงานองค์กรยุคใหม่ ผู้เขียนคิดเห็นว่า เป็นเรื่องสำคัญในยุคปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว เช่น เมื่อพิจารณาตามสภาพปัญหาในส่วนของ การบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นต้น พอจะกำหนดตัวชี้วัดให้เห็นปัญหาที่เกิดขึ้นจากการบริหารงานองค์กรส่วนราชการภายในประเทศไทยในยุคปัจจุบันนี้ ก็มี ๒ ประเด็นใหญ่ๆ ได้แก่ ๑) ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการขาดเอกภาพของการบริหารองค์กร และ ๒) ปัญหาที่เกิดขึ้นจากตัวของบุคลากรยังขาดหลักปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลอย่างจริงจัง ซึ่งประมวลแล้วจะพบว่า ปัญหาหลักในการบริหารงานองค์กร เพราะเกิดจากการขาดคุณธรรม จริยธรรม โดยเฉพาะขาดhiriโอตตปะ ไม่ซื่อสัตย์ ไม่คำนึงถึงผลประโยชน์ของส่วนรวม กลับคำนึงถึงแต่ผลประโยชน์ส่วนตนเป็นหลัก

๔. ข้อเสนอแนะ

ผู้เขียนขอแนะนำเสนอวิธีการหรือแนวทางเลือกใหม่ในการแก้ปัญหาและนำเสนอแนวทางการบริหารงานองค์กรยุคใหม่นั้นอีกวิธีหนึ่ง คือ การนำหลักพุทธธรรมเข้ามาบูรณาการกับธรรมาภิบาล รวมถึงนโยบายและกระบวนการบริหารงานยุคใหม่ขององค์กรในทุกภาคส่วน เริ่มตั้งแต่การพัฒนาบุคลากรทั้งระดับผู้บริหารเบื้องล่างจนถึงเบื้องบน ด้วยการบูรณาการหลักพุทธธรรม เช่น ราชสังคหวัตถุ ๔ หลักสัพบุรีธรรม ๗ หลักทศพิธราชธรรม และจักรวัตติวัตร ๑๒ เป็นต้น เพื่อให้บุคลากรภายในองค์กรมีคุณธรรม จริยธรรม การพัฒนางานโดยจัดลำดับความสำคัญของแผนงานที่จะดำเนินงาน และการพัฒนาองค์กรเพื่อให้มีประสิทธิภาพ มีความโปร่งใส และมีจุดมุ่งหมายเพื่อจัดสรรผลประโยชน์ให้เกิดขึ้นแก่ส่วนรวมได้อย่างแท้จริง

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

(๑) หนังสือ:

- โกวิทย์ พวงงาม. **ธรรมาภิบาลท้องถิ่น: ว่าด้วยการมีส่วนร่วมละความโปร่งใส**. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร: มิสเตอร์ก๊อปปี, ๒๕๕๓.
- ถวิลวดี บุรีกุล. “การบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี”, ใน **การบริหารภาครัฐ ประมวลสาระชุดวิชา ๓๓๗๐๒ หน่วยที่ ๑๐ หน้า ๒๓๗-๒๔๗ สาขาวิชาวิทยาการจัดการ**. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๘.
- ถวิลวดี บุรีกุล และคณะ. **ทศวรรษ : ตัวชี้วัดการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี**. กรุงเทพมหานคร: จัดพิมพ์โดยสถาบันพระปกเกล้า; บริษัท ศูนย์การพิมพ์แก่นจันทร์ จำกัด, ๒๕๔๙.
- นงลักษณ์ สุทธิวัฒน์พันธ์. “ธรรมาภิบาลกับตัวชี้วัด”, ใน **เอกสารประกอบการเรียน-การสอน วิชา ๖๑๕๓๑๒ การจัดการการพัฒนาระดับสูง ภาคการศึกษาที่ ๓ (Summer) ปีการศึกษา ๒๕๕๕ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาระดับสูง (ภาคปกติ) ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. (อัดสำเนา)
- นฤมล ทับจุมพล. **แนวคิดและวาทกรรมว่าด้วยรัฐธรรมนูญแห่งชาติในการจัดการปกครอง (Governance)**. กรุงเทพมหานคร: คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑.
- บวรศักดิ์ อวรรณโณ. **การสร้างธรรมาภิบาล (Good Governance) ในสังคมไทย**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สำนักพิมพ์วิญญูชน จำกัด, ๒๕๔๒.
- บุญทัน ดอกไธสง. **ขอบข่ายรัฐประศาสนศาสตร์ยุคโลกาภิวัตน์ Global Paradigm of Public Management**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ปัญญาชน, ๒๕๕๓.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. **พัฒนาการทางสังคม-วัฒนธรรมไทย**. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร: เมืองโบราณ, ๒๕๕๔.
- สถาบันพระปกเกล้า. **ทศวรรษ: ตัวชี้วัดการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๔๙.
- สรสรเสริญ วงศ์ชะอุ่ม. **การวางแผนพัฒนาประเทศ**. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์การพิมพ์เพชรรุ่ง, ๒๕๕๔.
- สุธาวัลย์ เสถียรไทย. **ธรรมาภิบาล การมีส่วนร่วมของประชาชนกระบวนการทางด้านสิ่งแวดล้อม**. กรุงเทพมหานคร: สารธาร, ๒๕๕๔.
- #### (๒) วิทยานิพนธ์/รายงานการวิจัย:
- โกวิทย์ พวงงาม. “การประเมินองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีความเป็นเลิศ ด้านความโปร่งใส และการมีส่วนร่วมของประชาชน”. **รายงานการศึกษาวิจัยฉบับสมบูรณ์**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์. “การป้องกันการทุจริตคอร์รัปชันในหน่วยงานระดับกรมหรือเทียบเท่าด้วยเทคนิคการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี และการใช้ดัชนีชี้วัดความเสี่ยงต่อการทุจริตคอร์รัปชัน”. รายงานการวิจัย. การวิจัยครั้งนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ปี พ.ศ. ๒๕๔๙.

บุษบง ชัยเจริญวัฒน์ และบุญมี ลี. รายงานการวิจัย ตัวชี้วัดธรรมาภิบาล. กรุงเทพมหานคร: ส.เจริญ การพิมพ์. ๒๕๕๐.

พระมหาศกฏา กนกอรียสิน. “การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี”, ใน เอกสารรายงานฉบับที่ ๒ ชุดวิชา ๓๓๗๐๑ แนวคิด ทฤษฎี และหลักการรัฐประศาสนศาสตร์ แขนงวิชาการรัฐกิจ หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต ภาค ๑/๒๕๕๐. สาขาวิชาวิทยาการจัดการ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๐.

พิรัชย์ ศรีราม. “ยุทธศาสตร์การพัฒนาธรรมาภิบาลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วยหลักพุทธธรรมในเขตจังหวัดภาคกลางตอนบน”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

(๓) วารสาร:

ชัชวาลย์ ทัดศิวัช. “ธรรมาภิบาล: หลักปฏิบัติการเพื่อการบริหารงานภาครัฐที่ดีของไทย”, วารสารวิชาการวไลยอลงกรณ์. (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๔๕): ๔๕.

บงกช สุกข์ศน์ ณ ออยุธยา. “แนวทางเสริมสร้างธรรมาภิบาลในสังคมไทยด้วยการสร้างจิตสำนึกค่านิยม ผ่านสุภาชิต คำพังเพย”, บทความพิเศษ. ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๓): ๒๖.

ศิริรัตน์ คลังเย็น. “การบริหารสู่ความเป็นเลิศตามหลักพุทธธรรมาภิบาลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น”, ใน การประชุมวิชาการระดับชาติ มจร ครั้งที่ ๑ Book of Abstracts and MCU Congress Proceedinds เรื่อง พุทธบูรณาการเพื่อพัฒนาจิตใจและสังคม ประจำปี ๒๕๕๗ เล่มที่ ๒. รวบรวมจัดพิมพ์โดย คณะกรรมการฝ่ายวิชาการ งานประชุมวิชาการระดับชาติ มจร ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

สมบุญรณ์ ศิริประชัย. “ธรรมาภิบาลภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์: นัยต่อประเทศไทย”, วารสารรัฐศาสตร์สาร. ปีที่ ๒๙ ฉบับที่ ๓ (๖ กันยายน-ธันวาคม ๒๕๕๑): ๑-๑๑๒.

๒. ภาษาอังกฤษ:

(I) Books:

Japan International Cooperation Assistance. **Participatory Development and Good Governance Report of the Aid Study Committee.** Tokyo: Japan International Cooperation Assistance (JICA), 1995.

วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ ๑๓๗

Joseph E. Stiglitz. “Democratizing the International Monetary Fund and the World Bank: Governance and Accountability”, **Governance: An International Journal of Policy Administration and Institutions**. Vol. 16 (January 2003): 111-139.

World Bank. **Sub-Sahara Africa: From Crisis to Sustainable Growth**. Washington DC: The World Bank, 1989.

๑๓๘ ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๓ กันยายน-ธันวาคม ๒๕๕๘

การพัฒนาคุณลักษณะภาวะผู้นำมุ่งให้บริการของผู้บริหาร
ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
The Developing Servant Leadership Trait of Executives
In Local Government

สุขอุษา นุ่นทอง*

บทคัดย่อ

เมื่อผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นปฏิบัติงานและปฏิบัติตนขาดศีลธรรม ขาดคุณธรรมจริยธรรม และยังกระทำผิดวินัยอย่างต่อเนื่องไม่ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในเรื่องคุณธรรมและจริยธรรมตามความคาดหวังของประชาชน ผู้เขียนจึงต้องการเสนอแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะภาวะผู้นำมุ่งให้บริการของผู้บริหารในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อมุ่งให้ผู้บริหารได้ให้ความสำคัญกับการรู้สึกผิดชอบชั่วดี และอย่าให้ความทะเยอทะยานของตนเองอยู่เหนือความถูกต้องที่ควรจะเป็น ด้วยการสร้างคุณสมบัติภายในเป็นภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรม ได้แก่ มองไกล มีความชำนาญ และมีมนุษยสัมพันธ์ รวมทั้งการสร้างภาวะผู้นำจากคุณสมบัติภายนอกได้แก่ เป็นผู้ มีระเบียบวินัยดี เป็นผู้แก้แค้น เป็นผู้มีความรู้ ศึกษาทรงจำมาก รักษาความถูกต้องในสิ่งที่ถูกต้อง ควร และผู้บริหารต้องนำหลักธรรมที่ส่งเสริมคุณลักษณะภาวะผู้นำมุ่งให้บริการมาปฏิบัติอยู่เป็นประจำ ได้แก่ ศีล ขันติ เมตตา ปิยวาจา และ อตถจริยา จึงจะทำให้ผู้บริหารมีคุณลักษณะภาวะผู้นำมุ่งให้บริการในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประกอบด้วย ๑) มีคุณลักษณะด้านบุคลิกภาพ ๒) มีคุณลักษณะที่เกี่ยวข้องกับงาน ๓) มีคุณลักษณะด้านเฉลียวฉลาด ๔) มีคุณลักษณะทางสังคม และ ๕) มีคุณลักษณะภูมิหลังทางสังคมที่ประชาชนไว้วางใจ

คำสำคัญ : คุณลักษณะของภาวะผู้นำ, ภาวะผู้นำมุ่งให้บริการ

ABSTRACT

When corporate executives in local government practitioners and their practice of morality lack of ethics, and a breach of discipline continues to behave as a good model in terms of moral and ethical expectations of the people. The author would like to propose the development of features aimed at providing leadership in the management of local government. Aims to provide executives with a focus on the good conscience, and let not their own ambitions above accuracy should be. The interior features create a leadership based on Buddhist doctrines are looking beyond their expertise and human relations, The leadership of

* นักวิชาการอิสระ, ๙๓/๒๕๘ ถนนตลาดล่าง ตำบลบางกุ้ง อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี

the exterior features include, discipline is good the mightiest a person with knowledge learn more memories maintain the accuracy of what was expected. And The Executives must be the principles that promote leadership traits aimed at providing practice on a regular basis also, Such as: Sila, Khanti, Matta, Piyavaja, and Attathajariya. It will feature Executive Leadership aimed at serving local government. Include: 1) should have personality characteristics of trait 2), should have work related of trait, 3) should have intelligent features of trait 4), should have social of trait, and 5) should have the social background that the public trust of trait.

Keyword : Leadership of trait, Servant leadership

๑. บทนำ

ประเทศไทยมีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๗๕ และประชาชนชาวไทยได้ถูกบ่มเพาะวัฒนธรรมทางการเมือง ความเชื่อและการดำเนินวิถีทางการเมือง^๑ จนกระทั่งรัฐธรรมนูญฉบับประชาชนได้ถูกประกาศใช้เป็นครั้งแรกเมื่อ ๑๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๐ โดยสนับสนุนหลักการกระจายอำนาจสู่การปกครองส่วนท้องถิ่น ตามหมวด ๙ มาตรา ๒๘๔ ว่าด้วยการปกครองส่วนท้องถิ่นและแบ่งการปกครองท้องถิ่นออกเป็น ๕ รูปแบบ ได้แก่ เทศบาล (นคร เมือง ตำบล) องค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล กรุงเทพมหานครและเมืองพัทยา เพื่อต้องการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น ซึ่งกำหนดหลักการและสาระสำคัญไว้ว่ารัฐจะต้องให้ความสำคัญเป็นอิสระแก่ท้องถิ่นตามหลักแห่งการปกครองตนเองตามเจตนารมณ์ของประชาชนในท้องถิ่น

ต่อมาการบริหารงานของภาครัฐมีความซับซ้อนทั้งในเรื่องของโครงสร้าง กฎ ระเบียบ ข้อบังคับต่างๆ ทำให้ไม่ก่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติหน้าที่ โดยเฉพาะต้องมีการให้ความรู้ความเข้าใจในคุณค่าของการบริหารจัดการที่ดีให้กับทุกภาคส่วน เป็นหลักการที่มีความสำคัญยิ่ง โดยเฉพาะในเรื่องของการตัดสินใจทางการบริหาร ซึ่งอาจจะถูกอิทธิพลครอบงำอาจนำไปสู่การคอร์รัปชันการทุจริตเชิงนโยบาย (Policy Corruption) หรือผลประโยชน์ทับซ้อน (Conflict of Interests) ที่เป็นปัญหาสำคัญ^๒ ที่ฝังรากลึกในสังคมไทยในปัจจุบัน

นักวิชาการได้ทำการวิจัยพบว่า สภาพการบริหารที่เป็นอยู่ในขณะนี้ ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นปฏิบัติงานและปฏิบัติตนขาดศีลธรรม ขาดคุณธรรมจริยธรรมไม่น้อย และยัง

^๑ ลิขิต ธีรเวคิน, การเมืองการปกครองไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๕), หน้า ๓๒.

^๒ อนุชา จันทร์สม, ธรรมาภิบาลกับการกระจายอำนาจ, (กรุงเทพมหานคร : คณะพัฒนาการเศรษฐกิจ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๒.

กระทำผิดวินัยอย่างต่อเนื่องไม่ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในเรื่องคุณธรรมและจริยธรรมตามความคาดหวังของประชาชน ดังจะพบเห็นจากที่ผ่านมาสํานักงานตรวจเงินแผ่นดินได้ ทำการตรวจสอบองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแล้วพบว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังเกิดปัญหาการบริหารงบประมาณที่ไม่มีประสิทธิภาพ ขาดระบบการควบคุมที่ดีและนำไปสู่การใช้ดุลยพินิจที่ไม่ชอบด้วยเหตุผลและไม่สนองความต้องการของประชาชนโดยรวม ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนมีผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของประชาชนในท้องถิ่นทั้งสิ้น เป็นปัญหาภาวะผู้นำการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วน^๓

ดังนั้น ผู้เขียนจึงต้องการนำเสนอให้เห็นว่า การบริหารจะสำเร็จได้ก็เพราะอาศัยหลักพุทธธรรมเข้ามาส่งเสริมคุณลักษณะภาวะผู้นำมุ่งบริการของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้มีคุณลักษณะภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ตามหลักพุทธธรรม

๒. ทฤษฎีเกี่ยวกับคุณลักษณะของภาวะผู้นำให้มุ่งบริการ (Traits Approach)

ทฤษฎีคุณลักษณะของผู้นำ^๔ ในช่วงปี 1940-1950 โดยการนำเสนอแนวคิดจำแนกให้เห็นคุณลักษณะเด่นซึ่งเป็นคุณลักษณะภายในของบุคคลหรือคุณลักษณะของแต่ละบุคคลมี ๖ ประการ ดังนี้

๑) คุณลักษณะทางกายภาพ (Physical Characteristics) เป็นคุณลักษณะส่วนบุคคล เช่น ความสูง น้ำหนัก รูปร่าง หน้าตาและพลัง เป็นต้น

๒) คุณลักษณะด้านบุคลิกภาพ (Personality Characteristics) เป็นคุณลักษณะที่แสดงออกต่อบุคคลอื่น เช่น ยิ้มง่าย ร่าเริง สดชื่นแจ่มใส อารมณ์ดีตลอดเวลา ไม่เครียดและเคร่งขรึมจนบุคคลอื่นเกรงกลัว และไม่ยอมเข้าใกล้ เป็นคนที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เป็นต้น คุณลักษณะเหล่านี้เป็นลักษณะข่ม (Dominance) ซึ่งเป็นลักษณะด้านบุคลิกภาพที่สามารถเปรียบเทียบความแตกต่างได้และเป็นส่วนหนึ่งของการมีภาวะผู้นำ

๓) คุณลักษณะที่เกี่ยวข้องกับงาน (Task-Related Characteristics) เป็นทักษะความสามารถส่วนบุคคลในการให้ความสนใจและใส่ใจต่อทุกปัจจัยที่เกี่ยวข้องในงาน เช่น การใช้สติปัญญา การศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมและทักษะด้านเทคนิคการทำงาน เป็นต้น

๔) คุณลักษณะด้านเฉลียวฉลาด (Intelligence Characteristics) เป็นคุณลักษณะเด่นส่วนบุคคลที่สามารถสร้างให้เกิดขึ้นได้ในทุกคน

^๓ กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น และ UNDP, “โครงการเสริมสร้างธรรมาภิบาลและความโปร่งใสในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น”, รายงานการศึกษาวิจัยฉบับสมบูรณ์, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๒), หน้า ๒.

^๔ อนิวช แก้วจางค์, **หลักการจัดการ**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (สงขลา: ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๕๖), หน้า ๑๕๘.

๕) คุณลักษณะทางสังคม (Social Characteristics) เป็นคุณลักษณะที่ทำให้บุคคลหนึ่งสามารถเข้าหาบุคคลอื่นได้อย่างง่าย สามารถเข้าร่วมกิจกรรมร่วมกับบุคคลอื่นและสังคมได้อย่างน่าอัศจรรย์และได้รับการตอบรับอย่างเต็มที่ด้วยความเต็มใจ ในปัจจุบันพบว่าหากผู้นำมีสถานภาพด้านเศรษฐกิจและสังคมในระดับดีแล้วยิ่งสร้างความโดดเด่นให้กับผู้นำเพิ่มขึ้น

๖) คุณลักษณะภูมิหลังทางสังคม (Background Characteristics) ภูมิหลังของแต่ละบุคคลย่อมมีความโดดเด่นและแตกต่างกันจะช่วยสร้างความน่าเชื่อถือและศรัทธาให้เกิดขึ้นกับบุคคลอื่นได้ง่าย เช่น ชาตินิคมคุณงามความดีของบรรพบุรุษและรางวัลจากการทำความดี เป็นต้น การศึกษาแนวคิดทฤษฎีผู้นำในยุคแรกส่วนใหญ่เป็นการเฝ้าสังเกตเพื่อค้นหาลักษณะเด่นของผู้นำที่แสดงออกมา โดยอาจมีการทำนายหรือวิเคราะห์ล่วงหน้าว่าผู้นำแต่ละแบบมีลักษณะที่แตกต่างกันในเรื่องใด

คุณลักษณะภาวะผู้นำมุ่งให้บริการ (Servant Leadership)

ผู้นำแบบผู้รับใช้หรือมุ่งให้บริการในมุมมองของ วอเรน เบนนิส หลักการของ Servant Leadership มุ่งให้ความสำคัญกับความรู้สึกผิดชอบชั่วดี และอย่าให้ความทะเยอทะยานของตนเองอยู่เหนือความถูกต้องที่ควรจะเป็น ซึ่งมีคุณลักษณะดังนี้ (๑) ฟัง (๒) เข้าใจผู้อื่น (๓) เยียวยา (๔) ตระหนักรู้ (๕) จูงใจ (๖) มโนภาพ (๗) มองไกล (๘) ดูแลรับผิดชอบ (๙) พัฒนาคน และ (๑๐) พัฒนาชุมชน

สรุป คุณลักษณะภาวะผู้นำมุ่งให้บริการ มุ่งให้ความสำคัญกับความรู้สึกผิดชอบชั่วดี และอย่าให้ความทะเยอทะยานของตนเอง อยู่เหนือความถูกต้องที่ควรจะเป็น ทั้งคุณลักษณะด้านทางกายภาพ คุณลักษณะด้านบุคลิกภาพ คุณลักษณะด้านที่เกี่ยวข้องกับงาน คุณลักษณะทางสังคมและภูมิหลังทางสังคม

๓. ภาวะผู้นำมุ่งให้บริการตามแนวพุทธธรรม

แนวคิดหลักพุทธธรรมที่ความเหมาะสมกับการพัฒนาคุณลักษณะภาวะผู้นำมุ่งให้บริการของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ดังต่อไปนี้

ภาวะผู้นำมุ่งให้บริการตามแนวพุทธธรรม

ภาวะผู้นำมุ่งให้บริการตามหลักพระพุทธศาสนานั้นจะมีลักษณะและคุณสมบัติที่สำคัญอยู่ ๒ ประการคือ (๑) ลักษณะและคุณสมบัติภายใน (๒) ลักษณะและคุณสมบัติภายนอก โดยลักษณะและคุณสมบัติดังกล่าวนี้ถือว่าเป็นสิ่งที่มีความสำคัญเพราะเป็นกรอบในการกำหนดอัตลักษณ์ของผู้บริหารว่าผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำที่ดีนั้นควรจะมีลักษณะและคุณสมบัติอย่างไร โดยทั้ง ๒ ประการนี้มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

คุณสมบัติภายใน

สำหรับคุณสมบัติของผู้บริหารที่อยู่ภายในนั้น หมายถึง สภาพจิตใจ คุณธรรมหรือหลักการในด้านมโนธรรมที่ผู้นำโดยมากจะพึงมีเป็นเจตคติและความคิดรวมถึงอารมณ์ที่เป็นไปใน

ฝ่ายดี และสามารถนำมาปรับใช้เพื่อการบริหารงานได้ โดยหลักคุณธรรมที่เป็นตัวกำหนดลักษณะ และคุณสมบัติดังกล่าวที่จัดเป็นมโนธรรมนั้นมีดังต่อไปนี้

ก) พิจารณาจากคุณสมบัติของผู้นำที่ปรากฏอยู่ในทศตปิฎกในพระสุตตันตปิฎก ซึ่งในพระสุตตันตปิฎกกล่าวถึงคุณสมบัติของผู้ไว้ดังนี้

(๑) จักขุมา คือ เป็นผู้มิวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล มองสภาพเหตุการณ์ รูปการณ์ สถานการณ์ ออก และจะวางแผนเตรียมรับหรือรุกได้อย่างไร

(๒) วิจิโร คือ เป็นผู้เชี่ยวชาญชำนาญในงานส่วนตนงานส่วนรวม รู้จักหลักการและวิธีการไม่บกพร่องในหน้าที่ที่ตนได้รับมอบหมาย

(๓) นิสสยสัมปันโน คือ เป็นผู้ที่มีมนุษยสัมพันธ์ดี ประสานงาน ประสานใจ ประสานประโยชน์ และได้รับความเชื่อถือจากผู้อื่น^๕

ในพระสุตตันตปิฎกแสดงให้เห็นว่า การเป็นผู้บริหารนั้นจะต้องเป็นผู้ประกอบด้วยปัญญา คือ มี หูตาไวและกว้างไกล สามารถจำแนกบุคคลและเหตุการณ์ สถานการณ์ออกว่าเป็นอย่างไร ซึ่งทำให้ ผู้นำมีประสบการณ์ มีความชำนาญในการปกครอง การบริหารจัดการ เข้าใจบุคคลหรือ ผู้ใต้บังคับบัญชาได้เป็นอย่างดี ซึ่งจะทำให้มีผู้สนับสนุนมากขึ้น แต่คุณสมบัติทั้ง ๓ ประการนี้ มีระดับความสำคัญมากน้อยต่างกันไปตามระดับตำแหน่งหน้าที่ขององค์กรหรือหน่วยงานว่าเล็กหรือ ใหญ่ขนาดไหน หรือมีความสำคัญเพียงใด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้ปกครองรัฐหรือผู้นำประเทศนับว่า เป็นองค์กรที่ใหญ่ ผู้นำหรือผู้บริหารจึงต้องมีคุณสมบัติครบถ้วน จึงสามารถยึดศรัทธาของ ผู้ใต้บังคับบัญชาไว้ได้ ซึ่งจากการอธิบายมานั้นในกรอบของคุณสมบัติของผู้บริหารที่ปรากฏในทศตปิฎก ผู้เขียนได้สรุปไว้ ดังต่อไปนี้

ข) พิจารณาจากคุณสมบัติของผู้นำที่ปรากฏในสังฆโสภณสูตร ในพระสุตตันตปิฎก พระพุทธองค์ ได้กำหนดแสดงถึงลักษณะและคุณสมบัติของผู้นำว่ามีลักษณะสำคัญดังต่อไปนี้คือ

(๑) วิยัตโต เป็นผู้มิปัญญา

(๒) วินีโต เป็นผู้มิระเบียบวินัยดี

(๓) วิสารโท เป็นผู้แก้แล้วกล้า

(๔) พหุสูตโต เป็นผู้มีความรู้ ศึกษาทรงจำมาก

(๕) อัมมานุอัมมปฏิปันโน เป็นผู้ปฏิบัติธรรม สมควรแก่ธรรม รักษาความถูกต้องใน

สิ่งที่ถูกที่ควร^๖

สรุป การพัฒนาคุณลักษณะภาวะผู้นำมุ่งให้บริการของผู้บริหารในองค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่น ได้แก่ คุณลักษณะภาวะผู้นำมุ่งบริการที่มีตัวชี้วัด คือ ๑) จักขุมา คือ เป็นผู้มิวิสัยทัศน์ที่ กว้างไกล ๒) วิจิโร คือ เป็นผู้เชี่ยวชาญชำนาญในงาน ๓) นิสสยสัมปันโน

^๕ อัง.จตุกก.(ไทย) ๒๑/๑๕๗/๒๐๓.

^๖ อัง.จตุกก.(ไทย) ๒๑/๗/๙-๑๐.

๔. หลักธรรมที่ส่งเสริมคุณลักษณะภาวะผู้นำมุ่งให้บริการ

หลักธรรมที่มุ่งส่งเสริมคุณลักษณะภาวะผู้นำมุ่งให้บริการ ได้แก่ หลักศีล หลักขันติ หลักเมตตา หลักปิยวาจา และหลักอหิงสาคิริยา รายละเอียดมีดังนี้

๑) หลักศีล

ศีล (Silla)^๗ เป็นคำนาม แปลว่า การรักษากายใจให้เรียบร้อย และยังหมายถึงข้อปฏิบัติสำหรับควบคุมกายและวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงาม การรักษาปกติตามระเบียบวินัย ปกติมารยาทที่สะอาดปราศจากโทษ^๘ ข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่ว ข้อปฏิบัติในการฝึกกายวาจาให้ดียิ่งขึ้น ความสุจริตทางกายวาจาและอาชีพ^๙

คำว่า เบญจ (บาลีว่า ปญจ) แปลว่า ห้า ศีล แปลว่า ปกติ คือความปกติเรียบร้อยแห่งกายวาจา แปลรวมว่า ปกติห้าอย่าง เป็นหลักปฏิบัติสำหรับจัดความชั่วทางกายและทางวาจา ศีล ๕ หรือเบญจศีล คือ ความประพฤติชอบทางกายและวาจา เป็นข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่ว ๕ ประการนี้ คือ (๑) เว้นจากการปลงชีวิต เว้นจากการฆ่าการประทุษร้ายกัน (๒) เว้นจากการลักขโมย โกง ละเมิดกรรมสิทธิ์ ทำลายทรัพย์สิน (๓) เว้นจากการประพฤติผิดในกาม การล่วงละเมิดสิ่งที่ผู้อื่นรักใคร่หวงแหน (๔) เว้นจากการพูดเท็จ โกหกหลอกลวง (๕) เว้นจากน้ำเมา คือ สุราเมรัยและสิ่งเสพติดให้โทษ อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท^{๑๐}

ศีล เป็นหลักทำให้พฤติกรรมทางกาย และวาจาเป็นปกติ นำมาใช้กับผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ศีล ๕

๒) หลักขันติ

ขันติ (Khanti)^{๑๑} หมายถึง ความอดทน ตั้งหน้าทำหน้าที่การงานด้วยความขยันหมั่นเพียร เข้มแข็ง ทนทาน ไม่หวั่นไหว มั่นในจุดหมาย ไม่ท้อถอย^{๑๒} การอดทน อดกลั้นเมื่อมีเหตุการณ์ต่างๆ มากระทบ ทำให้เกิดโทสะ เมื่อใช้ทมะ คือ รู้จักข่มใจตนเข้าช่วยแล้วแต่ยังไม่สำเร็จ ก็ต้องใช้ขันติ

^๗ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๙, ๒๕๔๓, หน้า ๑๒๔.

^๘ สุชีพ ปุณฺณานุภาพ, พจนานุกรมศัพท์พุทธศาสนา ไทย-อังกฤษ, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๒๖๒.

^๙ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๒๙๒.

^{๑๐} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๒๐๖-๒๐๗.

^{๑๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๙, หน้า ๑๒๔.

^{๑๒} พระราชวรมุนี (ประยูร ปยุตโต), คุณธรรมและจริยธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนรุ่นใหม่, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๘), หน้า ๔๓.

อดกลั้นเข้าช่วยอีกแรงหนึ่ง คือ ต้องรู้จักอดกลั้นต่อเหตุการณ์อันจะยั่วให้เกิดโทสะ^{๑๓} ซึ่งบางนักวิชาการบางท่านได้แยกความหมายของขันติว่า สามารถจะแยกออกเป็น ๓ ประเด็นคือ (๑) ทนลำบาก หมายถึง ทนลำบากเพราะทุกขเวทนาอันเกิดจากโรคภัยไข้เจ็บเอาชนะความเจ็บป่วยได้ ถึงป่วยก็สามารถหายได้โดยไว (๒) ทนตรากตรำ หมายถึง ไม่คำนึงถึงความร้อน หนาว แดด ฝน หิว กิณ กระจายก็ดื่ม เหนื่อยก็พัก เสร็จแล้วก็รีบทำงานต่อไปจนสำเร็จเรียบร้อย (๓) ทนเจ็บใจ หมายถึง ความอดกลั้น เป็นขันติขั้นสูงสุด เรียกว่า อธิวาสนขันติ ผู้ที่มีอธิวาสนขันติ ย่อมเป็นผู้ที่มีใจสะอาด สบาย ปลอดภัย เพราะเมื่อมีอารมณ์ใดๆ มากระทบก็สามารถที่จะอดกลั้นไว้ได้ทนไว้ได้ไม่แสดงออกมา^{๑๔}

ขันติ เป็นความอดทนอดกลั้น เป็นวิธีการหนึ่งทีอดกลั้นต่อสิ่งยั่วทำให้เกิดโทสะ นำมาใช้กับผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ๓ ประเด็น ได้แก่ ทนลำบาก ทนตรากตรำ และทนเจ็บใจ

๓) หลักเมตตา หลักเมตตา (Metta)^{๑๕} เป็นองค์ประกอบของหลักพรหมวิหารธรรม ประกอบด้วย เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา โดยนำมาประยุกต์ใช้กับการบริหารงาน ดังนี้ เมตตา หมายถึง ความรัก ปราบปรามดีอยากให้ความสุข มีจิตอันแผ่เมตตาและคิดทำประโยชน์แก่มนุษย์สัตว์ทั่วหน้า^{๑๖} ความรักใคร่ ปราบปรามดี อยากให้ความสุข มีจิตแผ่เมตตา และคิดทำประโยชน์แก่มนุษย์สัตว์ทั้งหลาย พรหมวิหาร ๔ หมายถึง ธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ ธรรมประจำใจอันประเสริฐ หลักความประพฤติที่ประเสริฐบริสุทธิ์ ธรรมที่ต้องมีไว้เป็นหลักใจกำกับความประพฤติ จึงจะเชื่อว่าดำเนินชีวิตหมดจด และปฏิบัติตนต่อมนุษย์สัตว์ทั้งหลายโดยชอบ^{๑๗} เมตตา หมายถึง (มีน้ำใจ) เยื่อใยใฝ่ประโยชน์สุขแก่คนทั้งหลาย หรือน้ำใจปรารถนาประโยชน์สุขที่เป็นไปต่อมิตร เมตตา หมายถึง (สมบัติ) สงบหายไร้ความแค้นเคืองไม่พอใจ (วิบัติ) เกิดเสนาหา และยังเป็นหลักธรรมประจำใจเกี่ยวกับความประพฤติเป็นธรรมที่ส่งเสริมในการปกครองโดย ความเมตตา แปลว่า ความรัก ความปรารถนาดี ไม่มีตรีจิต หมายถึง การคิดช่วยเหลือให้ทุกคนประสบแต่ประโยชน์และมีความสุข โดยทั่วกัน จุดมุ่งหมายที่แท้จริงของเมตตา คือ การฝึกอบรมจิตใจเป็นสำคัญ คือ ฝึกจิตใจให้มีความเยือกเย็น มีเมตตาอารีต่อสรรพสัตว์ทั่วหน้า เมตตาความหมายโดยวิเคราะห์ศัพท์ หมายถึง เมตตา (มีน้ำใจ) เยื่อใยใฝ่ประโยชน์สุขแก่คนทั้งหลาย หรือน้ำใจปรารถนาประโยชน์สุขที่เป็นไปต่อมิตร ความหมายตามลักษณะหน้าที่หรือกิจ (รส) ผลปรากฏ (ปัจจุภูฐาน) และปทัสถาน (เหตุใกล้) เมตตา (ในสถานการณ์ที่คนอื่นอยู่เป็นปกติ) หมายถึง (ลักษณะ) ที่เป็นไปโดยอาการเกื้อกูลแก่คน

^{๑๓} กถิน อรรถโยธิน, หลวง., อธิบายธรรมวิภาค น.ธ. ตรี, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมบรรณาคาร, ๒๕๑๑), หน้า ๒๒.

^{๑๔} พระศรีธรรมนิเทศ, มงคล ๓๘ ประการ, ม.ป.ท., ม.ป.ป, หน้า ๒๒.

^{๑๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๙, หน้า ๒๔๐.

^{๑๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๘, (นนทบุรี: โรงพิมพ์เพิ่มทรัพย์การพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๑๒๔.

^{๑๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๔-๑๒๗.

สัตว์ทั้งหลาย (หน้าที่) น้อมนำประโยชน์เข้าไปให้แก่เขา (ผลปรากฏ) กำจัดความอาฆาตแค้นเคืองให้ปราศไป (ปทัสถาน) เห็นภาวะที่น่าเจริญใจของคนสัตว์ทั้งหลาย^{๑๘}

เมตตา หมายถึง เป็นหลักธรรมประจำใจเกี่ยวกับความประพฤติเป็นธรรมที่ส่งเสริมในการปกครองโดย ความเมตตา แปลว่า ความรัก ความปรารถนาดี มีไมตรีจิต หมายถึง การคิดช่วยเหลือให้ทุกคนประสบแต่ประโยชน์และมีความสุขโดยทั่วกัน

๔) หลักปิยวาจา

ปิยวาจา (Piyavaca)^{๑๙} หรือ เปยยวัชชะ^{๒๐} หมายถึง กล่าวคำสุภาพ ไพเราะ น่าฟัง ชี้แจงแนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ มีเหตุผล เป็นหลักฐาน ชักจูงในทางที่ดีงามหรือแสดงความเห็นอกเห็นใจให้กำลังใจ รู้จักพูดให้เกิดความเข้าใจดี สมานสามัคคี เกิดไมตรี ทำให้รักใคร่นับถือและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน^{๒๑} สำหรับท่าน พุทธศาสนิกชน ท่านให้ความหมายว่าเป็นการพูดจาที่น่ารักนิยมนับถือ พระพุทธเจ้าทรงเน้นว่าต้องเป็นถ้อยคำไพเราะอ่อนหวานที่ประกอบด้วยสัจจะ คือ ความจริงใจและต้องเกิดประโยชน์แก่ผู้เจรจาด้วย^{๒๒} ส่วนทางด้าน พระเทพดิลก (ระแบบ ฐิตธญาณ) กล่าวว่า การเจรจาที่อ่อนหวานตรงกันข้ามกับคำหยาบแต่ในเชิงปฏิบัติแล้วปิยวาจา คือ เจรจาถ้อยคำอันเป็นที่รัก วาจาเป็นที่รัก ผู้กล่าวด้วยความรัก ความปรารถนาดีต่อบุคคลอื่น บางครั้งอาจเป็นคำดู คำตักเตือนก็ได้ หากพูดด้วยความรัก หวังดี ปรารถนาดี^{๒๓} ฉะนั้น ปิยวาจา หรือ เปยยวัชชะ ความเป็นผู้มีวาจาที่น่ารัก พูดอย่างรักกัน วาจาเป็นที่รัก วาจาพูดตมึ่น้ำใจหรือวาจาซาบซึ้งใจ คือ กล่าววาจาสุภาพไพเราะอ่อนหวานมีหางเสียง สมานสามัคคี ซาบซึ้งใจ ทำให้เกิดไมตรีรักใคร่นับถือ ตลอดถึงคำแสดงประโยชน์ประกอบด้วยเหตุผลเป็นหลักฐานจูงใจให้นิยมยอมตาม^{๒๔} สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ทรงตรัสเตือนพระภิกษุให้พยายามหลีกเลี่ยงถ้อยคำที่ขัดแย้งกัน^{๒๕} อันนำไปสู่การทะเลาะวิวาท^{๒๖}

^{๑๘} คณะกรรมการแผนกตำรา มหามกุฏราชวิทยาลัย, มงคลดทีปนีแปล เล่ม ๑, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔), หน้า ๔๑-๔๒.

^{๑๙} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๖๗.

^{๒๐} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๗๖/๑๙๖.

^{๒๑} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), ธรรมนุญชีวิต ฉบับชาวบ้าน, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันสันติธรรม, ๒๕๕๐), หน้า ๒๕.

^{๒๒} พุทธศาสนิกชน, พุทธศาสนากับคนรุ่นใหม่และสังคมไทยในอนาคต, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุขภาพใจ, ๒๕๒๕), หน้า ๓๙๕.

^{๒๓} พระเทพดิลก (ระแบบ ฐิตธญาณ), ธรรมปริทรรศน์, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๒๖๒-๒๖๖.

^{๒๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๖๗.

^{๒๕} ชุ.ม. (ไทย) ๒๙/๖๓/๒๐๓.

^{๒๖} ม.อุ. (ไทย) ๑๔/๒๓๖/๒๗๖.

หลักปิยวาจา หมายถึง เป็นถ้อยคำไพเราะอ่อนหวานสมานสามัคคี ที่ประกอบด้วยสัจจะ แสดงประโยชน์ประกอบด้วยเหตุผลเป็นหลักฐานจูงใจให้นิยมยอมตาม

๕) หลักอรรถจริยา

หลักอรรถจริยา (Aaahacary) คือ หลักธรรมที่เป็นหนึ่งในหลักสังคหวัตถุ ๔ หมายถึง คุณธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจคน ผูกใจคนและประสานหมู่ชนให้มีความสามัคคี เป็นหลักธรรมที่ทำให้คนเป็นที่รัก เป็นที่ชอบใจของคนทั่วไปเป็นการปลูกไมตรีเตมิน้ำใจต่อกัน ทำให้สังคมเป็นสุข^{๒๗}

อรรถจริยา ประพฤติสิ่งที่ประนีประนอมกับบุคคลอื่น จะเห็นว่ามีทั้งกายกรรม วาจากรรม มโนกรรม ทางกายกรรมการประพฤติสิ่งที่ประนีประนอมต่อกัน ไม่ได้หมายความว่า กะเกณฑ์ให้คนใดคนหนึ่งประพฤติเพียงฝ่ายเดียว แต่ทุกคนก็ต้องประพฤติให้เป็นประโยชน์ต่อกันด้วย เช่น ช่วยกัน สร้างสะพาน ขวนกันขุดถนน ขุดลอกคูคลอง ล้วนเป็นคุณความดีที่เป็นจุดยึดเหนี่ยวทางใจให้คนอื่น เกิดนิยมนับถือ^{๒๘} อรรถจริยา การประพฤติประนีประนอม ทำประโยชน์แก่เขา หลักธรรมข้อนี้มุ่งสอนตน ๒ ด้าน คือ การทำตนให้เป็นประโยชน์และการทำในสิ่งที่ประนีประนอม ตลอดถึงช่วยแก้ไขปรับปรุง ส่งเสริมในทางจริยธรรม ๒ ประการ ได้แก่

๑) การทำตนให้เป็นประโยชน์ หมายถึง ทำตนให้มีคุณค่าในสังคมที่ตนอาศัยอยู่ด้วยการ ตั้งใจศึกษาเล่าเรียนฝึกฝนอบรมตนให้เป็นคนเจริญด้วยความรู้ ความสามารถ มีคุณธรรม เป็นบุตรที่ดีของบิดามารดา เป็นศิษย์ที่ดีของครูอาจารย์เป็นนักเรียนที่ดีของสถานศึกษาเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติตลอดจนเป็นศาสนิกชนที่ดีของพระพุทธศาสนาตลอดไป

๒) การทำในสิ่งที่ประนีประนอม คือ เมื่อทำตนให้เป็นประโยชน์แล้วก็ต้องสร้างตนให้เป็นประโยชน์กับผู้อื่นด้วยการให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ไม่นิ่งดูตาย มีน้ำใจไมตรีต่อกัน บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ตามสติกำลังความสามารถ^{๒๙}

การทำประโยชน์ คือ^{๓๐} คือ การแบ่งปันความรู้ การให้ความช่วยเหลือในสิ่งที่ประนีประนอม การแบ่งปันความรู้และประสบการณ์ที่เป็นความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวคน (Tacit Knowledge) เป็นสิ่งที่ทำได้ยากกว่าการแบ่งปันความรู้ที่ชัดเจน (Explicit Knowledge) ดังนั้น หากองค์กรใดสามารถ ปลูกฝังให้บุคลากรในองค์กรมี “อรรถจริยา” แล้วก็ไม่ใช่เรื่องยากอีกต่อไปที่จะทำให้คนในองค์กรมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน รวมทั้งทำให้การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นส่วนหนึ่งของการทำงาน เพราะเมื่อเพื่อนร่วมงานขาดความรู้ในเรื่องใด หรือต้องการแลกเปลี่ยนความรู้ในเรื่องใด ผู้ที่มีความรู้ ก็จะแบ่งปันให้โดยไม่หวงความรู้ หรือถ้าไม่ได้ขาดความรู้ แต่ขาดกำลังคนเพื่อนคนอื่น ๆ ก็ยินดีที่จะ

^{๒๗} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๖๗.

^{๒๘} พระเทพดิลก (ระแบบ ฐิตญาโณ), ธรรมปริทรรศน์, หน้า ๒๖๒-๒๖๖.

^{๒๙} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๗๑.

^{๓๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), ธรรมบุญชีวิต, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงาน พระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๐), หน้า ๑๓-๑๔.

เขาไปช่วยให้งานสำเร็จ หรืออาจเรียกได้ว่าทำให้พนักงานในองค์กรเป็นกัลยาณมิตรซึ่งกันและกัน^{๓๑}

อัตถจริยา หมายถึง ประพฤติสิ่งที่เป็นโยบายช้แก่บุคคลอื่น นำมาใช้กับผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ทำคุณประโยชน์ให้กับประชาชน และผู้เกี่ยวข้อง

๕. บทสรุป

ในปัจจุบันผู้บริหารมุ่งให้บริการในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังไม่เป็นที่ถูกใจของประชาชนจึงต้องพัฒนาคุณลักษณะภาวะผู้นำของผู้บริหารใน ๕ ด้านได้แก่ ๑) คุณลักษณะด้านบุคลิกภาพ หมายถึง ต้องการบูรณาการหลักปิยวาจา เมตตา ชั้นดี ๒) คุณลักษณะที่เกี่ยวข้องกับงาน หมายถึง ต้องบูรณาการกับหลักจักษุมา ๓) คุณลักษณะด้านความเฉลียวฉลาด ต้องบูรณาการหลักวิธูโร ๔) คุณลักษณะทางสังคม ต้องบูรณาการหลักนิสสยสัมปันโน และ ๕) คุณลักษณะภูมิหลังทางสังคม ต้องบูรณาการหลักอัตถจริยา จึงได้คุณลักษณะภาวะผู้นำมุ่งให้บริการที่มีคุณลักษณะเป็นผู้ฟัง เข้าใจผู้อื่นรู้จักเสียเวยา สร้างความตระหนักรู้ สร้างแรงจูงใจ มีมโนภาพ มองไกล ดูแลรับผิดชอบ พัฒนาคณ และพัฒนาชุมชนได้อย่างเป็นที่ต้องการและชื่นชอบของประชาชนโดยแท้จริง จึงจะถือว่าเป็นผู้บริหารที่ได้รับการพัฒนาคุณลักษณะภาวะผู้นำมุ่งให้บริการของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ดีและได้รับการยอมรับ เพราะท่านได้เป็นผู้นำที่ใฝ่บริการ (Servant Leadership) หรือเป็นผู้นำที่มุ่งให้บริการพร้อมจะอุทิศตัวรับใช้ บริการ เสียสละให้ผู้อื่น มีการพัฒนาทั้งจิตใจและความสามารถ สร้างท้องถิ่นให้เป็นชุมชนที่อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

บรรณานุกรม

(๑) หนังสือ:

- กถิน อัตถโยธิน, หลวง.. **อธิบายธรรมวิภาค น.ธ. ตี.** กรุงเทพมหานคร: ธรรมบรรณาการ, ๒๕๑๑.
คณะกรรมการแผนกตำรา มหามกุฏราชวิทยาลัย. **มังคลัตถปิณีแปล เล่ม ๑.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.
ณดา จันทรสม. **ธรรมาภิบาลกับการกระจายอำนาจ.** กรุงเทพมหานคร : คณะพัฒนาการเศรษฐกิจสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๘.
พุทธทาสภิกขุ. **พุทธศาสนากับคนรุ่นใหม่และสังคมไทยในอนาคต.** กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุขภาพใจ, ๒๕๒๕.

^{๓๑} อรศิริ เกตุศรีพงษ์, “สังคหวัตถุ ๔ : วัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อการจัดการความรู้”, วารสาร Productivity World เพื่อการเพิ่มผลผลิต, ปีที่ ๑๒, ฉบับที่ ๖๘ (พฤษภาคม-มิถุนายน ๒๕๕๐) : ๔๓-๔๖.

พระเทพดิลก (ระแบบ ฐิตธวโน). **ธรรมปริทรรศน์**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๘. นนทบุรี: โรงพิมพ์เพิ่มทรัพย์การพิมพ์, ๒๕๕๓.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). **ธรรมบัญญัติ ฉบับชาวบ้าน**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันสันติธรรม, ๒๕๕๐.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). **ธรรมบัญญัติ**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๐.

พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตโต). **คุณธรรมและจริยธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนรุ่นใหม่**. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๘.

สุชีพ ปุญญานุภาพ. **พจนานุกรมศัพท์พุทธศาสนา ไทย-อังกฤษ**, พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

(๒) วิทยานิพนธ์/รายงานการวิจัย:

กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น และ UNDP. “โครงการเสริมสร้างธรรมาภิบาลและความโปร่งใสในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น”. **รายงานการศึกษาวิจัยฉบับสมบูรณ์**. กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๒.

(๓) วารสาร:

อรศิริ เกตุศรีพงษ์. “สังคหวัตถุ ๔ : วัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อการจัดการความรู้”. **วารสาร Productivity World เพื่อการเพิ่มผลผลิต**, ปีที่ ๑๒, ฉบับที่ ๖๘ (พฤษภาคม-มิถุนายน ๒๕๕๐) : ๔๓-๔๖.

๑๕๐ ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๓ กันยายน-ธันวาคม ๒๕๕๘

คุณธรรมสำหรับพัฒนาเยาวชนไทย Morality for Thailand Youth Development

พระครูอุเทศสุตตารณ*

บทคัดย่อ

การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมเป็นพื้นฐานอันดีของทุกๆสังคม ในปัจจุบันเด็กและเยาวชนไทยยังขาดคุณธรรมจริยธรรมหลายประการ พระสอนศีลธรรมผู้ผ่านการอบรมจากกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรมจึงมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการเข้าไปมีบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษาโดยผ่านโครงการคลินิกคุณธรรม ในยุคปัจจุบัน มีการพัฒนาการด้านเทคโนโลยี บูรณาการด้วยหลักพุทธธรรมคือหมู่บ้านศีล๕ ไปพร้อมกับความเจริญ และมีกฎหมายพระราชบัญญัติ ข้อบังคับ ระเบียบต่างๆ มาก่อเกิด ส่งผลให้เยาวชนต้องเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ มีความรู้ คู่คุณธรรม ความสามารถ ความเสียสละ และยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น มีคุณธรรมจริยธรรมซึ่งเป็นแกนหลักของการเป็นเยาวชนที่ดี

คำสำคัญ: คุณธรรม, พัฒนาเยาวชนไทย

ABSTRACT

Morality development is a fundamental good of every society. The current juvenile Thailand still lacks moral reasons. The moralistic, who is trained by the Department of Religious Affairs. The Ministry of Culture has a crucial role to play in the promotion of ethics and morality in schools through the clinic. In modern times The development of technology Integration with Buddhist precepts village is five. Along with a boom and a legislative act in a complementary regulations have resulted in young people with a vision. Knowledge and Morality talent, sacrifice and accept the opinions of others. Ethics, which is the core of a good youth.

Keyword: Morality , Thailand youth development

บทนำ

สภาพสังคมไทยในปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมเป็นอันมาก ประชาชนในอดีตมีชีวิตอยู่กับครอบครัว มีพุทธศาสนา มีคุณธรรมจริยธรรม เป็นรากฐานของทัศนคติและค่านิยมในการดำรงชีวิต ทำให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข แต่การเพิ่มของประชากรประกอบกับ

* นักวิชาการอิสระ, วัดสุวรรณบรรพต ตำบลสุขฤทัย อำเภอเมืองห้วยคต จังหวัดอุทัยธานี

ภาวะเศรษฐกิจที่สูงขึ้น รวมทั้งการนำเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวันของประชาชน ทำให้ประชาชนหันมานิยมความเจริญทางด้านวัตถุมากขึ้นและละเลยด้านคุณธรรมจริยธรรม โดยขาดความตระหนักว่าคุณธรรมจริยธรรมเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อสังคมเป็นอย่างมากในการกำหนดความสงบสุขของสังคม เนื่องจากหากคนในสังคมมีความบกพร่องทางด้านจิตใจ ขาดคุณธรรมจริยธรรมแล้ว แม้สังคมนั้นจะมีความมั่งคั่งทางด้านเศรษฐกิจก็ย่อมจะหาความสุขและเกิดการพัฒนาไปได้ยาก^๑ ในกลุ่มของเด็กและเยาวชนซึ่งจะเป็นบุคลากรในการพัฒนาประเทศชาติในอนาคตนั้นพบว่าเยาวชนไทยในปัจจุบันมี “ลักษณะโทษ” หลายประการเช่น ดิตยาเสพติด ก้าวร้าวรุนแรง หมกมุ่นในกามารมณ์ มีแนวโน้มก่ออาชญากรรม หลงติดในวัตถุ เห็นแก่ตัว ไม่เชื่อเรื่องส่วนร่วม ไม่มีศาสนาและวัฒนธรรม เครียด หาความสำเร็จโดยไม่เลือกวิธีการ ชอบเล่นการพนัน ทำงานหนักไม่เป็น

การศึกษาเป็นปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่งในการพัฒนาประเทศ ประเทศใดสามารถจัดระบบการศึกษาให้ประชาชนได้อย่างทั่วถึงและถูกต้อง ประเทศนั้นย่อมประสบความสำเร็จในการพัฒนาประเทศในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมือง หรือด้านสังคมวัฒนธรรม ทั้งนี้เพราะการพัฒนาประเทศจะต้องอาศัยกำลังคนเป็นสำคัญ ซึ่งกระบวนการที่สำคัญที่สุดในการพัฒนาคนก็คือ การจัดการศึกษา ดังนั้นทุก ๆ ประเทศจึงพยายามจัดการศึกษาในประเทศของตนให้ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้

การจัดการการศึกษานอกจากจะมุ่งให้ผู้เรียนเกิดความรู้แล้ว จะต้องมุ่งปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับผู้เรียนเพื่อให้เป็นผู้ที่มีความประพฤติดีอีกด้วย ดังพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ที่ตรัสไว้ว่า นอกจากการศึกษาจะสอนให้คนเก่งแล้วจำเป็นอย่างยิ่งที่จะอบรมให้ดีพร้อมกันไปด้วย ประเทศเราจึงจะได้คนที่มีคุณภาพ คือ ทั้งเก่งทั้งดีมาเป็นกำลังของบ้านเมือง ให้ความเก่งเป็นปัจจัยและพลังสำหรับการสร้างสรรค์ และให้ความดีเป็นปัจจัยเพื่อประคับประคองนำความเก่งให้เป็นไปในทางที่ถูก ที่อำนวยผลประโยชน์อันพึงประสงค์^๒

ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาในปัจจุบันต่างพยายามที่จะฝึกฝนอบรมจิตใจของเยาวชนให้รู้ผิดชอบชั่วดีมากขึ้น โดยหลายฝ่ายหวังว่า การอบรมคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนจะเป็นเสมือนสายพานที่คอยเหนี่ยวรั้งและจุดดิ่งให้เด็กได้มีสภาพจิตใจที่เข้าถึงคุณงามความดีของชีวิต โดยทั่วไปเมื่อพิจารณาถึงระดับการศึกษาที่ครอบคลุมไปทั่วประเทศ มีการจัดการศึกษาในทุกท้องที่ และเป็นหน้าที่หลักของรัฐบาลจะต้องดำเนินการให้กับประชาชนทุกคนก็คือ การศึกษาระดับประถมศึกษา ฉะนั้นจึงถือได้ว่าการศึกษาระดับประถมศึกษาเป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานที่สำคัญต่อการพัฒนาประเทศเป็นอย่างยิ่ง และเมื่อพิจารณาคุณลักษณะของผู้เข้ารับการศึกษาในแต่ละระดับแล้วจะเห็น

^๑ สุทธิวงศ์ ดันตยาพิศาลสุทธิ, “พระบรมราโชวาท”, *ข้าราชการครู*, ปีที่ ๒๐ ฉบับที่ ๑ (ตุลาคม - พฤศจิกายน ๒๕๔๒), : ๒.

^๒ สิปพนนท์ เกตุทัต และคณะ, *ความฝันของแผ่นดิน*, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ตะวันออก, ๒๕๔๐), หน้า ข.

ว่า นักเรียนประถมศึกษาเป็นผู้มีสภาพเหมาะสมอย่างยิ่งต่อการวางรากฐานเพื่อพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในด้านคุณธรรมจริยธรรม

โครงการคลินิกคุณธรรมในสถานศึกษา เกิดขึ้นจากแนวความคิดในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่เด็ก เยาวชน และประชาชนให้เป็นคนดีมีศีลธรรม โดยมีวัตถุประสงค์ในการจัดโครงการนี้ คือ ๑) เพื่อให้สถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการมีพื้นที่สำหรับเด็กและเยาวชน ในการแจ้งข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาชีวิต การสนทนาธรรม ๒) เพื่อให้สถาบันทางศาสนา โดยเฉพาะพระสงฆ์ทำหน้าที่ชี้แนะแนวทางในการแก้ปัญหาทางด้านจิตใจ โดยใช้หลักธรรมทางศาสนา ๓) เพื่อให้เยาวชนกลุ่มเป้าหมายสามารถใช้หลักธรรมในศาสนาใช้ในการดำรงชีวิต ๔) เพื่อเป็นการนำมิติทางศาสนาสร้างสังคมแห่งปัญญา และการเรียนรู้ เสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางด้านจิตใจ ๕) เพื่อให้เด็กและเยาวชนเกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ดี มีคุณธรรมจริยธรรม และ ๖) เพื่อสร้างจิตสำนึกที่ดีต่อการดำรงตนอย่างมีสติ โดยมีกลุ่มเป้าหมายในการฝึกอบรมคือ โรงเรียน/วิทยาลัยอาชีวศึกษาทั้งภาครัฐและเอกชนในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค จำนวน ๓๐ แห่ง ทั่วประเทศ โดยสรรหาพระธรรมวิทยากรมาเป็นวิทยากรหลักในการฝึกอบรมในครั้งนี้^๓ ในปัจจุบันได้นำเอารูปแบบในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมมาใช้ คือ ๑. รูปแบบการให้คำปรึกษาหรือปัญหาต่างๆ โดยเฉพาะปัญหาเรื่องการขาดคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน นักศึกษาในสถานศึกษานั้นๆ ๒. รูปแบบการสนทนาธรรม/บรรยายธรรม ตามหลักธรรมต่างๆ ที่สอดคล้องกับปัญหาที่เกิดขึ้น หรือตามที่สถานศึกษาประสงค์ ๓. รูปแบบการให้การอบรมเยาวชนในสถานศึกษานั้นๆ โดยใช้เทคนิคการอบรมที่สอดคล้องกับพฤติกรรมของผู้เข้ารับการอบรม ผสมผสานกับการปฏิบัติธรรม ทำวัตรเช้า เย็น และนั่งสมาธิ ๔. รูปแบบการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันสำคัญทางพระมหากษัตริย์ วันสำคัญทางเทศกาลต่างๆ ที่มีพิธีทางพระพุทธศาสนา ร่วมกับสถานศึกษาหรือชุมชน ๕. รูปแบบการร่วมกับสถานศึกษาจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน ๖. รูปแบบการจัดทำทะเบียนผู้เข้าร่วมกิจกรรมหรือทะเบียนของผู้เรียนเป็นประจำทุกเดือน ๗. รูปแบบการพัฒนาเครื่องมือในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้เรียน ๘. รูปแบบการจัดค่ายคุณธรรม และ ๙. รูปแบบการประเมินผลกลุ่มเป้าหมายร่วมกับสถานศึกษา^๔ และรูปแบบทั้ง ๙ ประการสามารถใช้ได้เฉพาะนักเรียนบางกลุ่มเท่านั้น ยังไม่สามารถส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมได้กับนักเรียนหลากหลายกลุ่ม ฉะนั้นเพื่อเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนจึงควรมีรูปแบบใหม่ๆ ขึ้นมาใช้

หลักธรรมที่เป็นหัวใจพุทธศาสนาที่นำมาสั่งสอน มี ๓ ประการ คือ ๑) ให้เว้นความชั่วทั้งปวง ๒) ให้ทำความดี ๓) ให้ชำระจิตใจให้สะอาดบริสุทธิ์ ในหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าสมณโคดม ได้นำมาประกาศเป็นคุณธรรมที่มีความสอดคล้องเชื่อมโยงกันได้ทั้งหมด หมายถึง การปฏิบัติตามธรรม

^๓ กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, แนวทางการดำเนินงานโครงการคลินิกคุณธรรมในสถานศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์สื่อและสิ่งพิมพ์แก้วเจ้าจอม, ๒๕๕๖), หน้า ๒ - ๓.

^๔ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖ - ๗.

ข้อใดข้อหนึ่ง ย่อมเกี่ยวข้องได้ข้อธรรมอื่นตามมา เป็นแนวคิดทางจริยศาสตร์ที่กำหนดข้อประพฤติปฏิบัติทางกายและทางจิตใจ โดยเริ่มตั้งแต่สิ่งที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติขั้นพื้นฐานทางการกระทำทางกายไปสู่ขั้นสูงที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติทางความคิดที่มุ่งสู่ความบริสุทธิ์หลุดพ้นทางจิตใจ

คุณธรรม คือ ความรู้ (Virtue is Knowledge) ถ้าบุคคลรู้และเข้าใจถึงธรรมชาติของความจริงแล้ว เขาจะไม่พลาดจากประกอบกรรมดี เขาจะไม่ทำความชั่ว เพราะความไม่รู้นั่นเอง ทำให้เขาต้องทำความชั่ว ความเขลา เป็นความชั่วร้ายพอๆ กับความรู้ เป็นคุณธรรมหรือเป็นคนดี ไม่มีใครตั้งใจทำความผิด (No One Intentionally does Wrong) ที่เขาทำผิดเพราะเขาไม่รู้ แม้ความเป็นคนพอประมาณโดยไม่รู้ (ว่านั่นคือความพอดี) ก็เป็นความไม่พอดีอย่างหนึ่ง ความเป็นผู้กล้าหาญโดยไม่รู้จักความกล้าหาญ ก็เป็นความเขลาอย่างหนึ่ง ดังนั้น ตามทัศนะของโสเครตีส คือ คนที่มีนิสสันอันดีงามในการทำหน้าที่ คนมีคุณธรรม เป็นผู้รักหน้าที่ของตนและทำหน้าที่ที่เขาทำอย่างดี เพราะฉะนั้นคุณธรรม ก็คือคุณภาพแห่งอุปนิสัยอันแสดงออกให้เห็นโดยการกระทำ คุณธรรมกับความสุข (Virtue and Happiness) โดยธรรมชาติแล้วคนต้องการความสุข ด้วยเหตุนี้คนจึงทำความดี เพราะความดีเป็นอันเดียวกับความสุข

คุณธรรมที่สำคัญนั้นมีอยู่ ๔ ประการ เรียกว่า Cardinal Virtues เป็นคุณธรรมพื้นฐานซึ่งรองรับคุณธรรมอื่นไว้ทั้งหมด คือ ๑) ปัญญา (Wisdom) หรือปรัชญาญาณ ปัญญาที่เป็นคุณธรรมที่รวมเอาคุณธรรมอื่นๆ ด้วยเหตุนี้ปัญญาจึงเป็นรากฐานของคุณธรรมทั้งหมด ๒) ความกล้าหาญ (Courage) ความกล้าหาญเป็นคุณธรรมที่จำเป็นในการป้องกันชีวิตของเราให้หลุดพ้นจากสิ่งยั่ววนใจ ๓) ความรู้จักประมาณ (Temperance) บุคคลผู้รู้จักประมาณ สามารถควบคุมประสาทสัมผัสของเขา ๔) ความยุติธรรม (Justice) ความยุติธรรมเป็นคุณธรรมทางสังคมที่รวบรวมเอาคุณธรรมทางสังคมทั้งหมดเข้าไว้ด้วยกัน^๕

คุณธรรม หมายถึง ธรรมที่เป็นคุณ, ความดีงาม, สภาพที่เกื้อกูล^๖ นอกจากนี้ยังหลักธรรมจริยาที่สร้างความรู้สึกรับผิดชอบชั่วดีในทางศีลธรรม มีคุณงามความดีภายในจิตใจ การกระทำที่ดีย่อมมีผลผลิตของความดี คือการชื่นชมยกย่อง ส่วนการกระทำชั่วย่อมนำคำติเตียนความเจ็บใจมา ให้การเป็นผู้มีคุณธรรมคือการปฏิบัติตนอยู่ในกรอบที่ดีงาม เช่น การไม่ฆ่าสัตว์ ไม่เบียดเบียน ไม่ลักขโมย ไม่ประพฤติผิดในกาม เป็นต้น สภาพของการกระทำความดี คือ ความเหมาะสมกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น สามารถตัดสินใจแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสมด้วยหลักจริยธรรมที่สามารถจำแนกความถูกต้อง มีสติสัมปชัญญะรับผิดชอบชั่วดีตามทำนองคลองธรรม มีจิตใจ ลักษณะนิสัย และความตั้งใจหรือเจตนาที่ดีงาม^๗ และหมายถึง ศีลธรรมที่ได้ปลูกฝังไว้ในจิตสำนึกของคน เป็นความรู้สึกรับผิดชอบ

^๕ สุพรรณิ ไชยอำพร รศ.ดร., รูปแบบแหล่งเรียนรู้ด้านคุณธรรม เพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน, หน้า ๘.

^๖ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๘, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิธรรมทานกุลลจิต, ๒๕๕๕), หน้า ๕๑.

^๗ ประภาศรี สีหอำไพ, พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๒๑.

ที่จะนำไปสู่การปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ และรู้ดี รู้ชั่ว รู้เลือกสรร ความเชื่อ ศรัทธา ยึดมั่นในสิ่งดีงาม ผึ่งแผงไว้ในจิตใจเป็น “นามธรรม” แล้วแสดงออกมาเป็นพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของสังคม^๙ สิ่งที่มีคุณค่า มีประโยชน์ เป็นความดี เป็นมโนธรรม เป็นความคิดที่กระตุ้นให้มีการประพฤติปฏิบัติอยู่ในกรอบที่ดีงามและสามารถจำแนกความถูกผิดได้ มีสติสัมปชัญญะ มีความรับผิดชอบชั่วดี มีอุปนิสัยความตั้งใจและเจตนาที่ดีงาม^{๑๐} และหมายถึง สภาพคุณงามความดีทางความประพฤติและจิตใจ เช่น ความเป็นผู้ไม่กล่าวเท็จ โดยหวังประโยชน์ส่วนตน^{๑๑}

จริยธรรม หมายถึงธรรมคือความประพฤติ, ธรรมคือการดำเนินชีวิต, หลักความประพฤติ, หลักการดำเนินชีวิต, ๑. ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ ศีลธรรม หรือกฎศีลธรรม (ความหมายตามบัญญัติสมัยปัจจุบัน ซึ่งกำหนดให้ จริยธรรม เป็นคำแปลสำหรับคำภาษาอังกฤษว่า Ethics ๒. จริยะ หรือจริยธรรม อันประเสริฐ เรียกว่า พรหมจริยะ (พรหมจริยธรรม หรือพรหมจรรย์ แปลว่า ความประพฤติอันประเสริฐ หรือ การดำเนินชีวิตอย่างประเสริฐ หมายถึง มรรคมีองค์ ๘ หรือ ศีล สมาธิ ปัญญา^{๑๒} นอกจากนี้จริยธรรม ยังหมายถึง ความประพฤติปฏิบัติของการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม โดยยึดหลักศีลธรรมความถูกต้องอันจะเป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม^{๑๓} และหมายถึง พฤติกรรมที่แสดงออกให้เห็นเป็นการปฏิบัติ ปฏิบัติได้ถูกต้องที่เป็นผลมาจากความคิดที่สังคมหรือบุคคลเห็นร่วมกันว่าเป็นสิ่งที่ดีโดยมีกรอบหรือแนวทางอันดีงามที่พึงปฏิบัติ ซึ่งกำหนดไว้สำหรับสังคม เพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยงดงาม ความร่มเย็นเป็นสุข ความรักสามัคคี ความอบอุ่น มั่นคงปลอดภัยในการดำเนินชีวิต^{๑๔}

สรุปได้ว่า คุณธรรม หมายถึง คุณงามความดีที่มีอยู่ในตัวของบุคคล และประพฤติที่ถูกต้อง ส่วนจริยธรรม หมายถึง ข้อประพฤติปฏิบัติที่ดี เว้นจากทุจริตประกอบสุจริต ศีลธรรมอันดีงาม หรือหลักการปฏิบัติในการดำเนินชีวิตที่ดีการพัฒนาทางจริยธรรม

พัฒนาการทางจริยธรรม หมายถึง ความสามารถของเยาวชนในการดำเนินชีวิตให้อยู่ในสังคมได้อย่างเหมาะสม ประกอบด้วยความเข้าใจบทบาทและหน้าที่ของเยาวชนที่มีต่อตนเอง ต่อ

^๙พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พระพุทธศาสนาพัฒนาคนในสังคม, (กรุงเทพมหานคร : กองการพิมพ์ฝ่ายประชาสัมพันธ์, ๒๕๔๐), หน้า ๑๔.

^{๑๐}สุทธิวรรณ ตันตริจนาวงศ์ รศ.ดร. และคณะ, “การส่งเสริมคุณธรรมที่มีประสิทธิภาพ : กรณีศึกษากลุ่มเด็ก/เยาวชนและข้าราชการภาครัฐ”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๒), หน้า ๖.

^{๑๑}กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, จริยธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๒.

^{๑๒}อ้างแล้ว, หน้า ๕๗.

^{๑๓}อ้างแล้ว, หน้า ๒.

^{๑๔}สุทธิวรรณ ตันตริจนาวงศ์ รศ.ดร. และคณะ, “การส่งเสริมคุณธรรมที่มีประสิทธิภาพ : กรณีศึกษากลุ่มเด็ก/เยาวชนและข้าราชการภาครัฐ”, รายงานการวิจัย, หน้า ๖.

ผู้อื่น และสังคม ผลจากการพัฒนาทางจริยธรรมของเยาวชน จะทำให้เกิดความสงบสุข และความเจริญทั้งทางวัตถุ และจิตใจ ในสังคมและโลกส่วนรวม หลักจริยธรรมที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า

“สพฺพปาปสฺส อกรรมิ กุสลสฺสุปสมปทา
สจิตฺตปริโยทปนํ เอตํ พุทฺธานสาสนนํ^{๑๔}”

การไม่ทำความชั่วทั้งปวง การทำความดีให้ถึงพร้อม การชำระจิตใจให้ผ่องใส นี่เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย”

พระพุทธพจน์นี้ แสดงว่าหลักจริยธรรมในพระพุทธศาสนามีได้สอนเพียงให้หยุดทำชั่ว และให้ทำความดีเท่านั้น แต่ยังคงครอบคลุมถึงการชำระจิตใจให้บริสุทธิ์ปราศจากกิเลสอีกด้วย

นักทฤษฎีจริยธรรมหลายท่านจะมีความคิดเห็นที่แตกต่างกัน บางคนเชื่อว่าสังคมมีอิทธิพลต่อการพัฒนาจริยธรรมของเยาวชน บางคนเชื่อว่าความพร้อมที่จะมีความเจริญทางจิตใจนั้นแฝงในตัวของเยาวชนตั้งแต่แรกเกิด เมื่อโตขึ้นลักษณะทางจริยธรรมของเยาวชนนั้นจะเริ่มแสดงตัวเด่นชัด และเปลี่ยนแปลงไปตามวิถีทางที่กำหนดไว้เดิมโดยมีสภาพแวดล้อมเป็นตัวแปรที่สำคัญในการพัฒนาจริยธรรม ในที่นี้จะขอแนะนำเสนอทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรม ดังนี้

ขั้นตอนของการพัฒนาทางสติปัญญา ออกเป็น ๔ ขั้น คือ

- (๑) ขั้นรับรู้จากประสาทสัมผัสและการเคลื่อนไหว (Sensorimotor Operation)
- (๒) ขั้นเริ่มต้นด้วยญาณ (Pre-Operational Thinking)
- (๓) ขั้นคิดด้วยรูปธรรม (Concrete Operational Thinking)
- (๔) ขั้นคิดตามแบบแผนของตรรกวิทยา (Format Prepositional Thinking or Formal Operational Thinking)

จากพัฒนาการทางสติปัญญาทั้ง ๔ ขั้นนี้ เพียเจต์ ได้นำมาใช้เป็นหลักเกณฑ์ในการแบ่งขั้นพัฒนาการทางจริยธรรมเป็น ๓ ขั้น คือ

(๑) ขั้นก่อนจริยธรรม เริ่มตั้งแต่แรกเกิดจนถึงอายุ ๒ ขวบ เป็นขั้นที่ยังไม่มีความสามารถในการรับรู้สิ่งแวดล้อมได้อย่างละเอียด มีแต่ความต้องการทางร่างกาย เด็กเหล่านี้จะมีพัฒนาการทางสติปัญญาในขั้น Sensorimotor Operation นั่นเอง

(๒) ขั้นยึดคำสั่ง อยู่ในช่วงอายุระหว่าง ๒ - ๘ ปี ในขั้นนี้เด็กจะสามารถรับรู้สภาพแวดล้อมและบทบาทของตนเองต่อผู้อื่น รู้จักเกรงกลัวผู้ใหญ่ เห็นว่าคำสั่งหรือกฎเกณฑ์ต่างๆ เป็นสิ่งที่ต้องปฏิบัติตาม ซึ่งเด็กวัยนี้จะมีพัฒนาการทางสติปัญญาในขั้น Pre-Operational Thinking และ Early Concrete Operational Thinking

(๓) ขั้นยึดหลักแห่งตน พัฒนาการในขั้นนี้จะมีตั้งแต่เด็กอายุ ๘ ปี ขึ้นไปเด็กวัยนี้จะมีพัฒนาการในขั้น Late Concrete Operational Thinking และขั้น Formal Operational Thinking ซึ่งเด็กสามารถใช้ความคิดอย่างมีเหตุผลประกอบการตัดสินใจและตั้งเกณฑ์ที่เป็นของตัวเองได้

^{๑๔} พ.ช.(ไทย) ๒๗/๓๗๓.

ผลจากการศึกษาวิจัยในระยะเวลาต่อมาเพียเจต์ได้ตั้งเกณฑ์ในการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมได้ ๖ เกณฑ์ คือ

(๑) การตัดสินใจจากเจตนาของการกระทำ (Intentional in judgment) หมายถึง เด็กเล็กจะตัดสินใจการกระทำจากปริมาณสิ่งของ ส่วนเด็กโตจะตัดสินใจจากเจตนาของการกระทำ

(๒) การตัดสินใจที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์จากผู้อื่น (Relativism in judgment) หมายถึง เด็กเล็กจะตัดสินใจการกระทำโดยยึดเอาความเชื่อความเห็นชอบของผู้ใหญ่ว่าถูกต้อง ในขณะที่เด็กโตจะยึดเอาเหตุผลและสถานการณ์ประกอบการตัดสินใจ

(๓) ไม่เกี่ยวข้องกับการลงโทษ (Independence of sanction) เด็กเล็กจะตัดสินใจการกระทำว่าดี ไม่ดี เพราะถูกลงโทษ แต่เด็กโตจะตัดสินใจการกระทำใดไม่ดี เพราะสิ่งนั้นไปขัดกับเกณฑ์และเกิดอันตรายกับบุคคลอื่น

(๔) ใช้ระบบการแก้แค้น (Use of reciprocity) เด็กเล็กใช้น้อยกว่าเด็กโต

(๕) ใช้ในการลงโทษเพื่อคืนดี (Use of punishment as restitution and reform) เด็กเล็กจะสนับสนุนการลงโทษอย่างหนักเพื่อแก้แค้น แต่เด็กโตไม่ค่อยเห็นด้วย

(๖) หลักธรรมชาติของความโชคร้าย (Nationalist views of misfortune) เด็กเล็กจะถือว่าการทำผิดจะต้องได้รับการถูกลงโทษจากพระเจ้า^{๑๕}

การพัฒนาการทางสติปัญญาและอารมณ์เป็นรากฐานของการพัฒนาการทางจริยธรรม นอกจากนี้ โคลเบอร์ก ยังได้พบความสัมพันธ์ระหว่างจริยธรรมกับลักษณะอื่นๆ ของมนุษย์ ในการศึกษาผลงานของนักวิจัยต่างๆ ที่สำคัญ คือ ความสัมพันธ์ระหว่างจริยธรรมกับระดับสติปัญญาทั่วไป ปัญญาเป็นตัวปรับทุกอย่าง ทั้งพฤติกรรมและจิตใจให้ลงตัวพอดี^{๑๖} และความสัมพันธ์ของจริยธรรมกับความสามารถที่จะรอผลที่ดีกว่าในอนาคตแทนที่จะรับเอาผลที่เล็กน้อยกว่าในปัจจุบันหรือในทันที ซึ่งลักษณะนี้เรียกว่าลักษณะมุ่งอนาคต ผู้ที่มีจริยธรรมสูงยังเป็นผู้ที่มีสมรรถียังมีความสามารถควบคุมอารมณ์ของตนและมีความภาคภูมิใจในตนเองและสภาพแวดล้อมสูงกว่าผู้ที่มีจริยธรรมต่ำ โคลเบอร์ก สรุปว่า ความเป็นผู้ที่มีจริยธรรมสูงเกิดจากความสามารถในการเพ่งความสนใจที่กฎเกณฑ์และมีความสามารถในการควบคุมตนเองในด้านต่างๆ โดยทั่วไปด้วย

นอกจากนี้ โคลเบอร์ก ได้ศึกษาจริยธรรมตามแนวคิดของเพียเจต์และพบความจริงว่าพัฒนาการทางจริยธรรมของมนุษย์นั้นมิได้บรรลุจุดสมบูรณ์ในบุคคล อายุ ๑๐ ปี เป็นส่วนมาก แต่มนุษย์ในสภาพที่เป็นปกติจะมีพัฒนาการทางจริยธรรมอีกหลายขั้นตอนจากอายุ ๑๑ - ๒๕ ปี และการใช้เหตุผลเพื่อการตัดสินใจที่จะเลือกกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งในสถานการณ์ต่างๆ กัน ย่อมแสดงให้เห็นถึงความเจริญในจิตใจของบุคคลได้อย่างมีแบบแผนและอาจยังทำให้เข้าใจพฤติกรรมของ

^{๑๕} Jean Piaget, *The Moral Judgment of Child*, อังโน กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, คำบรรยายเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมที่เน้นความมีวินัย และความเป็นประชาธิปไตย, หน้า ๓๘ - ๓๙.

^{๑๖} อนุวัต กระสังข์, *วัยรุ่นกับกระแสบริโภคนิยม: ปัญหา ทฤษฎีและทางออก*, นิตยสารรายเดือน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ปีที่ ๖๘ ฉบับที่ ๓, กรกฎาคม-กันยายน, ๒๕๕๗, หน้า ๒๕.

บุคคลในสถานการณ์ต่างๆ ได้ เหตุผลเชิงพฤติกรรมของแต่ละบุคคลเป็นเครื่องทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของบุคคลนั้นในสถานการณ์แต่ละชนิดได้อีกด้วย

จากการศึกษาพัฒนาการทางด้านจริยธรรม โดยวิเคราะห์คำตอบของเยาวชนอเมริกัน อายุ ๑๐ - ๑๖ ปี เกี่ยวกับเหตุผลในการเลือกทำพฤติกรรมอย่างหนึ่งในสถานการณ์ที่ขัดแย้งระหว่างความต้องการส่วนบุคคลและกฎเกณฑ์ของกลุ่มหรือสังคม โคลเบอร์ก ได้แบ่งจริยธรรมออกเป็น ๖ ชั้น ๓ ระดับ เรียงตามอายุของผู้ให้เหตุผลนั้นๆ ดังนี้

ชั้นที่ ๑ หลักการหลบหลีกการลงโทษ (Obedience and Punishment Orientation) อายุ ๒ - ๗ ปี

ชั้นที่ ๒ หลักการแสวงหารางวัล (Naively Egoistic Orientation) อายุ ๗ - ๑๐ ปี

๑. ระดับก่อนเกณฑ์ (Pre-Conventional Level) อายุ ๒ - ๑๐ ปี การกระทำของเด็กในชั้นนี้ มีความมุ่งหมายเพื่อหลบหลีกการถูกลงโทษและแสวงหารางวัล เด็กถือว่า การที่คนอื่นกระทำตามที่เขาต้องการนั้น เป็นสิ่งที่ถูกต้อง แม้ว่ากระทำนั้นจะขัดกับบุคคลอื่น ชอบแลกเปลี่ยนสิ่งของซึ่งกันและกัน โดยไม่ให้เสียเปรียบกันด้วย

ชั้นที่ ๓ หลักการทำตามที่ผู้อื่นเห็นชอบ (Good-Boy Orientation) อายุ ๑๐ - ๑๓ ปี

ชั้นที่ ๔ หลักการทำหน้าที่ของสังคม (Authority and Social Order Maintaining Orientation) อายุ ๑๔ - ๑๖ ปี

๒. ระดับตามเกณฑ์ (Conventional Level) อายุ ๑๐ - ๑๖ ปี เป็นระดับที่เด็กทำตามสังคมประเพณี กฎหมาย ศาสนา โดยจะควบคุมความประพฤติจากการติชมของสังคม การกระทำจะเป็นไปตามที่ผู้อื่นเห็นชอบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มเพื่อน ดังนั้น การเลียนแบบจึงมีมาก แม้ว่าแบบอย่างนั้นจะขัดกับสังคมก็ตาม ต่อมาจึงตระหนักในบทบาทและหน้าที่ของตนตามกฎหมาย

ชั้นที่ ๕ หลักการทำตามคำมั่นสัญญา (Contractual Legalistic Orientation) อายุ ๑๖-๑๙ ปี

ชั้นที่ ๖ หลักการยึดอุดมคติสากล (The Universal Ethical Principle Orientation) อายุ ๒๐ ปี ขึ้นไป

๓. ระดับเหนือเกณฑ์ (Post Conventional Level) อายุ ๑๖ ปี ขึ้นไป เด็กจะมีจริยธรรมในขั้นสูงสุด คือ มีการกระทำที่แยกตนออกจากเกณฑ์และความคาดหวังของผู้อื่น ในการตัดสินใจขัดแย้งต่างๆ จะต้องนำมาวิเคราะห์ด้วยตนเองก่อน แล้วจึงตัดสินใจโดยคำนึงถึงความสำคัญและประโยชน์สูงสุดของสังคม ไม่รุกรานสิทธิของผู้อื่นมีความรู้สึกเป็นสากลที่นอกเหนือจากเกณฑ์ในสังคมของตน^{๑๗}

^{๑๗} Lawrence Kohlberg, Moral Development and Behavior Theory Research And Social Issues, อ้างใน กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, คำบรรยายเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมที่เน้นความมีวินัย และ ความเป็นประชาธิปไตย, หน้า ๓๙ - ๔๒.

เพราะฉะนั้นคุณธรรมจริยธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน ซึ่งเป็นหลักปฏิบัติในชีวิตประจำวันของเด็กและเยาวชน ซึ่งจะส่งเสริมให้เกิดเป็นเสน่ห์เมตตามหานิยมให้แก่ผู้พบเห็นทั่วไป โดยไม่ต้องมีการเสกเป่าแต่อย่างใด เพียงแต่ขอให้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง และปลูกฝังให้มีขึ้นในตนเอง ทุกอย่างก็จะเป็นไปได้อย่างที่ตั้งใจ หลักจริยธรรมที่เด็กและเยาวชนพึงยึดถือเป็นหลักปฏิบัติ มีดังนี้

๑) **จริยธรรมว่าด้วยความกตัญญูกตเวที** คำว่า กตัญญู หมายถึง ความเป็นผู้รู้คุณ^{๑๘} รู้ซึ่งถึงอุปการคุณที่ผู้อื่นทำไว้แก่เราว่าใครบ้างที่มีบุญคุณต่อเราอย่างไร เช่น พ่อแม่มีอุปการคุณแก่เราโดยให้กำเนิดเรามา เลี้ยงดูเรา ฯลฯ ครูอาจารย์มีอุปการคุณในการสอนให้มีความรู้แนะนำในสิ่งที่ติดกตเวทีกว่ากล่าวในสิ่งที่เราทำผิด เป็นต้น ความหมายของกตัญญูนั้น นอกจากจะหมายถึงการรู้บุญคุณที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งมีต่อเราแล้วยังรวมถึงการรู้คุณของสัตว์ สถานที่ และสิ่งของต่างๆ ด้วย เช่น การรู้ว่าสุนัขมีคุณต่อเราโดยให้ความเพลิดเพลิน และช่วยรักษาของยามค่าคืน ฯลฯ โรงเรียนมีคุณต่อเราโดยเป็นสถานที่ให้เราได้ใช้ศึกษาเล่าเรียน บ้านมีบุญคุณโดยเป็นสถานที่ให้ความอบอุ่น ป้องกันแสงแดดความร้อน เป็นที่พักอาศัยอยู่เป็นต้น คุณธรรมข้อหนึ่งซึ่งปกติจะใช้คู่กับความกตัญญูก็คือ กตเวทีซึ่งหมายถึงการทำอุปการคุณที่ผู้อื่นทำไว้แก่เราให้ปรากฏด้วยวิธีต่าง ๆ^{๑๙} เช่น ตามปฏิบัติตามคำสอนของพ่อแม่ ครูอาจารย์ การยกย่องเชิดชูท่านในหมู่ชน เป็นต้น และรวมถึงการตอบแทนบุญคุณที่บุคคล สัตว์ หรือสถานที่สิ่งของเหล่านั้นมีต่อเรา เช่น การตอบแทนบุญคุณพ่อแม่ ด้วยการปฏิบัติตามคำสอนเลี้ยงดูท่าน ฯลฯ ตอบแทนบุญคุณของโรงเรียนด้วยการรักษาความสะอาด การไม่ทำลายสิ่งของในโรงเรียน และปฏิบัติตนในทางที่ถูกต้อง เพื่อรักษาชื่อเสียงของโรงเรียน เป็นต้น

๒) **จริยธรรมว่าด้วยความมีระเบียบวินัย**^{๒๐} ระเบียบวินัย คือ ข้อกำหนด กฎหมาย กฎเกณฑ์ กติกา ข้อบังคับ ที่มีไว้เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติของคนในสังคม เพื่อให้สังคมเกิดความสงบสุขเรียบร้อย ผู้ที่อยู่รวมกันเป็นหมู่คณะตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป จำเป็นต้องมีกฎเกณฑ์ไว้สำหรับปฏิบัติต่อกัน ผู้มีระเบียบวินัยย่อมเป็นที่ต้องการของหมู่คณะและสังคมทั่วไป หมู่คณะหรือสังคมที่มีระเบียบวินัยย่อมมีความเรียบร้อยสงบสุข ความมีระเบียบวินัยสามารถสร้างขึ้นในตัวเองได้โดยปฏิบัติตนตามระเบียบกฎเกณฑ์ ข้อบังคับที่มีอยู่ของสถานที่หรือสถาบันที่ตนเกี่ยวข้องตั้งแต่หน่วยที่เล็กที่สุดของสังคม คือครอบครัว ไปจนถึงสังคมขนาดใหญ่ได้แก่ประเทศชาติเช่น การปฏิบัติตนตามระเบียบกติกาศาสนาของครอบครัวของหมู่บ้าน ของโรงเรียน ตลอดจนจนของประเทศ ระเบียบปฏิบัติในครอบครัว เช่น การเคารพนับถือกันตามลำดับอายุซึ่งอาจต่างกันไปตามแต่ละครอบครัวจะกำหนดขึ้น ระเบียบ

^{๑๘} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๗, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา, ๒๕๕๔), หน้า ๒.

^{๑๙} พระครูปลัดตมรุต วรมงคลโล, **จริยธรรมกับเยาวชน**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๒๔๘-๒๔๙.

^{๒๐} กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, **คำบรรยายเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมที่เน้นความมีวินัย และ ความเป็นประชาธิปไตย**, หน้า ๑๑.

ปฏิบัติในโรงเรียน เช่น การแต่งกายตามระเบียบของโรงเรียนไม่ฝ่าฝืนกฎระเบียบของโรงเรียน เป็นต้น ระเบียบปฏิบัติสังคม เช่น การปฏิบัติตามกฎจราจร ได้แก่ การข้ามถนนตรงทางม้าลายหรือสะพานลอย การขับรถในช่องทางที่กำหนดให้ เป็นต้น การปฏิบัติตามกฎหมายบ้านเมือง เช่น การไม่ทิ้งขยะมูลฝอยในที่สาธารณะการไม่ทำลายของสาธารณะ ไปจนถึงการไม่ก่อให้เกิดความวุ่นวาย เป็นต้น ระเบียบวินัยเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งของสังคม เพราะเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความสงบสุขเป็นระเบียบเรียบร้อย สังคมใดขาดระเบียบวินัย สังคมนั้นจะมีแต่ความสับสนวุ่นวายไม่มีที่สิ้นสุด

๓) **จริยธรรมว่าด้วยความสามัคคี**^{๒๑} ความสามัคคีคือ ความพร้อมเพรียงกัน หมายถึง การร่วมมือ ร่วมแรงและร่วมใจกันทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นเหตุให้กิจกรรมนั้นจะสำเร็จได้ด้วยดีและเร็วพลัน เปรียบดั่งกำมือของคนเราที่รวมพลังของนิ้วต่าง ๆ เข้าด้วยกันแล้วจะทำให้เกิดพลังที่เข้มแข็งจับอะไรได้อย่างมั่นคงอย่างที่พูดกันว่า “จับให้มัน คั้นให้ตาย” ความสามัคคีคือ การรวมพลังกันทั้งทางกายและใจในการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การประชุม การทำงาน เป็นต้น เมื่อต่างคนต่างมีน้ำใจเข้าร่วมแรงกันอย่างแข็งขัน กิจกรรมทุกอย่างก็จะถึงความสำเร็จ และความเจริญรุ่งเรือง ปราศจากความเสื่อม ดังนั้นการแสดงออกมามีน้ำใจ รักสามัคคีอย่างพร้อมเพรียงกัน เป็นหลักนำความเจริญรุ่งเรืองมาให้ตนเองและหมู่คณะได้เป็นอย่างดีจึงควรที่คนเราจะปลูกฝังไว้เป็นคุณสมบัติส่งเสริมคุณค่าให้แก่ชีวิตตนเอง

๔) **จริยธรรมว่าด้วยการคบเพื่อน**^{๒๒} การคบเพื่อนเป็นสิ่งจำเป็นอย่างหนึ่งของมนุษย์ เพราะมนุษย์จะอยู่ลำพังเพียงคนเดียวไม่ได้จะต้องมีเพื่อนด้วยกันทุกคน ดังนั้น ถ้าจะคบเพื่อนควรเลือกคบแต่คนดีเนื่องจากเพื่อนดีจะนำไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง ส่วนเพื่อนไม่ดีจะนำไปสู่ความพินาศล่มจม การที่จะรู้ว่าเพื่อนดีหรือไม่นั้น สังเกตได้จากการกระทำและคำพูดของผู้ที่เราจะคุยด้วย ดังคำโบราณกล่าวไว้ว่า “คบคนให้ดูหน้า ซื่อผ้าให้ดูเนื้อ” สำหรับเพื่อนที่ดีตามหลักพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย ๑. เป็นผู้คอยช่วยเหลือเกื้อกูลยามที่เราประสบภัย ช่วยป้องกันอันตรายของชีวิตและทรัพย์สินของเรา คอยตักเตือนในยามพลั้งเผลอแม้ในยามที่เราขอความช่วยเหลือก็ช่วยมากกว่าที่เราร้องขอ ๒. เป็นผู้ร่วมสุขร่วมทุกข์ หมายถึง ในยามสุขก็สุขด้วย แม้ในยามทุกข์ ก็ร่วมทุกข์ด้วย ไม่ละทิ้งกัน ได้เถียงแทนเพื่อนในยามมีผู้อื่นตำหนิ หรือสนับสนุนผู้พูดสรรเสริญเพื่อนตามเหตุและผลที่สมควร ๓. เป็นผู้คอยชี้แนะสิ่งที่เป็นประโยชน์ซึ่งเราไม่เคยได้ฟังมาก่อนรวมทั้งพรั้มเตือนให้ประกอบความดีป้องกันมิให้ทำชั่ว เพื่อความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นกว่าเดิม ๔. เป็นผู้มีความจริงใจไม่มีความลับต่อกัน รวมทั้งไม่เปิดเผยความลับของเพื่อนต่อผู้อื่น ในยามประสบภัยพิบัติย่อมไม่ทอดทิ้งกัน แม้ชีวิตก็สละเพื่อเพื่อนได้ เพื่อนที่มีลักษณะดังกล่าวนี้ถือว่าเป็นเพื่อนที่ดีควรคบหาสมาคมด้วยการอยู่ใกล้ผู้มีลักษณะเช่นนี้แม้จะไม่ได้คบเป็นเพื่อนกัน ก็ถือว่ามิใช่ประโยชน์^{๒๓}

^{๒๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒.

^{๒๒} อ้างแล้ว, หน้า ๑๓.

^{๒๓} อ้างแล้ว, หน้า ๑๓๒.

๕) จริยธรรมว่าด้วยความสำเร็จในการศึกษาเล่าเรียน^{๒๔} ในการศึกษาเล่าเรียน ผู้ศึกษา ต้องมีความสนใจและใส่ใจในการศึกษาหาความรู้อย่างสม่ำเสมอ เพราะวิชาความรู้ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงและเกิดขึ้นใหม่อยู่ตลอดเวลา ผู้มีความรู้ย่อมเป็นผู้มีความองอาจในสังคมทั่วไปและความรู้นั้นเองเป็นประดุกเครื่องประดับที่ล้ำค่าประจำตัวบุคคล ยากที่ผู้ใดจะแย่งชิงไปได้ดังนั้น จึงควรศึกษาหาความรู้อย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม การศึกษาหาความรู้ที่จะได้ผลดีนั้น จะต้องอาศัยคุณธรรมพื้นฐาน ๔ ประการ คือ ๑. ฉันทะ หมายถึง ความพอใจ ความสนใจในสิ่งที่เราจะเรียน เราสังเกตได้ว่า วิชาการใดที่เราสนใจเราจะเรียนได้ดีกว่าวิชาที่เราไม่สนใจและวิชาที่เราได้คะแนนไม่ดี มักจะเป็นวิชาที่เราไม่สนใจ ไม่ชอบ และไม่อยากเรียน ดังนั้น การเรียนวิชาใดก็ตามต้องอาศัยความสนใจที่จะเรียนเป็นพื้นฐานทั้งสิ้น ความสำเร็จจึงจะเกิดขึ้นได้ ๒. วิริยะ หมายถึง ความขยันหมั่นเพียร ในการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ โดยกระทำอย่างสม่ำเสมอ นั่นคือ มีความขยันหมั่นเพียรในการศึกษาค้นคว้าอ่านหนังสืออย่างต่อเนื่อง ไม่ปล่อยให้เสียเวลาไปโดยเปล่าประโยชน์ ๓. จิตตะ หมายถึง การเอาใจใส่ในสิ่งที่กำลังทำอยู่ ซึ่งได้แก่ การเอาใจใส่ในสิ่งที่เรากำลังศึกษาอยู่ เช่น ขณะเรียนวิชาคณิตศาสตร์ไม่คิดคำนึงถึงวิชาอื่น เป็นต้น การเอาใจใส่นี้จะช่วยให้เราเรียนรู้วิชาการที่ศึกษาได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจในที่สุด ๔. วิมังสา หมายถึง การพิจารณาสิ่งที่กำลังทำอยู่หรือที่ทำแล้วอย่างละเอียดถี่ถ้วน ได้แก่ การไตร่ตรองพิจารณาที่เรียนด้วยปัญญาเพื่อเป็นแนวทางในการแก้ไขจุดบกพร่อง หรือการดำเนินการต่อไปในสิ่งที่ทำได้ดี เพื่อบรรลุเป้าหมายต่อไป คุณธรรมทั้ง ๔ ประการนี้จะเป็พื้นฐานให้ประสบความสำเร็จในกิจกรรมที่ทำไม่ว่าจะเป็นการศึกษาเล่าเรียนหรือการประกอบอาชีพก็ตาม

๖) จริยธรรมว่าด้วยหลักการเรียนเก่ง^{๒๕} ผู้ที่จะเรียนได้สำเร็จ ศึกษาเล่าเรียนจนเป็นบัณฑิตได้นั้น จะต้องปฏิบัติตามบาลีภาษิตว่า “สุจิตฺตวินิมุตโต กะถัง ปณฺธิโต ภาเว” ปราศจาก “สุจิตฺตวิ” คือ สุ คือ สุตตะ ต้องขยันสดับตรับฟัง จิ คือ จินตะ ต้องคิดตาม ปุ คือ ปุจฉา ต้องไถ่ถามเมื่อสงสัย ลิ คือ ลิขิต เขียนจารึกบันทึกไว้ “จำดีกว่าจด ถ้าจำไม่หมด จดดีกว่าจำ” หลัก ๔ ประการนี้เรียกว่า หลักเรียนเก่ง “ฟังให้หมด จดให้มาก ปากต้องไว ใจต้องคิด” ถ้าทำหลัก สุจิตฺตวิครบในเวลาเรียนแล้ว เรียนเก่งทุกคน

๗) จริยธรรมว่าด้วยการรู้จักตนเอง^{๒๖} การรู้จักตนเอง หมายถึง การรู้จักฐานะ ตำแหน่งหน้าที่ เพศ ภูมิของตนเอง ว่าเป็นใคร มีฐานะอย่างไร มีหน้าที่อย่างไร แล้วประพฤติปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับตนเอง เช่น เป็นนักเรียนจะต้องรู้จักหน้าที่ของนักเรียนว่ามีอะไรบ้าง จะต้องปฏิบัติตนอย่างไร คุณธรรมใดบ้างที่ควรปฏิบัติเพิ่มเติมซึ่งคุณธรรมสำหรับปฏิบัตินั้นมีหลายประการ คือ

^{๒๔} อ่างแล้ว, หน้า ๑๕.

^{๒๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖.

^{๒๖} อ่างแล้ว, หน้า ๑๗-๑๘.

๑. หิริโอดตปปะ^{๒๗} มีความเกลียดชังกลัวทุจริต มองเห็นความชั่วทั้งหลายเหมือนของสกปรก ไม่อยากจะเข้าใกล้กลัวเป็นตนเอง หรือเป็นเสื้อผ้าอาภรณ์ที่สวมใส่ พิจารณาความชั่วเหมือนกับถ่านเพลิงที่ลุกโชนไม่อยากจะแตะต้องเพราะกลัวจะไหม้มีฉะนั้น ๒. รู้จักแนวความคิดหรือประพฤตินในทางที่ถูก หมายถึง มีแนวคิดและปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม คิดและทำในสิ่งที่ดีมีประโยชน์และถูกต้องเหมาะสมแก่เวลา สถานที่ เช่น เมื่อเป็นนักเรียนสิ่งที่จะต้องคิดและปฏิบัติก็คือเรื่องเกี่ยวกับการเรียนเป็นหลัก ไม่คิดหรือทำสิ่งอื่นที่เป็นอุปสรรคต่อการเรียน เป็นต้น ๓. มีความขยันหมั่นเพียร หมายถึง กระทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งด้วยความขยันขันแข็ง และกระทำอย่างต่อเนื่องโดยสม่ำเสมอไม่ทอดธุระในสิ่งที่ทำ หรือปล่อยให้งานค้างค้ำ ซึ่งเป็นการพอกพูนทำให้เกิดความล่าช้าเสียหาย ผู้มีความขยันหมั่นเพียรยอมทำการงานได้สำเร็จตามเวลาที่กำหนดไว้ ส่วนผู้ที่เกียจคร้านยอมทำงานไม่สำเร็จ และยังปราศจากการยอมรับของผู้อื่นอีกด้วย ๔. รู้จักประหยัด หมายถึง การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้น้อยที่สุด โดยได้ผลประโยชน์จากการใช้นั้นมากที่สุด เช่น ประหยัดเงิน คือ การใช้เงินเมื่อถึงคราวใช้โดยรู้คุณค่าของเงิน ไม่ใช่จ่ายฟุ่มเฟือยสุรุ่ยสุร่าย หรือใช้อย่างไม่ถูกทาง แต่มีได้หมายถึงการเก็บไว้โดยไม่จ่ายเลย จะต้องรู้จักใช้รู้จักเก็บให้เหมาะสม ดังคำกลอนว่า^{๒๘}

“มีสิ่งพึงบรรจบให้ครบบาท อยาได้ขาดสิ่งของต้องประสงค์

มีน้อยใช้น้อยค่อยบรรจง อย่าจ่ายลงให้มากจะยากนาน

ไม่ควรซื้อก็อย่าไปพิไรซื้อ ให้เป็นมือเป็นควาทังควาหวาน

ยามพ่อแม่แก่เฒ่าชรากาล จงเลี้ยงท่านอย่าให้อดร้อนทใจ”

ประหยัดเวลา คือ รู้จักใช้เวลาที่มีอยู่ให้เป็นประโยชน์ คุ่มค่า กับเวลาที่ผ่านไป ประหยัดวาจา คือ รู้จักพูดในเวลาและสถานที่ที่ควรพูด โดยคำนึงถึงสภาพแวดล้อมและบุคคลที่พูดด้วย เป็นต้น ๕. ละเว้นอบายมุขทุกชนิด ไม่ว่าจะเป็นการกิน การดื่มน้ำเมา การเที่ยวกลางคืน การดูการละเล่น การเล่นการพนัน การคบเพื่อนชั่ว หรือการเกียจคร้านไม่ทำการงาน เหล่านี้จึงพยายามหลีกเลี่ยงให้ห่างไกล เหมือนกับหลีกเลี่ยงอสริษณะนั้น เพราะอบายมุขเป็นหนทางแห่งความเสื่อมความพินาศ เป็นเหตุแห่งความหายนะ ไม่เคยทำให้ใครได้รับความเจริญรุ่งเรือง ในชีวิตเลยแม้แต่คนเดียว ๖. เป็นคนว่าง่าย คือ ไม่ดีใจขึ้น ถือที่รู้มานะเมื่อฟังคำตักเตือนจากผู้อื่น ที่เขาเตือนด้วยความหวังดีแล้วแทนที่จะถือโทษโกรธเคือง กลับมีความรู้สึกยินดีรับคำสั่งสอนตักเตือนนั้นด้วยความยินดีเหมือนกับพบผู้ชี้มธุรพให้

^{๒๗} อ.นิธิ เอียวศรีวงศ์, สุนทรภู่: มหากวีระกุ่มพี, (สุภาชิตสอนหญิง), ศิลปวัฒนธรรมฉบับพิเศษ, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ มติชน, กรกฎาคม, ๒๕๔๕.

^{๒๘} กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, คำบรรยายเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมที่เน้นความมีวินัย และ ความเป็นประชาธิปไตย, หน้า ๑๙.

๘) จริยธรรมว่าด้วยความจริงใจซื่อตรง^{๒๙} ความจริงใจซื่อตรงเป็นข้อปฏิบัติที่ควรนำมาใช้เป็นหลักของชีวิตที่มีความผูกพันอยู่กับสังคมอีกประการหนึ่ง เป็นข้อที่ส่งเสริมให้ชีวิตของเรามีเกียรติคุณเป็นที่น่าคบหาของสังคมทั่วไป ความจริงใจซื่อตรงต่อกันนั้นเป็นคุณลักษณะที่แสดงถึงความในใจของเราให้เป็นที่ปรากฏแก่ผู้อื่น หรือทำให้ผู้อื่นมองเห็นและรู้ถึงอหยาศัยเราว่าเป็นบุคคลเช่นไร มีความน่าเชื่อถือน่าเคารพหรือไม่ ย่อมดูได้จากจุดนี้ ดังนั้น จุดนี้จึงเป็นจุดที่สำคัญก่อให้เกิดความไว้วางใจขึ้นได้ เราจึงควรคำนึงถึงจุดนี้ให้มาก หากขาดคุณสมบัติข้อนี้จะทำให้ชีวิตขาดการยอมรับนับถือจากผู้อื่น ดังคำพังเพยที่ว่า “ซื่อกินไม่หมด คดกินไม่นาน” ความจริงใจซื่อตรงนี้ก็คือ ความจริงใจต่อตนเอง ต่อผู้อื่นต่อหน้าที่ที่เรามีต่อการทำงานที่เราทำ ต่อประเทศชาติตลอดจนมีความซื่อสัตย์สุจริตด้วย เมื่อเรามีความจริงใจซื่อตรงก็จะเกิดผลสำเร็จขึ้นให้แก่เราได้หรือเราเรียนหนังสือจริง ๆ เราก็เป็นจริง ๆ และจบจริง ๆ ได้ เป็นต้น ดังนั้น ความจริงใจซื่อตรงก็เป็นหลักที่ควรนำมาใช้ในชีวิตของเรา เสริมคุณค่าเสน่ห์นิยมให้ตัวเราอีกประการหนึ่ง

๙) จริยธรรมว่าด้วยหลักที่ควรงดเว้น ๕ ประการ^{๓๐} หลักที่ควรงดเว้นสำหรับเด็กและเยาวชน เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า เบญจศีล มี ๕ ประการ คือ ๑. เว้นจากการปลงชีวิต ฆ่า ประทุษร้าย ๒. เว้นจากการถือเอาของที่เขาไม่ได้ให้ลัก โกง ละเมิด ๓. เว้นจากประพฤติดมิดในกาม ๔. เว้นจากการพูดเท็จ โทก หลอกลวง ๕. เว้นจากการดื่มน้ำเมา คือ สุรา และเมรัย

๑๐) จริยธรรมว่าด้วยหลักที่ควรปฏิบัติ ๕ ประการ^{๓๑} หลักที่เด็กและเยาวชนควรปฏิบัติ เรียกอีกอย่างว่า เบญจธรรม มี ๕ ประการ คือ ๑. เมตตาและกรุณา ความรัก ปราบปรามให้มีความสุข ๒. สัมมาอาชีวะ การหาเลี้ยงชีพทางสุจริต ๓. กามสังวร สำรวมระวังรู้จักยับยั้งควบคุมตนในทางกามารมณ์ ๔. สัจจะ มีความซื่อสัตย์ซื่อตรง ๕. สติสัมปชัญญะ ระลึกได้และรู้ตัวอยู่เสมอ

๑๑) จริยธรรมว่าด้วยความรู้การระงับอารมณ์^{๓๒} การการระงับอารมณ์ คือ การรู้จักประพฤติดนเป็นคนมีความเคารพอ่อนน้อมถ่อมตน อ่อนโยนต่อบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องกับตนตามฐานะและวัยตลอดจนสถานที่ต่าง ๆ ด้วย เช่น การรู้จักการระงับอารมณ์ต่อผู้ใหญ่ ได้แก่ เชื่อฟังในเมื่อผู้ใหญ่ตักเตือน ไม่ได้เถียงทำความเคารพด้วยการไหว้ คำนับ หลีกทางให้แสดงความเกรงใจ รู้จักขอร้อง ขอบท ขอบคุณ พุดจาสุภาพอ่อนหวาน แสดงความอ่อนน้อมด้วยการเดินค้อมหลัง เมื่อเดินผ่านไปแสดงความเคารพในที่ประชุมโดยไม่แสดงกิริยาคึกคะนอง เช่น ส่งเสียงดังรู้จักฟัง รู้จักนั่งตามควรแก่ฐานะ เข้าไปในสถานที่ประชุมต้องถอดหมวกแสดงความเคารพสถานที่ เคารพสักการบูชา ต้องถอดรองเท้า เป็นต้น กิริยาเช่นนี้เป็นลักษณะของการมีการระงับอารมณ์ด้วยกาย วาจา ใจ เป็นลักษณะของผู้ที่ได้รับการอบรมศึกษามาดีมีมารยาทพร้อม เป็นที่น่าชื่นชม น่านิยมรักใคร่ของผู้พบเห็น

^{๒๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๙.

^{๓๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๐.

^{๓๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๐.

^{๓๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๑.

๑๒) จริยธรรมว่าด้วยความรักชาติศาสน์กษัตริย์และวัฒนธรรมไทย^{๓๓} ชาติศาสนา พระมหากษัตริย์ เป็นสถาบันหลักที่สำคัญของคนไทยทุกคน มีหน้าที่เป็นพลเมืองดีจะต้องมีความจงรักภักดีต่อสถาบันของชาติโดยมีความสำนึกอยู่เสมอว่า ชาติไทยเป็นราชอาณาจักร มีพื้นที่ที่เป็นที่พำนักอาศัยอยู่อย่างสุขสบาย เป็นที่ประกอบกรงานทำมาหาเลี้ยงชีพของพลเมืองไทยซึ่งดำรงอยู่อย่างมีอิริบายตลอดมา ชาวไทยจะต้องหวงแหนรักษาไว้เป็นสมบัติของอนุชนชาติไทยสมกับเป็นมาตุภูมิปิตุภูมิสืบไป ศาสนา หมายถึง ศาสนาประจำชาติไทย ได้แก่ พระพุทธศาสนา ซึ่งได้ยึดถือเป็นศาสนาประจำชาติไทยตลอดมาตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานีเป็นศาสนาที่มีหลักธรรมคำสอนเหมาะสมกับการนำมาใช้กับชีวิตประจำวันพุทธศาสนิกชนชาวไทยที่ดีจะต้องมีความสำนึกที่จะเรียนรู้หลักธรรมแล้วนำมาปฏิบัติเพื่อดำรงชีวิตให้มีความสุขสบายตามสมควร ดังคติธรรมที่ว่า “ผู้ที่ขาดศาสนาเป็นดุจป่าที่ขาดต้นไม้ เป็นผู้ไร้ศีลธรรมเป็นดุจขาดน้ำในทะเลทรายชีวิตที่ดีต้องมีศาสนาเป็นหลัก ชีวิตที่รักสันติสุขต้องคลุกคลีกับศีลธรรม” และช่วยกันทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองเป็นสมบัติคู่กับชาติต่อไป พระมหากษัตริย์ เป็นสถาบันที่ทรงเป็นองค์พระประมุขของชาติไทยสืบมาเป็นเวลาช้านานตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานีจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ ทรงเป็นที่เคารพสักการะเทิดทูนของพสกนิกรชาวไทย ทรงเป็นมิ่งขวัญของประเทศชาติและประชาชนชาวไทย ทรงเป็นศูนย์รวมจิตใจของพสกนิกรไทยให้บังเกิดพลังสามัคคีเพราะทรงประกอบพระราชกรณียกิจอันเป็นคุณานุคุณประโยชน์ด้วยพระกรุณาอันล้นพ้น เป็นที่ปกเกล้าปกกระหม่อมของชาวไทยทั่วประเทศ ประชาชนชาวไทยสมควรเทิดทูนไว้เป็นสถาบันของชาติสืบไป วัฒนธรรมไทย หมายถึง ข้อปฏิบัติอันแสดงให้เห็นถึงความเจริญรุ่งเรืองของชาติไทยมาเป็นเวลานาน ๒ ประการ คือ วัฒนธรรมประจำชาติเช่น สำเนียงภาษาที่ใช้พูดกัน ตัวหนังสือไทย ศิลปกรรมแบบไทย ดนตรีไทย จิตรกรรมแบบไทย เป็นต้น จึงแสดงให้เห็นการวิวัฒนาการมาโดยลำดับ และวัฒนธรรมประจำคนในชาติอันเกี่ยวกับจรรยาบรรณไทย เช่น การทักทายกัน ด้วยการกราบไหว้การนั่ง จรรยาที่อ่อนช้อยละมุนละไม การนุ่งห่มแบบไทย การเป็นอยู่ในสังคมแบบไทย เป็นต้น รวมเรียกว่าวัฒนธรรมไทย ที่คนไทยควรยึดถือปฏิบัติเป็นเอกลักษณ์ของชาติไทย และอนุรักษ์ไว้เป็นสมบัติของชาติไทยสืบไป การรักชาติศาสน์กษัตริย์ และวัฒนธรรมไทย จึงเป็นหลักที่ชาวไทยควรยึดถือเป็นหลักปฏิบัติในชีวิตของตนอีกประการหนึ่ง ซึ่งจะส่งเสริมให้ชีวิตชาวไทยมีเอกลักษณ์เป็นไทย เพิ่มคุณค่าอันานิยมนับถือยิ่งขึ้น

บทสรุป

การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ให้แก่เยาวชน จำเป็นต้องเริ่มแต่เด็กเพราะอายุก่อน ๖ ปี จะสามารถบันทึกจริยธรรมในช่วงนั้น ได้มากที่สุด พ่อ แม่ ญาติพี่น้อง ผู้ใกล้ชิดของเด็กในวัยนี้ จึงมีบทบาทสำคัญมาก ในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมและควรทำอย่างต่อเนื่องผ่านทางกิจกรรมต่างๆ ทั้งในและนอกหลักสูตร การปลูกฝังทางด้านคุณธรรม จริยธรรม ยังคงต้องดำเนินต่อไปอย่างเป็นธรรมชาติ เพื่อให้เยาวชนเป็นทั้งคนเก่ง คนดี ต้องช่วยกันอบรมสั่งสอนด้วยการปลูกฝังคุณธรรม

^{๓๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๒-๒๓.

จริยธรรม ให้แก่เยาวชน ทุกวันนี้ข่าวทางหน้าหนังสือพิมพ์รายวันและโทรทัศน์ส่วนใหญ่ มักเป็นข่าว อาชญากรรม การใช้ความรุนแรง ปัญหาครอบครัว ปัญหาทางเพศ การติดการพนัน การติดยาเสพติด ฯลฯ ซึ่งบ่งบอกถึงความเสื่อมทางคุณธรรมจริยธรรมของคนในสังคม และปัญหาดังกล่าวปรากฏมากขึ้นในกลุ่มเด็กและเยาวชนที่เป็นกำลังของชาติด้วย ฯลฯ สิ่งเหล่านี้เป็นสัญญาณเตือนอันตรายที่เรียกร้องให้ผู้ที่เกี่ยวข้องควรเร่งให้ความสนใจแก้ไขปัญหานี้ในกลุ่มเด็กและเยาวชนโดยด่วน ก่อนที่ทุกอย่างจะสายเกินจะเยียวยา โดยทุกภาคส่วนในสังคมไม่ว่าจะเป็นสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันการเมือง สถาบันศาสนา สถาบันสื่อมวลชนรวมทั้งสถาบันวิชาชีพต่าง ๆ ต่างร่วมมือกันทำบทบาทหน้าที่ของตนเองในการสรรค์สร้างคุณธรรมจริยธรรมที่พึงามให้เกิดขึ้นในสังคม ได้อย่างไรก็ตามปัญหาสำคัญในขณะนี้คือสถาบันครอบครัวไม่สามารถทำหน้าที่ของตนในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับสมาชิกในครอบครัวได้จนกลายเป็นชีวิตจริง รวมทั้งการที่พ่อแม่ส่วนใหญ่มักยกบทบาทดังกล่าวให้กับโรงเรียน ครูอาจารย์เป็นผู้ทำหน้าที่นี้แทนตน ดังนั้นครอบครัวต้องตระหนักถึงการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้เกิดขึ้นในชีวิตลูกของตนโดยเริ่มจากสร้างค่านิยม “เป็นคนดีต้องมีคุณธรรม”

ปัจจุบันสำนักทางคุณธรรมจริยธรรมของคนในสังคมกำลังเสื่อมลงเนื่องมาจากรากฐานปรัชญาความคิดและค่านิยมที่ผิดเพี้ยนไปจากหลักศีลธรรมและคุณธรรมอันดี พ่อแม่จำเป็นที่จะต้องชี้ให้ลูกเห็นอย่างชัดเจนว่า อะไรถูก อะไรผิด และ อะไรที่มีค่า อะไรที่น่ารังเกียจ รวมทั้งฝึกลูกให้สามารถคิดวิเคราะห์และใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมได้โดยการตั้งคำถามเชิงปรัชญากับค่านิยมต่าง ๆ ที่ไม่ถูกต้องในสังคม

สร้างแรงจูงใจให้ทำสิ่งดี

การสร้างแรงจูงใจเป็นการเปลี่ยนกระบวนการความคิดให้เห็นคุณค่าและประโยชน์ของการมีคุณธรรมจริยธรรมพ่อแม่สามารถสร้างแรงจูงใจให้ลูกเป็นคนดีมีคุณธรรมได้โดยการสั่งสอนอบรมโดยสามารถอ้างอิงจากหลักคำสอนทางศาสนาอธิบายให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรม หรือการสอนอย่างเป็นธรรมชาติผ่านข่าวสารที่เกิดขึ้นรอบตัว การเห็นแบบอย่าง โดยคนในครอบครัวต้องเป็นแบบอย่างชีวิตในการทำดีและยืนหยัดในคุณธรรมหรือชี้แนะให้เรียนแบบอย่างบุคคลสำคัญที่กระทำ ความดีงามในการให้รางวัลเมื่อทำความดี เป็นการสร้างแรงจูงใจอย่างหนึ่ง เพื่อให้เห็นว่าการทำงานความดีนั้นเป็นสิ่งที่น่ายกย่องและภาคภูมิใจ

สร้างช่องทางให้เยาวชนทำความดี

การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้สัมฤทธิ์ผลได้นั้น นอกจากการสร้างค่านิยมและแรงจูงใจที่ถูกต้องในการทำความดีแล้ว พ่อแม่ควรสร้างช่องทางต่าง ๆ ที่หลากหลายในการทำความดีให้กับลูกอย่างเป็นรูปธรรมด้วยเช่นกัน อาทิสนับสนุนให้ลูกเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมการทำความดี พ่อแม่ไม่ควรมุ่งเน้นให้ลูกเอาแต่เรียนหนังสือเพียงอย่างเดียว แต่ควรสนับสนุนให้ลูกได้เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ เช่น กิจกรรมอาสาสมัคร กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ หรือชมรมต่าง ๆ ในการช่วยเหลือสังคม นำลูกให้มีส่วนร่วมในการเรียกร้องคุณธรรมจริยธรรมในสังคมเมื่อเห็นความไม่ชอบมาพากล ความตกต่ำทางคุณธรรมจริยธรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม ควรพาลูกให้มีส่วนร่วม ตัวอย่างเช่น ร่วมลง

ชื่อรณรงค์ต่อต้านเรื่องการเปิดร้านจำหน่ายสุราบริเวณใกล้เคียงกับสถานศึกษา เป็นต้น สร้างกิจกรรมส่งเสริมการทำความดีภายในบ้าน พ่อแม่สามารถสร้างบรรยากาศการทำดีภายในบ้านโดยการสร้างสรรค์กิจกรรมส่งเสริมการทำความดีต่าง ๆ อาทิกิจกรรมสะสมแต้มความดี โดยเมื่อลูกทำความดี ๑ อย่าง เช่น ช่วยเหลืองานบ้าน ช่วยดูแลน้อง จะได้รับแต้มไปสะสม ๑ แต้ม และสามารถนำมาแลกเปลี่ยนรางวัลได้ในทุก ๆ สัปดาห์ เป็นต้น การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับประชาชนในประเทศได้อย่างประสบความสำเร็จนั้น จำเป็นต้องสร้างขึ้นตั้งแต่ในวัยเยาว์ ให้เด็กและเยาวชนเกิดความตระหนักในเรื่องนี้อย่างแท้จริง สถาบันครอบครัว จึงนับเป็นสถาบันลำดับแรกสุดที่สำคัญในการหล่อหลอมคุณธรรมจริยธรรมให้เกิดขึ้นแก่เด็กและเยาวชนที่จะเติบโตเป็นกำลังสำคัญของประเทศชาติต่อไป

บรรณานุกรม

(๑) หนังสือ:

- สีปนนท์ เกตุทัต และคณะ. **ความฝันของแผ่นดิน**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ ตะวันออก, ๒๕๔๐.
- กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม. **แนวทางการดำเนินงานโครงการคลินิกคุณธรรมในสถานศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์สื่อและสิ่งพิมพ์แก้วเจ้าจอม, ๒๕๕๖.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๘. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิธรรมทานกุศลจิต, ๒๕๕๕.
- ประภาศรี สีหอำไพ. **พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). **พระพุทธศาสนาพัฒนาคนในสังคม**. กรุงเทพมหานคร : กองการพิมพ์ฝ่ายประชาสัมพันธ์, ๒๕๔๐.
- กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม. **จริยธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๓.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙
- พระครูปลัดมารุต วรมงคล. **จริยธรรมกับเยาวชน**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

(๒) วิทยานิพนธ์/รายงานการวิจัย:

สุทธิวรรณ ตันติรจนาวงศ์ รศ.ดร. และคณะ. “การส่งเสริมคุณธรรมที่มีประสิทธิภาพ : กรณีศึกษา กลุ่มเด็ก/เยาวชนและข้าราชการภาครัฐ”. รายงานการวิจัย. กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๒.

(๓) วารสาร:

อนุวัต กระสังข์. วิจารณ์กับกระแสบริโภคนิยม:ปัญหา ทฤษฎีและทางออก. พุทธจักร นิตยสาร รายเดือน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ปีที่ ๖๘ ฉบับที่ ๓, กรกฎาคม-กันยายน, ๒๕๕๗.

๑๖๘ ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๓ กันยายน-ธันวาคม ๒๕๕๘

ความเป็นผู้นำของนายวลาดีมีร์ วลาดีมีร์โรวิช ปูติน ผู้นำรัสเซีย
Leadership of Mr. Vladimir Amir Vladimir Putin
the Russian leader

ประจักษ์ ชุราชี*

บทคัดย่อ

บทความวิชาการชิ้นนี้ ศึกษา "ความเป็นผู้นำของนายวลาดีมีร์ วลาดีมีร์โรวิช ปูติน ผู้นำรัสเซีย" โดยใช้ทฤษฎีดังต่อไปนี้คือ ทฤษฎีภาวะผู้นำ, ผู้นำตามทฤษฎีคุณลักษณะของผู้นำ, และทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงสถานการณ์ โดยจากการศึกษาพบว่า ในประเด็นภาวะความเป็นผู้นำ เป็นแบบผู้นำที่มุ่งเอาแต่งานเป็นหลัก สนใจคนน้อย คุณลักษณะของผู้นำ นายวลาดีมีร์ ปูติน มีคุณลักษณะดังนี้ เป็นผู้นำที่มีลักษณะเด็ดขาดและอดทน มีความรู้ความสามารถ ภาวะผู้นำเชิงสถานการณ์พบว่า ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานเกิดจากความสอดคล้องกันของรูปแบบการบริหารงานกับสถานการณ์

คำสำคัญ: ผู้นำ, วลาดีมีร์ วลาดีมีร์โรวิช ปูติน

ABSTRACT

the study of leadership of Mr. Vladimir Amir Vladimir Putin, the Russian leader. Using Leadership Theories Trait Theories Situational Theories of Leadership. findings were us follows : the issue of leadership, Putin's leadership style is Production Oriented, don't much care the people. Features of the leader, Vladimir Putin has leadership that look decisive and patien, knowledgeable. Situational Theory of Leadership is the efficiency of the operation of a consistent pattern of administration for the situation.

Keywords: Leadership, Vladimir Amir Vladimir Putin

๑. บทนำ

วลาดีมีร์ปูติน(Vladimir Putin) เกิดเมื่อวันที่ ๗ ตุลาคม ค.ศ.๑๙๕๒ ในเมืองเลนินกราด (ปัจจุบันคือเซนต์ปีเตอส์เบิร์ก) สหพันธรัฐรัสเซีย หลังจากจบการศึกษาจากมหาวิทยาลัยแห่งรัฐเลนินกราดใน ค.ศ. ๑๙๗๕ เขาได้เข้าทำงานในหน่วยเคจีบี (KGB) ในตำแหน่งเจ้าหน้าที่หน่วยสืบราชการลับ ประจำในเยอรมนีตะวันออกและดำรงตำแหน่งดังกล่าวถึง ค.ศ. ๑๙๘๙ หลังจากการล่ม

* สำนักกฎหมายอาญาจักรธรรมนิติ ๔๐/๔๘ แขวงมีนบุรี เขตมีนบุรี กรุงเทพมหานคร

สลายของสหภาพโซเวียตในปี ค.ศ.๑๙๙๑ ปูตินออกมาจาก "เคจีบี" ในขณะที่มียศพันเอกและกลับไปเล่นนินกราด เป็นลูกน้องของ นายอนาโตลี ซับชัค (Anatoly Sobchak) ค.ศ.๑๙๙๗ – ๒๐๐๐ ซึ่งเป็นนักการเมืองสายเสรีนิยม หลังจาก นาย ซับชัค ชนะเลือกตั้งเป็นนายกเทศมนตรีของเลนินกราด (ค.ศ.๑๙๙๑), ปูตินกลายเป็นประธานคณะกรรมการวิเทศสัมพันธ์ของเทศบาลนครเลนินกราด (เซนต์ปีเตอ์สเบิร์ก) และในปีค.ศ. ๑๙๙๔ ปูตินกลายเป็นรองนายกเทศมนตรีคนแรกของ นายซับชัค แต่หลังจากความพ่ายแพ้ของนาย ซับชัค ในปี ค.ศ. ๑๙๙๖ ปูตินลาออกจากตำแหน่งและย้ายไปอยู่ที่กรุงมอสโก ในปี ๑๙๙๘ ปูตินได้รับการแต่งตั้งเป็นรองหัวหน้าการบริหารจัดการภายใต้การบริหารงานของประธานาธิบดีบอริสเยลต์ซิน(deputy head of management under Boris Yeltsin's presidential administration) ในตำแหน่งนี้เขารับผิดชอบเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของเครมลินกับรัฐบาลในระดับภูมิภาค หลังจากนั้นไม่นานปูตินได้รับการแต่งตั้งเป็นหัวหน้าการรักษาความปลอดภัยของรัฐบาลกลาง (head of the Federal Security) รวมทั้งตำแหน่งหัวหน้างานตรวจสอบของสำนักประธานาธิบดี ในเดือนสิงหาคมปี ค.ศ. ๑๙๙๙ ประธานาธิบดีเยลต์ซิน ได้ปลดนายกรัฐมนตรี Sergey Stapsashin และรัฐมนตรีของเขา จากนั้นได้สนับสนุน"ปูติน"ขึ้นมาแทน^๑

เขาเข้ารับราชการตำแหน่งประธานาธิบดี เมื่อวันที่ ๓๑ ธันวาคม ปี ๑๙๙๙ หลังประธานาธิบดีบอริส เยลต์ซินลาออกจากตำแหน่ง ต่อมาได้ลงสมัครรับเลือกตั้งประธานาธิบดีและได้รับเลือกตั้งเมื่อ ๒๖ มีนาคม ๒๐๐๐ และได้รับเลือกตั้งกลับมาเป็นสมัยที่สอง เมื่อวันที่ ๑๔ มีนาคม ค.ศ. ๒๐๐๔ ซึ่งเขาดำรงตำแหน่งถึงวันที่ ๗ พฤษภาคม ค.ศ. ๒๐๐๘ เพราะถูกจำกัดสมัยการดำรงตำแหน่งตามรัฐธรรมนูญ ปูตินจึงไม่มีสิทธิลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นประธานาธิบดีสมัยที่สาม และประธานาธิบดี (ดมิตรี เมดเวเดฟ) ได้เสนอชื่อปูตินเป็นนายกรัฐมนตรีของรัสเซียต่อมาในเดือนกันยายน ค.ศ. ๒๐๑๑ ปูติน ได้ลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นประธานาธิบดีสมัยที่สามการเลือกตั้งประธานาธิบดีรัสเซีย ค.ศ. ๒๐๑๒ ซึ่งเขาชนะเมื่อวันที่ ๔ มีนาคม ค.ศ. ๒๐๑๒^๒

ผลงานที่โดดเด่นของปูติน คือ การเติบโตทางด้านเศรษฐกิจในช่วงที่เข้ามาบริหารประเทศ โดยเฉพาะช่วงปี ค.ศ. ๑๙๙๙ – ๒๐๐๘ การเติบโตทางด้านเศรษฐกิจได้กระจายผลประโยชน์ให้ชาวรัสเซีย ทั้งชนชั้นกลางและคนจน ซึ่งไม่ใช่แค่คนรวยหรือรวยมากๆ เท่านั้น รายได้ที่แท้จริง(Real incomes) ใน ๑๙๙๙ – ๒๐๐๘ เพิ่มขึ้น ๒.๕ ค่าจ้างที่แท้จริง(Real wages) เพิ่มมากขึ้นกว่าสามเท่า โทรศัพท์มือถือเพิ่มขึ้นจากเกือบเป็นศูนย์ เป็นมากกว่า ๑๐๐ % ตลาดรถยนต์รัสเซียกลายเป็นใหญ่ที่สุดในยุโรป ในกรุงมอสโก ราคาอสังหาริมทรัพย์ ปรับขึ้นจากประมาณ ๗๐๐ ดอลลาร์ต่อตารางเมตรในช่วงปลายปี ค.ศ. ๑๙๙๙ เป็น ๖,๐๐๐ ดอลลาร์ต่อตารางเมตรใน ค.ศ. ๒๐๐๘ ระบบการเงินเพิ่มขึ้นอย่างชัดเจนในแง่ของขนาดและความ

^๑Biography, Vladimir Putin Biography(online).available from : <http://www.biography.com/people/vladimir-putin-9448807> [4 April 2015]

^๒Vladimir Putin, Biography Vladimir Putin(online).available from : <http://eng.putin.kremlin.ru/bio> [19 April 2015]

ซับซ้อน เช่น สิ้นเชื่อต่อ GDP เพิ่มขึ้นจากประมาณร้อยละ ๑๐ เป็นเกือบร้อยละ ๔๐ สะท้อนให้เห็นถึงความเจริญในการให้กู้ยืมเงินทั้งบุคคลธรรมดาและนิติบุคคล การว่างงานลดลงกว่าครึ่งจากร้อยละ ๑๒.๙ ใน ค.ศ. ๑๙๙๙ อยู่ที่ร้อยละ ๖.๓ ในปี ค.ศ. ๒๐๐๘ อัตราความยากจนลดลงจากร้อยละ ๒๙ ในปี ค.ศ. ๑๙๙๙ เป็นร้อยละ ๑๓ ในปี ค.ศ. ๒๐๐๘ ช่องว่างความยากจน(The poverty gap)ลดลงจากร้อยละ ๔.๙ ของรายได้รวมของครัวเรือนในปีค.ศ. ๑๙๙๙ สู่ร้อยละ ๑.๒ ในปีค.ศ. ๒๐๐๘^๓

ความสำเร็จนี้การจัดการเศรษฐกิจมหภาคที่เดิมเป็นแบบอนุรักษ์นิยม โดยมีการปฏิรูปทางการเงิน การลดอัตราดอกเบี้ย การผลักดันการลงทุน ส่งเสริมการบริโภค และการปฏิรูปภาษี ประกอบกับราคาน้ำมันที่พุ่งสูงขึ้น เมื่อวันที่ ๒ มกราคม ค.ศ. ๒๐๐๘ ราคาน้ำมันที่เพิ่มขึ้นถึง ๑๐๐ ดอลลาร์ต่อบาร์เรล น้ำมันทะเล ๑๑๐ ดอลลาร์ต่อบาร์เรล เมื่อวันที่ ๑๒ มีนาคม และ ๑๒๕ ดอลลาร์ต่อบาร์เรล เมื่อวันที่ ๙ พฤษภาคม ๑๓๐ ดอลลาร์ เมื่อวันที่ ๒๑ พฤษภาคม ๑๓๕ ดอลลาร์เมื่อวันที่ ๒๒ พฤษภาคม ๑๔๐ ดอลลาร์เมื่อวันที่ ๒๖ มิถุนายน และ ๑๔๕ ดอลลาร์เมื่อ ๓ กรกฎาคม ๒๐๐๘ เมื่อวันที่ ๑๑ กรกฎาคม ๒๐๐๘ ที่ราคาน้ำมันปรับตัวสูงขึ้นเป็นประวัติการณ์ใหม่ของ ๑๔๗.๒๗ ดอลลาร์ จึงทำให้เศรษฐกิจของรัสเซียจึงมีพื้นฐานแข็งแกร่ง^๔ นอกจากนี้ ปูตินยังได้ดำเนินการปฏิรูปโครงสร้างพื้นฐานซึ่งเป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปได้แก่ การดำเนินการด้านระบบขนส่งก๊าซและน้ำมัน รวมทั้งถนนหนทาง อาทิ ได้แก่ด้านก๊าซ การขยายระบบท่อส่งก๊าซภายในประเทศและขยายไปทางภาคตะวันออก รวมทั้งประเทศในแถบบอลติกเพื่อเชื่อมต่อเข้ากับระบบท่อส่งก๊าซของยุโรป^๕ เรื่องน้ำมันหรือพลังงานนี้ ปูติน วางเป้าที่จะเพิ่มการเล่นบทบาทของน้ำมันและแก๊สในนโยบายต่างประเทศของรัสเซีย เขายังคงกระหายที่จะมีผู้ร่วมทุนในธุรกิจพลังงานกับสหรัฐฯ ร่วมมือใกล้ชิดกับญี่ปุ่น จีน และทำงานใกล้ชิดกับรัฐบาลและบริษัทยุโรป ในประเด็นน้ำมันและแก๊ส ขอเพียงแต่ได้มีอุตสาหกรรมเป็นของตัวเอง แนวโน้มความร่วมมือนี้ดูเหมือนจะเพิ่มมากขึ้นในช่วงที่ปูตินเข้ารับตำแหน่งในสมัยที่สอง ปูติน ไม่มีความกังวลอีกต่อไปที่จะเรียนรู้ตะวันตกให้มาก ขอแค่ความร่วมมือนั้นเขาเชื่อว่า จะเป็นความก้าวหน้าในยุทธศาสตร์ผลประโยชน์ของ

^๓ Guriev, Sergei; Tsyvinski, Aleh (2010). "Challenges Facing the Russian Economy after the Crisis". In Anders Aslund, Sergei Guriev, Andrew C. Kuchins. Russia After the Global Economic Crisis. Washington ,DC: Peterson Institute for International Economics; Centre for Strategic and International Studies; New Economic School. pp. 12-13.

^๔ Guriev, Sergei; Tsyvinski, Aleh (2010). "Challenges Facing the Russian Economy after the Crisis". In Anders Aslund, Sergei Guriev, Andrew C. Kuchins. Russia After the Global Economic Crisis. Washington ,DC: Peterson Institute for International Economics; Centre for Strategic and International Studies; New Economic School. pp. 13-14.

^๕ รมย์ ภริมนตรีและคณะ, *โครงการวิจัยรัสเซียใหม่และสู่ทางความสัมพันธ์กับไทย*, (กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2548). หน้า 104.

รัสเซีย^๖ อีกผลงานหนึ่งที่สามารถสร้างความพึงพอใจให้กับชาวรัสเซีย คือ การใช้กำลังทหารในการปราบปรามการแบ่งแยกดินแดนของเชเชน โดยในการเลือกตั้งประธานาธิบดีรัสเซียปี ค.ศ. ๒๐๐๐ ปูติน ซึ่งมุ่งหวังจะชนะเลือกตั้ง ประกาศใช้กำลังเข้าจัดการกลุ่มแยกดินแดนเชเชน^๗ แต่อย่างไรก็ตาม มีการวิพากษ์วิจารณ์ว่า ตั้งแต่ "ปูติน" มาเป็นประธานาธิบดีที่จุดเริ่มต้นของปี ค.ศ. ๒๐๐๐ สถาบันประชาธิปไตยของรัสเซียถูกกัดเซาะ โดยเริ่มตั้งแต่ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นนายกรัฐมนตรีโดยประธานาธิบดีบอริส เยลต์ซิน เมื่อปี ค.ศ.๑๙๙๙ ปูติน ได้เข้ามาครอบงำประเทศของเขา ไม่เพียงแต่ใน นโยบายเท่านั้น แต่ในสถาบันด้วย^๘ โดยเฉพาะช่วงปี ๒๐๐๗ – ๐๘ ได้เกิดคำว่า “tandemocracy” คือ การร่วมมกฏกัน (joint rule) โดยนายดมิทรี เมดเวเดฟ เป็นประธานาธิบดี หรือเป็นหัวหน้าของรัฐ และปูติน เป็นนายกรัฐมนตรี หรือ หัวหน้ารัฐบาล หลังอยู่ในตำแหน่งมาตั้งแต่ปี ค.ศ. ๒๐๐๐ และไม่ต้องการแก้ไขรัฐธรรมนูญ เพื่อให้ตนเองเป็นประธานาธิบดีสมัยที่ ๓ ติดต่อกันได้^๙

แต่ถึงกระนั้นก็ตามปูติน ยังได้รับการสนับสนุนจากชาวรัสเซียอย่างท่วมท้น โดยชาวรัสเซียให้เหตุผลว่า ๑. เป็นผู้นำที่มีความแข็งแกร่ง พุดในที่สาธารณะได้ยอดเยี่ยม และเป็นนักยุทธศาสตร์ ๒. ปูติน สร้างชนชั้นกลางของรัสเซีย และทำให้ฐานะของชาวรัสเซียดีขึ้น ตั้งแต่ปูตินเข้ามาสู่อำนาจผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ(GDP) เพิ่มขึ้นจาก ๔๙,๘๐๐ รูเบิล ในปี ค.ศ. ๒๐๐๐ เป็น ๔๖๑,๓๐๐๐ ในปี ค.ศ. ๒๐๑๓ และประชาชนรัสเซียเดินทางไปต่างประเทศ 9,800,000 ครั้ง ในปี ค.ศ. ๒๐๐๐ และ ๓๘,๕๐๐,๐๐๐ ครั้ง ในปี ค.ศ. ๒๐๑๓ ๓.ปูติน ได้ปรับปรุงสวัสดิการสังคมในรัสเซีย มีการปฏิรูปสวัสดิการ เพิ่มเงินบำนาญ การลงทุนในด้านการศึกษา การดูแลสุขภาพ และกฎหมายประกันสังคม ๔.ปูติน ได้บูรณะรัสเซีย ตลอดเวลาที่เขาอยู่ในสำนักงาน ปูตินได้แสดงให้เห็นความทุ่มเทกับคุณค่าของรัสเซีย และการมีอิทธิพลในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศและความสามารถในการต่อกรกับสหรัฐฯ และ ๕.ไม่มีใครที่ดีกว่านี้^{๑๐} โดยผู้ศึกษาต้องการทราบว่า ทำไมนายวลาดีมีร์ ปูติน จึงประสบความสำเร็จ โดยจะวิเคราะห์ถึง ภาวะความเป็นผู้นำ คุณสมบัติความเป็นผู้นำ และสถานการณ์ที่เอื้อต่อการขึ้นมาเป็นผู้นำ

^๖ MARTHA BRILL OLCOTT.(2004).THE ENERGY DIMENSION IN RUSSIAN GLOBAL STRATEGY.USA: THE JAMES A BAKER INSTITUTE FOR PUBLIC POLICY OF RICE UNIVERSITY1; TOTAL E&USA,Inc.p.29-30.

^๗Youngs,Tim .(2000).The Conflict in Chechnya. London:INTERNATIONAL AFFAIRS AND DEFENCE SECTION. p.3.

^๘J. Colton,Timothy ,McFaul,Michael .(2003).Russian Democracy Under Putin.Johnson's Russis List.50(4). p.2.

^๙E.Hale,Henry .(2009). RUSSIAN SAND THE PUTIN-MEDVEDEV “TANDEMOCRACY”.Seattle:University of Washington. p.1.

^{๑๐} JANA BAKUNINA. 2015.Why do Russians still support Vladimir Putin?(online).available from :http://www.newstatesman (.com/politics/2015/03/why-do-russians-support-still-support-vladimir-putin[19 April 2015]

๑. ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

โดยจะใช้ทฤษฎีดังต่อไปนี้คือ

๒.๑ ทฤษฎีภาวะผู้นำ (Leadership Theories) ของ Blake and Mouton

๒.๒ ผู้นำตามทฤษฎีคุณลักษณะของผู้นำ (Trait Theories)

๒.๓ ทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงสถานการณ์(Situational Theories of Leadership) ของ เฮอร์เชย์และ บลานชาร์ด

๒.๑ ทฤษฎีภาวะผู้นำ (Leadership Theories)

Blake and Mouton กล่าวว่า ภาวะผู้นำที่ดีมีปัจจัย ๒ อย่างคือ^{๑๑} คน (People) และผลผลิต (Product) โดยกำหนดคุณภาพและลักษณะสัมพันธ์ภาพของคนเป็น ๑ - ๙ และ กำหนดผลผลิตเป็น ๑ - ๙ เช่นกัน และสรุปว่าถ้าคนมีคุณภาพสูงจะส่งผลให้ผลผลิตมีปริมาณและคุณภาพสูงตามไปด้วย เรียกรูปแบบนี้ว่า Nine-Nine Style (๙, ๙ style) ซึ่งรูปแบบของการบริหารแบบตาข่ายนี้จะแบ่งลักษณะเด่นๆของผู้นำไว้ ๕ แบบ คือ แบบมุ่งงานเป็นหลัก แบบมุ่งคนเป็นหลัก แบบมุ่งงานต่ำมุ่งคนต่ำ แบบทางสายกลาง และแบบทำงานเป็นทีม

๑. แบบมุ่งงาน (Task-Oriented/Authority Compliance) แบบ ๙,๑ ผู้นำจะมุ่งเอาแต่งานเป็นหลัก (Production Oriented) สนใจคนน้อย มีพฤติกรรมแบบเผด็จการ จะเป็นผู้วางแผนกำหนดแนวทางการปฏิบัติ และออกคำสั่งให้ผู้ใต้บังคับบัญชาปฏิบัติตาม เน้นผลผลิต ไม่สนใจสัมพันธ์ภาพของผู้ร่วมงาน ห่างเหินผู้ร่วมงาน

๒. แบบมุ่งคนสูง (Country Club Management) แบบ ๑,๙ ผู้นำจะเน้นการใช้มนุษยสัมพันธ์และเน้นความพึงพอใจของผู้ตามในการทำงาน ไม่คำนึงถึงผลผลิตขององค์กร ส่งเสริมให้ทุกคนมีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัวใหญ่ที่มีความสุข นำไปสู่สภาพการณ์สิ่งแวดล้อมและงานที่น่าอยู่ จะมุ่งผลงานโดยไม่สร้างความกดดันแก่ผู้ใต้บังคับบัญชา โดยผู้บริหารมีความเชื่อว่า บุคลากรมีความสุขในการทำงาน การนิเทศในการทำงานควรมีเพียงเล็กน้อยไม่จำเป็นต้องมีการควบคุมในการทำงาน ลักษณะคล้ายการทำงานในครอบครัวที่มุ่งเน้นความพึงพอใจ ความสนุกสนานในการทำงานของผู้ร่วมงาน เพื่อหลีกเลี่ยงการต่อต้านต่างๆ

๓. แบบมุ่งงานต่ำมุ่งคนต่ำ (Impoverished) แบบ ๑,๑ ผู้บริหารจะสนใจคนและสนใจงานน้อยมาก ใช้ความพยายามเพียงเล็กน้อยเพื่อให้งานดำเนินไปตามที่มุ่งหมาย และคงไว้ซึ่งสมาชิกภาพขององค์กร ผู้บริหารมีอำนาจในตนเองต่ำ มีการประสานงานกับผู้ใต้บังคับบัญชาน้อย เพราะขาดภาวะผู้นำ และมักจะมอบหมายให้ผู้ใต้บังคับบัญชาทำเป็นส่วนใหญ่

๔. แบบทางสายกลาง (Middle of The Road Management) แบบ ๕,๕ ผู้บริหารหวังผลงานเท่ากับขวัญและกำลังใจของผู้ปฏิบัติงาน ใช้ระบบราชการที่มีกฎระเบียบแบบ

^{๑๑}

MBA.krabi.2555.ทฤษฎีภาวะผู้นำ (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <https://sites.google.com/site/mbakrabi/thvsdi-phawa-phuna>[4 เมษายน 2558]

แผน ผลงานได้จากการปฏิบัติตามระเบียบ โดยเน้นขวัญ ความพึงพอใจ หลีกเลี่ยงการใช้กำลังและอำนาจ ยอมรับผลที่เกิดขึ้นตามความคาดหวังของผู้บริหาร มีการจัดตั้งคณะกรรมการในการทำงาน หลีกเลี่ยงการทำงานที่เสี่ยงเกินไป มีการประนีประนอมในการจัดการกับความขัดแย้ง ผู้ร่วมงานคาดหวังว่าผลประโยชน์มีความเหมาะสมกับการปฏิบัติงานที่ได้กระทำลงไป

๕. แบบทำงานเป็นทีม (Team Management) แบบ ๙,๙ ผู้บริหารให้ความสนใจทั้งเรื่องงานและขวัญกำลังใจผู้ใต้บังคับบัญชา คือ ความต้องการขององค์กรและความต้องการของคนทำงานจะไม่ขัดแย้งกัน เน้นการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ บรรยากาศในการทำงานสนุก ผลสำเร็จของงานเกิดจากความรู้สึกร่วมกันของผู้ปฏิบัติในการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันระหว่างสมาชิก สัมพันธภาพระหว่างผู้บริหารกับผู้ตาม เกิดจากความไว้วางใจ เคารพนับถือซึ่งกันและกัน ผู้บริหารแบบนี้เชื่อว่า ตนเป็นเพียงผู้เสนอแนะหรือให้คำปรึกษาแก่ผู้ใต้บังคับบัญชาเท่านั้น อำนาจการวินิจฉัยสั่งการและอำนาจการปกครองบังคับบัญชา อยู่ที่ผู้ใต้บังคับบัญชา มีการยอมรับความสามารถของแต่ละบุคคล ก่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ในการทำงาน ๒. ทฤษฎีคุณลักษณะของผู้นำ (Trait Theories)

๒.๒ ทฤษฎีคุณลักษณะผู้นำ (Trait Theories)

ทฤษฎีนี้เชื่อว่า บุคคลบางคนเกิดมาพร้อมด้วยลักษณะบางประการที่จะช่วยสนับสนุนให้เขาเป็นผู้นำได้ ซึ่งหมายถึงคุณลักษณะ^{๑๒} ดังนี้^{๑๓}

๑) บุคลิกภาพ (Personality) เป็นเรื่องที่ดีติดมากับตัวบุคคลแต่ละคน ในส่วนที่สามารถปรับปรุงแก้ไขให้ได้ดีได้ บุคลิกภาพดังกล่าว ได้แก่

- ความสามารถในการปรับตัว
- ความต้องการที่จะนำ
- ความต้องการทางอารมณ์
- ความเป็นตัวของตัวเอง
- ความอุตสาหพยายาม
- ความคิดสร้างสรรค์
- ความทะเยอทะยาน

๒) ความรู้ ความสามารถ (Intelligence) สมองของคนเรานี้ธรรมชาติสร้างมาเพื่อใช้สติปัญญาให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม ความรู้ความสามารถจะเห็นได้จาก

- เชาว์ปัญญา
- ความแม่นยำในการตัดสินใจ
- ระดับความรู้

^{๑๒} MBA.krabi.2555.ทฤษฎีภาวะผู้นำ (ออนไลน์). แหล่งที่มา : [https://sites.google.com/site/mbakrabi/thvsdi-phawa-phuna\[4 เมษายน 2558\]](https://sites.google.com/site/mbakrabi/thvsdi-phawa-phuna[4 เมษายน 2558])

^{๑๓} MBA.krabi.2555.ทฤษฎีภาวะผู้นำ (ออนไลน์). แหล่งที่มา : [https://sites.google.com/site/mbakrabi/thvsdi-phawa-phuna\[4 เมษายน 2558\]](https://sites.google.com/site/mbakrabi/thvsdi-phawa-phuna[4 เมษายน 2558])

- ความคล่องแคล่วในการใช้ภาษา

๓) คุณลักษณะด้านสังคม (Social skill) การเข้าสังคมเป็นของคนทุกคน เพราะคนเราไม่สามารถอยู่ได้คนเดียวในโลก การเข้าสังคมของคนแต่ละระดับต้องมีพิธีรีตองแตกต่างกันออกไปตามสภาพการณ์และเหตุการณ์นั้น ๆ คุณลักษณะด้านสังคม เช่น

- การรู้จักประนีประนอม
- ความสามารถในการบริหาร
- ความร่วมมือ
- ความเป็นที่นิยมชมชอบ
- ความเป็นนักการทูต

๒.๓ ทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงสถานการณ์ (Situational Theories of Leadership)

ทฤษฎีนี้จะพิจารณาสถานการณ์เป็นหลัก เพื่อที่ผู้นำจะสามารถเลือกใช้ภาวะผู้นำที่เหมาะสมในแต่ละสถานการณ์ ซึ่งมีทฤษฎีในกลุ่มนี้หลายทฤษฎี หนึ่งในนั้นคือ ทฤษฎีสถานการณ์ของฟีดเลอร์ หรือที่เรียกว่า The Fiedler Model ซึ่งเป็นทฤษฎีความเป็นผู้นำตามสถานการณ์ที่อธิบายว่า ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของกลุ่มจะขึ้นอยู่กับความสอดคล้องกันของรูปแบบการบริหารงานของผู้นำกับสถานการณ์ที่ผู้นำจะสามารถควบคุมการปฏิบัติงานนั้นได้มากเพียงใด โดย Fiedler แบ่งผู้นำออกเป็น ๒ แบบ คือ “มุ่งงาน” และ “มุ่งความสัมพันธ์” โดยการใช้แบบสอบถามที่เรียกว่า Least-Preferred Co-worker (LPC) Questionnaire โดยให้พนักงานเป็นผู้ประเมินเพื่อนร่วมงานด้วยกันว่ามีรูปแบบการบริหารงานอย่างไร ซึ่ง Fiedler เชื่อว่ารูปแบบการบริหารงานของผู้นำจะไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ไม่ว่าสถานการณ์จะเปลี่ยนไปอย่างไร สถานการณ์ในความหมายของ Fiedler มี ๓ ลักษณะคือ ๑. ความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำกับผู้ปฏิบัติงาน (Leader-member relation) หมายถึง ถ้าทั้งสองฝ่ายมีความเชื่อมั่นไว้วางใจกัน ถือว่าความสัมพันธ์ดี หากเป็นตรงกันข้ามถือว่าความสัมพันธ์ไม่ดี ๒. โครงสร้างของงาน (Task structure) หมายถึง ถ้าองค์กรนั้นมีการจัดโครงสร้างที่ชัดเจน ถือว่ามีความแน่นอนสูง แต่หากไม่ชัดเจนถือว่าความแน่นอนต่ำ ๓. อำนาจที่ตามตำแหน่งของผู้นำ (Position power) หมายถึง ถ้ามีอำนาจในการให้รางวัลหรือการลงโทษเต็มที่ ถือว่ามีอำนาจที่แข็งแกร่ง แต่หากผู้บริหารไม่สามารถจัดการกับพนักงานได้เต็มที่ถือว่าอ่อนแอ^{๑๔}

การนำทฤษฎีที่เกี่ยวข้องมาอธิบายการเป็นผู้นำของวลาดีมีร์ วลาดีมีโรวิช ปูติน

๑.วิเคราะห์ภายใต้กรอบทฤษฎีภาวะผู้นำ (Leadership Theories):

ภาวะผู้นำของ "วลาดีมีร์ ปูติน" สามารถอธิบายด้วยทฤษฎีภาวะผู้นำ ของ Blake and Mouton ซึ่งได้แบ่งลักษณะเด่นๆของผู้นำไว้ ๕ แบบ คือ แบบมุ่งงานเป็นหลัก แบบมุ่งคนเป็นหลัก แบบมุ่งงานต่ำมุ่งคนต่ำ แบบทางสายกลาง และแบบทำงานเป็นทีม โดยผู้ศึกษาเห็น

^{๑๔} CowboyManager.2554.พฤติกรรมมองค์การ ตอนที่ 31 ทฤษฎีผู้นำตามสถานการณ์ (Situational Theory)(อออน โล น์) . แหล่งที่มา : <http://cowboymanager.blogspot.com/2011/09/31-situational-theory.html>[6 เมษายน 2558]

ว่า ตรงกับ ลักษณะที่ ๑. คือ แบบมุ่งงาน (Task – Oriented/Authority Compliance) ผู้นำจะมุ่งเอาแต่งานเป็นหลัก (Production Oriented) สนใจคนน้อย มีพฤติกรรมแบบเผด็จการ จะเป็นผู้ออกคำสั่งให้ผู้ใต้บังคับบัญชาปฏิบัติตาม เน้นผลผลิต ไม่สนใจสัมพันธภาพของผู้ร่วมงาน ห่วงเหินผู้ร่วมงาน เนื่องจาก

๑.๑ เป็นผู้นำมุ่งเอาแต่งานเป็นหลัก (Production Oriented) สนใจคนน้อย : ประธานาธิบดีวลาดิมีร์ ปูติน มีเป้าหมายชัดเจนที่จะให้รัสเซียกลับไปเป็นหนึ่งในมหาอำนาจของโลกอีกครั้งหนึ่ง ทั้งนี้โดยได้กำหนดให้รัสเซียแสดงบทบาทที่สำคัญในกระบวนการต่างๆของโลกต่อไปอย่างเข้มแข็ง เพื่อเพิ่มบทบาทของของรัสเซียในเวทีการเมืองระหว่างประเทศให้มากขึ้น และมีเป้าหมายที่จะแสดงสถานะมหาอำนาจของตน ว่าเป็นศูนย์กลางชั่วคราวหนึ่งของโลกในสภาวะโลกหลายขั้วอำนาจในปัจจุบัน^{๑๕} หลังจากเศรษฐกิจของรัสเซียสามารถฟื้นตัวขึ้นมาได้และค่อย ๆ เป็นอิสระเพิ่มมากขึ้นจากการพึ่งพาตะวันตก รัสเซียภายใต้การนำของประธานาธิบดีวลาดิมีร์ ปูติน จึงได้ดำเนินนโยบายการเมืองระหว่างประเทศแข่งแกร่งยิ่งขึ้น^{๑๖} ที่เห็นชัดเจนที่สุดคือ กรณีปูตินใช้ทหารยึดครองแคว้นไครเมีย (Crimea) และพอรัฐบาลยูเครนจะเข้ามาฝึกฝึกับสหภาพยุโรป ตะวันตก ปูตินก็ส่งทหารเข้ามาบุกยูเครน ซึ่งเป็นปัญหาอยู่ทุกวันนี้ ดังนั้นจุดแข็งของความเป็นผู้นำของปูติน คือ จุดยืนและความรักชาติที่นึกถึงอดีตความยิ่งใหญ่และพยายามเอากลับมา แต่มีข้อเสียคือ ความรักชาติกินไม่ได้ต้องดูเรื่องเศรษฐกิจด้วยรัสเซียค้าขายกับโลกตะวันตกไม่ได้ถูกคว่ำบาตรทางเศรษฐกิจแถบราคาน้ำมันและก๊าซลดลงทำให้เงิน รูเบิล ตกไปกว่า ๕๐% คนรัสเซียชั้นกลางและชั้นล่างเริ่มไม่พอใจ^{๑๗} ซึ่งแสดงให้เห็นว่าภาวะความเป็นผู้นำของนายวลาดิมีร์ ปูติน จะเน้นที่งานเป็นหลัก มากกว่าให้ความสำคัญกับคน

๒.๑ มีพฤติกรรมแบบเผด็จการ: นายวลาดิมีร์ ปูติน ได้คุมอำนาจแบบเบ็ดเสร็จ ทั้งทหารและพลเรือนไม่มีเสรีภาพรวมทั้งระบอบตุลาการ ใครที่ไม่เห็นด้วยก็จัดการจับเข้าคุก ใครที่อยู่กับปูตินได้ก็ร่ำรวยจึงสร้างความเหลื่อมล้ำให้คนในรัสเซียมาก^{๑๘} ซึ่งการดำเนินการจู่โจมผู้ไม่เห็นด้วยนั้น จะรวมไปถึงคู่แข่งทางการเมือง ตัวอย่างเช่นในกรณีของนายบอริส ปิรีโซฟสกี อดีตรองเลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติของรัสเซียเลขาธิการบริหารของเครือรัฐเอกราช และที่ปรึกษาประธานาธิบดีเยลต์ซิน กรณีของนายวลาดิมีร์ กูชินสกี นักธุรกิจเจ้าของดาวเทียมสื่อสาร

^{๑๕} รมย์ ภิรมนตรีและคณะ.2548.โครงการวิจัยรัสเซียใหม่และลู่ทางความสัมพันธ์กับไทย.กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.).2548.หน้า 72.

^{๑๖} รมย์ ภิรมนตรีและคณะ.2548.โครงการวิจัยรัสเซียใหม่และลู่ทางความสัมพันธ์กับไทย.กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.).2548.หน้า 72.

^{๑๗} จีระ หงส์ลดารมภ์. 2558. บทเรียนที่ดีและไม่ดีของปูติน(ออนไลน์).แหล่งที่มา: <http://www.naewna.com/politic/columnist/17034> [5 เมษายน 2558]

^{๑๘} จีระ หงส์ลดารมภ์. 2558. บทเรียนที่ดีและไม่ดีของปูติน(ออนไลน์).แหล่งที่มา: <http://www.naewna.com/politic/columnist/17034> [5 เมษายน 2558]

สถานีโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์และวารสารชั้นนำ กรณีของนายมิคฮาอิลฮอร์ดกอฟสกี (Mikhail Khodokovsky) ประธานบริษัทน้ำมันยูโกส (Yukos) และอดีตรัฐมนตรีอีกหลายคน^{๑๙}

โดยเรื่องนี้ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๔ ดิมิทรี เมดเวเดฟ ประธานาธิบดีรัสเซีย ซึ่งมีความใกล้ชิดกับนายกรัฐมนตรีวลาดิมีร์ ปูติน ก็ยังได้วิจารณ์โจมตีพาดพิงนายกรัฐมนตรีวลาดิมีร์ ปูติน ว่า มีความพยายามที่จะผูกการเมืองไว้กับบุคคลคนเดียวเป็นเรื่องอันตราย และว่า การยึดกุมอำนาจบริหารประเทศมากเกินไปของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง เป็นสิ่งอันตรายที่มักจะเกิดขึ้นเป็นประจำในประเทศนี้ และโดยทั่วไป มันจะนำไปสู่ความชะงักงันทางการเมือง และสงครามกลางเมือง ซึ่งทัศนคติดังกล่าวเกิดขึ้นเพียงไม่นานหลังจากนายปูติน ได้ตั้งกลุ่มการเมืองใหม่ ซึ่งนักวิเคราะห์หลายคนเชื่อว่า สร้างขึ้นเพื่อสนับสนุนให้เขากลับไปเป็นประธานาธิบดีรัสเซียอีกครั้งในปี ๒๐๑๒ ขณะที่เมดเวเดฟ ก็ยังไม่ได้ประกาศว่า เขาจะถอนตัวไม่แข่งขันการเลือกตั้งดังกล่าว โดยก่อนหน้านี้ นักวิเคราะห์มองว่า นายเมดเวเดฟ ได้พยายามจะสลัดตัวเองออกจากอิทธิพลของนายปูติน นับตั้งแต่เขาดำรงตำแหน่งประธาน รัสเซีย เมื่อปี ๒๐๐๘ และเมื่อเร็วๆ นี้ เพิ่งจะแสดงสัญญาณดังกล่าวออกมาค่อนข้างชัด และว่า ทั้งสองฝ่ายมีจุดยืนที่แตกต่างกันเรื่องวิกฤตลิเบีย นอกจากนี้ เมดเวเดฟ ยังได้ปลดพันธมิตรของนายปูตินหลายคนออกจากคณะกรรมการบริหารกิจการรัฐ อ้างว่าเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพสูงต่อกิจการรัฐดังกล่าว อย่างไรก็ตาม บางฝ่ายกลับมองว่า ท่าทีเหล่านี้เป็นละครการเมืองแกล้งแสดงความขัดแย้งระหว่างทั้งสองฝ่าย ซึ่งต้องการเบี่ยงประเด็นจากการที่การเมืองรัสเซียยังคงถูกบริหารด้วยพรรคการเมืองเดียว และถูกมองว่ารวบอำนาจเบ็ดเสร็จบริหารประเทศ^{๒๐} นอกจากนี้ โครงสร้างอำนาจในเวลานี้ มองแล้วเหมือนกับเมื่อครั้งสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์มากกว่าเป็นประชาธิปไตย ในช่วง ๒ สมัยแรกของการเป็นประธานาธิบดี ปูตินฟื้นฟูอำนาจรัฐของรัสเซียขึ้นมาใหม่ ทำให้สถาบันต่างๆ มีเสถียรภาพ และยกเกียรติภูมิของประเทศกลับสู่เวทีโลกอีกครั้ง ในความเป็นจริงแล้ว เขาเป็นผู้นำเพียงลำพังของรัสเซียมายาวนาน นับตั้งแต่ก้าวขึ้นมาดำรงตำแหน่งผู้นำแทน บอริส เยลต์ซิน เมื่อ ๑๒ ปีก่อน ปูตินวางระบบที่เป็นฐานแห่งอำนาจของตนเองขึ้นมาจนแทบไม่เหลือเค้าของสิ่งที่ถูกกำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ เมื่อปี ๑๙๙๓ ระบบที่ว่า รองรับการใช้อำนาจเบ็ดเสร็จของการปกครองแบบ ผู้นำสูงสุดเพียงผู้เดียวอาศัยรากฐานจากระบบเดิมที่หน่วยงานราชการระดับท้องถิ่นกลายเป็นเครื่องมือในการใช้อำนาจเบ็ดเสร็จของ "ซาร์" หรือ "ท่านเลขาธิการ" (เลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์) ซึ่งล้วนแต่มีอำนาจเหนือกลุ่มก้อนทางการเมืองทั้งหลายหรือกระทั่งมีอำนาจเหนือกฎหมายด้วยซ้ำไป^{๒๑}

และหากย้อนตอนปูตินก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งผู้นำรัสเซียเป็นครั้งแรก เมื่อปีคริสต์ศักราช ๒๐๐๐ ฐานทางการเมืองแรกที่เขาสร้างขึ้น เพื่อรองรับการดำรงตำแหน่งของตนเองก็คือ พรรค

^{๑๙} รมย์ ภิรมนตรีและคณะ. 2548. โครงการวิจัยรัสเซียใหม่และลู่ทางความสัมพันธ์กับไทย. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.). 2548. หน้า 81.

^{๒๐} มติชน. 2554. "เมดเวเดฟ" กร้าว "เตือน" ปูติน "อันตรายผู้รวบอำนาจรัสเซียเพียงผู้เดียว(ออนไลน์). แหล่งที่มา: http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1305433863 [4 เมษายน 2558]

^{๒๑} ปิยมิตร ปัญญา. ประชาธิปไตย "ปูตินส์ไต์ล". มติชนรายวัน. ธ.ค. 11, 2554: หน้า 22.

การเมืองชื่อ พรรคยูไนเต็ด รัสเซีย "ยูอาร์" ในทางปฏิบัติก็คือ การกวาดต้อนเอาบรรดาชนชั้นสูง บรรดาหัวกะทิทั้งหลายในสังคมเข้าไว้ด้วยกัน แล้วมอบหมายภารกิจและเป้าหมายที่เป็นหนึ่งเดียวให้ นั่นคือ "สนับสนุน วลาดิเมียร์ ปูติน" เรื่องนี้ไม่ใช่เรื่องผิดประหลาดหรือลึกลับแต่อย่างใดในรัสเซีย เป็นที่รับรู้กันทั่ว แม้แต่คนอย่าง วลาดิเมียร์ เมดินสกี ส.ส.ที่เป็นสมาชิกคณะกรรมการกลางของพรรคยูอาร์เองก็บอกว่า หลักการสำคัญของยูอาร์สามารถสรุปได้ว่า เป็นไปเพื่อ "ปูตินและพัฒนาการ" ของรัสเซียเท่านั้นเอง แต่นายมิคาอิล กอร์บาชอฟ อดีตประธานาธิบดีแห่งสหภาพโซเวียต กลับเรียก ยูอาร์และระบบที่ปูตินใช้อยู่ในเวลานี้ว่าเป็น "สำเนาแยๆ" ของพรรคคอมมิวนิสต์ที่เคยปกครองสหภาพโซเวียตมายาวนานถึง ๗ ทศวรรษ ในขณะที่ฝ่ายตรงข้าม มองพรรคการเมืองของปูตินว่าเป็นเสมือนหนึ่ง "สหภาพแรงงานทางการเมือง" เพราะนี่เป็นแหล่งรวมของบรรดาเจ้าหน้าที่ของรัฐในระดับท้องถิ่นทั้งหลาย ที่ถ้าจะว่ากันตามมาตรฐานประชาธิปไตยทั่วไปก็สมควรถูกห้ามลงสมัครรับเลือกตั้ง เพราะ "ผลประโยชน์ทับซ้อน" กับ บรรดานักธุรกิจที่ "เป็นมิตร" และ "สมประโยชน์" กับ ประธานาธิบดีเมืองที่อยู่ใต้วงในของอำนาจในक्रमลินเวลานี้ ยูอาร์ ได้รับชัยชนะท่วมท้นในการเลือกตั้งทั่วไป ๒ ครั้งก่อนหน้านี้ เพราะระบบที่ปูตินวางเอาไว้และถูกเรียกขานกันว่าเป็น "ประชาธิปไตยแบบมีการจัดการ" หรือ "ประชาธิปไตยแบบมีการควบคุม" ที่ไม่เพียงแต่ได้ให้ผู้สมัครที่มีแนวคิดอิสระไม่สามารถลงสมัครได้ ยังปิดหนทางเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารของพรรคการเมืองอื่นโดยกัณธยูอาร์ และที่กล่าวหากันหนักหนาสาหัส โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากองค์การเพื่อความมั่นคงและความร่วมมือแห่งยุโรป (โอเอสซีอี) ก็คือ เจ้าหน้าที่ท้องถิ่นจะทำหน้าที่ดูแล "เล่ห์สกปรก" ทุกอย่างให้เป็นไปได้ขึ้นมา ไม่ว่าจะเป็น "ฟลอร์ม" "ไฟไฟ" หรือแม้กระทั่งลงคะแนนแทนคนที่ตายไปแล้ว เพื่อให้ผลการเลือกตั้งออกมาเป็นไปตามต้องการ^{๒๒}

สรุปผล

โดยสรุปแล้ว ภาวะผู้นำของ"วลาดิเมียร์ ปูติน เป็นผู้นำจะมุ่งเอาแต่งานเป็นหลัก (Production Oriented) คือสนใจคนน้อย มีพฤติกรรมแบบเผด็จการ จะเป็นผู้วางแผนกำหนดแนวทางการปฏิบัติ และออกคำสั่งให้ผู้ใต้บังคับบัญชาปฏิบัติตาม เน้นผลผลิต ไม่สนใจสัมพันธภาพของผู้ร่วมงาน โดยพบว่าจากการใช้ทฤษฎีภาวะผู้นำ ของ Blake and Mouton วิเคราะห์พบว่า ๑.มีเป้าหมายจะนำรัสเซียให้กลับมาส่งงานยิ่งใหญ่เหมือนในอดีตยุคสหภาพโซเวียต โดยไม่คำนึงว่าประชาชนจะได้รับความเดือดร้อนอย่างไร ๒.มีพฤติกรรมแบบเผด็จการได้คุมอำนาจแบบเบ็ดเสร็จทั้งทหารและพลเรือนไม่มีเสรีภาพรวมทั้งระบอบตุลาการ ใครที่ไม่เห็นด้วยก็จัดการจับเข้าคุก ใครที่อยู่กับปูตินได้ก็ร่ำรวยจึงสร้างความเหลื่อมล้ำให้คนในรัสเซียมาก

๒. ทฤษฎีคุณลักษณะของผู้นำ (Trait Theories)

ภายหลังจากการที่นายวลาดิเมียร์ ปูติน (Vladimir V. Putin) ได้ก้าวขึ้นสู่การดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีของ สหพันธรัฐรัสเซียต่อจากนายบอริส เยลต์ซิน (Boris N. Yeltsin) เมื่อวันที่ ๓๑ ธันวาคม ค.ศ. ๑๙๙๙ และทำพิธีสาบานตนเข้ารับตำแหน่งในปี ถัดมา เมื่อวันที่ ๗

^{๒๒} ปิยมิตร ปัญญา.ประชาธิปไตย "ปูตินส์ไตร์ล".มติชนรายวัน.ธ.ค.11,2554:หน้า 22.

พฤษภาคม ค.ศ. ๒๐๐๐ ในขณะที่มีอายุเพียง ๔๗ ปี เท่านั้น นายวลาดีมีร์ ปูติน ได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในรัสเซียเพิ่มขึ้น มีการพัฒนาความสัมพันธ์กับชาติตะวันตก เห็นได้จากการที่นายวลาดีมีร์ ปูตินได้เดินทางไปพบกับผู้นำของชาติตะวันตก จากการได้เข้าร่วมประชุมระดับผู้นำโลกทำให้นานา ประเทศได้ให้ความสนใจและยอมรับในรัสเซียมากขึ้น วลาดีมีร์ ปูตินจึงเป็นเสมือนผู้ที่ทำหน้าที่นำพารัสเซียไปสู่ การเป็นที่ยอมรับของทั้งโลก ภาพความเปลี่ยนแปลงของรัสเซียเป็นไปในทางที่ดีขึ้น จนประเทศรัสเซียเป็นหนึ่งในประเทศมหาอำนาจที่มีความสำคัญและโดดเด่นของโลก^{๒๓} อย่างไรก็ตามล่าสุดรัสเซียจากถูกคว่ำบาตรจากยุโรปและสหรัฐฯจากการบุกยูเครน ซึ่งทำให้ห้ามทำธุรกิจห้ามทำธุรกิจทั้งจากบริษัทสหรัฐฯ ยุโรป และประเทศพันธมิตรอย่างญี่ปุ่น ทำให้บริษัทรัสเซียไม่สามารถทำธุรกิจได้เช่นเดิม และทำให้ค่าเงินรูเบิลตกต่ำเป็นประวัติการณ์ถึงร้อยละ ๕๐^{๒๔} แต่ถึงกระนั้นก็ตาม ก็ไม่ทำภาพเศรษฐกิจโดยรวมของรัสเซียมากนัก เนื่องจากปูติน ได้ปรับยุทธศาสตร์หันค้าขายและทำธุรกิจกับประเทศอื่นๆ มาก่อนแล้ว ตั้งแต่ช่วงปี ค.ศ. ๒๐๐๓ เช่น จีน อินเดีย และอาเซียน^{๒๕}

๒.๑ ทฤษฎีคุณลักษณะผู้นำ

แม้ว่านายวลาดีมีร์ ปูติน จะเป็นภาวะผู้นำเป็นแบบมุ่งเอาแต่งานเป็นหลัก (Production Oriented) คือสนใจคนน้อย มีพฤติกรรมแบบเผด็จการ แต่ผลงานการบริหารประเทศของนายวลาดีมีร์ ปูติน มีความเด่นชัด ประชาชนให้ความไว้วางใจต่อนายวลาดีมีร์ ปูติน เห็นได้จากการที่เขาได้เป็นประธานาธิบดีรัสเซียอีกเป็นวาระที่ ๒ จากการชนะการเลือกตั้งเมื่อปี ค.ศ. ๒๐๐๔ และดำรงตำแหน่งจนครบวาระในปี ๒๐๐๘ ซึ่งช่วงปี ๒๐๐๐ - ๒๐๐๘ เป็นช่วงที่เรียกได้ว่ายุคทองของนายวลาดีมีร์ปูติน^{๒๖}

ที่เป็นอย่างนั้น หากวิเคราะห์ด้วยทฤษฎีคุณลักษณะผู้นำ (Trait Theories) ก็สามารถอธิบายได้ว่า นายวลาดีมีร์ ปูติน มีลักษณะบางประการที่จะช่วยสนับสนุนให้เขาเป็นผู้นำได้ ซึ่งสามารถนำมาอธิบายคุณลักษณะของนายวลาดีมีร์ ปูติน ดังนี้ คือ

๑. บุคลิกภาพ (Personality):

๑) ความเป็นผู้นำที่มีลักษณะเด็ดขาดและอดทน ในขณะที่นายวลาดีมีร์ ปูติน ได้ดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีนั้น ได้ดำเนินนโยบายในการแก้ปัญหาความมั่นคงต่างๆ เช่น ปัญหาเชเชเนีย

^{๒๓} เกวลิน สุวรรณปัญญา.2556.การวิเคราะห์ความเป็นผู้นำทางการเมืองของนายวลาดีมีร์ปูติน. การประชุมวิชาการในโอกาสครบรอบ 25 ปี .ปทุมธานี : วิทยาลัยวิศวกรรมศาสตร์ ม.รังสิต.หน้า 850.

^{๒๔} กองศึกษาวิจัยทางยุทธศาสตร์และความมั่นคงฯ.2558.วิกฤติเศรษฐกิจรัสเซีย: ตัวการคือชาติตะวันตกหรือระบบเศรษฐกิจการเมืองรัสเซีย.กรุงเทพฯ:SSC Focus.หน้า 1-2.

^{๒๕} กองศึกษาวิจัยทางยุทธศาสตร์และความมั่นคงฯ.2556.วิทยุศาสตร์รัสเซีย ปี ๒๐๑๓.กรุงเทพฯ:SSC Focus.หน้า 1.

^{๒๖} เกวลิน สุวรรณปัญญา.2556.การวิเคราะห์ความเป็นผู้นำทางการเมืองของนายวลาดีมีร์ปูติน. การประชุมวิชาการในโอกาสครบรอบ 25 ปี .ปทุมธานี : วิทยาลัยวิศวกรรมศาสตร์ ม.รังสิต.หน้า:849.

อย่างเด็ดขาด เจียบคม จนทำให้ประชาชนชื่นชมเป็นอย่างมาก สร้างความนิยมอย่าง ต่อเนื่องแม้จะมี การต่อต้าน ประณามจากต่างชาติถึงการใช้ความรุนแรงดังกล่าว แต่นายวลาดิมีร์ ปูตินก็ยังยืนยัน ว่าสิ่งที่ทำไปนั้นมุ่งเน้นถึงผลประโยชน์และความมั่นคงของชาติเป็นสำคัญ จากตัวอย่างดังกล่าว แสดงถึงคุณลักษณะ อันสำคัญของผู้นำ คือ ความเด็ดขาด และความเข้มแข็งอดทนนั้นเป็น คุณสมบัติความเป็นผู้นำที่มีอยู่อย่างสมบูรณ์ ในตัวของนายวลาดิมีร์ ปูติน สถานการณ์ที่เกี่ยวข้อง และผ่านมาในประสบการณ์ชีวิตและการบริหารประเทศใน ฐานะผู้นำสูงสุดเป็นระยะเวลาที่ยาวนาน นั้น ย่อมเป็นเครื่องพิสูจน์ที่สำคัญว่านายวลาดิมีร์ ปูตินเป็นผู้นำทางการเมืองที่มีความเด็ดขาดและ ความอดทน^{๒๗}

๒. ความรู้ ความสามารถ (Intelligence)

๑) เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ: นายวลาดิมีร์ ปูติน เป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ โดยได้มีโอกาสเข้าศึกษาในคณะนิติศาสตร์ในมหาวิทยาลัยเลนินกราดที่มีผู้แข่งขันสูง ได้ในครั้งแรกของการสอบและสามารถศึกษาได้ผลการเรียนเป็นที่น่าพึงพอใจ จนได้รับการชักชวน ให้ไปทำงานร่วมกับหน่วยงานลับ KGB (Komitet Gosudarstvennoi Bezopasnosti หรือ Committee for State Security) ใน สมัยโซเวียต แม้หลังโซเวียตล่มสลายนายวลาดิมีร์ปูตินจะ ออกจากการเป็นสายลับ แต่ก็มีรู้ความสามารถที่ทำให้ถูกชักชวนไปร่วมงานกับบุคคลระดับสูง หลายครั้ง ในการบริหารราชการนั้นนายวลาดิมีร์ ปูติน เป็นผู้ที่มีความสามารถในการจัดการ วางแผนใช้บุคคลให้เหมาะสมกับความสามารถและถูกวิธีเพื่อสร้างความมั่นคง / เสถียรภาพทาง การเมือง^{๒๘} ภาพลักษณ์ทางการศึกษาของปูติน ได้รับการเปรียบเทียบกับผู้นำของรัสเซียที่มี ความรู้สูงเช่นเดียวกับเลนิน การนำปูตินไปเปรียบเทียบกับเลนิน นับเป็นสร้างอำนาจบารมี ให้กับปูตินไม่น้อย จึงทำให้เป็นที่ยอมรับในวงกว้าง^{๒๙}

๒) ความเป็นผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ : ตลอดเวลาที่ดำรงตำแหน่งประธานาธิบดี นายวลาดิ มีร์ ปูติน ได้สร้างความเจริญ และทำประโยชน์ให้แก่ ประเทศเป็นอย่างมาก เช่น การให้สิทธิเสรีภาพ กับประชาชน การปรับปรุงกฎหมายและระบบเศรษฐกิจนายวลาดิมีร์ปูติน เป็นผู้นำที่ได้ใช้ความรู้ ความสามารถในการบริหารราชการแผ่นดินและพัฒนาประเทศในด้านต่างๆ มากมายในทุกๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นในด้านการเมือง นายวลาดิมีร์ ปูติน เป็นผู้ที่สามารถประสานประโยชน์เพื่อให้ การเมือง สงบนิ่งด้วยไหวพริบและชั้นเชิงทางการเมือง การปรับปรุงกองทัพและงานข่าวสารให้แข็งแกร่ง ทันสมัย ได้สร้างความสัมพันธ์กับต่างประเทศเพื่อเอื้อประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจละสังคมของ

^{๒๗} เกวลิน สุวรรณปัญญา.2556.การวิเคราะห์ความเป็นผู้นำทางการเมืองของนายวลาดิมีร์ปูติน. การ ประชุมวิชาการในโอกาสครบรอบ 25 ปี .ปทุมธานี : วิทยาลัยวิศวกรรมศาสตร์ ม.รังสิต.หน้า 852.

^{๒๘} เกวลิน สุวรรณปัญญา.2556.การวิเคราะห์ความเป็นผู้นำทางการเมืองของนายวลาดิมีร์ปูติน. การ ประชุมวิชาการในโอกาสครบรอบ 25 ปี .ปทุมธานี : วิทยาลัยวิศวกรรมศาสตร์ ม.รังสิต.หน้า 851-852.

^{๒๙} ชุมพล อุ่นพัฒนาศิลป์.2553. ความถดถอยของประชาธิปไตยภายใต้รัฐบาลทักษิณและปูติน : ความทำ ทายต่อกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตย.กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.หน้า 103-104.

ประเทศให้เจริญรุดหน้าอย่างรวดเร็ว^{๓๐} โดยเฉพาะช่วงแรก ระหว่าง ปี ค.ศ. ๒๐๐๐ และ ๒๐๐๓ เขาได้มุ่งเน้นไปที่การสร้างความมั่นใจในการลงทุน ทั้งการลงทุนในประเทศ และการลงทุนจากต่างประเทศ และเพื่อให้เขาสามารถรวมอำนาจในตำแหน่งของเขาได้ ปูติน ได้ทุ่มเทในการปรับโครงสร้างรัฐธรรมนูญ เพื่อจะอ้างสิทธิของรัฐส่วนกลาง และ เพื่อป้องกันผู้นำในระดับภูมิภาคหรือบุคคล ที่จะมาท้าทายระบอบการปกครอง เช่น ปลดออกผู้บริหารในระดับภูมิภาคและหัวหน้าฝ่ายนิติบัญญัติแล้วแทนที่ด้วยนอมินี^{๓๑} เพื่อแก้ปัญหาความไร้เสถียรภาพทางการเมืองของรัสเซียในขณะนั้น จึงนับได้ว่า ปูติน เป็นผู้นำที่มีวิสัยทัศน์เป็นอย่างยิ่ง

๓) เป็นผู้นำที่มีวาทศิลป์: นายวลาดีมีร์ ปูติน เป็นผู้นำทางการเมืองที่มีความสามารถในการใช้ศิลปะการพูดจูงใจและโน้มน้าวให้คน ทั่วไปนิยมชมชอบและศรัทธาในตัวผู้นำได้ การจูงใจให้ประชาชนเกิดความรักและภาคภูมิใจในตัวผู้นำในประเทศของตน การแสดงออก การกล่าวสุนทรพจน์ต่างๆ ที่มุ่งไปสู่การ รักษาผลประโยชน์ของชาติเป็นสำคัญทำให้เกิดเสียงสนับสนุนจากกลุ่มคนรุ่นใหม่เป็นจำนวนมาก^{๓๒}

๓. คุณลักษณะด้านสังคม (Social skill) :

๑) ความเป็นนักการทูต: นายวลาดีมีร์ ปูติน ได้สร้างบทบาท ความน่าเชื่อถือและความร่วมมือจากประเทศมหาอำนาจ เข้ามาสร้างประโยชน์ให้แก่รัสเซีย ไม่ว่าจะเป็นความร่วมมือทาง ความมั่นคง เศรษฐกิจ การเมืองระหว่างประเทศ เพื่อนำมาส่งเสริมการดำเนินกิจกรรมของรัฐบาลรัสเซีย สร้าง บทบาทในเวทีโลก เพื่อให้รัสเซียกลับมาผงาดเป็น นประเทศมหาอำนาจและถ่วงดุลกับอเมริกาอีกครั้ง หลังจากที่สิ้นสุดยุค

สงครามเย็นมา อีกทั้งสร้างการสนับสนุนการลงทุนจากประเทศต่างๆ ทำให้นายวลาดีมีร์ ปูติน สามารถ พลิกฟื้นเศรษฐกิจของรัสเซียให้กลับมาเติบโตอย่างต่อเนื่อง จนถูกจัดอยู่ในกลุ่ม BRIC (Brazil, Russia, India and China) ซึ่งถือว่าเป็นผู้นำทางเศรษฐกิจขั้วใหม่ของโลก^{๓๓}

๒) ความสามารถในการบริหาร: ความสามารถในการบริหารของ ประธานาธิบดีของปูติน เห็นได้ชัดหลังการเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีและรักษาการตำแหน่งประธานาธิบดีของปูติน เมื่อปี พ.ศ.๒๕๔๒ ในช่วงระยะเวลาประมาณ ๗ เดือนนับว่า ดึงดูดความสนใจจากประชาชนมาได้ไม่น้อย ทั้งจากการปรับปรับนโยบายต่อกองกำลังเชเชเนีย การเป็นผู้บริหารประเทศในช่วงเศรษฐกิจโลกเติบโต และเชื้อเพลิง ซึ่งเป็นทรัพยากรสำคัญในประเทศมีราคาสูงขึ้น มีผลให้เศรษฐกิจรัสเซีย

^{๓๐} เกวลิน สุวรรณปัญญา.2556.การวิเคราะห์ความเป็นผู้นำทางการเมืองของนายวลาดีมีร์ปูติน. การประชุมวิชาการในโอกาสครบรอบ 25 ปี .ปทุมธานี : วิทยาลัยวิศวกรรมศาสตร์ ม.รังสิต.หน้า 852.

^{๓๑} RICHARD SAKWA.(2008).Putin's Leadership: Character and Consequences.EUROPE-ASIA STUDIES,60(6),p.883.

^{๓๒} เกวลิน สุวรรณปัญญา.2556.การวิเคราะห์ความเป็นผู้นำทางการเมืองของนายวลาดีมีร์ปูติน. การประชุมวิชาการในโอกาสครบรอบ 25 ปี .ปทุมธานี : วิทยาลัยวิศวกรรมศาสตร์ ม.รังสิต.หน้า 852.

^{๓๓} เกวลิน สุวรรณปัญญา.2556.การวิเคราะห์ความเป็นผู้นำทางการเมืองของนายวลาดีมีร์ปูติน. การประชุมวิชาการในโอกาสครบรอบ 25 ปี .ปทุมธานี : วิทยาลัยวิศวกรรมศาสตร์ ม.รังสิต.หน้า 853.

ขยายตัวอย่างมาก^{๓๔} ซึ่งเป็นการสร้างความสนับสนุนจากประชาชน ด้วยการสร้างภาพของผู้นำในแบบของวีรบุรุษ ผู้เข้ามาแก้ปัญหาของประเทศ ไม่ว่าจะปัญหาเซเชเนีย หรือ ปัญหาเศรษฐกิจก็ดี อีกทั้งยังมีบุคลิกและความลึกซึ้งในแบบของสายลับทำให้ประชาชนมีความชื่นชอบในตัวของ นายวลาดิเมียร์ ปูติน เป็นอย่างสูง โดยชี้้นำให้ประชาชนมีความรักและภาคภูมิใจในความเป็นประเทศสร้างภาพลักษณ์ที่ดีและมุ่งเน้นถึงการทำให้ชาติเป็นสำคัญ^{๓๕} มาถึงปัจจุบันถือว่า "ปูติน" ได้นำรัสเซียเข้าสู่รากฐานของเศรษฐกิจตลาดประชาธิปไตยและรัฐสวัสดิการ การเปลี่ยนแปลงที่มีมากกว่าและแสดงให้เห็นว่ารัสเซียยุคใหม่เริ่มแล้ว^{๓๖}

๓) ความร่วมมือ: การใช้ภาวะผู้นำสร้างความสนับสนุนจากสมาชิกสภาดูมา หลังจากการล่มสลายของสหภาพโซเวียต การล้มเหลวในการปกครองของนายดิมิทรี เมดเวเดฟ ทำให้การสร้างเลือกใหม่ที่จะขึ้นมาปกครองประเทศมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง แม้การขึ้นสู่ตำแหน่งประธานาธิบดีในสมัยแรก (ปี ๒๐๐๐ – ๒๐๐๔) จะมาจากแรงผลักดันของนายดิมิทรี เมดเวเดฟ แต่ในสมัยที่ ๒ (ปี ๒๐๐๔ – ๒๐๐๘) ก็มาจาก ความสามารถ ในทางการเมืองของนายวลาดิเมียร์ ปูตินอย่างชัดเจน จนได้รับเสียงสนับสนุนในการบริหารปกครองประเทศต่อไป^{๓๗}

๒. ทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงสถานการณ์(Situational Theories of Leadership)

จากความสำเร็จของนายวลาดิเมียร์ ปูติน ในการก้าวขึ้นมีบทบาทในรัสเซียนี้ หากวิเคราะห์ด้วย ทฤษฎีสถานการณ์ของฟีดเลอร์ หรือที่เรียกว่า The Fiedler Model สามารถอธิบายได้ว่า ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของนายวลาดิเมียร์ ปูติน เกิดจากความสอดคล้องกันของรูปแบบการบริหารงานที่กับสถานการณ์ที่นายวลาดิเมียร์ ปูติน สามารถควบคุมการปฏิบัติงานนั้นได้ ซึ่งได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญต่อรัสเซียให้เป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น ผลงานที่โดดเด่นในช่วงการบริหารของปูตินคือ การแก้ไขปัญหาเซเชเนีย ซึ่งเป็นผลงานที่ทำให้เขาได้รับความนิยมจากประชาชน เขาได้ใช้นโยบายนี้ เป็นนโยบายหลักในการหาเสียงเลือกตั้งประธานาธิบดีสมัยแรก (ค.ศ. ๒๐๐๐) และเขาสามารถเอาชนะคู่แข่งได้สำเร็จ นอกจากนั้นนโยบายด้านเศรษฐกิจของปูตินที่นำเอาทรัพยากรธรรมชาติของประเทศคือ ก๊าซธรรมชาติและน้ำมัน มาเป็นสินค้าส่งออกหลักที่สร้างรายได้

^{๓๔} ชุมพล อุ่นพัฒนาศิลป์.2553. ความถดถอยของประชาธิปไตยภายใต้รัฐบาลทักษิณและปูติน : ความท้าทายต่อกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตย.กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.หน้า 110.

^{๓๕} เกวลิน สุวรรณปัญญา.2556.การวิเคราะห์ความเป็นผู้นำทางการเมืองของนายวลาดิเมียร์ปูติน. การประชุมวิชาการในโอกาสครบรอบ 25 ปี .ปทุมธานี : วิทยาลัยวิศวกรรมศาสตร์ ม.รังสิต.หน้า 853.

^{๓๖} Peter Lavelle.PUTIN'S NEW RUSSIA.In Jon Hellevig ,and Alexandre Latsa,eds,60.Washington:Kontinent USA Press.2012.

^{๓๗} เกวลิน สุวรรณปัญญา.2556.การวิเคราะห์ความเป็นผู้นำทางการเมืองของนายวลาดิเมียร์ปูติน. การประชุมวิชาการในโอกาสครบรอบ 25 ปี .ปทุมธานี : วิทยาลัยวิศวกรรมศาสตร์ ม.รังสิต.หน้า 853.

ให้กับประเทศเป็นจำนวนมาก ทำให้อัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของรัสเซียมีอัตราที่สูงขึ้น ส่งผลให้ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนรัสเซียดีขึ้นด้วย^{๓๘}

หรือถ้าจะอธิบาย "สถานการณ์" ในความหมายของ Fiedler ซึ่งมี ๓ ลักษณะ ก็สามารถอธิบายได้ว่า คือ ๑. ความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำกับผู้ปฏิบัติ : ในการบริหารงาน นายวลาดีมีร์ ปูติน สามารถสร้างความไว้วางใจให้ทีมงาน ทำให้เกิดความเชื่อมั่นไว้วางใจกัน ซึ่งสาเหตุอาจจะเนื่องจากการบริหารงานและความตั้งใจที่จะเข้ามาหรือฟื้นฟูรัสเซียให้กลับมาสู่ความยิ่งใหญ่ ประสบความสำเร็จ ทำให้ทีมงานและประชาชนเกิดความไว้วางใจอย่างมาก เห็นได้จากสิ่งที่เขาสามารถเอาชนะคู่แข่งในการเลือกตั้งประธานาธิบดีสมัยที่ ๒ ได้อย่างขาดลอย ความนิยมต่อตัวปูตินที่มีอยู่สูงมาก^{๓๙} ๒. โครงสร้างของงาน (Task structure) : นายวลาดีมีร์ ปูติน สามารถจัดโครงสร้างที่ชัดเจนมีความแน่นอนสูงจากรูปแบบการสร้างฐานอำนาจในช่วงเวลาการ ดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีของปูตินด้วย เช่น การรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลาง ซึ่งทำให้รูปแบบการปกครองของปูตินเป็นแบบประชาธิปไตยกึ่งเผด็จการ นอกจากนี้การกำจัดศัตรูทางการเมืองการละเมิดสิทธิและเสรีภาพของสื่อมวลชน ที่ส่งผลให้ประชาธิปไตยในรัสเซียนั้นลดน้อยลง ล้วนแต่เป็นการสร้างฐานอำนาจทางการเมืองของเขาให้มั่นคงมากยิ่งขึ้น^{๔๐} ๓. อำนาจที่ตามตำแหน่งของผู้นำ (Position power) : การที่นายวลาดีมีร์ ปูติน ได้วางระบบที่เป็นฐานแห่งอำนาจของตนเองรองรับการใช้ อำนาจเบ็ดเสร็จของการปกครองแบบ ผู้นำสูงสุดเพียงผู้เดียว อาศัยรากฐานจากระบบเดิมที่หน่วยงานราชการระดับท้องถิ่นกลายเป็นเครื่องมือในการใช้อำนาจเบ็ดเสร็จ ทำให้มีอำนาจมาก^{๔๑} ดังนั้นจึงสามารถควบคุมสถานการณ์ต่างๆ ได้อย่างเด็ดขาด จึงกลายเป็นผู้นำที่มีอำนาจที่แข็งแกร่ง

๔. บทสรุป

จากการวิเคราะห์นายวลาดีมีร์ วลาดีมีร์ วิช ปูติน ผู้นำรัสเซียพบว่าทีม โดยผู้ศึกษาเห็นว่า ในประเด็นภาวะความเป็นผู้นำ เป็นแบบผู้นำที่มุ่งเอาแต่งานเป็นหลัก (Production Oriented) สนใจคนน้อย โดยปูติน มีเป้าหมายจะนำรัสเซียให้กลับมาส่งามยิ่งใหญ่เหมือนในอดีต ยุคสหภาพโซเวียต และมีพฤติกรรมแบบเผด็จการ โดยนายวลาดีมีร์ ปูติน ได้คุมอำนาจแบบเบ็ดเสร็จ ทั้งทหารและพลเรือนไม่มีเสรีภาพรวมทั้งระบอบตุลาการ ส่วนคุณลักษณะของผู้นำ นาย

^{๓๘} จิราวรรณ นุชสวาท.2553.การวิเคราะห์ลัทธิบูชาตัวบุคคลในบริบทการเมืองการปกครอง:กรณีศึกษา วลาดีมีร์ ปูติน (ค.ศ. 2000-2008)(ออนไลน์).แหล่งที่มา: http://www.russianstudies-tu.com/library/research2554/research2553_008.pdf[7 เมษายน 2558]

^{๓๙} จิราวรรณ นุชสวาท.2553.การวิเคราะห์ลัทธิบูชาตัวบุคคลในบริบทการเมืองการปกครอง:กรณีศึกษา วลาดีมีร์ ปูติน (ค.ศ. 2000-2008)(ออนไลน์).แหล่งที่มา: http://www.russianstudies-tu.com/library/research2554/research2553_008.pdf[7 เมษายน 2558]

^{๔๐} จิราวรรณ นุชสวาท.2553.การวิเคราะห์ลัทธิบูชาตัวบุคคลในบริบทการเมืองการปกครอง:กรณีศึกษา วลาดีมีร์ ปูติน (ค.ศ. 2000-2008)(ออนไลน์).แหล่งที่มา: http://www.russianstudies-tu.com/library/research2554/research2553_008.pdf[7 เมษายน 2558]

^{๔๑} ปิยมิตร ปัญญา.ประชาธิปไตย "ปูตินส์ไตร์".มติชนรายวัน.ธ.ค.11,2554:หน้า 22.

วลาดีมีร์ ปูติน มีคุณลักษณะดังนี้ ๑.บุคลิกภาพ (Personality) : ความเป็นผู้นำที่มีลักษณะเด็ดขาดและอดทน ในขณะที่นายวลาดีมีร์ ปูติน ได้ดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีนั้น ได้ดำเนินนโยบายในการแก้ปัญหาความมั่นคงต่างๆ เช่น ปัญหาเชชเนีย อย่างเด็ดขาด เฉียบคม จนทำให้ประชาชนชื่นชมเป็นอย่างมาก ๒. ความรู้ ความสามารถ (Intelligence) ๑) นายวลาดีมีร์ ปูติน เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ โดยได้มีโอกาสเข้าศึกษาในคณะนิติศาสตร์ในมหาวิทยาลัยเลนินกราดที่มีผู้แข่งขันสูงได้ในครั้งแรกของการสอบและสามารถศึกษาได้ผลการเรียนเป็นที่น่าพึงพอใจ จนได้รับการชักชวนให้ไปทำงานร่วมกับหน่วยงานลับ KGB ๒) ความเป็นผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ : ตลอดเวลาที่ดำรงตำแหน่งประธานาธิบดี นายวลาดีมีร์ ปูติน ได้สร้างความเจริญ และ ทำประโยชน์ให้แก่ ประเทศเป็นอย่างมาก เช่น การให้สิทธิเสรีภาพกับประชาชนการปรับปรุงกฎหมายและระบบเศรษฐกิจนายวลาดีมีร์ปูติน ๓)เป็นผู้นำที่มี วาทศิลป์ ๓. คุณลักษณะด้านสังคม (Social skill) ๑).ความเป็นนักการทูต: นายวลาดีมีร์ ปูติน ได้สร้างบทบาท ความน่าเชื่อถือและความร่วมมือจากประเทศมหาอำนาจ เข้ามาสร้างประโยชน์ให้แก่รัสเซีย ๒).ความสามารถในการบริหาร : การสร้างความสนับสนุนจากประชาชน การสร้างภาพของผู้นำในแบบของวีรบุรุษ ผู้เข้ามาแก้ปัญหาของประเทศไม่ว่าจะเป็นปัญหาเชชเนีย หรือ ปัญหาเศรษฐกิจก็ดี ๓.).ความร่วมมือ: การใช้ภาวะผู้นำสร้างความสนับสนุนจากสมาชิกสภาดูมา หลังจากการล่มสลายของสหภาพโซเวียต ส่วนความสำเร็จของ นายวลาดีมี ปูติน ในการก้าวขึ้นมีบทบาทในรัสเซียนี้ หากวิเคราะห์ด้วย ทฤษฎีสถานการณ์ของฟีดเลอร์ หรือที่เรียกว่า The Fiedler Model สามารถอธิบายได้ว่า ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของนายวลาดีมี ปูติน เกิดจากความสอดคล้องกันของรูปแบบการบริหารงานที่กับสถานการณ์ที่นายวลาดีมี ปูติน สามารถควบคุมการปฏิบัติงานนั้นได้ ซึ่งสอดคล้องกันทั้งความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำกับผู้ปฏิบัติ โครงสร้างของงาน และ อำนาจที่ตามตำแหน่งของผู้นำ

บรรณานุกรม

หนังสือภาษาไทย

- ปิยมิตร ปัญญา. ประชาธิปไตย "บูตินส์ไตร์". มติชนรายวัน.จ.ค.๑๑,๒๕๕๔.
รมย์ ภิรมนตรีและคณะ.๒๕๔๘.โครงการวิจัยรัสเซียใหม่และคู่ทางความสัมพันธ์กับ
ไทย.กรุงเทพฯ:สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.).๒๕๔๘.
เกวลิน สุวรรณปัญญา.๒๕๕๖.การวิเคราะห์ความเป็นผู้นำทางการเมืองของนายพลลาดี
มีร์บูติน. การประชุมวิชาการในโอกาสครบรอบ ๒๕ ปี .ปทุมธานี : วิทยาลัยวิศวกรรมศาสตร์ ม.
รังสิต.
ชุมพล อุ้นพัฒนาศิลป์.๒๕๕๓. ความถดถอยของประชาธิปไตยภายใต้รัฐบาลทักษิณ
และปูติน : ความท้าทายต่อกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตย.กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
หน้า ๑๐๓ – ๑๐๔.
กองศึกษาวิจัยทางยุทธศาสตร์และความมั่นคงฯ.๒๕๕๘.วิกฤติเศรษฐกิจรัสเซีย: ตัวการ
คือชาติตะวันตก หรือระบบเศรษฐกิจการเมืองรัสเซีย.กรุงเทพฯ:SSC Focus.
กองศึกษาวิจัยทางยุทธศาสตร์และความมั่นคงฯ.๒๕๕๖.วิทยุศาสตร์รัสเซีย ปี ๒๐๑๓.
กรุงเทพฯ:SSC Focus.

หนังสือภาษาอังกฤษ

- Guriev, Sergei; Tsyvinski, Aleh (2010). "Challenges Facing the Russian Economy after the Crisis". In Anders Aslund, Sergei Guriev, Andrew C. Kuchins. Russia After the Global Economic Crisis. Washington ,DC: Peterson Institute for International Economics; Centre for Strategic and International Studies; New Economic School. pp. 12–13.
J. Colton,Timothy ,McFaul,Michael .(2003).Russian Democracy Under Putin.Johnson's Russis List.50(4). p.2.
E. Hale,Henry . (2009).RUSSIANS AND THE PUTIN-MEDVEDEV "TANDEMOCRACY".Seattle:University of Washington.
Youngs,Tim .(2000).The Conflict in Chechnya. London:INTERNATIONAL AFFAIRS AND DEFENCE SECTION.
MARTHA BRILL OLCOTT.(2004).THE ENERGY DIMENSION IN RUSSIAN GLOBAL STRATEGY.USA: THE JAMES A BAKER INSTITUTE FOR PUBLIC POLICY OF RICE UNIVERSITY1.TOTAL E&USA,Inc.

RICHARD SAKWA.(2008).Putin's Leadership: Character and Consequences.EUROPE-ASIA STUDIES,60(6).

Peter Lavelle.PUTIN'S NEW RUSSIA.In Jon Hellevig ,and Alexandre Latsa,eds,60.Washington:Kontinent USA Press.2012.

online

biography.2015.Vladimir Putin Biography(online).available from :<http://www.biography.com/people/vladimir-putin-9448807>[4 April 2015]

Vladimir Putin.2015.Biography Vladimir Putin(online).available from :<http://eng.putin.kremlin.ru/bio>[19 April 2015]

MBA.krabi.2555.ทฤษฎีภาวะผู้นำ(ออนไลน์).แหล่งที่มา: <https://sites.google.com/site/mbakrabi/thvsvdi-phawa-phuna>[4 เมษายน 2558]

CowboyManager.2554.พฤติกรรมองค์กร ตอนที่ 31 ทฤษฎีผู้นำตามสถานการณ์ (Situational Theory)(ออนไลน์).แหล่งที่มา: <http://cowboymanager.blogspot.com/2011/09/31-situational-theory.html>[6 เมษายน 2558]

จีระ หงส์ลดารมภ์. 2558. บทเรียนที่ดีและไม่ดีของปูติน(ออนไลน์).แหล่งที่มา: <http://www.naewna.com/politic/columnist/17034> [5 เมษายน 2558]

มติชน.2554. "เมดเวเดฟ"กร้าว"เตือน"ปูติน"อันตรายผูกรวบอำนาจรัสเซียเพียงผู้เดียว(ออนไลน์).แหล่งที่มา: http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1305433863[4 เมษายน 2558]

จิรารรณ นุชสวาท.2553.การวิเคราะห์ลัทธิบูชาตัวบุคคลในบริบทการเมืองการปกครอง:กรณีศึกษาลาดีมีร์ ปูติน (ค.ศ. 2000-2008)(ออนไลน์).แหล่งที่มา: http://www.russianstudies-tu.com/library/research2554/research2553_008.pdf[7 เมษายน 2558]

การวิเคราะห์หลักการดำเนินงานของผู้นำการเปลี่ยนแปลงในการป้องกันและ
แก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานประกอบการด้วยหลักพุทธธรรม
Synthesis to Principles Leadership Changes in Prevention and Solution
of Narcotics Problems in Establishments to Dharma

พิศมัย ทองเที่ยง*

บทคัดย่อ

ปัญหายาเสพติดเป็นปัญหาความมั่นคงของชาติ ที่ผ่านมามีการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานประกอบการ พบว่ากุญแจสู่ความสำเร็จ คือ ผู้นำ จึงมีคำถามว่าทำอย่างไรจะมีแนวปฏิบัติในการทำงานให้กับผู้นำการเปลี่ยนแปลงในสถานประกอบการที่หลอมรวมหลักพุทธธรรม เพื่อให้เหมาะกับวิถีชีวิตของคนไทยในปัจจุบัน ผู้เขียนจึงได้ศึกษา สังเคราะห์ นำเสนอองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับหลักการดำเนินงานของผู้นำการเปลี่ยนแปลงในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานประกอบการด้วยหลักพุทธธรรม ด้วยขั้นตอน PDCA ยุทธศาสตร์ ๔ ก ๔ หลัก ดังนี้ ๑. วางแผน: เริ่มจากการรู้จักเกี่ยวกับปัญหายาเสพติดที่เกิดขึ้นในสถานประกอบการเชื่อมโยงหาสาเหตุของปัญหา กำหนดวิสัยทัศน์ร่วมกัน และทำท้ายกระบวนการทำงานด้วยยุทธศาสตร์ ๔ ก ๔ หลัก ได้แก่ ก ๑: การสร้างจิตสำนึกการมีส่วนร่วม ก ๒: การเสริมสร้างภูมิคุ้มกันภัยยาเสพติด ก๓: การสร้างและพัฒนาเครือข่าย และ ก๔: การดำเนินการตามกฎหมาย ภายใต้หลักการช่วยเหลือกัน : วาจาเป็นมิตร : กิจกรรมที่เป็นประโยชน์ : สม่่าเสมอต่อเนื่อง อันเกิดมาจากภายในจิตใจที่เปี่ยมด้วยเมตตา คิดช่วยเหลือผู้อื่น ยินดีเมื่อคนอื่น มีความสุข และวางใจกลาง ๒. การปฏิบัติตามแผน ๓. การตรวจสอบ และ ๔. การปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้น ในยุทธศาสตร์ ๔ ก ๔ หลัก โดยการบริหารงานนี้อยู่บนพื้นฐานการจัดการชีวิตทั้งของผู้นำและลูกจ้าง/พนักงาน เริ่มจากการรู้จักโดยแยกคายเชื่อมโยงเป็นระบบเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นในชีวิต หาสาเหตุของปัญหา กำหนดเป้าหมายชีวิตที่สร้างสรรค์ และหาหนทางแก้ไขปัญหาวิตด้วยทาน ศีล ภาวนา

คำสำคัญ: ผู้นำการเปลี่ยนแปลง, การป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด, สถานประกอบการ, พุทธธรรม

Abstract

The narcotics are a problem of the national security. The past duration, the procedure of preventing and solving drugs in the workplace found that the key of successes are the leader. The question appeared that what plan makes the

* นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการ, สำนักพัฒนาการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด สำนักงาน ป.ป.ส.

leaders gather the Buddhadhamma in order to be suitable with the way of life of Thais in the present time. Therefore, the writer studied, synthesized and presented the new concept for the chief's practice to protect and solve the drug's obstacle in workplace by Buddha's teaching, PDCA, strategy of 4K and 4 rules as following: 1. Plan : to learn the narcotics' hindrance arising in workplace together with its reason, find the vision and challenge with the strategy of 4K and 4 doctrines namely: 1k : follow the law under the help, humble speeches, useful activity, loving-kindness, rejoicing with other in their happiness. 2. Do according to the plan. 3. Checking what you do. 4. Action: approve the strategy of 4K 4 rules better by management over base of lives of leader and officers which it begins from the deep thinking systematically when the problem happens, seek its cause, choose the way of life and solve the block by giving, precept and mental development.

Keywords: Leadership Changes, Prevention and Solution of Narcotics Problems, Establishments, Dharma

๑. บทนำ

ปัญหาเสพยาเสพติดเป็นภัยร้ายที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจและสังคมที่ผ่านมา การดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานประกอบการจะประสบผลสำเร็จหรือไม่ พบว่า องค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญ คือ ในสถานประกอบการนั้น ผู้นำที่ให้ความร่วมมือให้การสนับสนุนการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานประกอบการของตน อันเป็น กุญแจที่ก้าวไปสู่ความสำเร็จในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานประกอบการ

กุญแจสู่ความสำเร็จ คือ ผู้นำการเปลี่ยนแปลงในการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานประกอบการ และทำอย่างไรจะมีหลักการงานผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่มีวิสัยทัศน์ กว้างไกลเชิงสร้างสรรค์หลอมรวมหลักการงานทางด้านทฤษฎีทางตะวันตก - ทางด้านตะวันออก ได้อย่างผสมกลมกลืน เพื่อให้เหมาะกับวิถีชีวิตสังคมไทยภายใต้สถานการณ์ปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงไป จากความสำคัญข้างต้น ผู้เขียนจึงได้ทำการสังเคราะห์หลักการงานของผู้นำการเปลี่ยนแปลงในการ ป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานประกอบการที่ได้หลอมรวมกับหลักพุทธธรรม ขึ้นเพื่อนำเสนอองค์ ความรู้ใหม่สำหรับให้ผู้นำการเปลี่ยนแปลงปฏิบัติที่ได้หลอมรวมหลักพุทธธรรม อันเป็นหลักสากลของ การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขภายใต้สถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป

๒. ทฤษฎีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง

ภาวะผู้นำ เป็นคุณลักษณะ พฤติกรรม ความสามารถที่มีอิทธิพลต่อผู้อื่น สามารถ สร้างแรงบันดาลใจ สร้างความศรัทธาน่าเชื่อถือ การยอมรับ การอุทิศตัว และช่วยเพิ่มพลังอำนาจให้ผู้อื่น

เพื่อให้การทำงานบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมาย^๑ รวมทั้ง ผู้นำต้องเป็นผู้มีวิสัยทัศน์ มีความคิดริเริ่ม มีความเป็นอิสระ กล้าตัดสินใจ มีแรงกระตุ้น มีความกระตือรือร้นสูง และมีความยืดหยุ่น^๒ จะเห็นว่าภาวะผู้นำ คือ ผู้มีวิสัยทัศน์ไกล มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีความเป็นอิสระไม่ขึ้นอยู่กับใครกล้าตัดสินใจ มีความกระตือรือร้นสูง มีความน่าเชื่อถือศรัทธา อุทิศตน ช่วยเพิ่มพลังอำนาจให้ผู้อื่น เพื่อให้งานที่ทำบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมาย และที่สำคัญมีความยืดหยุ่นตามสถานการณ์ โดยทฤษฎีภาวะผู้นำที่ผู้เขียนศึกษา คือ

ทฤษฎีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงแนวคิดของ Kouzes และ Posner ที่เสนอองค์ประกอบ ๕ ประการ ของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ได้แก่

- ๑) การท้าทายกระบวนการ (Challenging the Process) มองหาโอกาสที่ดีกว่าเดิม
- ๒) การสร้างแรงบันดาลใจในการมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน (Inspiring a Shared Vision)
- ๓) มอบอำนาจให้ผู้อื่นสามารถปฏิบัติงาน (Enabling Others to Act)
- ๔) แสดงเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติ (Modeling the Way) มีการสร้างเอกภาพค่านิยมร่วมกันในองค์กร
- ๕) เสริมสร้างกำลังใจ (Encouraging the Heart) ทั้งรางวัลทางด้านจิตใจ และรางวัลจากภายนอก^๓

นอกจากนี้ มีแนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธว่าผู้นำควรมีวิสัยทัศน์กว้างไกล กล้าตัดสินใจ มีแนวคิดเชิงสร้างสรรค์ มีการวางแผน มีจิตอาสา มีเมตตาริจิตสูง มีสัจจะ มีใจเป็นกลาง และเป็นกัลยาณมิตร เป็นต้น^๔

โดยสรุป ผู้เขียนได้นำแนวคิดทฤษฎีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ได้แก่ การท้าทายกระบวนการ ในทางสร้างสรรค์ การมีวิสัยทัศน์ร่วม การมอบอำนาจ การแสดงเป็นแบบอย่าง และการเสริมกำลังใจ รวมทั้ง เป็นกัลยาณมิตร มีใจเป็นกลาง มีสัจจะ มีจิตสาธารณะ มาบูรณาการกับหลักการวัฏจักรการทำงานเป็นทีมของ Deming ได้แก่ การวางแผน การปฏิบัติตามแผน การตรวจสอบ และการปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้น

^๑ รัตติกรณ์ จงวิศาล, ภาวะผู้นำ ทฤษฎี การวิจัย และแนวทางสู่การพัฒนา (LEADERSHIP Theories, Research, and Approaches to Development), พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๑๔.

^๒ รังสรรค์ ประเสริฐศรี, ภาวะผู้นำ (Leadership), พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพมหานคร: บริษัท ซีเอสฟิล์มและไซเท็กซ์ จำกัด, ๒๕๕๑) หน้า ๑๑.

^๓ Kouzes และ Posner อ้างถึงใน รัตติกรณ์ จงวิศาล, ภาวะผู้นำ ทฤษฎี การวิจัย และแนวทางสู่การพัฒนา (LEADERSHIP Theories, Research, and Approaches to Development), พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๒๖๐ – ๒๖๑.

^๔ พัชรีย์ ชำนาญศิลป์, การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารวิทยาลัยการอาชีพเขตภาคเหนือตอนล่าง (The Development of The Buddhist Leadership of Administrators of Industrail and Community Education Colleges in the The Lower Northern Region, Thailand), วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๓ กันยายน – ธันวาคม ๒๕๕๘, หน้า ๘๑.

๓. หลักวัฏจักรเดมมิง (Deming cycle)

หลักวัฏจักรเดมมิงเป็นแนวคิดทฤษฎีของ W.Edwards Deming เกี่ยวกับวงจร PDCA มาจาก การให้ความสำคัญในควบคุมคุณภาพในโรงงานอุตสาหกรรม (INDUSTRIAL QUALITY CONTROL) แบ่งความสัมพันธ์ ในการดำเนินงานเป็น ๔ ฝ่าย ได้แก่ ฝ่ายออกแบบ ฝ่ายผลิต ฝ่ายขาย และฝ่ายวิจัย ในรูปวงจรของการใช้วิธีการทางสถิติ ที่มีกระบวนการต่อเนื่องไม่มีวันที่สิ้นสุด^๕ ซึ่งวงจรดังกล่าวได้ถูกนำมาประยุกต์ใช้ไปตามลำดับ ปัจจุบันมีการพัฒนาเป็นเครื่องมือสำหรับบริหารทีมงาน โดยใช้หลักวัฏจักรเดมมิง (Deming cycle) ประกอบด้วย ๔ ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ ๑ การวางแผน (Plan) วิธีการบริหารทีมงานเริ่มจากการวางแผนการทำงานก่อน โดยต้องคำนึงถึงวัตถุประสงค์ (objective) เป้าหมาย (goal) ภารกิจ (mission) และวิธีการทำงาน (method) พร้อมทั้ง การแจ้งให้สมาชิกทุกคนในทีมงานรับทราบ

ขั้นที่ ๒ การปฏิบัติ (Do) ทีมงานนำแผนมาปฏิบัติ โดยศึกษาเป้าหมาย วิธีการทำงานตามแผนที่กำหนด มีการมอบหมายงานโดยยึดหลักความสามารถและใช้คนให้ถูกกับงาน ปฏิบัติตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ในแผน และเก็บข้อมูลในการทำงานไว้

ขั้นที่ ๓ การตรวจสอบ (Check) การตรวจสอบการทำงานและผลของการทำงานเป็นระยะ ๆ เพื่อหาข้อบกพร่อง ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น

ขั้นที่ ๔ การแก้ไขแล้วปฏิบัติ (Act) จากขั้นที่ ๓ เมื่อพบข้อบกพร่อง ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นแล้ว ให้มีการแก้ไข แล้วปฏิบัติตามที่แก้ไขแล้วนั้น

โดยให้มีการปฏิบัติขั้นตอนดังกล่าว หมุนไปเป็นวงรอบไปเรื่อย ๆ เพื่อสร้างมาตรฐานการปฏิบัติทำงานเป็นทีม^๖ จะเห็นว่าการบริหารทำงานเป็นทีมด้วยวัฏจักรเดมมิง อันได้แก่ การวางแผน การปฏิบัติตามแผน การตรวจสอบ และการปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้น เป็นหลักการบริหารงานทำงานเป็นทีมของผู้นำ นอกจากนี้ ผู้นำตามสถานการณ์กับแรงงาน หรือ บุคคลจำพวกที่สี่ ในบ๊วสี่เหล่า ควรมีเทคนิคการสั่งงานที่ดี ประกอบด้วย ๑) กระตุ้นให้ลูกน้องมีส่วนร่วมในการถามคำถาม ๒) เริ่มสั่งงานตามแผน โดยหัวหน้างานต้องอธิบายจุดประสงค์ของงานที่ต้องดำเนินการ ๓) ทดสอบความเข้าใจของลูกน้องอย่างสม่ำเสมอตลอดการสั่งงาน และ ๔) ติดตามผลความก้าวหน้า เมื่อเกิดข้อผิดพลาด หัวหน้างานสามารถช่วยเหลือลูกน้องได้ทันที^๗

โดยสรุป ผู้เขียนได้นำหลักแนวคิดทฤษฎีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงมาบูรณาการกับหลักการบริหารทำงานเป็นทีมด้วยวัฏจักรเดมมิง ได้แก่ การวางแผน การปฏิบัติตามแผน การตรวจสอบ

^๕ W. EDWARDS DEMING, WHAT HAPPENED IN JAPAN?. Washington: Reprinted from INDUSTRIAL QUALITY CONTROL Vol. ๒๔, No.๒, August ๑๙๖๗, pp. ๘๙ - ๙๑.

^๖ สมคิด บางโม, องค์การและการจัดการ (Organization and Management), พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพฯ: บริษัท จูน พับลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๕๘), หน้า ๒๓๙ - ๒๓๙.

^๗ นพดล ดีไทยสงค์, ภาวะผู้นำตามสถานการณ์ : บ๊วสี่เหล่ากับคนสี่จำพวก (Situational Leadership: The Four Types of Lotus and People), วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒ (ฉบับพิเศษ) (พฤษภาคม - สิงหาคม ๒๕๕๙): ๔๖๓.

และการปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้น รวมทั้ง เทคนิคการกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วม มาสังเคราะห์กับ หลักพุทธธรรมตามสถานการณ์ อันได้แก่ หลักการคิดด้วยหลักโยนิโสมนสิการแบบอริยสัจ ๔ หลักบุญกิริยาวัตถุ ๓ หลักพรหมวิหาร ๔ และ หลักสังคหวัตถุ ๔ เพื่อนำเสนอหลักการทำงานของผู้นำการเปลี่ยนแปลง ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดในสถานประกอบการ

๔. หลักพุทธธรรมตามสถานการณ์

ผู้เขียนได้ศึกษาหลักพุทธธรรม เพื่อนำมาสังเคราะห์ หลอมรวมเข้ากับหลักการทำงาน ป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดตามสถานการณ์ ดังนี้

๑) หลักโยนิโสมนสิการแบบอริยสัจ ๔ (Four Noble Analytical Thinking)

หลักโยนิโสมนสิการ (Analytical Thinking) เป็นการใช้ความคิดทำในใจโดยแยกแยะ มอง สิ่งทั้งหลายด้วยความคิดพิจารณาสืบสาวหาเหตุผลทั้งหมดมาแยกแยะวิเคราะห์ดูด้วยปัญญาด้วยความคิดที่เป็นระเบียบเห็นสิ่งนั้น ๆ ตามสภาวะความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย”^{๘๘} ซึ่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้กล่าวถึงเหตุปัจจัยแห่งสัมมาทิฏฐิโยนิโสมนสิการว่า “ท่านผู้มีอายุ ปัจจัยให้เกิดสัมมาทิฏฐิ มี ๒ ประการ คือ ๑. ปรีโฆสสะ (การได้สดับจากบุคคลอื่น) ๒. โยนิโสมนสิการ (การมนสิการโดยแยกแยะ) ปัจจัยให้เกิดสัมมาทิฏฐิมี ๒ ประการนี้แล”^{๘๙} โดยวิธีการคิดโยนิโสมนสิการนั้นประมวลเป็นแบบใหญ่ ๆ ได้ ๑๐ วิธี โดยผู้เขียนได้นำวิธีการคิดแบบอริยสัจ ๔ หรือวิธีการคิดแก้ไขปัญหาสังเคราะห์ในบทความวิชาการนี้

อริยสัจ ๔ คือ สายเกิด เริ่มจากทุกข์และสมุทัย สายดับ คือ สายนิโรธ และมรรค^{๙๐} โดยอริยสัจ ๔ สำหรับ คนสมัยใหม่ คือ “...ให้มองดู ในลักษณะ Bird-eye view มองเรื่องทั้งหมด ในภาษาที่ใช้กับเรื่อง Logic” ข้อที่ ๑ บอกว่าเป็นเรื่องอะไร (What is it?) ข้อที่ ๒ บอกว่าสาเหตุมาจากเรื่องอะไร (From what?) ข้อที่ ๓ บอกว่าทำเพื่อประโยชน์อะไร (For what?) ข้อที่ ๔ บอกว่าวิธีดับทุกข์อย่างไร (By what?)^{๙๑} จะเห็นว่าวิถีคิดโยนิโสมนสิการแบบอริยสัจ ๔ เริ่มจากสายเกิด คือ รับรู้ความทุกข์เพื่อให้รู้รอบ แล้วสืบสาวหาเหตุเพื่อให้ละ และสายดับกำหนดภาวการณ์สิ้นปัญหา แล้วค้นหาหนทางวิธีการดับทุกข์ อันเป็นทางสายกลางประกอบด้วยมรรคมืองค์ ๘ เมื่อรวมความ หรือย่อลงมา คือ ไตรสิกขา ทั้งนี้ ไตรสิกขาสำหรับฆราวาสคือ ทาน ศีล ภavana หรือหลักบุญกิริยาวัตถุ ๓

หลักบุญกิริยาวัตถุ ๓ (Bases of Meritorious Action) ประกอบด้วย (๑) การให้ทานนั้นต้องมีผู้รับ ได้แก่ การให้วัตถุ สิ่งของเป็นทาน การให้อภัยทาน และการให้ธรรมเป็นทาน (๒) ศีล ๕ เป็นหลักปฏิบัติขั้นพื้นฐานของการอยู่ร่วมกัน คือ ข้อที่ ๑ เว้นจากประทุษร้ายชีวิตร่างกายของผู้อื่น ข้อที่ ๒

^{๘๘} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๒๗. (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ๕๗.

^{๘๙} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๒๕๓/๔๙๑.

^{๙๐} สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก, สุนิพพาน, (ม.ป.ท., ๒๕๕๕), หน้า ๖๖ และ ๗๓.

^{๙๑} พุทธทาสภิกขุ, อริยสัจสำหรับคนสมัยใหม่, (กรุงเทพมหานคร: ฝ่ายโรงพิมพ์ บริษัท ตฤชาติ พับลิเคชั่น จำกัด, ๒๕๕๔) หน้า ๗๙.

เว้นจากประทุษร้ายทรัพย์สินสมบัติของผู้อื่น ข้อที่ ๓ เว้นจากประทุษร้ายของรักของผู้อื่น ข้อที่ ๔ เว้นจากละเมิดสิทธิอันชอบธรรม หรือทำผู้อื่นให้เสียสิทธิอันชอบธรรมโดยใช้วาจา ข้อที่ ๕ เว้นจากการดื่มสุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้งของความประมาท สูญเสียสติสมปฤดี สติสัมปชัญญะ (๓) ภาวนา คือ การทำสมาธิ การทำจิตให้เจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไป^{๑๒} จะเห็นว่าโยนิโสมนสิการเป็นหลักการคิดภายในใจโดยแยกกายที่มีระเบียบระบบเชื่อมโยงสิ่งต่าง ๆ ตามสภาวะเหตุปัจจัยในเรื่องนั้น ๆ เริ่มจาก รับรู้เรื่องต่าง ๆ สืบสาวหาสาเหตุของเรื่องนั้น ๆ กำหนดภาพฝันที่ต้องการให้เกิดขึ้น และหาหนทางแนวทางเพื่อให้ไปถึงเป้าหมายที่ตั้งไว้ โดยหนทางที่จะไปถึงเป้าหมายมีองค์ ๘ สรุปย่อเป็นไตรสิกขา ซึ่งไตรสิกขาสำหรับฆราวาสคือ บุญกิริยาวัตถุ ๓ ได้แก่ ทาน ศีล ภาวนา

โดยสรุป ผู้เขียนนำแนวคิดทฤษฎีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง หลักวัฏจักรเดมมิ่ง และหลักโยนิโสมนสิการแบบอริสัจ ๔ คือ หลักการคิดภายในใจที่แยกกายเป็นระบบเริ่มจาก รับรู้เรื่องต่าง ๆ สืบสาวหาสาเหตุของเรื่องนั้น ๆ กำหนดสิ่งที่ต้องการจะเป็น และหาหนทางเพื่อไปยังจุดหมายที่กำหนดไว้ โดยหนทางที่จะไปถึงจุดหมายมีองค์ ๘ สรุปย่อเป็นไตรสิกขา ซึ่งไตรสิกขาสำหรับฆราวาสคือ บุญกิริยาวัตถุ ๓ ได้แก่ ทาน ศีล ภาวนา และมีหลักพรหมวิหาร ๔ อันเป็นหลักธรรมประจำจิตใจของผู้ นำ มาสังเคราะห์รวมเข้าด้วยกัน

๒) หลักพรหมวิหาร (Holy Abidings)

พรหมวิหาร ๔ หมายถึง ธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐอันเป็นหลักประจำใจ กำกับความประพฤติ (holy abiding) ประกอบด้วย (๑) เมตตา (friendliness) คือ ความรัก ความปรารถนาดี อยากให้เขามีความสุข (๒) กรุณา (compassion) คือ ความสงสารคิดช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นทุกข์ (๓) มุทิตา (sympathetic joy) คือ การยินดีเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีความสุข และ (๔) อุเบกขา (equanimity) คือ ความวางใจเป็นกลางพิจารณาเห็นสิ่งต่าง ๆ ด้วยปัญญา มีจิตใจเที่ยงตรงยุติธรรม ไม่เอนเอียงเพราะรักหรือชัง^{๑๓} พรหมวิหารธรรมเป็นธรรมประจำจิตใจของผู้มีคุณธรรมสูง จิตใจสูง เป็นคุณธรรมประจำใจของผู้นำหรือผู้ปกครอง^{๑๔} จะเห็นว่าพรหมวิหาร ๔ เป็นหลักธรรมประจำจิตใจของผู้มีจิตใจ คุณธรรมสูง เป็นหลักธรรมประจำใจของผู้นำหรือผู้ปกครอง โดยมีหลักสังคหวัตถุ ๔ เป็นเครื่องมือแสดงออกการกระทำทางกาย โดยมีบทความวิจัยที่สนับสนุนหลักพรหมวิหาร ๔ ว่าหลักธรรมที่เหมาะสมในการพัฒนาคุณลักษณะภาวะผู้นำทางด้านบุคลิกภาพคือ มุทิตา และทางด้านคุณธรรมจริยธรรม คือ เมตตา/กรุณา/อุเบกขา^{๑๕}

^{๑๒} พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ), ทาน ศีล ภาวนา, กรุงเทพมหานคร: รุ่งแสงการพิมพ์, ม.ป.ป.), หน้า ๑๗, ๖๑- ๖๖, ๑๐๑, ๑๐๙ และปกหลัง.

^{๑๓} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๒๗. (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ๑๒๔ - ๑๒๖.

^{๑๔} พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร จิตตฺตโน), การพัฒนาจิต. พิมพ์ครั้งที่ ๘. (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สร้างสรรค์บุ๊คส์ จำกัด, ๒๕๔๙), หน้า ๑๙๔, ๑๙๖.

^{๑๕} พระสุวัฒน์ วชิโร (อาษาสิงห์), การพัฒนาคุณลักษณะภาวะผู้นำของเจ้าสำนักศาสนศึกษาแผนกธรรม-บาลี จังหวัดนครราชสีมา (Development of Leadership Traits of Dhamma-Pali Buddhist

โดยสรุป ผู้เขียนนำหลักทฤษฎีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง หลักการบริหารทีมงานด้วยวิถีจักร
 เดมมิ่ง หลักการคิดโยนิโสมนิกการ และหลักธรรมประจำใจผู้นำทางด้านบุคลิกภาพและคุณธรรมจริยธรรม คือ
 หลักพรหมวิหาร ๔ ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา มาสังเคราะห์ร่วมกับหลักสังคหวัตถุ ๔ อันเป็น
 หลักธรรมอันเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจคนให้ระลึกถึงกัน ทำให้เกิดไมตรีสามัคคีกัน

๓) หลักสังคหวัตถุ ๔ (Bases of Sympathy)

หลักสังคหวัตถุ ๔ เป็นธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจคน ทำให้เกิดความสามัคคี เป็นหลักการ
 สงเคราะห์ซึ่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้เปรียบเทียบหลักธรรมสังคหวัตถุ ๔ ว่า “...ทาน เปยยวัชชะ อตถจริยา
 ในโลกนี้ และสมานตตาในธรรมนั้น ตามสมควรสังคหธรรมเหล่านี้แลช่วยอุ้มชูโลก เหมือนลิมสลักที่ยึด
 คุมรถซึ่งแล่นไปได้ฉะนั้น...”^{๑๖} จากความสำคัญดังกล่าว องค์ประกอบของสังคหวัตถุ ๔
 ประกอบด้วย^{๑๗} (๑) ทาน หรือ การให้ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือกันด้วยสิ่งของ
 ตลอดจนการให้ความรู้และแนะนำสั่งสอน: giving เป็นการให้สิ่งที่สมควรให้แก่ผู้ที่สมควรให้ และ
 การให้แก่ผู้ที่สมควรได้รับ และผู้รับไม่ปฏิเสธ เห็นค่าของสิ่งที่ได้รับนั้น แล้วนำไปใช้ประโยชน์
 โดยทานนั้นพระพุทธรเจ้าทรงถือว่าอภัยทาน และธรรมทาน เป็นทานอันประเสริฐสุด โดยต้องเริ่มต้น
 ด้วยการมีอภัยทาน^{๑๘} (๒) ปิยวาจา คือ วาจาเป็นที่รัก ชาบซึ่งใจ หรือ คำกล่าวที่สุภาพไพเราะ
 อ่อนหวานสมานสามัคคี เกิดไมตรี ความรักใคร่นับถือ และยังประโยชน์กัน : kindly speech เป็นวาจา
 อันเป็นมงคล ประารถนาที่จะถนอมรักษาน้ำใจใจกันไม่ให้ขุ่นข้องขัดเคืองบอบช้ำด้วยวาจา^{๑๙} (๓) อตถจริยา
 คือ การบำเพ็ญประโยชน์สาธารณะ : useful conduct (๔) สมานตตตา คือ วางตนเสมอต้น เสมอปลาย
 วางตนให้เหมาะสมแก่ฐานะ ภาวะบุคคล เหตุการณ์และสิ่งแวดล้อม และถูกต้องตามธรรม : even
 and equal treatment จะเห็นว่าหลักสังคหวัตถุ ๔ เป็นหลักธรรมสามไมตรี สามสามัคคี ด้วยการให้
 ทาน ใช้คำพูดที่สุภาพไพเราะรักษาน้ำใจกัน การทำประโยชน์ให้ส่วนรวม และการวางตนเสมอต้น
 เสมอปลาย เหมาะสมแก่ฐานะถูกต้องตามธรรม เป็นเครื่องมือแสดงออกถึงการกระทำที่จิตใจมีความ
 เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา โดยมีบทความงานวิจัยที่สนับสนุนหลักสังคหวัตถุ ๔ ว่าเป็น

Institute Heads in Nakhon Ratchasima Province), วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒
 (ฉบับพิเศษ) (พฤษภาคม – สิงหาคม ๒๕๕๕): ๑๑๙.

^{๑๖} อัง. จตุกก. (ไทย) ๒๑/๓๓/๕๑.

^{๑๗} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), ธรรมนุญชีวิต (ฉบับชาวบ้าน), (กรุงเทพมหานคร:
 ธรรมสภา, ๒๕๔๘), หน้า ๑๙.

^{๑๘} สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก, แสงธรรม ส่องใจ ๑,
 (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๕๖), หน้า ๕ และ ๖.

^{๑๙} สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก, แสงธรรม ส่องใจ ๑,
 ๒๕๕๖, หน้า ๔.

หลักธรรมที่เหมาะสมในการพัฒนาคุณลักษณะภาวะผู้นำทางด้านบุคลิกภาพ คือ สมานัตตตา และ ทางด้านบริหาร คือ อตถจริยา^{๒๐}

โดยสรุป ผู้เขียนได้นำหลักแนวคิดทฤษฎีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง หลักการบริหารงานเป็น ทีมด้วยวัฏจักรเดมมิ่ง หลักพุทธธรรมตามสถานการณ์ที่เกี่ยวกับหลักการทำงานของผู้นำการเปลี่ยนแปลง ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดในสถานประกอบการ อันได้แก่ หลักการคิดภายในใจที่แยกคาย แบบอริยสัจ ๔ หลักธรรมประจำจิตใจของผู้นำ (หลักพรหมวิหาร ๔) และหลักธรรมอันเป็นเครื่องมือ แสดงออกทางด้านบุคลิกภาพและทางด้านการบริหารของจิตใจที่เป็นพรหมวิหาร ๔ คือ หลักสังคหวัตถุ ๔ ได้แก่ ทาน ปิยวาจา อตถจริยา และสมานัตตตา มาสังเคราะห์กับข้อมูลบทเรียนการดำเนินงานป้องกัน แก้ไข และเฝ้าระวังปัญหาเสพติดในสถานประกอบการ เพื่อนำเสนอหลักการทำงานของผู้นำการ เปลี่ยนแปลงในการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดในสถานประกอบการด้วยหลักพุทธธรรม

๘. บทสรุป

ปัญหาเสพติดเป็นปัญหาความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยการ ดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดในสถานประกอบการที่ผ่านมา พบว่ากุญแจสู่ ความสำเร็จคือ ผู้นำ ดังนั้น ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดในสถานประกอบการนั้น ทำ อย่างไรจะมีหลักการทำงานเปรียบเสมือนเข็มทิศให้กับผู้นำ การเปลี่ยนแปลงในการป้องกันและ แก้ไขปัญหาเสพติด ได้นำหลักการทำงานดังกล่าวไปประยุกต์ใช้เป็นแนวปฏิบัติ ในการ บริหารงานเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันยาเสพติดให้กับลูกจ้าง/พนักงานที่มีการจัดการชีวิตของตนเองด้วย หลักธรรมอันเป็นฐานในการทำงาน ผู้เขียนได้ศึกษา สังเคราะห์ นำเสนอองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับ หลักการทำงานของผู้นำการเปลี่ยนแปลงในการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดในสถาน ประกอบการด้วยหลักพุทธธรรม ด้วยขั้นตอน PDCA ยุทธศาสตร์ ๔ ก ๔ หลัก ดังนี้ ขั้นตอนที่ ๑ การ วางแผนด้วยหลักโยนิโสมนิการแบบอริยสัจ ๔ เริ่มจากการรู้คิดที่เป็นระบบเชื่อมโยงปัญหาเสพติดใน สถานประกอบการ แล้วสืบสาวหาสาเหตุของปัญหา กำหนดวิสัยทัศน์สภาพฝันที่ต้องการ ให้เกิด ร่วมกันกับลูกจ้าง/พนักงานในการทำงานในสถานประกอบการ และทำทำยกระบวนการทำงาน ป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดในสถานประกอบการด้วยยุทธศาสตร์ ๔ ก ๔ หลัก ได้แก่ ก๑: การสร้างจิตสำนึกการมีส่วนร่วม ก๒: การเสริมสร้างภูมิคุ้มกันภัยยาเสพติด ก๓: การสร้างและ พัฒนาเครือข่าย และ ก๔: การดำเนินการกับผู้ค้ายาเสพติดตามกฎหมาย ภายใต้การช่วยเหลือกัน การประสานงานด้วยวาจาที่เป็นมิตร กิจกรรมที่ทำเป็นประโยชน์ต่อส่วนร่วม และ มีความ สม่าเสมอต่อเนื่อง ในยุทธศาสตร์ดังกล่าว อันเกิดมาจากภายในจิตใจที่เปี่ยมไปด้วยความเมตตา คิด

^{๒๐} พระสุวตน์ วชิโร (อาษาสิงห์), การพัฒนาคุณลักษณะภาวะผู้นำของเจ้าสำนักศาสนศึกษาแผนก ธรรม-บาลี จังหวัดนครราชสีมา (Development of Leadership Traits of Dhamma-Pali Buddhist Institute Heads in Nakhon Ratchasima Province), วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒ (ฉบับพิเศษ) (พฤษภาคม - สิงหาคม ๒๕๕๙): ๑๑๙.

ช่วยเหลือผู้อื่น ยินดีเมื่อคนอื่นมีความสุข และมีใจเป็นกลาง ในการบริหารทีมงานในสถานประกอบการของตน ขั้นตอนที่ ๒ การปฏิบัติตามแผน ขั้นตอนที่ ๓ การตรวจสอบ และ ขั้นตอนที่ ๔ การปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้น ในยุทธศาสตร์ ๔ ก ๔ หลัก โดยทั้งหมดนี้ อยู่บนพื้นฐานการบริหารจัดการชีวิตของผู้นำและลูกจ้าง/พนักงานเริ่มจากการรู้คิดที่แยกคายเป็นระบบเชื่อมโยง เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นในชีวิต ก็มีการสืบสาวสาเหตุของปัญหา กำหนดเป้าหมายชีวิตในทางสร้างสรรค์ แล้วหาหนทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิต อยู่บนแนวปฏิบัติพื้นฐานในการอยู่ร่วมกันด้วย ทาน ศิล ภาวนา เพื่อให้เหมาะสมกับวิถีชีวิตของคนไทยมากยิ่งขึ้น อันเป็นหลักสากลนำมาซึ่งความเป็นสันติวิธี

โดยสรุป จากหลักการทำงานข้างต้น เห็นควรให้หน่วยงาน ภาครัฐที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งภาคธุรกิจเอกชน ตลอดจน เจ้าของสถานประกอบการ หัวหน้าฝ่ายบุคคล และหัวหน้าฝ่ายความปลอดภัย ควรมีนโยบายส่งเสริมให้หลักการทำงานของผู้นำการเปลี่ยนในการป้องกันและแก้ไขปัญหา ยาเสพติดในสถานประกอบการด้วยหลักพุทธธรรมสู่การประยุกต์ใช้ และปฏิบัติจริง ให้เห็นผลเป็นรูปธรรม และมีการประยุกต์ใช้หลักการทำงานป้องกันและแก้ไขปัญหา ยาเสพติดด้วยขั้นตอน PDCA ยุทธศาสตร์ ๔ ก ๔ หลัก กับหลักการทำงานในด้านอื่น ๆ ตามความเหมาะสม รวมทั้ง ควรมีการศึกษาหลักการทำงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในมิติอื่น ๆ ที่หลอมรวมเข้าหลักพุทธธรรม

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

๑) หนังสือ

๑.๑) คัมภีร์พระไตรปิฎก

มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร:

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

๑.๒) หนังสือทั่วไป

พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร จิตตวณโณ). การพัฒนาจิต. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร: บริษัทสร้างสรรค์บุ๊คส์ จำกัด,

๒๕๔๘.

พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ), ทาน ศิล ภาวนา. กรุงเทพมหานคร: รุ่งแสงการพิมพ์, ม.ป.ป..

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). ธรรมนุญชีวิต (ฉบับชาวบ้าน). กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๘.

..... **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๒๗. กรุงเทพมหานคร:
โรงพิมพ์มหาจุฬา

ลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

พุทธทาสภิกขุ. **อริยสัจสำหรับคนสมัยใหม่**. กรุงเทพมหานคร: ฝ่ายโรงพิมพ์ บริษัท ตภาคต พับลิเคชั่น จำกัด
, ๒๕๕๔.

สมคิด บางโม. **องค์การและการจัดการ (Organization and Management)**. พิมพ์ครั้งที่ ๗.
กรุงเทพมหานคร:

บริษัท จูน พับลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๕๘.

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก. **แสงธรรม ส่องใจ ๑**. กรุงเทพมหานคร:
ธรรมสภา, ๒๕๕๖.

..... **สุนิพพาน**. ม.ป.ท., ๒๕๕๙.

สุวิชาญ รักรัตนาร. **บทเรียนการดำเนินงานป้องกัน แก้ไข และเฝ้าระวังปัญหาเสพติดในสถาน
ประกอบการ**. กรุงเทพมหานคร:

บริษัท สหมิตรพรีนติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๕๘.

รังสรรค์ ประเสริฐศรี. **ภาวะผู้นำ (Leadership)**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ซีระฟิล์ม
และไซเท็กซ์ จำกัด,

๒๕๕๑.

รัตติกรณ์ จงวิศาล. **ภาวะผู้นำ ทฤษฎี การวิจัย และแนวทางสู่การพัฒนา (LEADERSHIP
Theories, Research, and**

Approaches to Development). พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่ง
จุฬาลงกรณ์

มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

๒) บทความวิชาการ

นพดล ดีไทยสงค์. **ภาวะผู้นำตามสถานการณ์ : บั้วสี่เหล่ากับคนสี่จำพวก (Situational Leadership:
The Four Types of**

Lotus and Peolple). วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒ (ฉบับ
พิเศษ) (พฤษภาคม -

สิงหาคม ๒๕๕๙): ๔๖๓.

พระสุวตน์ วชิโร (อาษาสิงห์). **การพัฒนาคุณลักษณะภาวะผู้นำของเจ้าสำนักศาสนศึกษาแผนก
ธรรม-บาลี จังหวัด**

นครราชสีมา (Development of Leadership Traits of Dhamma-Pali Buddhist
Institute Heads

in Nakhon Ratchasima Province), **วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์**, ปีที่ ๕
ฉบับที่ ๒ (ฉบับ

วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ ๑๕๗

พิเศษ) (พฤษภาคม - สิงหาคม ๒๕๕๙): ๑๑๙.

พัชรีย์ ชำนาญศิลป์. การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารวิทยาลัยการอาชีพเขตภาคเหนือ
ตอนล่าง

(The Development of The Buddhist Leadership of Administrators of
Industrail and

Community Education Colleges in the The Lower Northern Region,
Thailand). **วารสาร มจร**

สังคมศาสตร์ปริทรรศน์. ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๓ (กันยายน - ธันวาคม ๒๕๕๘): ๘๑.

๒. ภาษาอังกฤษ

W. EDWARDS DEMING. **WHAT HAPPENED IN JAPAN ?**. Washington: Reprinted from
INDUSTRIAL QUALITY

CONTROL Vol. ๒๔, No.๒, August ๑๙๖๗.

๑๕๘ ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๓ กันยายน-ธันวาคม ๒๕๕๘

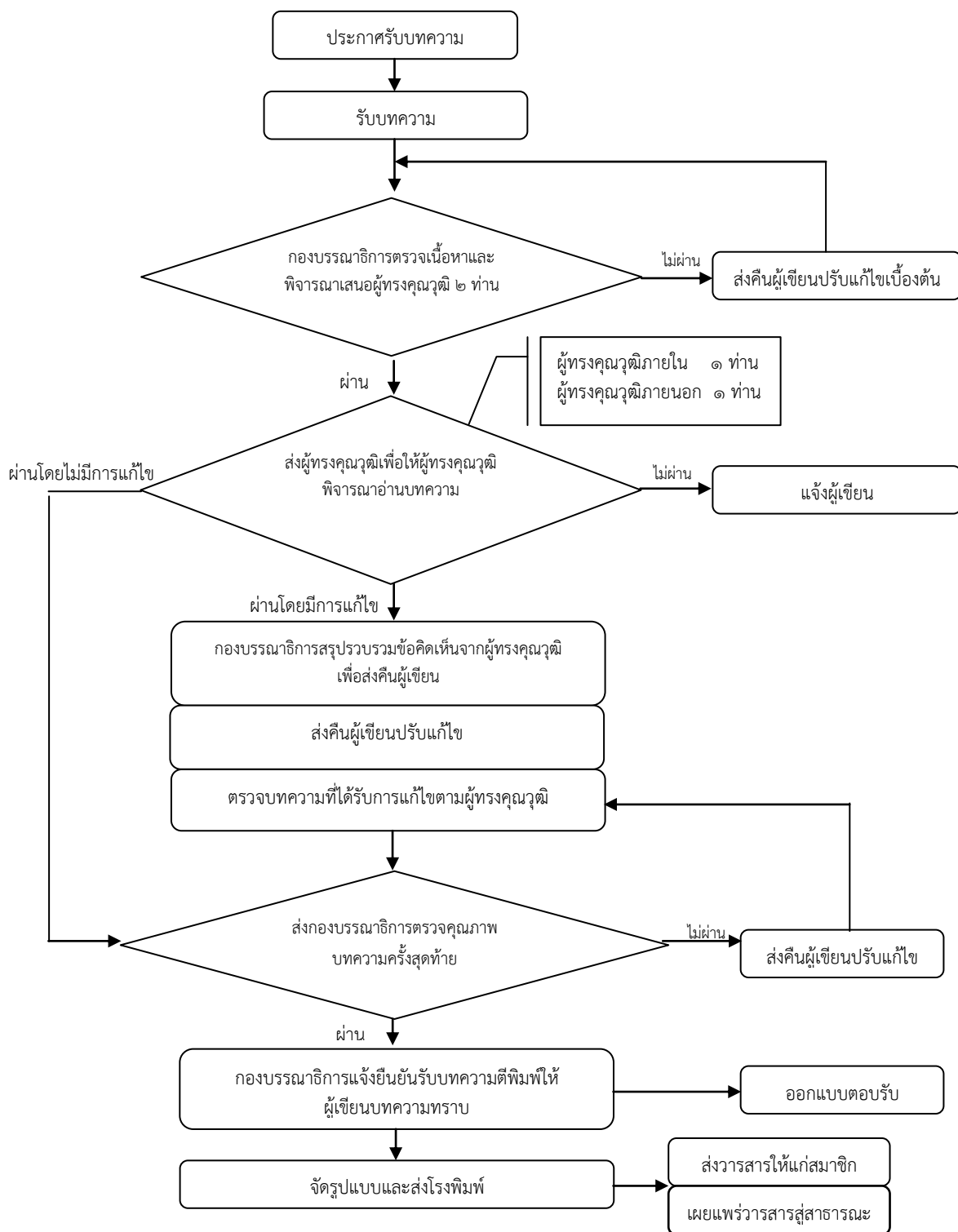

วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ ๑๕๕

ภาคผนวก

ขั้นตอนการดำเนินงานวารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์

คำแนะนำสำหรับผู้นิพนธ์บทความ

สถานที่ติดต่อเกี่ยวกับบทความ

สำนักงานวารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์
๙๙๙ หมู่ ๖ ตำบลนครสวรรค์ออก อำเภอเมืองฯ จังหวัดนครสวรรค์ ๖๐๐๐๐
โทรศัพท์ ๐๕๖-๒๑๙๙๙๙ โทรสาร ๐๕๖-๒๑๙๙๙๘

๑. ส่วนประเภทของบทความที่ลงตีพิมพ์ในวารสาร

วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ ตีพิมพ์บทความประเภทต่าง ๆ ดังนี้

๑.๑ บทความพิเศษ บทความทางวิชาการพิเศษ ที่เสนอเนื้อหาความรู้วิชาการอย่างเข้มข้น และผ่านการอ่านและพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาวิชานั้นๆ มีกลุ่มเป้าหมายเป็นนักวิชาการในวงการวิชาการ/วิชาชีพ

๑.๒ บทความทางวิชาการ ที่เสนอเนื้อหาความรู้ วิชาการ มีกลุ่มเป้าหมายที่เป็นนิสิต นักศึกษา หรือประชาชนทั่วไป

๑.๓ บทความวิจัย (Research article) ได้แก่รายงานผลงานวิจัยใหม่ที่มีองค์ความรู้อันเป็นประโยชน์ ซึ่งไม่เคยตีพิมพ์ในวารสารใดๆ มาก่อน

๑.๔ บทความปริทรรศน์ (Review article) เป็นบทความที่รวบรวมความรู้จากตำรา หนังสือ และวารสารใหม่ หรือจากผลงานและประสบการณ์ของผู้นิพนธ์มาเรียบเรียงขึ้น โดยมีการวิเคราะห์สังเคราะห์วิจารณ์เปรียบเทียบกัน

๑.๕ ปกิณกะ (Miscellany) ได้แก่บทความทบทวนความรู้ เรื่องแปลก ย่อความจากวารสารต่างประเทศ การแสดงความคิดเห็น วิจารณ์ แนะนำเครื่องมือใหม่ ตำราหรือหนังสือใหม่ที่น่าสนใจ หรือข่าวการประชุมทั้งระดับชาติและระดับนานาชาติ

การส่งบทความ

บทความที่จะตีพิมพ์ในวารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์จะต้องส่งจดหมายนำส่งบทความพร้อมต้นฉบับแบบพิมพ์ ๓ ชุด มายังกองบรรณาธิการ กรณีบทความได้รับการพิจารณาให้ตีพิมพ์ บรรณาธิการจะแจ้งให้ผู้นิพนธ์ส่งบทความต้นฉบับที่แก้ไขครั้งสุดท้าย พร้อมซีดีรอม (CD ROM) ๑ แผ่นที่บรรจุเนื้อหาและข้อมูลที่มีอยู่ในบทความทั้งหมดที่ได้แก้ไขแล้ว ทั้งนี้ผู้นิพนธ์ต้องมีสำเนาเก็บไว้ด้วยเพื่อการอ้างอิง

การตรวจสอบบทความและพิสูจน์อักษร

ผู้นิพนธ์ควรตระหนักถึงความสำคัญในการเตรียมบทความให้ถูกต้องตามรูปแบบของบทความที่วารสารกำหนด ตลอดจนตรวจสอบความถูกต้องแน่นอน พร้อมทั้งพิสูจน์อักษรก่อนที่จะส่งบทความนี้ให้กับบรรณาธิการ การเตรียมบทความให้ถูกต้องตามข้อกำหนดของวารสารจะทำให้การพิจารณาตีพิมพ์มี

ความรวดเร็วมากยิ่งขึ้น และทางกองบรรณาธิการขอสงวนสิทธิ์ที่จะไม่พิจารณาบทความจนกว่าจะได้แก้ไขให้ถูกต้องตามข้อกำหนดของวารสาร

การเตรียมบทความ

บทความต้องเป็นตัวพิมพ์ดีด โดยใช้ชุดแบบอักษร (font) ชนิดไทยสารบรรณ (TH SarabunPSK) ขนาดอักษร ๑๖ จัดกั้นหลังตรง และมีระยะห่างระหว่างบรรทัดหนึ่งช่อง (double spacing) ตลอดเอกสาร พิมพ์หน้าเดียวลงบนกระดาษพิมพ์สี่ขนาดบีห้า (B5) พิมพ์ให้ห่างจากขอบกระดาษซ้ายกับด้านบน ๑ นิ้วครึ่ง และด้านขวากับด้านล่าง ๐.๕ นิ้ว พร้อมใส่หมายเลขหน้ากำกับทางมุมขวาบนทุกหน้า บทความไม่ควรยาวเกิน ๑๕ หน้ากระดาษพิมพ์สี่ โดยนับรวมภาพประกอบและตาราง

การพิจารณาและคัดเลือกบทความ

บทความแต่ละบทความจะได้รับพิจารณาจากคณะกรรมการกลั่นกรองบทความวารสาร (Peer Review) ๒ ท่าน ที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง และได้รับความเห็นชอบจากกองบรรณาธิการก่อนตีพิมพ์ โดยการพิจารณาบทความจะมีรูปแบบที่ผู้พิจารณาบทความไม่ทราบชื่อหรือข้อมูลของผู้เขียนบทความ และผู้เขียนบทความไม่ทราบชื่อผู้พิจารณาบทความ (Double – blind peer review)

๒. ส่วนบทคัดย่อ (Abstract)

บทคัดย่อควรมีความยาวไม่เกิน ๓๕๐ คำ โดยแยกต่างหากจากเนื้อเรื่อง บทความวิจัยและบทความปริทรรศน์ต้องมีบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ซึ่งบทคัดย่อควรเขียนให้ได้ใจความทั้งหมดของเรื่อง ไม่ต้องอ้างอิงเอกสาร รูปภาพ หรือตาราง และลักษณะของบทคัดย่อควรประกอบไปด้วยวัตถุประสงค์ (Objective) วิธีการศึกษา (methods) ผลการศึกษา (Results) สรุป (Conclusion) และคำสำคัญ (Key words) ซึ่งควรเรียงตามลำดับและแยกหัวข้อให้ชัดเจนดังนี้

- **วัตถุประสงค์** ควรกล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการศึกษา
- **วิธีการศึกษา** ควรกล่าวถึงวิธีการค้นคว้าข้อมูล ระเบียบวิธีวิจัยที่นำมาศึกษา สถิติที่นำมาใช้
- **ผลการศึกษา** ควรประกอบด้วยผลที่ได้รับจากการค้นคว้า ศึกษา และผลของค่าสถิติ (ในกรณีมีการวิเคราะห์)
- **สรุป** ควรกล่าวถึงผลสรุปของการค้นคว้าและศึกษา
- **คำสำคัญ** ควรมีคำสำคัญ ๓-๖ คำ ที่ครอบคลุมชื่อเรื่องที่ศึกษา และจะปรากฏอยู่ในส่วนท้ายของบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยต้องจัดเรียงคำสำคัญตามตัวอักษร และคั่นด้วยเครื่องหมายอัฒภาค (;)

๓. ส่วนเนื้อเรื่อง ควรประกอบด้วย

๓.๑ **บทนำ (Introduction)** เป็นส่วนกล่าวนำโดยอาศัยการปริทรรศน์ (review) ข้อมูลจากรายงานวิจัย ความรู้ และหลักฐานต่างๆ จากหนังสือหรือวารสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษา และกล่าวถึงเหตุผลหรือความสำคัญของปัญหาในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ สมมติฐานของการศึกษา ตลอดจนวัตถุประสงค์ของการศึกษาให้ชัดเจน

๓.๒ วิธีการศึกษา (methods) กล่าวถึงรายละเอียดของวิธีการศึกษาประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการศึกษา และวิธีการศึกษา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย รวมทั้งสถิติที่นำมาใช้วิเคราะห์ข้อมูล

๓.๓ ผลการศึกษา (Results) เป็นการแสดงผลที่ได้จากการศึกษาและวิเคราะห์ในข้อ ๓.๒ ควรจำแนกผลออกเป็นหมวดหมู่และสัมพันธ์กับวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยการบรรยายในเนื้อเรื่องและแสดงรายละเอียดเพิ่มเติมด้วยภาพประกอบ ตาราง กราฟ หรือแผนภูมิ ตามความเหมาะสม

๓.๔ การอภิปรายผล (Discussion) เป็นการนำข้อมูลที่ได้มาจากการวิเคราะห์ของผู้นิพนธ์นำมาเปรียบเทียบกับผลการวิจัยของผู้อื่น เพื่อให้มีความเข้าใจหรือเกิดความรู้ใหม่ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนั้น รวมทั้งข้อดี ข้อเสียของวิธีการศึกษา เสนอแนะความคิดเห็นใหม่ๆ ปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ที่ได้จากการศึกษาค้นคว้า เพื่อเป็นแนวทางที่จะนำไปประยุกต์ให้เกิดประโยชน์

๓.๕ ข้อเสนอแนะ (Suggestion) การแนะนำผลการวิจัยไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อไป

๓.๖ กิตติกรรมประกาศ (Acknowledgement) เป็นส่วนที่กล่าวขอบคุณต่อองค์กร หน่วยงาน หรือบุคคลที่ให้ความช่วยเหลือร่วมมือในการวิจัย รวมทั้งแหล่งที่มาของเงินทุนวิจัย และหมายเลขของทุนวิจัย

๓.๗ เอกสารอ้างอิง (References) ใช้รูปแบบการอ้างอิงแบบเชิงอรรถ (Footnote) เป็นการทำการรายการเอกสารอ้างอิงหรือคำอธิบายเพิ่มเติมที่อยู่ด้านล่างของข้อความในหน้ากระดาษแต่ละหน้า ซึ่งมีรูปแบบการเขียนอ้างอิงแตกต่างกันตามประเภทของเอกสารหรือแหล่งที่ใช้อ้างอิง ดังนี้

การอ้างอิงแบบเชิงอรรถ

๑. หนังสือ

๑.๑ คัมภีร์พระไตรปิฎกหรือหนังสือสำคัญพิมพ์เป็นชุด

ใให้อางชื่อย่อคัมภีร. เลม/ขอ/หนา. และไหวงเล็บคำว (บาลี) ไว้หลังคำยอในกรณีที่ใช้พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลีหรือวงเล็บคำว (ไทย) ไว้หลังคำยอในกรณีที่ใช้พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ตัวอย่างเช่น ๑ขุ.ชา. (บาลี) ๒๗/๘๕๕/๑๙๑.

๑.๒ หนังสือทั่วไป

ผู้แต่ง, ชื่อเรื่อง, (สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์, ปที่พิมพ์), หนา. ดังอย่างเช่น พระเทพโสภณ (ประยูร ธมมจิตโต), **ปรัชญากรีก : บอเกิดภูมิปัญญาตะวันตก**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หนา ๓๘.

Venerable Dr. W. Rahula, **What the Buddha Taught**, (Bangkok: Haw Trai Printing, 2004), p.69.

๒. วารสาร

ผู้เขียน, “ชื่อบทความ”, ชื่อวารสาร, เล่มที่หรือปีที่ (เดือน ปี): หนา. ตัวอย่างเช่น พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา, ดร, “การกำหนดประเด็นปัญหา การตั้งชื่อเรื่องเรื่อง และการเขียนวัตถุประสงค์การวิจัยทางสังคมศาสตร์”, **مجร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์**, ปที่ ๓ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๕๗): ๑๔-๒๘.

K.N., Jayatileke, “The Buddhist Theory of Causality”, The Maha Bodhi, vol. 77 No.1: 10-15.

๓. วิทยานิพนธ์

ชื่อผู้วิจัย, “ชื่อหัวข้อวิทยานิพนธ์”, ระดับของวิทยานิพนธ์, (ชื่อแผนกวิชาหรือคณะและมหาวิทยาลัย), ปีที่พิมพ์. ตัวอย่างเช่น

อนุวัต กระสังข์, “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรตามแนวพุทธภายใต้กระแสบริโภคนิยม”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๗.

๔. สัมภาษณ์

สัมภาษณ์ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์, ตำแหน่ง (ถ้ามี), วัน เดือน ปี. ตัวอย่าง

สัมภาษณ์ พระเทพโสภณ, อธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๘ กรกฎาคม ๒๕๕๗.

๕. เว็บไซต์

พระธรรมโกศาจารย์ (ศ.ดร.ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **ธรรมประกาศโนบาย**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.buddhismth.com/index.php?lay=show&ac=article&id=538970572&Ntype=9> [๗ กันยายน ๒๕๕๕].

๖. ภาษาอังกฤษ

Maslow Abraham, *Motivation and Personality*, (New York : Harper and Row Publishers, 1970.

การเขียนบรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

(ก) ข้อมูลชั้นปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

(ข) ข้อมูลทุติยภูมิ

๑) หนังสือ

จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์. **สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

๒) วารสาร

ผู้เขียน, “ชื่อบทความ”, ชื่อวารสาร, เล่มที่หรือปีที่ (เดือน ปี): หน้า. ตัวอย่างเช่น พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา, ดร, “การกำหนดประเด็นปัญหา การตั้งชื่อเรื่องและการเขียนวัตถุประสงค์การวิจัยทางสังคมศาสตร์”, มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๕๗): ๑๔-๒๘.

๓) วิทยานิพนธ์

ทรงวิทย์ แก้วศรี. “การศึกษาวิเคราะห์ยุทธวิธีในการประกาศศาสนาของพระพุทธเจ้า”. **ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย :มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

๔) สัมภาษณ์

สัมภาษณ์ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์, ตำแหน่ง (ถ้ามี), วัน เดือน ปี. ตัวอย่าง
สัมภาษณ์ พระเทพโสภณ, อธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
๑๘ กรกฎาคม ๒๕๕๗.

๕) เว็บไซต์

พระธรรมโกศาจารย์ (ศ.ดร.ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **ธรรมประกาศโนบาย**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา :
<http://www.buddhismth.com/index.php?lay=show&ac=article&id=538970572&Ntype=9>
[๗ กันยายน ๒๕๕๕].

๒. ภาษาอังกฤษ

Maslow Abraham. *Motivation and Personality*. New York : Harper and Row Publishers, 1970.

๔. ส่วนภาพประกอบ (Figure) และส่วนตาราง (Table)

ภาพประกอบและตารางควรมีเท่าที่จำเป็น โดยพิมพ์หน้าละ ๑ ภาพ หรือ ๑ ตาราง สำหรับคำบรรยายภาพและตารางให้พิมพ์เหนือภาพหรือตาราง ส่วนคำอธิบายเพิ่มเติมให้ใส่ใต้ภาพหรือตาราง

๕. ลิขสิทธิ์

เพื่อให้เป็นไปตามกฎหมายลิขสิทธิ์ ผู้พิมพ์ทุกท่านต้องลงลายมือชื่อในแบบฟอร์มใบมอบลิขสิทธิ์บทความให้แก่วารสารฯ พร้อมกับบทความต้นฉบับที่ได้แก้ไขครั้งสุดท้าย นอกจากนี้ ผู้พิมพ์ทุกท่านต้องยืนยันว่าบทความต้นฉบับที่ส่งมาตีพิมพ์นั้น ได้ส่งมาตีพิมพ์เฉพาะในวารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์เพียงแห่งเดียวเท่านั้น หากมีการใช้ภาพหรือตารางของผู้พิมพ์อื่นที่ปรากฏในสิ่งตีพิมพ์อื่นมาแล้ว ผู้พิมพ์ต้องขออนุญาตเจ้าของลิขสิทธิ์ก่อน พร้อมทั้งแสดงหนังสือที่ได้รับการยินยอมต่อบรรณาธิการ ก่อนที่บทความจะได้รับการตีพิมพ์

๖. การติดต่อโฆษณาและการสมัครสมาชิก

การติดต่อโฆษณา การสั่งซื้อ และการสมัครเป็นสมาชิกวารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ กรุณาติดต่อ “ผู้ช่วยบรรณาธิการวารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์” สำนักงานวารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์ ๙๙๙ หมู่ ๖ ตำบลนครสวรรค์ออก อำเภอเมืองฯ จังหวัดนครสวรรค์ ๖๐๐๐๐ โทรศัพท์ ๐๕๖-๒๑๙๙๙๙ โทรสาร ๐๕๖-๒๑๙๙๙๘

๘. อัตราค่าวารสาร

กำหนดออกวารสารปีละ ๓ ฉบับ จำหน่ายราคาฉบับละ ๑๙๙ บาท ไม่รวมค่าส่ง

๙. อัตราค่าสมาชิก

ปีละ ๓๐๐ บาท

หนังสือขอเสนอบทความเพื่อลงตีพิมพ์ในวารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์

เขียนที่.....

วันที่..... เดือน..... พ.ศ.

ข้าพเจ้าชื่อ..... ฉายา..... นามสกุล.....
ที่อยู่.....

โทรศัพท์..... E-mail:

มีความประสงค์ขอตีพิมพ์บทความ () บทความวิจัย () บทความวิชาการ เรื่อง:

(ภาษาไทย).....

(ภาษาอังกฤษ).....

ในวารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ ซึ่งดำเนินการโดยบัณฑิตศึกษาวิทยาเขตนครสวรรค์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยบทความฉบับนี้ข้าพเจ้าได้นิพนธ์ขึ้นเพื่อสำเร็จการศึกษาระดับปริญญา..... สาขาวิชา..... จาก (ชื่อสถาบัน)..... ปีการศึกษา..... หรือได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยจาก

เมื่อคณะบรรณาธิการของวารสารพิจารณาแล้วมีมติให้แก้ไขปรับปรุงบทความ ข้าพเจ้ามีความยินดีรับไปแก้ไขตามมติดังกล่าวนั้นและข้าพเจ้าขอรับรองว่า (ขีดเครื่องหมาย ✓)

- () เป็นผลงานทางวิชาการของข้าพเจ้าแต่เพียงผู้เดียว
- () เป็นผลงานของข้าพเจ้าและผู้ร่วมนิพนธ์ตามชื่อที่ระบุในบทความจริง
- () บทความนี้ไม่เคยลงตีพิมพ์ในวารสารใดมาก่อน
- () บทความนี้ไม่ได้คัดลอกหรือดัดแปลงมาจากของผู้ใดทั้งสิ้น

ทั้งนี้ ข้าพเจ้าได้ชำระค่าธรรมเนียมขอตีพิมพ์บทความลงในวารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ ตามอัตราที่ได้กำหนดไว้ คือ

- () บทความวิชาการ ๓,๐๐๐ บาท
- () บทความวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา ป.โท-เอก ๕,๐๐๐ บาท
- () บทความวิจัยที่ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัย ๕,๐๐๐ บาท เป็นที่เรียบร้อยแล้ว

อนึ่ง แม้เมื่อข้าพเจ้าปรับแก้ไขแล้ว แต่งานยังไม่เรียบร้อยและไม่ได้รับการให้การลงตีพิมพ์ ข้าพเจ้าไม่ตั้งใจเอาความใดๆ ทั้งสิ้น จะยอมรับการพิจารณาของคณะกรรมการถือว่าเป็นที่สุด

ลงชื่อ.....

(.....)

ผู้นิพนธ์บทความ

ใบตอบรับการเป็นสมาชิก

ที่.....

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

กราบনমসকর/เรียน บรรณารัการวารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์

ข้าพเจ้า (ชื่อภาษาไทย).....

(ชื่อภาษาอังกฤษ).....

ที่อยู่ (ที่สามารถติดต่อได้).....

.....

.....

E - Mail.....เบอร์โทรศัพท์.....

โทรสาร..... มีความประสงค์จะขอรับสมัครเป็น

สมาชิกวารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์

() สมาชิกประเภทรายปี ๓๐๐ บาท (จำนวน ๓ เล่ม)

() เล่มละ ๑๙๙ บาท

พร้อมนี้ ข้าพเจ้าได้ส่ง

() เงินสด

() ธนาคัติ (ส่งจ่าย.....)

() ตัวแลกเงินไปรษณีย์

() แคนเชียร์เช็ค ในนาม.....

โปรดนำส่งวารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์

สถานที่ติดต่อ ที่บ้าน ที่ทำงาน

เลขที่.....ถนน.....หมู่ที่.....ตำบล/แขวง.....

อำเภอ/เขต.....จังหวัด.....รหัสไปรษณีย์.....

โทรศัพท์.....โทรศัพท์เคลื่อนที่.....

โทรสาร.....E-Mail.....

(สำหรับเจ้าหน้าที่)

ลงชื่อ.....

ค่าบำรุงปี พ.ศ.....

เลขที่ใบเสร็จ..... ()

ลงวันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

ลงบัญชีแล้ว.....

๒๐๘ ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๓ กันยายน-ธันวาคม ๒๕๕๘

